

DE BELOFTE VAN DE ROTTE ALS ACHTERTUIN VAN DE STAD

VAN OORSPRONG TOT ST. LAURENSKERK

Madelon Pluis
Academie van Bouwkunst Rotterdam

DE BELOFTE VAN DE ROTTE ALS ACHTERTUIN

M.P.J.M. (Madelon) Pluis
madelon-pluis@outlook.com
+31 (0)6 54324750

Commissieleden

Claudio Saccucci (mentor architectuur)
Riëtte Bosch (mentor stedenbouw)
Florian de Visser (mentor onderzoek)
JaapJan Berg (mentor schrijven)
Joost Emmerik (externe criticus)
Robert-Jan de Kort (extra externe criticus)
Alexander Herrebout (extra externe criticus)
Willemijn Lofvers (voorzitter)

Master Architectuur
Master Stedenbouw
Academie van Bouwkunst Rotterdam

2022

Van Mieu Temple, Hanoi (Vietnam)

W O O R D V O O R A F

De ervaring van de Van Mieu Temple in Hanoi neem ik voor altijd mee. De stad was overweldigend. Een drukte niet te vergelijken met Rotterdam. Woonachtig in een grote stad, gewend aan de drukte. Hanoi kwam als een klap. Overprikkeld na de eerste ervaring. Het gehaaste leven, drukte op straat. Niet alleen mensen, maar uithangborden en kleine ondernemingen nemen de trottoirs over. En dan niet te vergeten het geweld van de scooters. Het geluid krijgt de overhand en domineert de ervaring van de straat. Blijkbaar na een tijdje verdwijnt het geluid van getoeter en optrekkende scooters naar de achtergrond en ontstaat er een vanzelfsprekendheid. Dit is Hanoi. Dit is het leven hier.

En daar midden in de stad. Tussen al het geweld van infrastructuur. Tussen de scooters die elkaar alsmaar overstijgen voor aandacht. Daartussen verscholen achter een hoge metselwerk muur bevindt zich de Van Mieu Temple. Van buiten wordt niet gepronkt met de tempel. Er is in de stad nauwelijks aandacht voor, maar eenmaal binnen is het een oase van rust. Op adem komen, bijkomen van alle prikkels.

Bij binnenkomst betreed ik de tuinen. Symmetrisch aangelegd en overzichtelijk. Een sterk contrast met daarbuiten. Met een klap ben je je weer bewust van je omgeving. Ben je weer in het heden. Je aandacht wordt weggetrokken en er is geen informatiestress meer.

De Van Mieu Temple is een plek van de lokale bevolking. Studenten komen hier om te studeren. Om in alle rust te kunnen leren. Een openbare plek voor de stad om tot jezelf te komen. Een symmetrische opzet van de omsloten plek zorgt voor ritme en controle. Er gebeuren geen onverwachte dingen. Het geluid van het getoeter van de scooters verdwijnt volledig naar de achtergrond. Er is alleen nog maar het hier en nu.

2020, Vietnam
Madelon Pluis

SAMENVATTING

Ik meander door het landschap en de stad. Eeuwen vol beroering. Mijn verleden is verdwenen. Ik lijk te verwateren. Verweven in het hedendaagse, voel ik me toch buitengesloten van het dagelijkse leven. Ik veranker mij opnieuw in de stad en mijn verhalen komen weer tot leven. Ik voel me herboren.

Uitputting van het landschap is vaak het gevolg van het nastreven van economische doelen. Onze prestatimaatschappij leidt op een andere manier ook tot een vorm van uitputting bij mensen. In de werkstad Rotterdam komen de bijwerkingen van economische vooruitgang en de toenemende prestatiedruk van haar bewoners samen. Die complexiteit of ziekteverschijnselen op stedelijk niveau vragen om een verandering van onze levenswijze. Alleen dan kunnen we blijven functioneren in deze prestatimaatschappij.

Een oplossing voor de uitputting van stad en mens ligt mogelijk bij plekken voor rust en bezinning. Terwijl door stedelijke verdichting en intensiteit de druk op de openbare ruimte toeneemt, groeit de behoefte aan rustmomenten in zowel stad als buitengebied. Juist dit soort plekken kunnen een belangrijk middel zijn om de geestelijke en fysieke conditie van de stedeling, maar ook de biodiversiteit en klimaatopgave, op peil te houden of te verbeteren.

Rotterdam ontleent zijn bestaansrecht en naam aan de Rotte; een veenrivier van 21 kilometer lengte die tot in het hart van de stad stroomt. De Rotte was, net als de Maas en de Schie, ooit een belangrijke rivier om grondstoffen en goederen aan en af te voeren. Mede door deze waterverbindingen ontwikkelde Rotterdam zich tot een werkstad met een voortvarende economie. De relatie tussen stad en natuur werd daarbij voortdurend opnieuw geïnterpreteerd. De rivier en het landschap waren afwisselend een gevaar, een bedreiging, een functioneel middel of grondstoffenbron.

Met de demping van de Binnenrotte in 1871 kwam een (voorlopig) einde aan die dynamische wisselwerking tussen stad en land. Met deze ingreep startte een fase van ontkenning van de Rotte in het binnenstedelijke gebied. De afgelopen 140 jaar werd de veenrivier niet als kwaliteit erkent. De stad keerde haar rug naar de Rotte toe. Maar deze onverminderd potentiële stad-land verbinding ligt nog steeds verscholen in het weefsel van de stad.

‘De belofte van de Rotte als achtertuin’ vraagt om hernieuwde aandacht voor én een herziening van de relatie tussen natuur, mens en stad. Het project laat de potentie van deze verscholen rivier zien en speelt daarmee in op de groeiende behoefte naar rust in de stad. De achtertuin is een metafoor voor een intieme, geborgen plek waar je jezelf kan zijn. Een plek voor iedereen, maar vooral voor Rotterdammers. Juist in contrast met de Maas, het gezicht van de stad.

Met de (her)ontdekking van deze oude, maar kansrijke relatie tussen stad en natuur ontwikkelt zich een ontdekkingsreis langs de vergeten verhalen van Rotterdam en haar Rotte. Een zoektocht naar de afwezigheid van het dagelijkse.

‘De belofte van de Rotte als achtertuin’ is een ruimtelijke structuur, waarbij de veenrivier centraal staat. Een structuur die het stedelijk weefsel verbindt met het landschap tot aan de Oude Rijn; van Oorsprong tot St. Laurenskerk. Het nieuwe narratief wordt gevormd door plekken voor verwondering. Elke plek vormt een moment langs deze hernieuwde stad-land verbinding. Elke plek vertelt een eigen verhaal over de Rotte en dragen ze gezamenlijk, door hun rust, bij aan bewustwording en bezinning van passanten. Zo transformeert de Rotte van een symbool van uitputting en verwaarlozing in een van de omarming tussen natuur, mens en stad.

INHOUDSOPGAVE

Woord vooraf
Samenvatting
Inhoudsopgave

01.	12
De opgave	
02.	24
Fascinaties	
03.	32
Filosofisch vooronderzoek	
04.	54
Ruimtelijke urgentie	
05.	108
Het narratief	
06.	124
Continuïteit	
07.	146
Nabijheid	

08.	158
Plekken voor verwondering	
09.	175
Referentiestudie	
10.	204
Het momentum	
Landschappen van de Rotte	210
Hooihuis van Chabot	226
Lusthoven aan de Rotte	240
Eramusstudio's	256
Reflectie	284
Dankwoord	286
Literatuurlijst	288

LEESWIJZER

Dit rapport toont het resultaat van een twee jaar durend afstudeertraject in de twee richtingen, stedenbouw en architectuur. De volgorde van dit rapport staat niet gelijk aan de werkwijze en het proces, maar is een bundeling van informatie die bijdrage aan de inhoud van dit afstudeerproject. De vorderingen in het proces, tussenproducten, etc. worden achterwege gelaten in dit rapport.

In het eerste deel van het rapport wordt de opgave geformuleerd. Waarna mijn fascinaties kort worden toegelicht, die voor mij belangrijk waren gedurende zowel het formuleren van de opgave als het uitwerken van het afstudeerproject.

Hierna worden beide urgenties uiteengezet. Allereerst de maatschappelijke urgentie, door middel van een filosofisch onderzoek. Daarna wordt de ruimtelijke urgentie in Rotterdam toegelicht.

Wanneer de noodzaak van het project helder in kaart is gebracht wordt er ingezoomd op het narratief van de Rotte, waarna het ontwerp wordt verklaart in drie onderdelen: continuïteit, nabijheid en plekken voor verwondering. De plekken voor verwondering, worden eerst getoond in een referentiestudie, waarna het ontwerp van momentum langs de Rotte worden toegelicht.

DE OPGAVE

P E R S O O N L I J K E A A N L E I D I N G

De aanleiding voor mijn afstudeerproject is heel persoonlijk, maar tegelijkertijd zullen velen zich hierin herkennen. Steeds meer mensen in mijn omgeving hebben moeite met functioneren in de prestatimaatschappij. Het persoonlijke verhaal van twee dierbaren zijn voor mij de aanleiding geweest van dit project.

De wereld zal nooit perfect zijn.
Het leven nooit volmaakt.
Men zal altijd blijven verlangen.
Verlangen naar betere omstandigheden.
Ontsnappen uit de maatschappij.
Weg van het alledaagse leven.

“Om te kunnen afschakelen ga ik in de avond hardlopen, maar er is in mijn stad geen plek om de drukte te ontvluchten. Ik ren door keurig aangelegde parken, waar wordt voorgeschreven hoe ik me dien te gedragen en waar ik mag lopen. Ik voel me gevangen in mijn eigen stad.

Ik ben op zoek naar een plek in de stad waar ik kan loskomen van alle verwachtingen die mensen van mij hebben. Dergelijke afschakeling heb ik nodig, wil ik kunnen blijven presteren in deze maatschappij.”

Dex had op de basisschool al moeite met het volbrengen van taken die hem gesteld werden.

“Ik kon mijn aandacht er nooit bij houden en verveelde me snel. Later werd ik gediagnoseerd met ADD en hoogbegaafdheid. Dit verklaarde een hoop, maar lostte mijn problemen niet op.

Steeds weer kon ik niet voldoen aan de verwachtingen die men in mijn omgeving van mij had. Steeds weer stelde ik hen teleur. Hierdoor voelde ik me niet meer thuis in deze maatschappij. Helaas, zocht ik mijn toevlucht in een verslaving. De drugs hielpen me om tijdelijk mijn problemen te vergeten, maar zorgde er daarnaast ook voor dat ik wegdreef van de werkelijkheid en mijn naasten.

Ik heb geleerd om een pas op de plaats te nemen, een moment van rust voor mezelf. Te reflecteren en hiërarchie aan te brengen. Voor mij is sporten of de natuur daarvoor de uitlaatklep”.

Vanaf jongere leeftijd pusht Bloem zich naar de top.

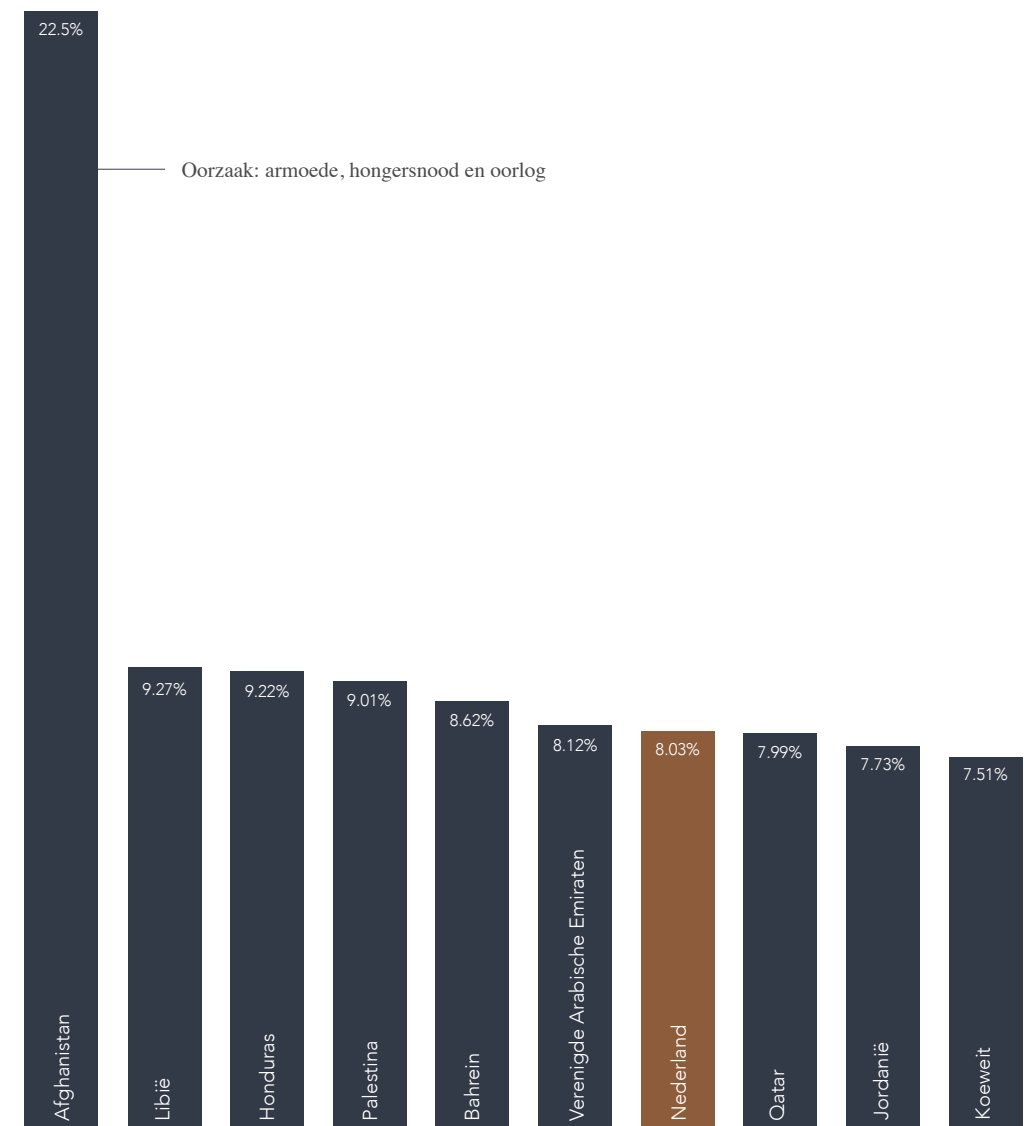
“In de spotlights staan vroeg veel van mijn jeugd en ik werd jong volwassen. Dit was en is nog steeds het allerliefste dat ik doe. Toen op jonge leeftijd al werd een beeld geschept van het perfecte plaatje en er werd verwacht dat ik hieraan voldeed.

Ik push me steeds weer tot het uiterste en stond iedere dag voor de spiegel. Ik nam bijna nergens meer echt de tijd voor, wilde enkel aan dat perfecte plaatje voldoen. Maar met wat als doel? Het houdt nooit op. Heb ik het ene bereikt, dan is er wel weer een nieuwe uitdaging. Er is altijd een streven naar perfectie, meer en beter.

Uiteindelijk belandde ik in het ziekenhuis met anorexia. Nu zes jaar later sta ik sterker en geloof in mijn eigen kracht, maar iedere dag blijft een uitdaging in deze maatschappij. Door te wandelen kan ik alles van me afzetten. Even alleen zijn met mijn gedachtes. Ik ben goed zoals ik ben”.

Bloem, 2019

Nederland heeft de hoogste depressiecijfers in Europa

Top 10, percentage depressie wereldwijd, april 2019
Bron: Big Think

MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

In de wereld waar we nu leven wordt steeds meer van ons verwacht. Een steeds complexere maatschappij en een toenemende druk om te presteren.

De ziekte van de 21e eeuw vraagt naar een verandering van onze levenswijze om te kunnen blijven functioneren in deze prestatimaatschappij.

Met de ontkerking is er een cultuurverandering in werking gezet. Er is een behoefte ontstaan naar plekken voor verstillings. Deze groeiende behoefte is het sterkst aanwezig in steden. Steden bieden ons allerlei kansen, maar daartegenover staat dat de zintuigen overbelast worden met als resultaat stress.

Er mist vaak in steden ruimte hiervoor. Een plek waar je kunt ademhalen, reflecteren en tijdelijk los kunt komen van je lasten en het dagelijkse.

Loopafstanden centrum Rotterdam to.v. tijdsduur

R U I M T E L I J K E U R G E N T I E

Het is geen nieuw nieuws. Nederland moet verdichten. De woningdruk is hoog en ook Rotterdam moet eraan geloven. De stad groeit in hoog tempo door tot ongekennde grootte. Niets is te gek in Rotterdam. Alles kan hoger en dichter bebouwd worden. Zelfs het publieke domein is op veel plekken gecommmercialiseerd.

Gedurende de Covid pandemie, toen het land in lockdown ging, bood de stad nauwelijks ruimte. Parken in de stad waren overbelast en werden op sommige dagen zelfs afgesloten. Landschappen buiten de stad werden drukker bezocht dan ooit tevoren.

Om te kunnen blijven presteren in deze maatschappij, om gezond te blijven, is er een verandering in de leefstijl te zien. Steeds meer mensen wandelen en fietsen door de stad. Mensen eten en leven bewuster. Er ontstaat een andere tendens in de stad. Het Rotterdam van nu is daar nog niet klaar voor. De auto is tot op de dag vandaag een belangrijk vervoermiddel in de stad en de verbinding tussen stad en natuur is zeer beperkt. Dit biedt niet enkel kansen voor de mens, maar natuurlijk ook voor de biodiversiteit en de klimaatopgaves.

ONTWERPOP GAVE

Het afstudeerproject 'De Rotte als belofte van de achtertuin', gaat over hoe een ruimtelijke structuur kan bijdragen aan, in de eerste plaats, de gesteldheid van de stedeling. Ruimte laten voor bezinning en bewustwording. Hoe architectuur en stedenbouw een bijdrage kunnen leveren aan het maatschappelijke probleem van de alsmaar groeiende psychische klachten.

Een ruimtelijke structuur die vanzelfsprekend is verweven in de stad dat hij onderdeel wordt van het dagelijks leven. Boodschappen doen, naar school gaan of een ommetje met de hond. Deze structuur biedt de stedelijk een toevlucht naar het landschap. Het brengt de natuur dichterbij de mens en de natuur verder in de stad.

FASCINATIVES

HISTORISCHE GELAAGDHEID

Van jongs af aan betoverde opa mij
met verhalen over vroeger. Wandelend
door het bos en het dorp vertelde hij de
mooiste verhalen. Stiekem klommen
we over het hek van het verlaten
klooster en vertelde hij verhalen waar
hij als kind stiekem in de kloostertuin
speelde. Niet was meer wat het vroeger
was. De verbeelding sloeg op hol.

Het fotoboek met zwart-wit foto's
kwam te voorschijn. Het woonhuis
waar hij geboren was, dat gesloopt
werd voor de snelweg naar Maastricht.
Een nieuw huis werd gebouwd dat
bezet werd in de WO II. Schuilen in het
Bunderbos. Een romantisering van de
werkelijkheid.

Als ontwerper vertel ik, net zoals mijn
opa, ontzettend graag verhalen. Ik kan
me helemaal verliezen in de zoektocht
naar verhalen over het verleden van een
plek en gebouw. Vergeet de tijd als ik
naar historische tekeningen en kaarten
kijk. Ik verdwijn uit het heden.

Abraham Storck, Gezicht op de Laurenskerk gezien vanuit noordoosten (1676), olieverf op doek, collectie Museum Rotterdam

DWALEN DOOR STAD & LANDSCHAP

“Spieren spannen aan. Het ene been een zuil die het lichaam tussen aarde en hemel overeind houdt, het andere een pendule die van achteren aan komt zwaaien. De hiel raak de grond. Het hele gewicht van het lichaam rolt naar voren op de bal van de voet. De grote teen zet zich af en opnieuw verandert de subtiel uitgebalanceerde belasting van het lichaam. De benen veranderen van positie. Het begint van een stap en dan nog een en dan nog een; stappen die bij elkaar als slagen op een trommel een ritme beginnen te vormen, het ritme van lopen. Het is tegelijk het duidelijkste en onduidelijkste ter wereld, dit lopen, dat zo gemakkelijk over de terreinen religie, filosofie, landschap, stedelijke politieke anatomie en liefdesverdriet heen banjert.” *Wanderlust, Rebecca Solnit (eerste druk 2019)*

Eskimo's kennen een traditie dat als iemand kwaad is, ze hun emoties moeten bevrijden. Om dit te doen lopen ze in een rechte lijn dwars door het landschap. Het punt waarop ze hun woede de baas zijn geworden, wordt met een stok gemarkeerd. Dit toont de duur van de razernij.

In *Wanderlust* wordt gesteld dat wandelen een staat is waarin geest, lichaam en wereld zich op 1 lijn bevinden, alsof ze drie personages zijn die eindelijk met elkaar in gesprek gaan. Wandelen stelt ons in staat in het nu te zijn zonder dat die ons volledig in beslag nemen. Het stelt ons in staat te denken zonder volledig op te gaan in onze gedachten. Tijdens het wandelen kun je je gedachten ordenen of negatieve gedachten juist opzij zetten door je te richten op de omgeving of op je loopbeweging, de repetitie van de afwikkeling van je voet. Het voelen raken van de oppervlakte en het knarsen van ondergrond. Lopen zonder doel op zich. Wonderlijke nieuwe plekken ontdekken.

Ik haal ontzettend veel genot uit het dwalen door steden en landschappen. Het liefst oude steden en landschappen. Plekken die sporen van het verleden dragen. Van eeuwenoud gebruik. De bestemming is vaak niet een doel op zich, maar het dwalen, de route naar de bestemming is al een plezier op zichzelf. Het werkt voortdurend nieuwsgierigheid en verwonderingen. Waarom is dit zo ontstaan? Wat is het verhaal erachter? Is dit bewust zo gedaan of door de eeuwen zo gegroeid?

Giambattista Nolli (1748). La nuova topografia di Roma.

O G E N S C H I J N L I J K E E E N V O U D

Projecten vallen voor mij op door de heldere vorm, zorgvuldige detaillering en solide materialen. Architectuur die een eigen plek claimt in de openbare ruimte. Naadloos aansluiten op de bestaande context. Oftewel: een ogenschijnlijke eenvoud hoe het gebouw zich voegt in de omgeving.

Daarnaast staat authenticiteit en eerlijkheid in materialen en bouwmethodiek voorop. De ambacht van het vak. De wijze waarop gebouwen verouderen is voor mij een belangrijk criterium van de architectuur. Is wat vandaag mooi is, morgen ook nog mooi?

Mijns inziens zit die schoonheid in de eigentijdse architectuur met respect voor de omgeving en het vakmanschap. Architectuur vormt het decor voor de openbare ruimte. Het voortborduren op de kwaliteiten van de plek kan op verschillende manieren. Bijvoorbeeld het verhaal, materialen of belangrijke doorzichten.

Paviljoen Insel Homboirch (Duitsland)

FILLOSOFISCH VOORONDERZOEK

ROMANTIEK

Tijdelijk ontsnappen aan de lasten van het alledaagse doet iedereen op zijn eigen manier.

In de tijd van de Romantiek (1770) gebeurde deze vlucht naar religie of naar de wildernis, de puurste vorm van de natuur. Op deze plekken kwam men tot rust en vond men tijd om te kunnen nadenken over het leven. Dit verschijnsel wordt escapisme genoemd.

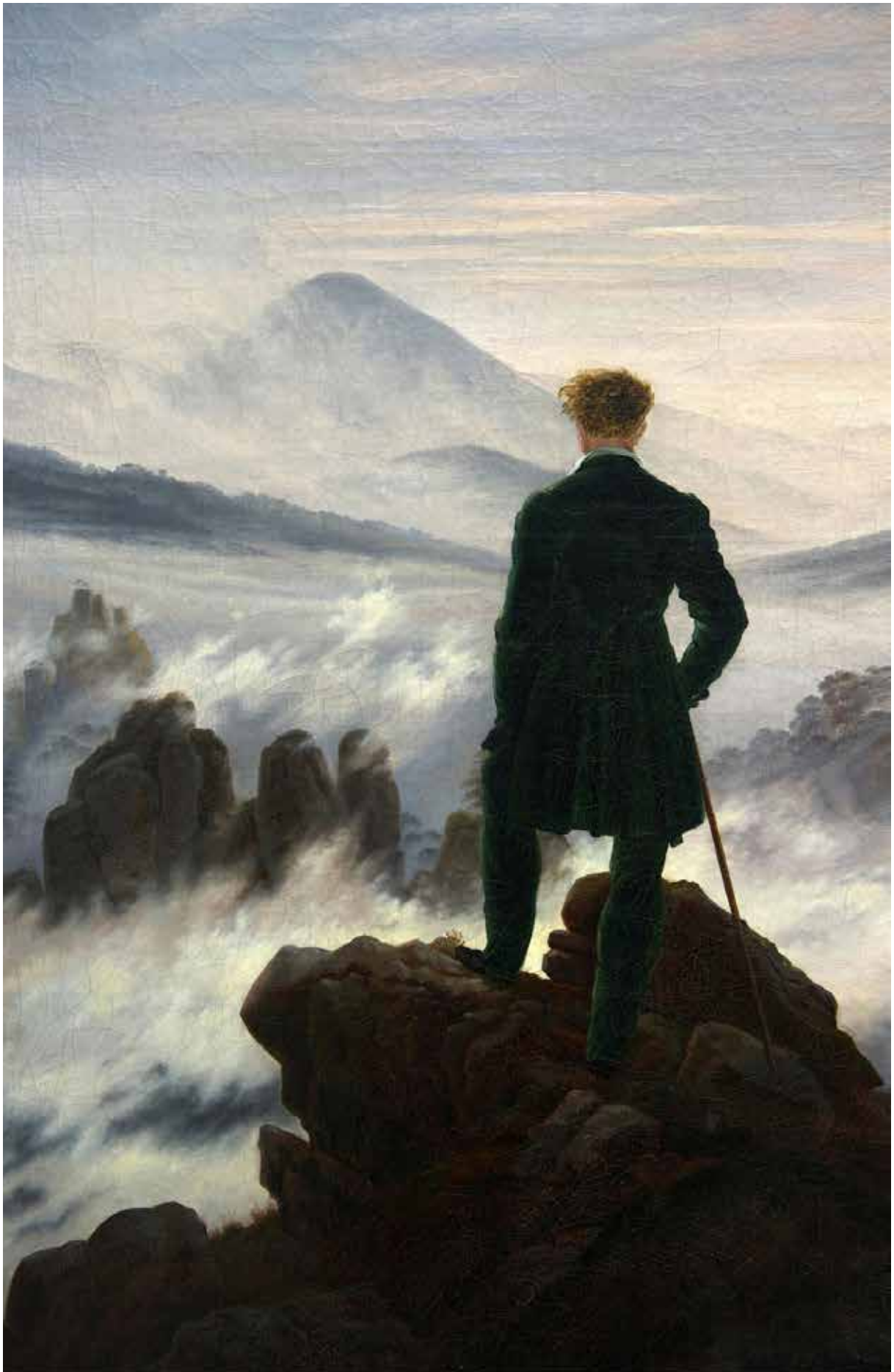
Een groot thema in de Romantiek stroming was de verbondenheid tussen mens en natuur. Er werd verlangd naar de oorspronkelijke en ongerepte natuur. De natuur stond boven de cultuur, want de natuur bood rust en heling.

De natuur brengt ons terug naar het verleden, in de periode van de romantiek, terug naar voor de industrialisatie. Naar een tijd waar men dicht bij de natuur stond en deze nog niet van ons vervreemd was. Een tijd waar alles beter was.

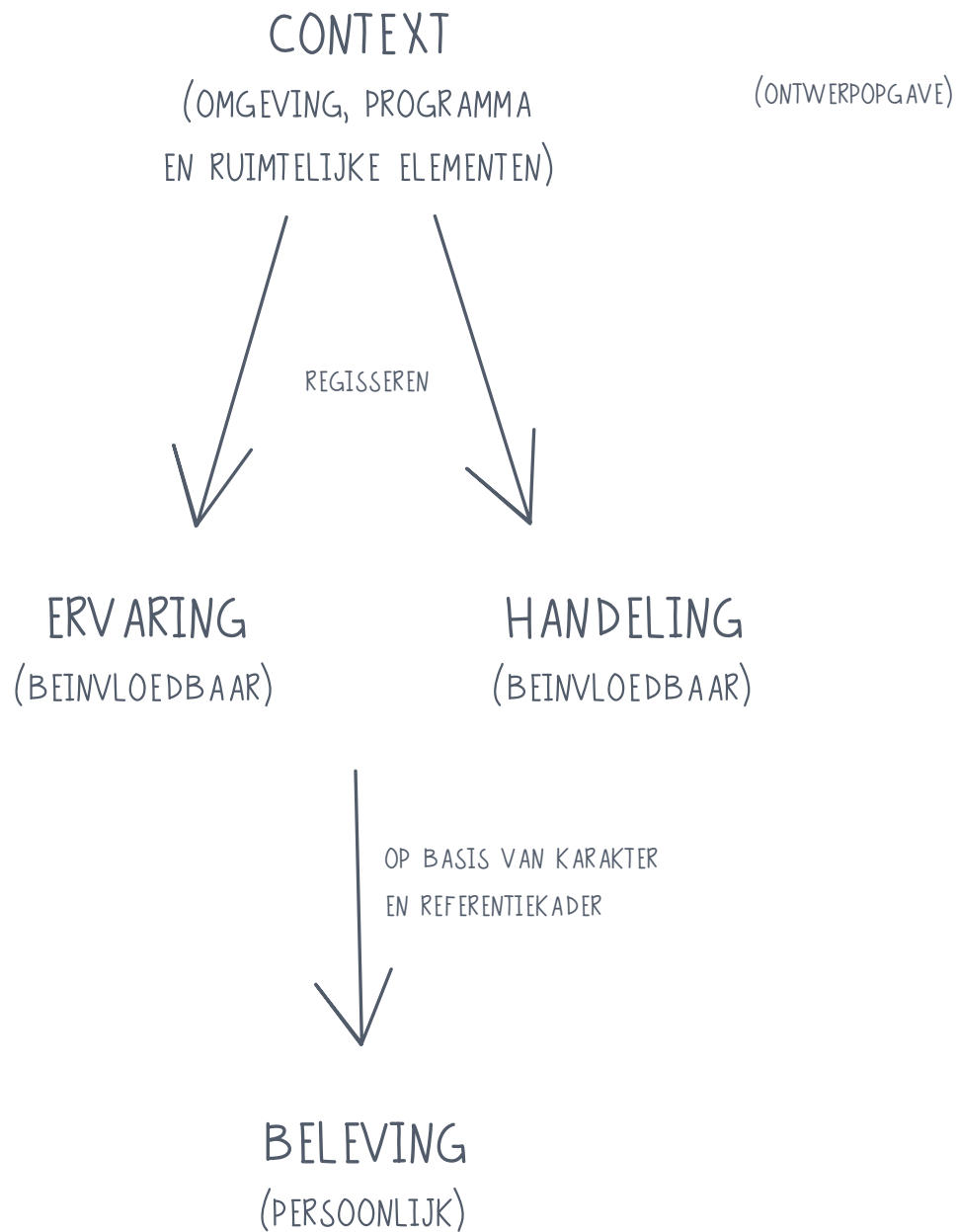
Herstellen en tot rust komen doe je in de natuur, dit lijkt vanzelfsprekend, maar ook wetenschappelijk onderzoek toont aan dat de natuur een positieve werking aangetoond – op het immuunsysteem, op het geluksgevoel, en op de gemoedstoestand.

De aandacht-hersteltheorie, uit de jaren '80 legt de rustgevende werking van de natuur uit. In de natuur zijn veel patronen die de aandacht vragen, zonder dat ze zich aan ons opdringen. Het tikken van de regen of het stromen van water. Het zijn dingen waar men de aandacht vanzelf op richt, maar die de geest niet belasten of je opeist. Bij de natuurlijke patronen hoeft men niets te doen. Ze zijn er. Ze houden de geest op een ontspannen manier bezig. Daardoor komt je geest tot rust.

Escapisme wordt tegenwoordig als een negatief verschijnsel gezien. Het vluchten uit de werkelijkheid door middel van religie of de wildernis is niet meer vanzelfsprekend vandaag de dag. Deze vlucht vindt tegenwoordig grotendeels digitaal plaats, denk aan social media, gamen of series kijken. We kunnen veel leren uit de tijd van de Romantiek in relatie tot de ziekte van de 21^e eeuw.

Der Wanderer über dem Nebelmeer (1817), Caspar David Friedrich

ONDERZOEK

ERVARINGEN

Het aantal psychische klachten in de steden ligt het hoogste. Dit heeft niet enkel te maken met de prestatimaatschappij, maar komt ook door de omgevingsfactoren, de overload aan prikkels. Licht, kleuren, geuren en geluiden zorgen ervoor dat onze zintuigen nooit tot rust komen. Om dit in het perspectief van het hiernaast getoonde schema uit te leggen: de elementen (context) zijn in dit geval het overdadig gebruik van kleur, licht en geluid. Deze zintuiglijke waarneming zorgt voor een ervaring. De beleving die er vervolgens bij ontstaat is voor iedereen persoonlijk. De ene wordt aangetrokken tot de billboards. Terwijl een ander er heel onrustig gevoel van krijgt. In steden kennen we veel plekken met dergelijke overdaad aan prikkels.

Het effect dat een dergelijke ervaring heeft is zeer persoonlijk en kunnen ruimtelijke ontwerpers niet beïnvloeden. De beleving komt voortuit uit verschillende ervaringen die deze persoon in het verleden heeft meegemaakt en is daarmee dus niet generiek.

De ervaringen daarentegen zijn wel beïnvloedbaar. Om meer grip te krijgen op deze ervaringen en welke nu bijdragen om een pas op de plaats te maken is Thoreau als vertrekpunt gebruikt voor het filosofisch onderzoek. Daaropvolgend zijn verschillende filosofen geanalyseerd aan de hand van het thema ervaringen, rust, bewustwording en contemplatie.

Tezamen is er een reeks aan woorden met definities ontstaan die in een later hoofdstuk terug aan bod komen bij de referentiestudie. De zoektocht naar welke ruimtelijke ontwerpvoorstellen een dergelijke ervaring oproepen en welk element expliciet deze ervaring triggert.

THOREAU

Henry David Thoreau (1817 - 1862) was een Amerikaanse essayist, filosoof, natuurliefhebber en dichter. Zijn werken kwamen hoofdzakelijk voort uit zijn tijd in Walden Pond; een stuk land dat hem geschonken werd door een studiegenoot. Hij leefde hier een simpel leven welke zo basaal en zelfvoorzienend mogelijk was.

De denkwijze van Thoreau wordt gekenmerkt door het omarmen van non-conformiteit, de deugden van een simpel leven en contemplatie. Gedurende zijn leven werd Thoreau niet erkend in de mate als dat hij dat nu wordt.

Het werk van Thoreau wordt vandaag de dag gezien als toonaangevend en zijn beroemdste werken 'Walden' en 'Walking' zijn, anderhalf eeuw na zijn dood, enorm relevant. In zijn tijd merkte hij dat het steeds groeiende aanzien van het bedrijfsleven als doel werd gesteld door velen en dat men zich alsmaar meer bezig ging houden met het leven van een ander.

Daarnaast stelt Thoreau in zijn boek 'Walking': "Ik denk niet dat ik mijn gezondheid en gemoedstoestand kan bewaren tenzij ik minstens vier uur per dag – en het is vaak meer dan dat – door het bos en over de heuvels en velden slenter, absoluut vrij van wereldse verplichtingen.”.

“De overgrote meerderheid der mensen leeft een leven van rustige wanhoop.”

Het bereiken van echte vrijheid en geluk wordt volgens Thoreau dan ook alleen bereikt in de ongerepte natuur. Hij uit daarbij zijn misnoegen tegenover de winkeliers en kantoorlieden die de gehele dag zitten.

Ook stelt Thoreau dat één keer per week de krant lezen al te veel is. Terugblikkend op zijn filosofie dat mensen teveel bezig zijn met het leven van een ander is dit dan ook wel te verklaren. In deze tijd is dit gedrag ontploft door de ontwikkeling van social media; mensen snakken ernaar om te ontsnappen uit hun eigen leven waarin weinig gebeurt. Dit kan volgens Thoreau ook op een andere manier; namelijk door het genieten van de natuur, door iedere dag te gaan wandelen, te ontspannen, genieten en meer te wandelen.

SENECA

Lucius Annaeus Seneca (3 v. Chr. - 65) was een filosoof van het stoïcisme, een toneelschrijver en belangrijkste staatsman van het Romeinse rijk. Seneca's werken omvatten satires, meteorologische essays, filosofische essays, honderdvierentwintig brieven over morele kwesties aan een fictieve vriend en tien tragedies. Dat gezegd hebbende bleef Seneca niet vastzitten in zijn boekenkast maar schreef hij onder andere over zijn Seneca's opvatting van de stoïsche filosofie beïnvloedde de ontwikkeling van de ethiek.

Berichten die langer zijn dan een zin worden niet meer gelezen maar gescand, we zetten een wekker om onze slaap te onderbreken en op de vraag 'Hoe gaat het?' antwoorden velen 'druk'. In zijn essay 'De lengte van het leven' wist Seneca dit onderwerp in het begin der tijden ook al te behandelen, toen klaagde de mens ook al over de drukte in een te kort leven. Seneca's mening hierover was dat dit klinkklare onzin was. Er is niet te weinig tijd maar men verspilt juist veel tijd in plaats van aan de grotere dingen en ambities in het leven. Velen volgen echter niet dit pad door de zucht naar een luxe leven en desinteresse, waarna ze naderhand spijt krijgen dat ze kansen onbenut hebben gelaten in hun leven.

*“Aan de afgunst
kun je ontkomen
als je de kunst
verstaat in stilte
blij te zijn.”*

“Mensen die tijd maken voor wijsheid dat zijn de enigen die rust en vrijheid hebben, de enigen die echt leven”.

Reflectie op het levenspad en het gebruik der dagen onderscheidt de mensen die geluk vinden met hen die het leven als zinloos ervaren.

Misschien vertel je jezelf wel: maar als ik nu hard werk, dan heb ik later als ik met pensioen ga de tijd om het rustig aan te doen. Maar van uitstel komt afstel. “Het grootste verlies aan leven komt door uitstel. Uitstel streep de actuele dag van de kalender, schrapt hier en nu met de belofte van later.” De toekomst is onzeker, te veel plannen heeft dus geen zin.

Daarnaast stelt Seneca dat als een wijs iemand alles kwijt zou raken en op zichzelf aangewezen zou zijn nog steeds tevreden zou zijn. Hij beweert dat we te weinig momenten nemen om alleen te zijn. We zijn alsmaar bezig met het zoeken naar afleiding omdat we niet meer alleen durven te zijn, terwijl dit juist het fundament voor geluk zou moeten zijn. “Welke vooruitgang heb ik gemaakt? Ik begin om mijn eigen vriend te zijn. Dat is inderdaad vooruitgang. Zo’n persoon zal nooit alleen zijn, en je kan er zeker van zijn dat hij een vriend is van allen.” Door bevriend te worden met jezelf, aan jezelf te werken, jezelf lief te hebben, ben je nooit alleen.

GOETHE

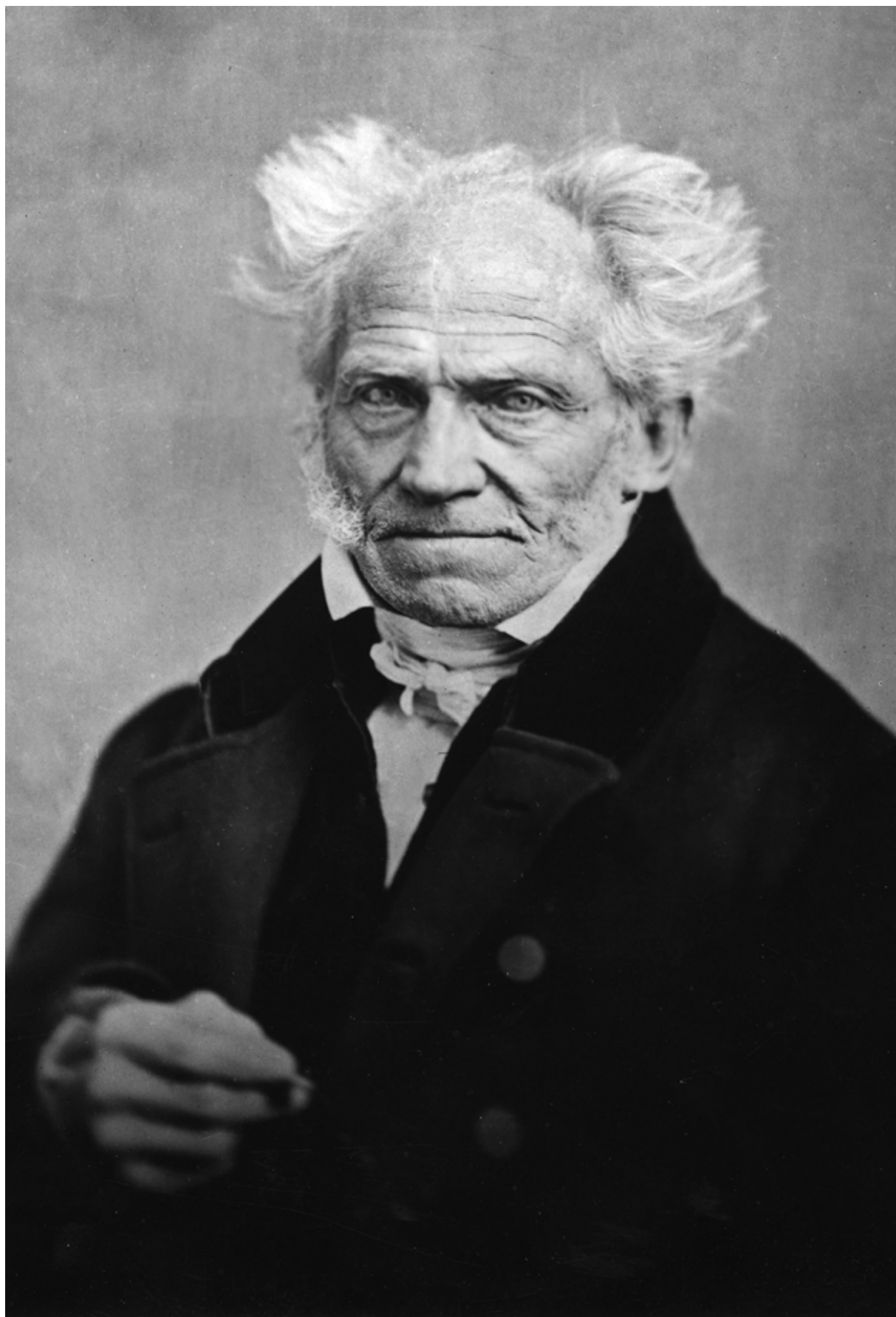
Johan Wolfgang von Goethe (1749-1832) was een Duits wetenschapper, toneelschrijver en staatsman. Op zijn 16e verhuist hij naar Leipzig alwaar hij Rechten gaat studeren. Op zijn 19e wordt hij echter ernstig ziek en keert terug naar Frankfurt. Twee jaar later begint hij wederom met Rechten, maar nu in Straatsburg. Hier ontmoet hij kunstenaars en schrijvers. Hij vond op zijn vijfentwintigste al roem door het publiceren van invloedrijke romans zoals Die Leiden des jungen Werthers (1774), Faust (twee delen, 1808 & 1832) en het boek Zur Farbenlehre (1810). Daarnaast was hij filosoof, wetenschapper en politicus.

Goethe werd in de adelstand verheven door de hertog van Saksen-Weimar, Karl August in 1782 nadat hij er in november 1775 voor het eerst zijn intrek nam na het succes van zijn eerste roman. Hij stond als denker voornamelijk bekend om zijn levensmotto: 'Carpe Diem'.

*“Talent
ontwikkelt zich
in eenzaamheid,
karakter in de
stroom van het
leven.”*

We hebben altijd haast, files zijn het toppunt van onze irritatie en als we een minuut langer moeten wachten bij het stoplicht raakt ons bloeddruk al overstuur. Goethe maakte zich in 1825 al zorgen over het blinde geloof van zijn tijdgenoten in snelheid en efficiëntie; “Alles gaat tegenwoordig razendsnel.”, “Niemand kent elkaar nog.”, “Jonge mensen worden in een tijdmaalstroom meegezogen: rijkdom en snelheid is wat de wereld bewonderd en waarnaar iedereen streeft.”.

SCHOPENHAUER

Arthur Schopenhauer (1788 – 1860) was een Duits filosoof. Hij is het meest bekend om zijn werk uit 1818 en verder aangevuld in 1844 “Die Welt als Wille und Vorstellung” waarin hij de fenomenale wereld karakteriseert als het product van een blinde en onverzadigbare metafysische wil.

Schopenhauer was een van de eersten binnen de westerse filosofie om bepaalde fundamenteën binnen de oosterse filosofie te erkennen. Hij wordt daarnaast ook beschouwd als de voorvader van de levensfilosofie.

Als voorvader van de levensfilosofie was Schopenhauer van nature een pessimist en stelde zelfs dat het beter was als we niet zouden bestaan.

“Een belangrijk studieonderdeel van de jeugd zou eenzaamheid moeten zijn; omdat het een bron van geluk is, van gemoedsrust.”

Echter gezien we toch levend zijn dienen we hier het beste van te maken.

Hij stelt in zijn boek “Die Kunst, glücklich zu sein”, wat letterlijk vertaalt tot de kunst om gelukkig te zijn, dat dit bereikt kan worden door het begrenzen van onze materiële verlangens.

Misschien komt het je wel bekend voor dat je soms de volgende gedachte kan hebben: “Als ik dít heb dan ben ik gelukkig”. Echter geluk is daarin maar relatief en tijdelijk. Nadat je de auto van je dromen daadwerkelijk krijgt ben je wel gelukkig maar je bent er al snel aan gewend waarna je weer de volgende stip op de horizon verlangt. Volgens Schopenhauer dienen we ons meer te richten op zelfontwikkeling in het hier en nu dan op het verkrijgen van materie in de toekomst. Geluk is dan ook volgens hem alleen te vinden in de tegenwoordige tijd en niet in de angst voor hoe morgen er mogelijk uit zou kunnen zien.

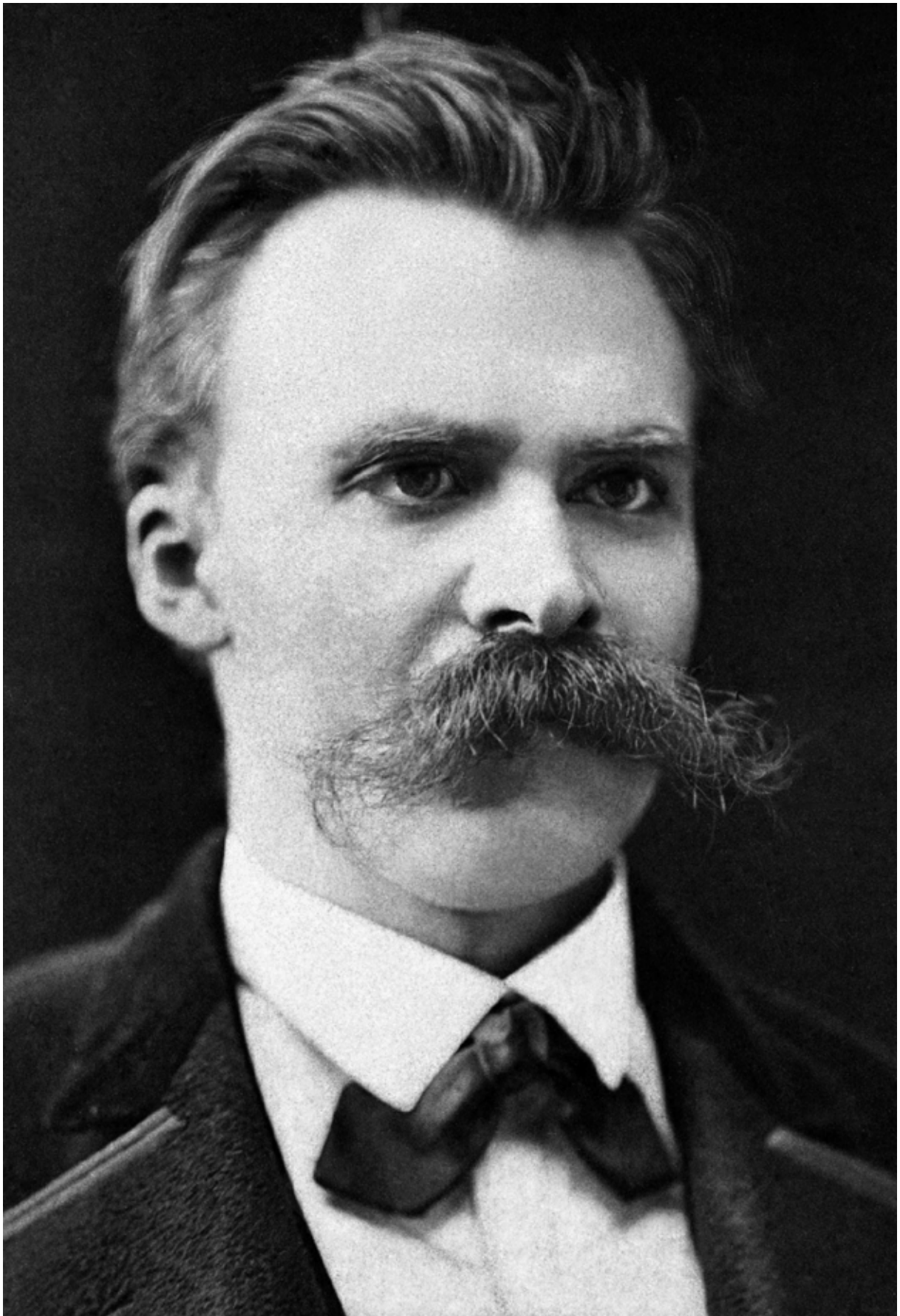
NIETZSCHE

Friedrich Nietzsche (1844 – 1900) wordt gezien als een van de belangrijkste Duitse filosofen. Hij studeerde klassieke letterkunde en zijn denken was veelal beïnvloed door wetenschappelijke theologie door zijn afkomst uit een gelovig gezin. Nietzsche is één van de grondleggers van het existentialisme.

‘Hoe kan de mens zichzelf worden?’, zijn bestaan en de manier waarop hij dit vorm geeft stonden dan ook centraal in de werken van Nietzsche werken. De Duitse filosoof stelt dat we het antwoord kunnen vinden in de natuur. We vertoeven graag in de vrije natuur omdat deze geen mening over ons heeft. Nu een goddelijke interpretatie van mens en natuur niet langer houdbaar zijn, bepleit Nietzsche een herwaardering van de mens als natuurwezen. Dit kan worden bereikt via twee stappen. Allereerst door kritisch te blijven op morele oordelen, op wie we denken te zijn. De tweede stap is de esthetische natuurbeleving. Door het werken in een tuin en het esthetisch proces hiervan als leerschool.

*“We zijn zo
graag in de vrije
natuur, omdat
deze geen mening
over ons heeft.”*

Daarnaast was Nietzsche redelijke pessimistisch. Hij stelde dat het vinden van geluk, wat vaak neerkomt op najagen van genot, haaks staat op het leiden van een gelukkig leven. Geluk moet voortkomen als bijproduct van een betekenisvol leven en mag niet worden gezien als einddoel. Één van de noodzaken volgens hem was dan ook het lijden in het leven, net zoals het Boeddhisme dat predikt; zo kan het lichaam uit dit lijden iets moois laten ontstaan. Dit zelfopgelegde lijden was uiterst belangrijk volgens Nietzsche om het leven zinvol te maken.

aan·dacht (de; v(m))

1 oplettendheid, belangstelling: de aandacht trekken opvallen; de aandacht vestigen op

Het vestigen van de gedachten op een bepaald onderwerp zonder daarbij aan iets anders te denken. Concentreren op het hier en nu. Het luisteren naar jezelf en je omgeving biedt de mogelijkheid om de werkelijkheid meer te aanvaarden zoals hij is.

au·then·ti·ci·teit (de; v)

1 echtheid

De mate waarmee iemand trouw blijft aan zijn geest of karakter, ondanks externe invloeden. Bewust bezig zijn met ontdekken wie jij in essentie bent. Eerlijk naar jezelf zijn is daarbij enorm belangrijk. Om alle delen van jou onvoorwaardelijk te waarderen. Dat betekent dat je jezelf erkent, zowel de goede dingen en de dingen die verbeterd moeten worden. Jezelf de ruimte geven om te zijn wie en wat je bent.

com·pas·sie (de; v)

1 medelijden

Gevoel voor iemand of iets dat je waardeert en bewondert. De aanwezigheid van iets groters dan wijzelf dat ons met verwondering en/of eerbied vervult. Het besef van het onderdeel uitmaken van een groter geheel.

con·tro·le (de; v(m); meervoud: controles)

1 toezicht: onder controle hebben in bedwang hebben, beheersen; onder controle staan
gecontroleerd worden

Verantwoordelijkheid nemen over
je eigen leven, je gedragingen, je
gedachten en je patronen. Controle is
het vermogen om overzicht te hebben
over jezelf en je omgeving en de mate
van (zelf)beheersing.

over·ga·ve (de; v(m))

1 het zich overgeven (1)

2 toewijding: met overgave

Het accepteren van gevoelens of
ervaringen door ze niet te proberen
te veranderen of onderdrukken. Het
begrijpen van bepaalde elementen of
mensen en daar vrede mee hebben.

NOODZAK

HISTORISCHE ONTWIKKELING

Rotterdam is ontstaan daar waar de Rotte en de Maas elkaar vonden. In de 9^e eeuw was op diezelfde plek ook al een nederzetting genaamd Rotta, maar deze is geheel verdwenen, omdat het land onleefbaar werd door overstromingen. De Rotte is een veenrivier die ontspringt in Moerkapelle. Ter plaatse van de Hoogstraat is er in 1270 een dam gebouwd met afwateringssluizen, zodat het water gereguleerd in de Maas kon uitmonden. Later ontstond de nederzetting Rotta. In totaal zijn er negen sluizen teruggevonden. Vijf van deze sluizen hebben nog gefunctioneerd tot aan de demping van de Binnenrotte. De dam is 400 meter lang – vanaf de Coolsingel tot aan de bibliotheek.

Door de vervening en inklinking van de omliggende gronden kwam de Rotte hoger te liggen dan de polders. Hierdoor was het niet meer mogelijk om het overtollig water uit de omliggende polders af te voeren. Rond 1500 werden er veel molens gebouwd langs de Rotte om dit probleem op te lossen. Enkelen van deze molens zijn nog terug te vinden, sommige geknot, en een enkeling nog in originele staat.

In 1340 kreeg het vissersdorpje Rotterdam stadsrechten. De stad groeide door de komst van handel afkomstig van de havenactiviteiten. Rond 1600 werden verschillende havens langs de Maas gerealiseerd, in de volksmond werd dit gebied de waterstand genoemd. Het gebied bevond zich buitendijks. Hier is ook te zien dat de Laurenskerk (voltooid eind 15e eeuw) aan de Rotte gesitueerd is.

De stad groeide als handelsstad en er werden vele koopmanshuizen bebouwd. Zo ook langs de Rotte. De Rotte werd een belangrijke rivier vanuit het achterland naar de havens.

“Waar het woord Rotte vandaan komt, staat niet vast. Het meest aannemelijk is dat de naam samengesteld is uit rot en a. Die a staat voor water, zoals in vele waternamen: Aa, Amer.

Rot zou gewoon rot kunnen betekenen, van verrotten dus, het vergaan van organisch materiaal: helemaal niet gek als je je bedenkt dat de rivier ontsprong in het veen ten noorden van Rotterdam.

En Rotterdam dan? Dat betekent ‘dam van de mens die bij de Rotte wonen’. Die witte balk midden tussen de twee groene vlakken in het stadswapen van Rotterdam, ja, die symboliseert de Rotte.”

(tekst: Koos Termorshuizen)

1270

Eeuwen geleden ontstond er een kleine nederzetting Rotta dat later groeit tot de stad die we nu kennen. De nederzetting is ontstaan door de dam in de Rotte die in 1270 is aangelegd om overstromingen tegen te gaan. Het water van de Rotte stroomde via de sluizen in deze dam naar de Maas. De dam lag ter hoogte van de Hoogstraat. Aan de Rotte bouwde men ook de voorganger van de St. Laurenskerk.

1650

De volgende 300 jaar is Rotterdam gegroeid tot aan haar stadsmuren. De Rotte meandert via de Delftsche Poort de stad binnen. Hier is ook de huidige Laurenskerk aan de Binnenrotte te zien. Vanaf hier werden overledenen naar de Algemene Begraafplaats Crooswijk per boot gebracht. Dat zich toen nog buiten de stad bevond. Langs de Rotte lagen verschillende buitenplaatsen, blekerijen en koopmanshuizen. Grote delen langs de Rotte werd toentertijd nog gebruikt voor turfwinning.

1880

De volgende belangrijke gebeurtenis voor de Rotte in haar geschiedenis is het dempen van de Binnenrotte (1871) ten behoeve van het Luchtspoor, de verbinding tussen Rotterdam en Dordrecht. De binnenrotte maakte plaats voor het spoortracé en later de Willemsspoortunnel. Het werd hierdoor niet meer mogelijk om via de Rotte de Nieuwe Maas te bereiken, ook niet voor vissen. Goederen overladen op de Maas gebeurde niet langer in het hart van de stad aan de St. Laurenskerk.

1960

Net voor de Tweede Wereldoorlog werd het Noorderkanaal aangelegd, waardoor de Rotte in verbinding kwam te staan met de Schie. Echter was de Rotte haar functie voor handel al verloren. In de periode na de WOII en tijdens de stadsvernieuwing is de Rotte verlengd naar de positie zoals wij deze nu kennen. Delen van de Rotte zijn wederom gedempt en hebben plaatsgemaakt voor het “Kabouterdorp”. Ook de Goudsesingel is gedempt. De drie koopmanshuizen zijn na veel protesten gespaard gebleven.

EEN RIVIER VOOR NUT EN LUST

De Rotte is door de eeuwen continue in beweging gebleven. Het polderwater stroomt vanaf de Wilde Veenen polder, ten noorden van Moerkapelle, naar het centrum van Rotterdam.

Jarenlang werd er langs de Rotte veen afgegraven. De veenrivier werd gebruikt voor de af- en aanvoer van goederen en het drooghouden van de polder. De Rotte was vooral een functionele rivier en diende voor diverse economische doelen. Met de drooglegging van de kop en de staart van de Rotte is ze haar functionaliteit langzaam verloren.

Met de verandering van het leven in de stad, de klimaatopgaves, het bewuster leven, verandert ook de rol van de Rotte. De Rotte wordt steeds meer gezien als vestigingsvoorwaarde. Een plek om te genieten aan, op of in het water. De kwaliteit van de Rotte is niet alleen de rivier, maar het 'stroomgebied' van de Rotte met de recreatiegebieden, en groene parken en stedelijke pleinen langs deze rivier.

Heinekencomplex begin jaren '20

Varen over de Rotte (1936)

Schaatsen op de Rottemeren (4 januari 1993)

ZIET HOE TEËR ZY KOORSWYK KUSCHT,
HOE ZY AKKERS, BEEMDEN, WEIJEN,
DIE HAER LOOVERKRANSFER BREIJEN,
LACHEND LOKT UIT HUNNE RUST'.
IN HAER GEESTVERRUKKEND WEZEN,
DAT EEN' HELDREN GLANS VERFPREIT,
IS, BY STILLE EENVOUDIGHEIT,
HEUSCHE NEDRIGHEIT TE LEZEN.
HAER BEKORELYK GEWAEDT
HANGT, VAN BOVEN TOT BENEDEN,
LUCHTIG, ZWIERIG OM HAER LEDEN,
ZONDER OPGESMUKT SIERAEDT.
NAER DE WINDT, IN BEEMDE EN HOVEN,
OOST- OF WESTWAERDS ADEM HAELT,
ZIEN WY DAT HAER BOEZEM DAELT,
OF WEËR LANGSAEM ZWELT NAER BOVEN.
OP EEN WATERMOLENRADT
RUST ZE, IN AENDACHT' OPGETOGEN,
BOGENDE OP HAER STROOMVERMOGEN;
MET DE RECHTE HAND' OMVAT,

1800

1900

2020

FOOTLOOSE STADSVERNIEUWING

Naast de demping van delen van de Rotte na de Tweede Wereldoorlog, zijn tijdens de stadsvernieuwing (1970 - 1990) grote delen van de stad gesloopt met een nieuw visie. Langs de Rotte werden er wijken gebouwd die geen relatie meer hadden met de rivier. Dit is bijvoorbeeld goed te zien bij Oud-Crooswijk, aan de Linker Rottekade.

Waar in Kralingen het weefsel van de straten en lanen uitlopen op de Kralingse Plas, is dit bij Oud-Crooswijk in de periode van de stadsvernieuwing verloren gegaan. De rivier wordt volledig genegeerd. De polderstructuur en de veenrivier werden niet meer belangrijk geacht. Ze had haar economische functie verloren. Daarnaast was het vroeger het open riool van de stad. De Rotte was verleden tijd. Tijd voor verandering. Tijd voor vernieuwing.

Ook de wijk Alexandrium en Ommoord, zijn als 'UFO's' neergedaald in het landschap en hebben geen enkele relatie met de geologische ondergrond of historie. De wijken zijn ontworpen richting het centrum van Rotterdam. De Rotte wordt letterlijk de achterkant van de wijk. Vanaf deze buitenwijken via de Rotte naar het centrum wordt dan ook veelal niet gedaan.

PROTESTEN 1970

Als het aan de gemeente lag dan was de Rotte in de jaren 70 gedempt en omgebouwd tot zesbaans snelweg in de stad. Gelukkig staken de inwoners daar een stokje voor.

ROTTETRACÉ

De plannen voor voor het dempen van de Rotte waren onderdeel van de Saneringsnota van 1969. Het Basisplan voorzag ook in een brede nieuwe snelweg als verbinding tussen Zuid en Noord met een groot verkeersknooppunt op de noordoever. De Zuid-Noordlijn zou na het knooppunt doorlopen naar het noorden over de grens tussen Crooswijk en het Oude Noorden en werd dan ook het Rottetracé genoemd. Want voor deze weg zou een gedeelte van de Rotte gedempt moeten worden. Het plan was uitgesteld omdat het herstel en verdere uitbouw van de haven en daarna het aanleggen van de nieuwe woonwijken als Pendrecht en Ommoord prioriteit kregen en een flink deel van de financiën opslokten.

In augustus 1969 kwam dan toch het besluit om de snelweg en het Rottetracé aan te leggen. De inkt van het besluit was nog niet droog of de eerste vierhonderd woningen tussen Noordplein en Rechter Rottekade waren al gesloopt. Rotterdam leek verloren tijd te willen inhalen.

GROEIEND PROTEST

De bewoners van het Oude Noorden en Crooswijk kwamen in actie. Zij gebruikten de inspraakmogelijkheid om te eisen dat het verkeersplan aangepast zou worden. Het Noordplein moest in ieder geval behouden blijven en het Oude Noorden mocht zijn woonfunctie niet kwijtraken. Gaandeweg het protest werden de bewoners van het Oude Noorden en Crooswijk het eens dat ze in elk geval geen snelweg wilden, maar een groene Rotte en verbeterde woonvoorzieningen.

ROT WEG

Binnen het wijkorgaan van het Oude Noorden boog een speciale werkgroep zich over de plannen voor het Rottetracé. Met inhoudelijke en communicatieve ondersteuning van de studenten bracht de werkgroep in juli 1970 een rapport uit. Onder de titel 'Rot Weg' gaf de werkgroep aan dat met het aanleggen van deze autobaan niet alleen de Rotte uit de stad zou verdwijnen maar dat er ook een unieke kans voor een groene en bewoners vriendelijke wijk verloren zou gaan. 'De Rotte moet bewaard blijven, hij is een compensatie voor alle stedelijke dingen in Rotterdam', vonden de jeugdige leden van Rot Weg. 'Wanneer de Rotte verdwijnt kun je de hele reconstructie van de wijk wel weggoaien. Een verkeersweg snijdt dan de wijk in tweeën.' Bovendien zou die zesbaans verkeersweg door

geluidsoverlast, luchtvervuiling en ruimtebeslag de twee aangrenzende wijken uitermate onaantrekkelijk maken. Stadsvernieuwing en verkeersweg konden niet samen gaan.

ROT MAAND

Het protest werd luider en harder, op de voet gevolgd door radio en TV. Oktober 1970 werd uitgeroepen tot Maand van de Rotte (Rot Maand) met allerlei activiteiten en als hoogtepunt een protestmars voor het Stadhuis op de Coolsingel op 14 november. De druk van de actievoerders op de gemeente bleef aanhouden.

In 1971 werd uitgebreid gelobbyd bij de raadsleden en in december kwam het Oude Noorden met een eigen plan waarin het Oude Noorden een woongebied zou blijven met een Groene Rotte als zoom van de wijk.

HET BESLUIT

In 1975 werd het Rottetracé definitief verworpen, de Raad koos voor de aanleg van een Groene Rotte. Het Rottetracé was passé.

bron: Vers Beton, Jacques Börger, Anne Jongstra (2018)

“GROENE ROTTE DANKZIJ PROTESTEN IN 1970”

Demonstratie tegen de demping van de Rotte in Crooswijk vanwege de aanleg van een verkeersweg naar het centrum (1970)

MET DE RUG NAAR DE ROTTE

Naast deze footloose stadsontwikkeling is te zien dat in andere delen van de stad, waar dit niet heeft plaatsgevonden, de Rotte wederom niet gezien wordt als kwaliteit. De schrik is groot wanneer je als passant de Rotte vanaf de Leuvekolk probeert de volgen naar het buitengebied.

Hoe kan het toch zijn dat er geen doorgaande route langs het water loopt?

Overal waar je kijkt staan auto's geparkeerd aan de kade. Onderzoek wijst uit dat meer dan de helft van de parkeergarages in het stadscentra grotendeels leeg staan. Er is dus een alternatief.

Daarnaast is het blijkbaar bij uitstek de plek is om vuilcontainers en trafohuisjes te plaatsen. De Rotte wordt tot op de dag van vandaag behandeld als achterkant. Slecht onderhoud van zowel de verharding als de groenstroken. Een parel in de stad die niet meer te herkennen is door de verrommeling van haar omgeving.

1940

1960

2000

VERDOZING VAN HET LANDSCHAP

Ook het buitengebied, na de Poort van Noord, kampt met haar eigen problematieken.

Ter hoogte van Bergschenhoek en Bleiswijk heeft het landschap een snelle transformatie doorgemaakt. In nog geen veertig jaar tijd heeft het uitgestrekte polderlandschap plaatsgemaakt voor glastuinbouw, grootschalige bedrijvigheid en distributiecentra.

Het historische lint met het polderlandschap is hier volledig verdwenen door het nastreven van de economische doelen. De dorpen liggen niet langer aan het landschap en de Rotte, maar zijn ingesloten door bedrijvigheid. De (dwars)verbindingen vanuit de omliggende dorpen voor langzaam verkeer naar de Rotte zijn onoverzichtelijk. De verdozing heeft de overhand gekregen in dit historische polderlandschap.

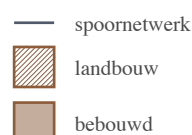

VERSNIPPERD ANONIEM LANDSCHAP

Op de regionale kaart hiernaast weergegeven zijn de verschillende natuurgebieden in Zuid-Holland goed te zien. De agglomeraties versmelten steeds verder aaneen en de natuurgebieden worden steeds meer op zichzelf staande eilanden. Verbindingen tussen die natuurgebieden lijken alsmaar meer te verdwijnen.

De Rotte is nog de noord-zuid verbinding, de draad waaraan verschillende kralen, natuurgebieden, met elkaar verbonden zijn. In eerdere studies is er al aandacht besteed aan de noord-zuidverbinding, de stad verbinden met de natuur, met het Bentwoud, maar hoe zit het met de dwarsverbindingen?

Als we verder inzoomen op deze kaart is te zien dat het Midden Delfland en Krimpenerwaard op steenworp afstand liggen van de Rotte. Het ligt voor de hand om een robuuste groen- en waterstructuur te ontwerpen, waarmee de ook wordt ingezet op de dwarsverbindingen. De oost-westverbinding tussen de verschillende natuurgebieden om de recreant te kunnen spreiden tussen de diverse landschappen, maar misschien nog wel belangrijker; de fauna zich goed kan verplaatsen en niet verdrongen wordt door de verstedelijking.

INVESTINGSAGENDA

GEMEENTE ROTTERDAM

In 2020 maakte de gemeente Rotterdam bekend dat ze 233 miljoen in zeven stadsprojecten gaat investeren om uit de coronacrisis te komen. De bedoeling is dat alle zeven stadsprojecten binnen 10 jaar zijn afgerond.

Emiel Arends is stedenbouwkundige bij de gemeente Rotterdam: ‘Groen is gezond voor de bewoners maar het draagt ook bij aan het vestigingsklimaat en de klimaatadaptatie. Aantrekkelijke openbare plekken waar bewoners en bezoekers elkaar ontmoeten, bewegen en recreëren. Tegelijkertijd bieden de plekken oplossingen voor belangrijke opgaven waar de stad voor staat.’

De stadsprojecten vallen samen met de verdichtingsopgave waar Rotterdam voor staat. ‘Er komen nog steeds meer mensen naar de stad, om te wonen en om te werken. Rotterdam bouwt daarom komende jaren 50.000 woningen binnen de stadsgrenzen. Voor al die mensen heb je ook voorzieningen nodig, ze moeten kunnen sporten, ontmoeten, recreëren en ontspannen.’

De zeven stadsprojecten op de agenda voor de gemeente Rotterdam zijn:

1. Hofplein
2. Westblaak
3. Prins Alexanderplein
4. Hofbogenpark
5. Nelson Mandelapark (Maashaven)
6. Schouwburgplein
7. Rijnhavenpark

“Maar waar is de Rotte gebleven?”

Rotterdam wacht groene metamorfose: 233 miljoen voor zeven grote projecten

Het Rotterdamse stadsbestuur wil 233 miljoen euro investeren in zeven 'beeldbepalende' en vooral groene projecten. Zo worden het Hofplein en de Westblaak stevig vergroend en dat gaat ten koste van het autoverkeer.

Artikel AD, Liukku A. (17 juni 2020)

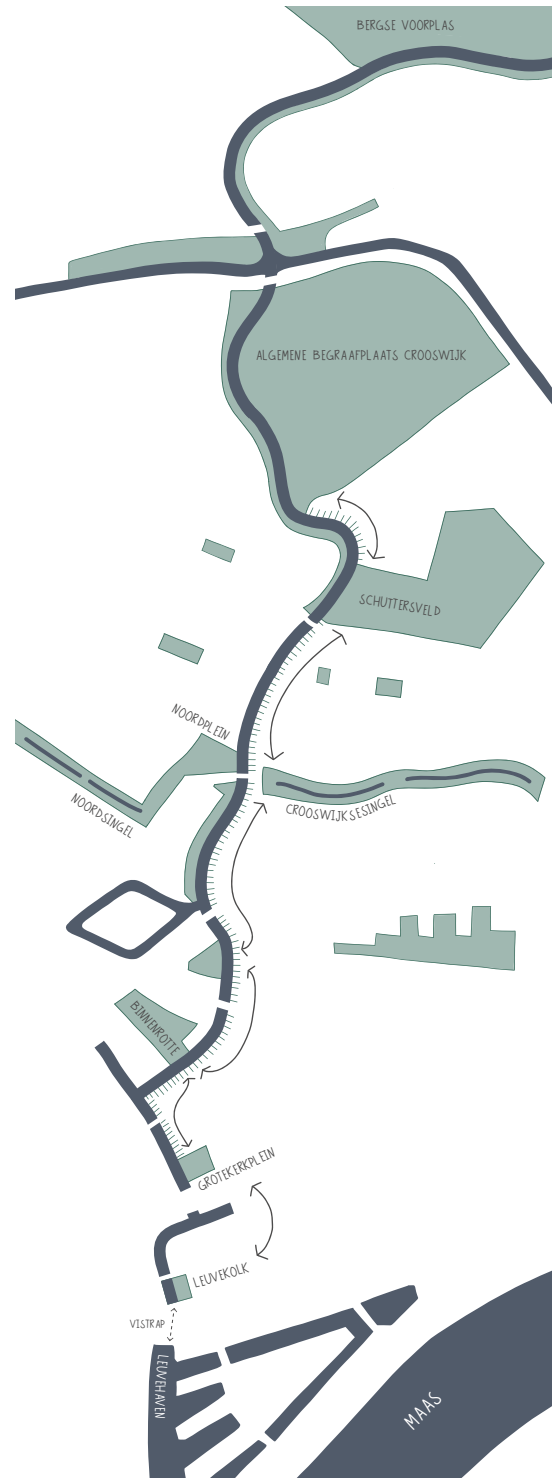
*140 jaar
ontkenning
van de Rotte.*

BELANG VOOR DE STAD

De Rotte als stad-land verbinding kan bijdragen aan grote opgaves voor de stad Rotterdam. Zoals de klimaatopgave, het verrijken van de biodiversiteit in de stad en voor de mentale en fysieke gesteldheid van de inwoners. Het creëren van (ecologische) stapstenen langs de Rotte dient daarmee meerdere doelen.

Overal wordt onze aandacht geëist en wordt gepoogd ons te verleiden. Onze zintuigen staat altijd aan en kunnen nauwelijks nog tot rust komen. De afgelopen periode met COVID-19 pandemie is daar een ‘mooi’ voorbeeld van. Deze prikkels, als in reclamezuilen, etc. hadden tijdens de pandemie geen doel, want winkels en horecagelegenheden gingen op slot. Veel van dit soort commerciële plekken in de stad vielen weg. Hierdoor werd het disbalans in de stad duidelijk voelbaar. Veel plekken werden tijdelijk onbruikbaar. En de plekken waar niets van men geëist wordt, waren overvol. De plekken waar men gewoon heen kan, zonder dat ze continue verleid worden.

Dit soort niet-commerciële plekken in de stad zijn nu vooral de parken. Intuïtief weten we dat een groene omgeving mensen goed doet. Dat blijkt ook uit onderzoek. Of het nou gaat om een bos, een park, een volkstuintje of een groene speelplaats, allemaal zijn ze goed voor lichaam en geest.

De belangrijkste theorieën over de invloed van natuur op herstel van stress en aandachtsmoeheid zijn de Attention Restoration Theory (ART) en het model van Ulrich. Beide theorieën gaan uit dat de herstellende effecten van natuur een aangeboren verschijnsel is.

ART:

Contact met natuurlijke omgevingen draagt op twee manieren bij aan herstel van aandachtsmoeheid.

1. natuurlijke omgevingen mogelijkheden bieden om afstand te nemen van routinematige bezigheden en gedachten – loskomen van het dagelijks ritme
2. ze automatisch de aandacht trekken zonder dat het moeite kost.

ULRICH:

Ulrich stelt dat bepaalde kenmerken van een omgeving een signaalfunctie hebben voor veiligheid en overleven. Het waarnemen van deze kenmerken veroorzaakt positieve emotionele reacties. Deze reacties zorgen er ook voor dat we worden aangetrokken door natuurlijke omgevingen. Enkele kenmerken die Ulrich noemt zijn een gelijkmatig grondoppervlak, een gemiddelde tot grote openheid, de aanwezigheid van een patroon of structuur, gebogen zichtlijnen en de aanwezigheid van water.

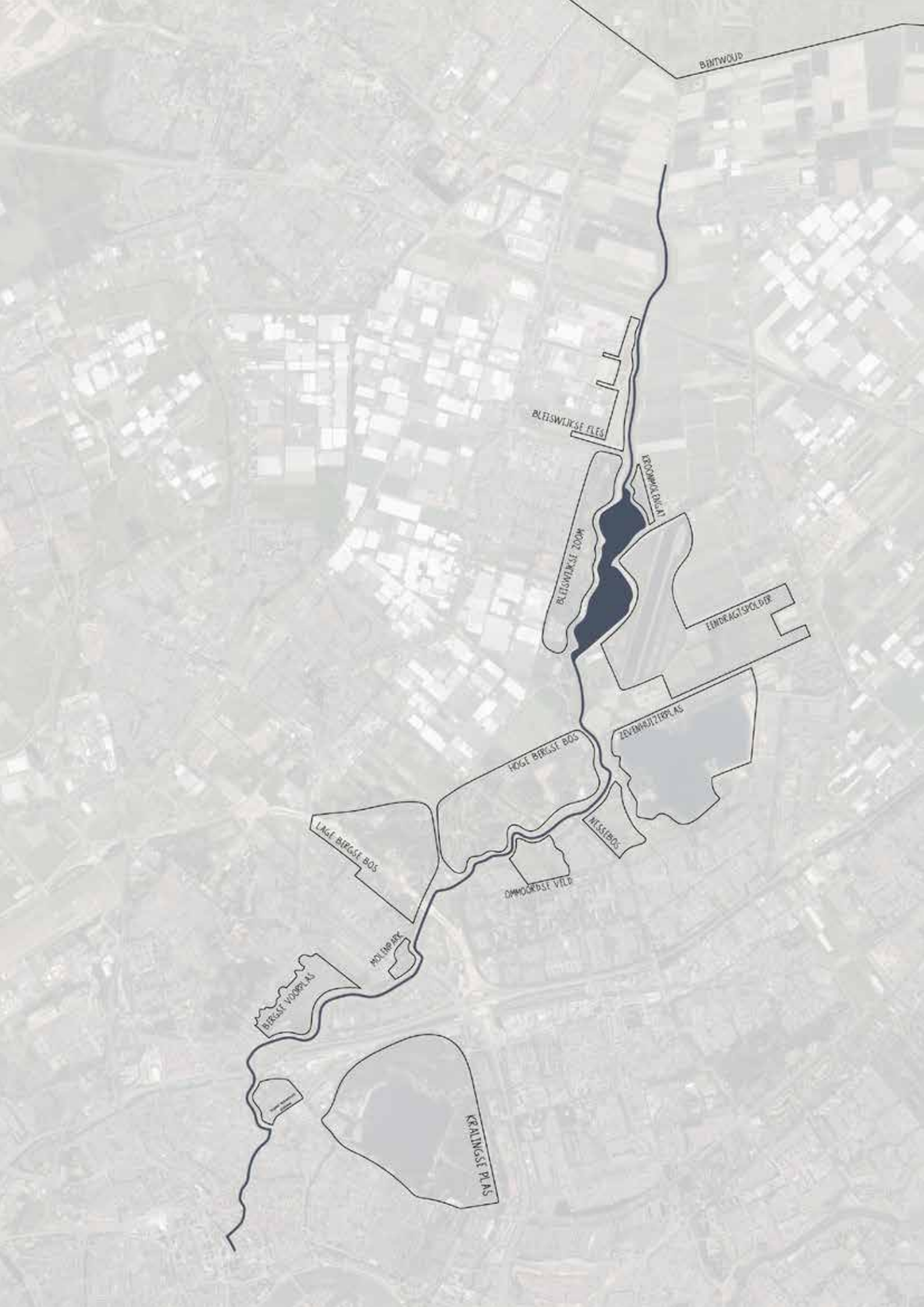
Veel mensen erkennen dat de natuur een plek om tot rust te komen en te herstellen van dagelijkse stress. In de huidige hectische samenleving neemt deze behoefte aan niet-commerciele plekken, de natuur voor ontspanning toe. Dit wordt ook benoemd in het natuurbeleid van de Rijksoverheid.

Natuur is echter in een samenleving met steeds meer mensen en groeiende steden geen vanzelfsprekend onderdeel meer van de directe leefomgeving. We moeten er steeds verder voor weg, in de auto, de trein of met het vliegtuig. We zijn stad en natuur steeds meer als twee aparte dingen gaan zien de afgelopen eeuwen. De twee liggen steeds verder uit elkaar en met de verwachte groei van steden lijkt dit alleen maar toe te nemen. We gebruiken de vakantie vaak om tot rust te komen. Uit de stad te vluchten en de natuur in te gaan. Het zou natuurlijk veel beter zijn als de natuur, het landschap, onderdeel wordt van het dagelijkse. De mogelijkheid om dagelijks op te laden.

*“Zo uitgestrekt als ik
hier in de Rottemeren
mag zijn, mijn ruimte
mag nemen en iedereen
plezier aan mij beleeft, zo
nietig ben ik in de stad.”*

DIVERSITEIT AAN LANDSCHAPPEN

Zoals eerder toegelicht, vormt de Rotte de verbinding voor flora en fauna tussen de verschillende parken, bossen en plassen langs de Rotte. Op de kaart hiernaast zijn de verschillende natuurgebieden inzichtelijk gemaakt. De landschappen hebben ieder hun eigen programma en activiteiten. De ene meer gericht op de recreant, terwijl de minder toegankelijk is en vooral dient als broedplaats voor vogels. Verder richting de stad Rotterdam nemen de natuurzones af. De laatste twee kilometer is er zelfs geen enkele zone meer te vinden. De Algemene Begraafplaats Crooswijk is het laatste beetje landschap in de stad.

Bleiswijkse Zoom

Dit gebied ligt tussen Bleiswijk en de Rotte. Aan oostzijde van dit gebied, langs de Rottemeren bruist het van activiteiten: een strand, camping en de kinderboerderij. Ten zuiden van dit gebied is meer rust te vinden en kan het Laarzenpad gevolgd worden. In dit gebied mag ook gevist worden en met het pontje bij het Bleiswijkse Verlaat kan men de Rotte oversteken.

Eendragtspolder

Een polder met een combinatie van natuur, topsport en waterberging. Roeiers trekken hun baantjes op de Willem-Alexander Baan. Naast roeiverenigingen wordt het gebied ook gebruikt door openwaterzwemmers, kanoërs, hardlopers en fietsers. Vogels en vogelliefhebbers weten het gebied

ook steeds beter te vinden. Er zijn veel bijzondere vogels gespot, zoals de strandloper, de heilige ibis en de tureluur.

Hoge en Lage Bergse Bos

Het heuvelachtig landschap komt voort uit puinstort. Door het heuvelachtige gebied loopt een mountainbikeparcours. In het Lage Bergse Bos geniet je in een rustig tempo van de natuur. Dit bos is in de romantische Engelse landschapsstijl aangelegd, met vijvers, slingerende paadjes, eilandjes en mooie doorkijkjes tussen de bomen door. Het is mogelijk om te varen, te waterfietsen en natuurlijk te wandelen langs de Schotse Hooglanders.

Zevenhuizerplas

Dit is de grootste zwemplas van Zuid-Holland. Ook hier zijn veel activiteiten te vinden, zoals zwemmen, duiken of waterskiën. Het is ook mogelijk om een rondje om de plas te lopen. Aan de noordoever loop je opeens door een stil moerasbos met populieren, waar je zomaar een ijsvogel of rietvogels tegen kunt komen.

Het stroomgebied van de Rotte biedt een divers palet van landschappen en activiteiten. De bereikbaarheid van deze plekken voor de recreant kan verbeterd worden. Daarnaast ook de verbinding tussen de diverse landschappen, zodat het geen autonome gebieden in het grotere landschap zijn.

vogels

wilde eend

knobbelzwaan

grouwe gans

kruifend

ijsvogel

dodaars

fuut

blauwe reiger

aalscholver

meerkoet

waterhoen

visdief

tureluur

heilige ibis

kleine strandloper

zilverbreeuw

vissen

baars

blankvoorn

brasem

grondel

karper

paling

snoek

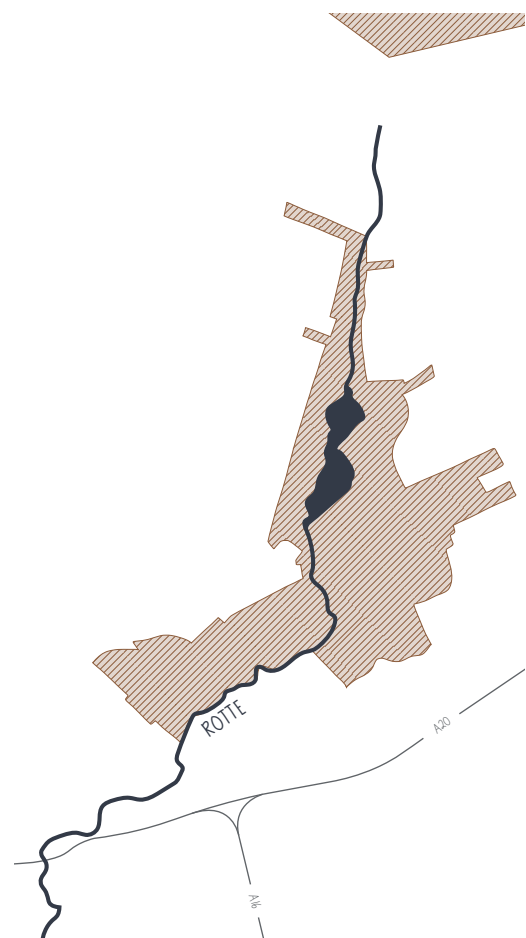
B I O D I V E R S I T E I T

Rondom de Rotte zijn verschillende natuurorganisaties actief, zoals: Natuurmonumenten, Recreatieschap Rottemeren, Alliantie Groen Blauwe Rotte en Natuur- en Vogelwacht Rotta.

Deze organisaties richten zich vooral op het buitengebied. De biodiversiteit neemt aanzienlijk af naarmate we zuidelijker de Rotte afvaren. Na de Poort van Noord, waar de Rotte zich bevindt in het binnenstedelijke gebied, is de biodiversiteit nihil. Zoals ook in de paragraaf hiervoor werd toegelicht, zijn er nauwelijks nog groenzones in de stad. Enkel nog de Rotte met soms nog een bomenrij is te herkennen.

Biodiversiteit is de basis van al het leven. In de afgelopen decennia is er veel schade aangericht aan het landschap rondom de Rotte. De natuur moet regelmatig wijken voor ruimtelijke ontwikkeling. Dit was ook eerder terug te zien in de transformatie die het polderlandschap de afgelopen 40 jaar heeft doorgemaakt. Daarnaast worden er langs de Rotte tot op de dag van vandaag nog particuliere kavels verkocht. Er blijft steeds minder natuur over. Het wordt steeds verder gecultiveerd. De passant hoeft niet overal te kunnen komen. Niet alles moet voor iedereen toegankelijk zijn.

In de stad is er een duidelijk gebrek aan visie voor de biodiversiteit langs de Rotte. Er is geen beleid hiervoor, terwijl dit een belangrijke ader is in de stad voor flora en fauna. Daarnaast is biodiversiteit de basis voor de vele ecosysteemdiensten zoals het klimaat in de stad, de luchtkwaliteit en de waterhuishouding. Daarmee heeft een rijke biodiversiteit ook een positief effect op het leven en welzijn van de bewoners van de stad.

onderhouds- en beheersgebied van de natuurorganisaties

VEENRIVIER DE ROTTE

De Oorsprong van de Rotte begint niet met een bron, maar heeft zijn bestaansrecht te danken aan de afvoer van het overvloedige water van het veengebied. De Oorsprong bevindt zich in de Wilde Veenen polder ten Noorden van Moerkapelle. De veenweides werden direct afgewaterd op de Rotte. De Rotte voerde het water 21 km mee naar Rotterdam en mondde uit in de Maas. Ter plaatse van de huidige Hoogstraat werd een dam gebouwd en zo ontstond Rotterdam als vestigingsplaats.

Door intensieve turfwinning is het omliggende land in een aantal decennium met meters gedaald. Zo ontstond de situatie dat de Rotte hoger kwam te liggen dan de veenweides en deze niet meer zo eenvoudig afgewaterd konden worden. Het land kwam onder water te staan er ontstond een moeraslandschap.

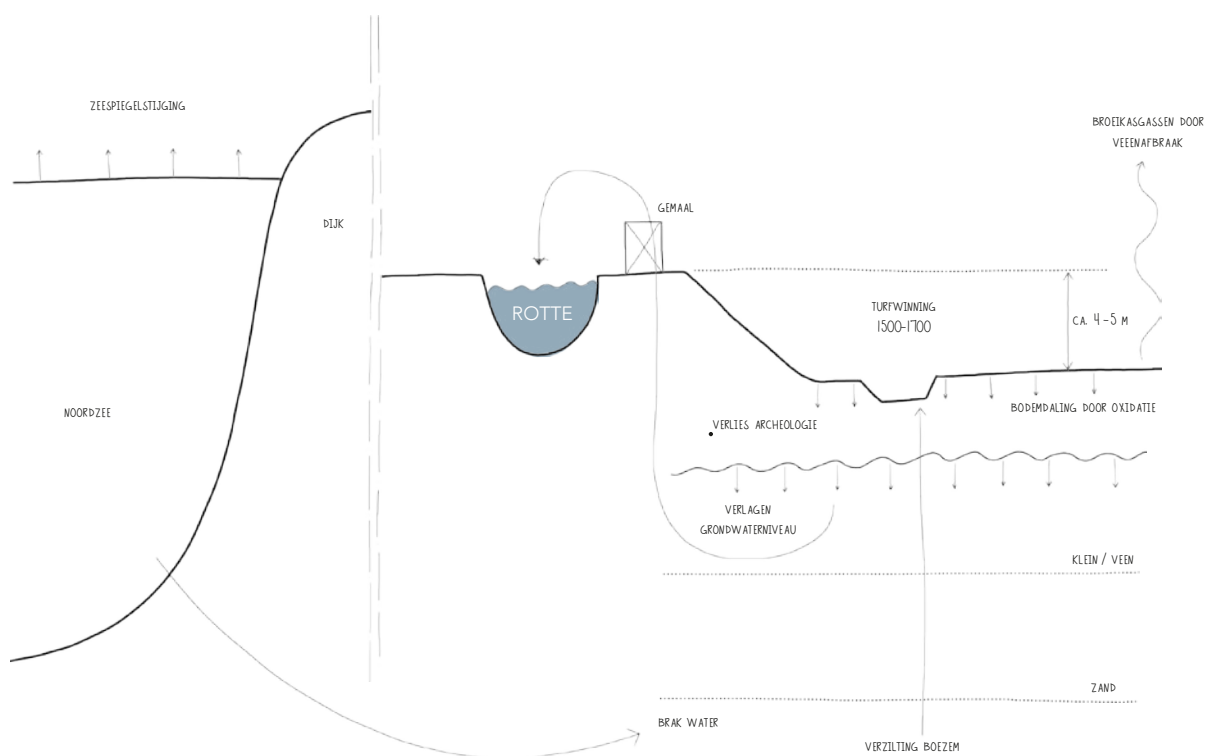
Later werden er meerdere molens langs de Rotte gebouwd. Om de polders te ontwateren, stonden er ooit tachtig molens in het Rottemereengebied. De meeste daarvan zijn allang verdwenen, maar in de Zevenhuizer Zoom heeft een molenviergang uit 1722 standgehouden. Deze 4 molens op rij vormen 1 van de nog 2 intacte molenviergangen van ons land. Op Deze molenviergang werkt samen om het water met een het hoogteverschil van ca. 6 meter omhoog te pompen. Deze molenviergang is nog steeds

inzetbaar en is te beleven in de Tweemanspolder, ten noordwesten van Zevenhuizen.

Tegenwoordig worden de waterstanden nauwkeurig gecontroleerd en bijgehouden door de verschillende gemalen aan de Rotte. Zodat de omliggende polders geschikt zijn voor landbouw te bedrijven. De omliggende polderlandschappen in het Noorden van de Rotte wateren dus tot op de dag van vandaag nog af op de Rotte, waardoor deze veenrivier nog altijd een belangrijke rol speelt voor het gecultiveerde landschap en de productie hiervan.

De afwateringssloten waren natuurlijke overgangen tussen de verschillende landeigenaren. Door deze verkaveling ontstond er door de jaren heen een vanzelfsprekende stedenbouw voor de omliggende braakliggende stukken land. Sommige sloten werden gedempt en er ontstonden straten haaks op de Rotte.

Doordat het landschap werd ingepolderd en er gemalen werden gebouwd met de laatste technieken werden de molens overbodig. Velen zijn verdwenen. Als men goed kijkt zijn er nog enkele geknot of in originele staat zichtbaar in het landschap.

B O D E M D A L I N G

Een van de grootste uitdagingen voor de toekomst van de veenweides is de jaarlijkse bodemdaling. Dit komt voornamelijk door de continue ontwatering van het gebied voor landbouwtoepassingen. Deze ontwatering zorgt ervoor dat het veen uitdroogt en onder invloed van zuurstof oxideert. Hierdoor daalt de bodem in het veengebied gemiddeld 1 cm per jaar. Vervolgens wordt het waterpeil verder verlaagd en begint het verhaal weer opnieuw.

Deze problematiek is niet alleen terug te vinden in de polders rondom de Rotte, maar is een bekend probleem in Nederland. 10% van de jaarlijkse bodemdaling verloopt autonoom en daar hebben we geen invloed op. Voor het overgrote deel zijn we dus zelf verantwoordelijk. Extreme bodemdaling, zoals we deze nu kennen, brengt verschillende problematieken met zich mee. Hiernaast een opsomming van deze gevolgen.

- verminderde natuur- en waterkwaliteit;
- verzakkingen van infrastructuur en funderingen;
- een hoge CO2 uitstoot als gevolg van het gedroogde veen;
- verzilting en opbarstingen van het grondwater;
- veiligheidsrisico vergroot door stijging zeespiegel;
- toenemende kosten voor het waterbeheer.

Om de bodemdaling in veengebieden tegen te gaan, moet het grondwaterpeil stijgen. Dit heeft uiteraard grote gevolgen voor agrariërs. Daarnaast heeft dit ook gevolgen voor de cultuurhistorie van Nederland. Het herkenbare gezicht van uitgestrekte polders met ontwateringssloten en molens gaat daarmee verloren.

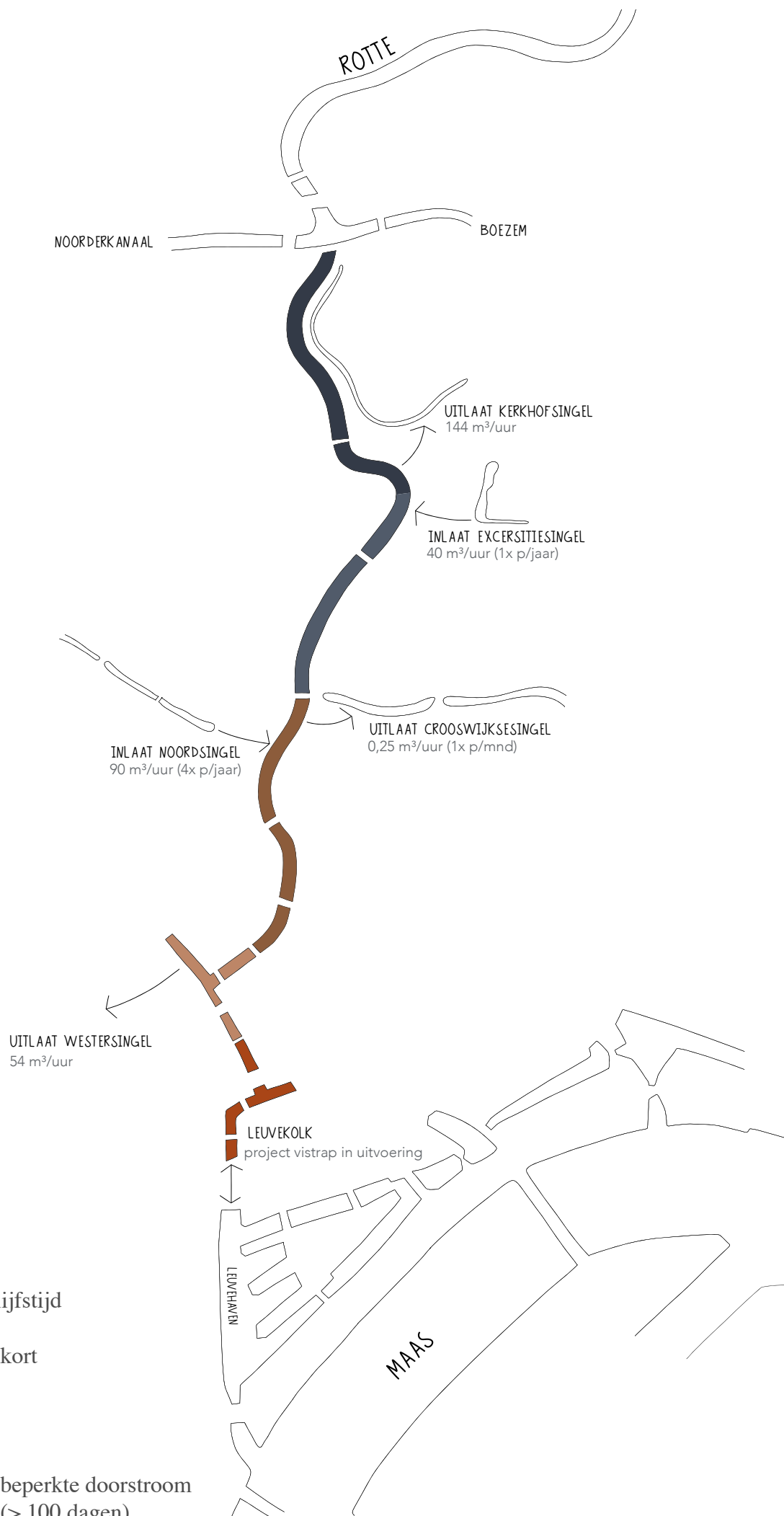
De Rotte wordt dus gevoed door het onttrekken van water uit de polders, waardoor de bodem alsmaar blijft zakken.

verblijfstijd

kort

beperkte doorstroom
(> 100 dagen)

WATERKWALITEIT

De waterkwaliteit van de Rotte binnenstedelijk is problematisch. Het is altijd het ‘afvoerputje’ van de stad geweest, een open riool. Dit is uiteraard tegenwoordig niet meer het geval. Er zijn wel drie andere factoren die de waterkwaliteit negatief beïnvloeden. Zo lozen er tot op de dag van vandaag nog een aantal bedrijventerrein nabij de Rottemeren nog steeds hun vervuild water op de rivier.

Daarnaast heeft het water afkomstig uit de polders een hoge concentratie fosfor en stikstof. Hierdoor ontstaat een overvloed aan algen en kroos met als gevolg een lage biodiversiteit, vissterfte en stankoverlast.

Tot slot een factor waarvoor momenteel een project in uitvoering is door de gemeente Rotterdam. De vistrap in de Leuvekolk zorgt voor de doorstroom van het water en vormt ook voor de vissen een verbinding tussen de Rotte en de Maas. Voorheen was het traject vanaf de Boezemweg (Poort van Noord) en de Algemene Begraafplaats, een doodlopende watergang tot de Leuvekolk, waardoor de waterkwaliteit in het binnenstedelijk gebied zeer slecht was. In het binnenstedelijk gebied was nauwelijks tot geen doorstroming. Het aanvullen van de Rotte met vers water is dus essentieel voor het verbeteren van de waterkwaliteit en daarmee ook het verblijfsgenot in en langs de Rotte.

WATERRECREATIE

De Rotte is tegenwoordig de enige bevaarbare route in Rotterdam tot in het centrum van de stad en moet daarom gekoesterd worden. De verschillen vlonders die binnenstedelijk in het water worden gelegd, zoals bij de Laurenskerk, maken het onmogelijk om met een (roei)boot nog te kunnen draaien. Ook zijn niet alle bruggen geschikt voor sloepjes. De opstapplaatsen voor kano's, sups en kajakken zijn ook erg beperkt. Al deze factoren dragen eraan bij dat de binnenstedelijke Rotte nauwelijks geactiveerd is op het water.

Het vaarnetwerk van de Rotte is zeer lineair en kent enkel twee aftakkingen voor een grotere vaarroute; naar de Schie via het Noorderkanaal of via de sluis naar de Hollandsche IJssel. Het is daarbij niet mogelijk om een rondje te varen met een sloep, omdat deze niet zijn toegestaan op de Maas.

Daarbij komt dat de sluizen overbelast zijn. Als men een bootje huurt bij de Rottemeren wordt dan ook geadviseerd om daar geen gebruik van te maken. Vaak is de wachttijd ca. 2 uur op een zomerse dag. Na de A12, richting het centrum, is de route naar de St. Laurenskerk onduidelijk en door de verschillende bruggen met een lage doorvaarbaarheid is het centrum maar voor een beperkt aantal type boten bereikbaar.

Mede hierdoor wordt de Rotte voornamelijk gebruikt door de lokale bevolking. De inwoners die aan de Rotte in het buitengebied wonen beschikken veelal over een sloep of andere vaartuigen. Recreanten van buiten de stad hebben een bootje in een van de passantenhavens buiten de stad. Echter hebben deze een lange wachtlijst. Andere maken gebruik van de bootinlaten.

+ 5°C

+ 4°C

+ 5°C

+ 5°C

+ 5°C

+ 5°C

+ 5°C

+ 4°C

HITTESTRESS

Iedereen heeft ervan gehoord en we merken het allemaal zelf in ons dagelijks leven, de zomers worden steeds warmer. Uit onderzoek blijkt dat Nederland ten gevolge van klimaatverandering te maken gaat krijgen met meer en langere periodes van zomerse en tropische temperaturen. Naar verwachting is dit in 2050 ongeveer een verdubbeling ten opzichte van nu.

In grote steden, zoals Rotterdam, kan dit problematisch worden. Door het stedelijk gebruik van land en materialen blijft de warmte vaak langer hangen, waardoor de temperatuur niet kan dalen. Dit is een sterk contrast met het buitengebied. Steden worden daarmee vaak aangeduid met het hitte-eiland effect. Dit effect wordt uiteraard als maar versterkt door de verdichting van het stedelijk gebied met als gevolg hittestress. De overmatige warmte in een stad die blijft hangen waardoor flora, fauna en de stedeling daar hinder aan ondervinden.

Onderzoek heeft uitgewezen dat er in Rotterdam 's zomers sprake is van het hitte-eiland effect. Temperatuurverschillen tussen Rotterdam en het buitengebied kunnen lopen op tot 8 graden. In de hoog stedelijke gebieden, zoals het centrum is deze problematiek het grootst.

Hittestress kan grote gevolgen hebben op de gezondheid van de stedeling, te denken aan warmte-uitslag, hittekrampen, hitte-uitputting en hitteberoerte. Tijdens een hittegolf neemt landelijk sterfte zelfs toe met 12%.

Uit de hiernaast getoonde tekening is te zien dat de Rotte momenteel een minimale bijdrage levert aan het voorkomen van hittestress. Echter kan deze blauwe ader daar een belangrijke rol in spelen als deze op de juiste manier wordt ingezet. Water en groen werken verkoelt is aangetoond in diverse metingen. Daarnaast is ook de omgang met materialen en kleur voor bestrating een aangetoonde effectieve manier om de hittestress tegen te gaan.

VERDICHTEN EN RUIMTE LATEN?

Rotterdam heeft zichzelf, net als andere grote steden in Nederland, een flinke bouwopgave opgelegd. De stad wil 50.000 woningen erbij tot 2040, waarvan 18.000 vóór 2022. En Rotterdam wil, net als andere gemeenten, zoveel mogelijk binnenstedelijk bouwen. Dit is natuurlijk positief voor de Rotte en het omliggende landschap, maar dit wel betekent dat groen en (lege) ruimte in de stad moeilijk steeds schaarser worden met de binnenstedelijke verdichting.

Daarnaast verkoopt Staatsbosbeheer losse kavels langs de Rotte om het onderhoud van het recreatieschap de Rottemeren te kunnen bekostigen. Langs de Rotte ontstaat langzaam een privatisering van de oevers. Er is geen totaalvisie voor woningbouw langs de Rotte en zo ontstaat er een verdere versplintering van de identiteit van de veenrivier en het omliggende landschap.

Deze versnippering van particuliere kavels draagt niet bij aan de verdichtingsopgave van de stad. De kaart hiernaast toont aan dat andere plekken geschikter zijn voor de verdichtingsopgave van de stad. Deze potentiële plekken dragen ook bij aan het beter verbinden van de Rotte met het stedelijk weefsel. Niet alleen in de gemeente Rotterdam is verdichting mogelijk.

Ook de aangrenzende gemeenten Lansingerland en Zuidplas zoeken naar ruimte om te verdichten. Zij zullen daarom een actieve rol moeten spelen in ruimte laten langs de Rotte.

Verdichten in het invloedsgebied van de Rotte is natuurlijk wel een mogelijkheid, mits deze past binnen het totaalbeeld en de identiteit van de Rotte. Voorbeelduitwerking hiervoor zijn de transformatieopgave van het kassenlandschap bij Bleiswijk, waarbij ingezet wordt op een nieuwe vaarroute. Ook binnenstedelijk zijn er nog kansen voor verdichting, zoals de transformatieopgave voor Oud Crooswijk.

Particuliere kavels aan de Rotte

CULTUUR & ERFGOED

Langs de Rotte is veel cultuur en erfgoed terug te vinden. Niet alles is even goed begrijpbaar of zichtbaar. Maar als je goed oplet zijn er veel verschillende verhalen te vertellen over de geschiedenis van deze veenrivier. Hieronder een korte toelichting van twee verhalen.

Tot 1949 heeft de bekende schilder Hendrik Chabot aan de Rotte gewoond. Chabot heeft vele schilderijen gemaakt van de Rotte. Als je goed oplet is het nog zichtbaar waar hij gewoond heeft. Het woonhuis staat er niet meer, maar in de voortuin staat een verwijzing. De schilderijen worden getoond in het Chabot museum in het centrum van de stad.

Verder staan er aan de Rotte drie koopmanshuizen. Dit zijn de oudste woningen in de Rotterdamse binnenstad. Deze drie koopmanshuizen aan de Rechter Rottekade zijn maar net ontsnapt van de vlammenzee van het bombardement. Dankzij de Rotte kon de brand, ontstaan door een granaat in het dak, snel geblust worden en is enkel het dak beschadigd geraakt. Daarna hebben de woningen tot vier keer toe op de slooplijst gestaan tijdens de stadsvernieuwingplannen. Sinds 1971 zijn de huizen Rijksmonument.

Tekening hoofdentree Algemene Begraafplaats Crooswijk (1859)

Het vrijleggen van de grote Keizerinnesluis in (1942/43)

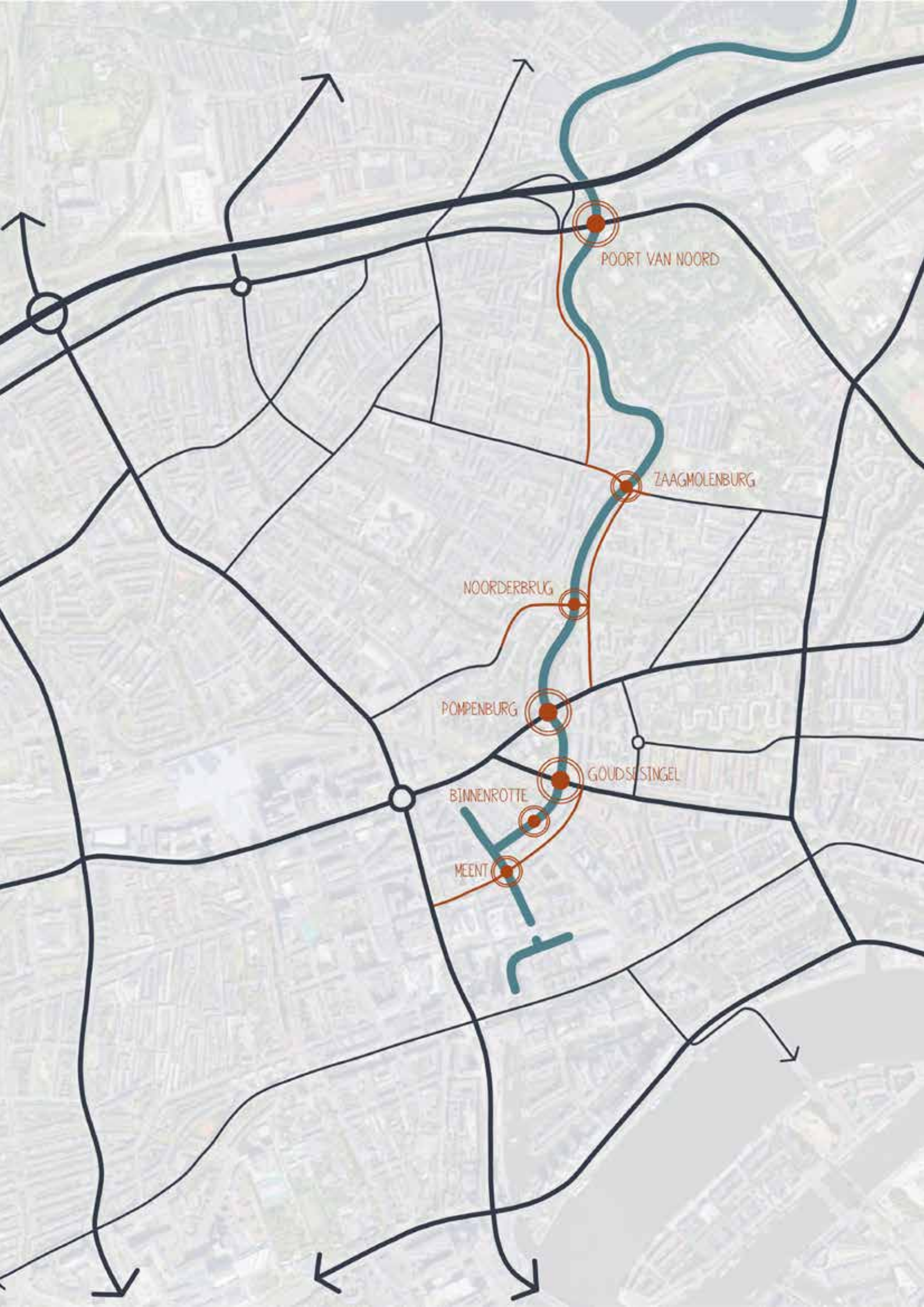
Koopmanshuizen aan de Rechter Rottekade (1974), Alex de Herder

Henk Chabot, Brand van Rotterdam (1940), olieverf op doek, collectie Chabot Museum Rotterdam

Henk Chabot, Inundatie (1944), olieverf op doek, collectie Chabot Museum Rotterdam

POORT VAN NOORD

ZAAGMOLENBURG

NOORDERBRUG

POMPEBURG

GOUDSE SINGEL

BINNENROTTE

MEENT

VERKEERSAFWIKKELING VIA DE ROTTE?

Zoals al eerder is toegelicht is de Rotte de afgelopen bijna 2 eeuwen ontken met als gevolg dat de stad zich verder ontwikkeld heeft met de rug naar de rivier.

Het gevolg hiervan is dat bebouwing niet geadresseerd is aan de Rotte, maar aan de infrastructuur die daartussen ligt. Daarnaast fiets of wandelt de passant weliswaar langs de Rotte, maar domineert de auto het profiel. Het gevoel dat men langs de Rotte flaneert gaat daarmee volledig verloren. Een continue langzaamverkeersverbinding is daardoor niet mogelijk. Er bevinden zich verschillende infrastructurele knelpunten langs de Rotte.

Zowel binnenstedelijk als in het buitengebied krijgt de auto, de infrastructuur, de eerste plaats en wordt de Rotte ondergeschikt. Dit gebeurt niet alleen parallel aan de Rotte, maar ook haaks op de Rotte. Bruggen zijn soms belangrijker dan de Rotte. Ze zijn overgedimensioneerd, waardoor de continuïteit van de veenrivier teloorgaat. Voorbeelden van deze knelpunten zijn de Goudsesingel, Pompenburg en de Gordelweg.

Ter hoogte van Oud-Crooswijk mag er zelfs nog 50 km/uur langs de Rotte gereden worden. Dit samen met trams en fietsers op dezelfde rijbaan zorgt voor gevaarlijke situaties. Voetgangers en fietsers moet zich richten op het verkeer in plaats van dat ze kunnen

genieten van de Rotte. Deze situatie doet zich ook nog eens voor bij de Zaagmolenbrug. De oversteekbaarheid voor automobilisten over de Rotte is hoog. Alle bruggen zijn hoofdontsluitingen van de stadswijken waar dus 50 km/uur gereden mag worden. Terwijl dit niet noodzakelijk is. De Rotte zou ontlast kunnen worden, doordat er goede afwikkeling is over Gordelweg en Boezemlaan.

ter hoogte van de Goudse Singel

ter hoogte van de Pompenbrug

OPENBAAR VERVOER

Station Zevenhuizen-Moerkapelle

Halte Zevenhuizen-Moerkapelle werd geopend op 1 mei 1870 en gesloten voor personenvervoer op 15 mei 1938. Wel werd de stopplaats tot in de jaren 60 gebruikt voor goederenvervoer, waaronder het vervoer van suikerbieten. Bij de halte was een stationsgebouw aanwezig dat was ontworpen door Aaldert Willem van Erkel en in 1944 gesloopt is.

Halte Zevenhuizen-Moerkapelle rond 1910-1920

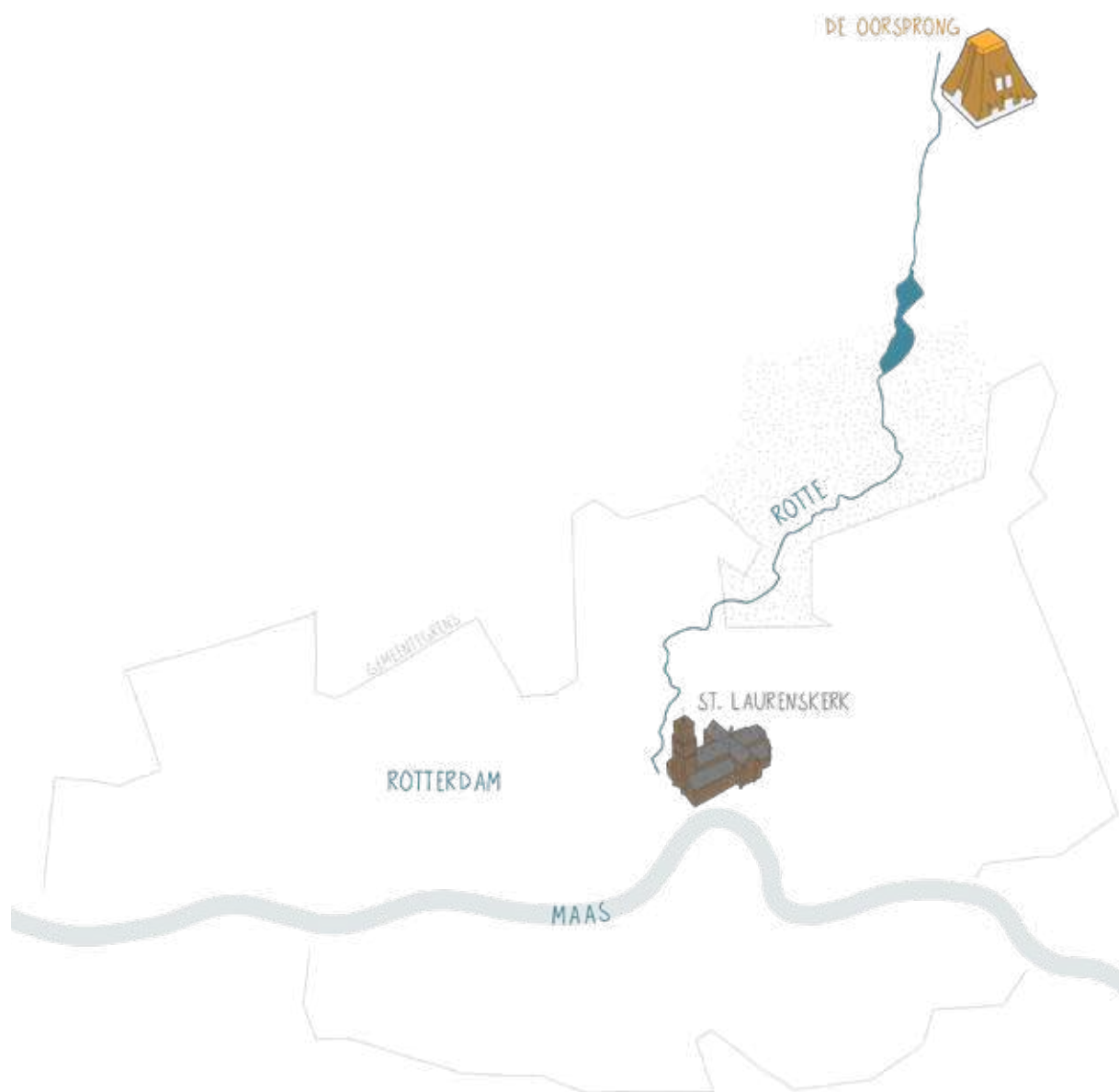
Station Rotterdam Noord

Station Rotterdam Noord heeft de potentie om het station te worden aan de Rotte. Momenteel is het station enkel gericht op de Straatweg. De doorgaande weg naar Hillegersberg, waardoor de Rotte wederom aan de achterzijde van het station ligt. Met een simpele ingreep aan het einde van het perron is het mogelijk station Rotterdam Noord een gezicht te geven aan de Rotte.

Verder zijn er geen haltes van trein of metro direct aan de Rotte. Binnenstedelijk is er de mogelijkheid om de Rotte te bereiken per tram. Het buitengebied van de Rotte is moeilijk bereikbaar met het openbaar vervoer. Het is mogelijk om per bus de Prinses Irenebrug te bereiken.

Voor verdere planvorming is het daarom belangrijk dat de metrohalte Romeynshof en metrohalte en station Alexandrium goed zijn aangesloten op het weefsel van de stad en de Rotte. Zodat de Rotte ook bereikbaar is met het openbare vervoer. Een uitstekend openbaar vervoersnetwerk is niet passend bij het ingetogen en intieme karakter van de Rotte.

HET NARRATIEF

DE ROTTE

Van Oorsprong tot St. Laurenskerk

De Rotte, de veenrivier waar Rotterdam haar bestaansrecht aan te danken heeft. Zonder Rotte was er niet het Rotterdam zoals we dat vandaag de dag kennen. Een meanderende rivier die ontstaat 21 km ten Noorden van Rotterdam.

De kwaliteit van de Rotte is niet alleen de rivier zelf, maar het ‘stroomgebied’ van de Rotte met de recreatiegebieden, en groene parken en stedelijke pleinen langs deze rivier.

Ten noorden van de Poort van Noord (A20 en spoortracé) heeft de Rotte het zo gewaardeerde groene landelijke karakter, zoals herkenbaar in het groene hart van Nederland. Stadinwaarts, vanaf de Poort van Noord, is de rivier slecht herkenbaar en heeft dat zo gewaardeerde karakter grotendeels verloren. De routes langs de Rotte zijn niet continu en wordt gedomineerd door de auto. Vanaf de stadsdriehoek lijkt de Rotte geheel verdwenen. Verborgen achter geparkeerde auto's en vuilcontainers, ligt daar verscholen deze prachtige veenrivier.

De Rotte heeft de potentie om de belangrijkste stad-land verbinding voor Rotterdam te worden. Het is de enige waterstructuur die ver tot in het centrum van de stad reikt en ver daarbuiten. De Rotte is niet alleen de verbinding naar het land, naar buiten, maar ook omgekeerd. Niet alleen om de Rotterdammers kennis te laten maken met de natuur, maar ook de verbinding naar binnen. Een ecologische verbinding de stad in via de blauwe ader. Deze stad-land verbinding is belangrijk voor de stedeling, maar ook voor flora en fauna. Het kan de biodiversiteit van Rotterdam verrijken en een bijdrage leveren aan de klimaatopgaves van de stad.

*“Ik meander van
landschap tot in het
hart van Rotterdam
met de ijsvogel aan
mijn zijde.”*

ROTTE.R.DAM UIT

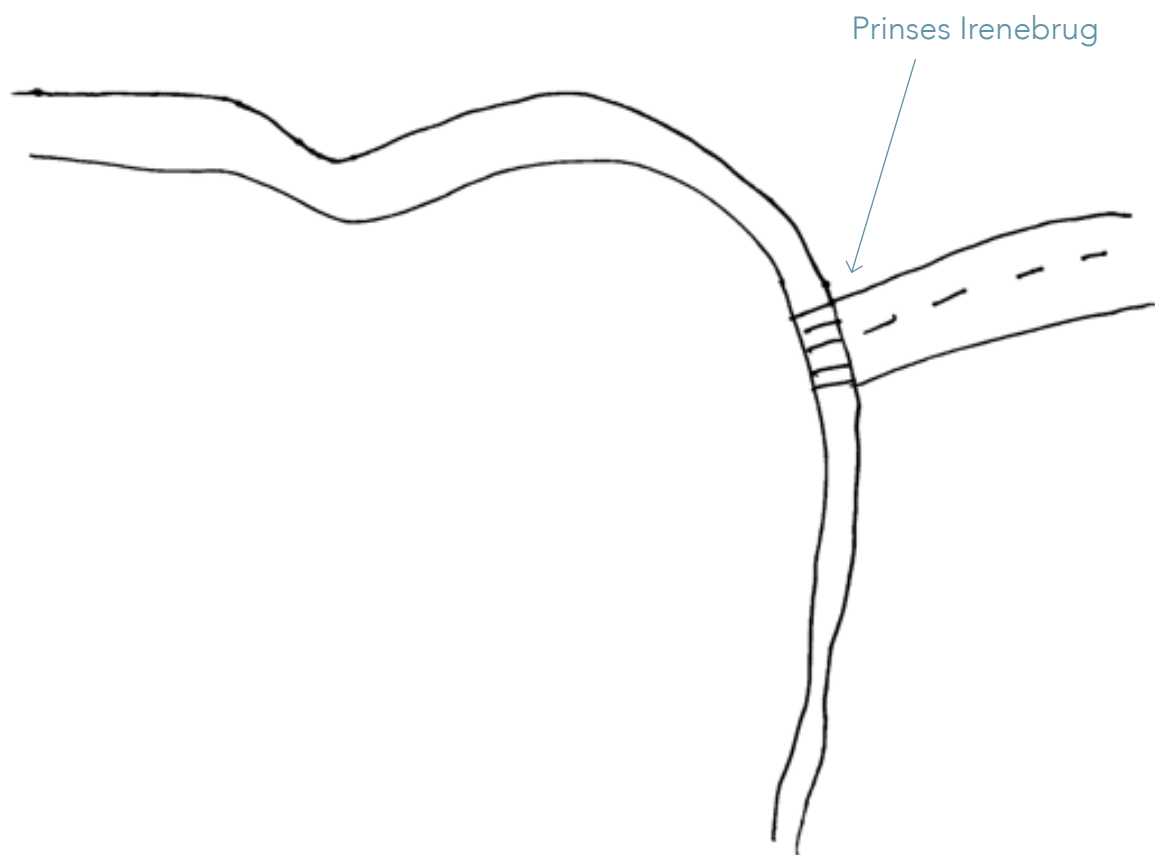

*Wat is de
identiteit van
de Rotte?*

Een schets als antwoord op de vraag:
*“Kunt u tekenen wat u weet van de Rotte?
Herkenningpunten aan de Rotte?
De route naar de stad of naar de polders?”*

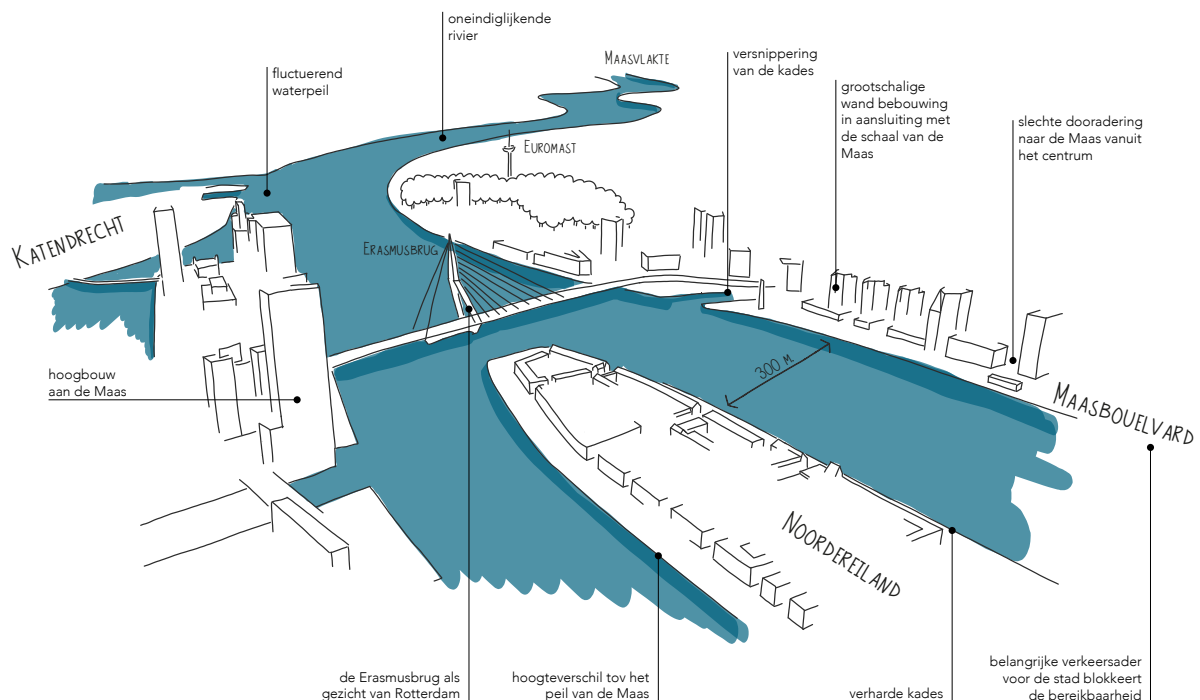
schets bewoner Ommoord (2019)

DE MAAS

De Nieuwe Maas ligt op het einde van de Rijn-Maasdelta, en is een zeer belangrijke verbinding voor scheepvaart van Rotterdam. De stad kenmerkt zich als havenstad. De Maas en de havens als visitekaartje van de stad.

De hoge stedelijke kades langs het water worden gekenmerkt door een stenige inrichting. Goed onderhouden, geprogrammeerd en met de

Maasboulevard als stadsentree. Als we aan Rotterdam denken, denken we veelal aan de Maas met de Erasmusbrug en haar indrukwekkende gebouwen. De wijsheid en de grootsheid van de stad. Maar daar heeft de stad niet haar naam aan ontleend. Dat de Maas het gezicht van de stad is, blijkt ook uit de zoekmachine. Het is de plek waar de toeristen voor komen en een selfie maken.

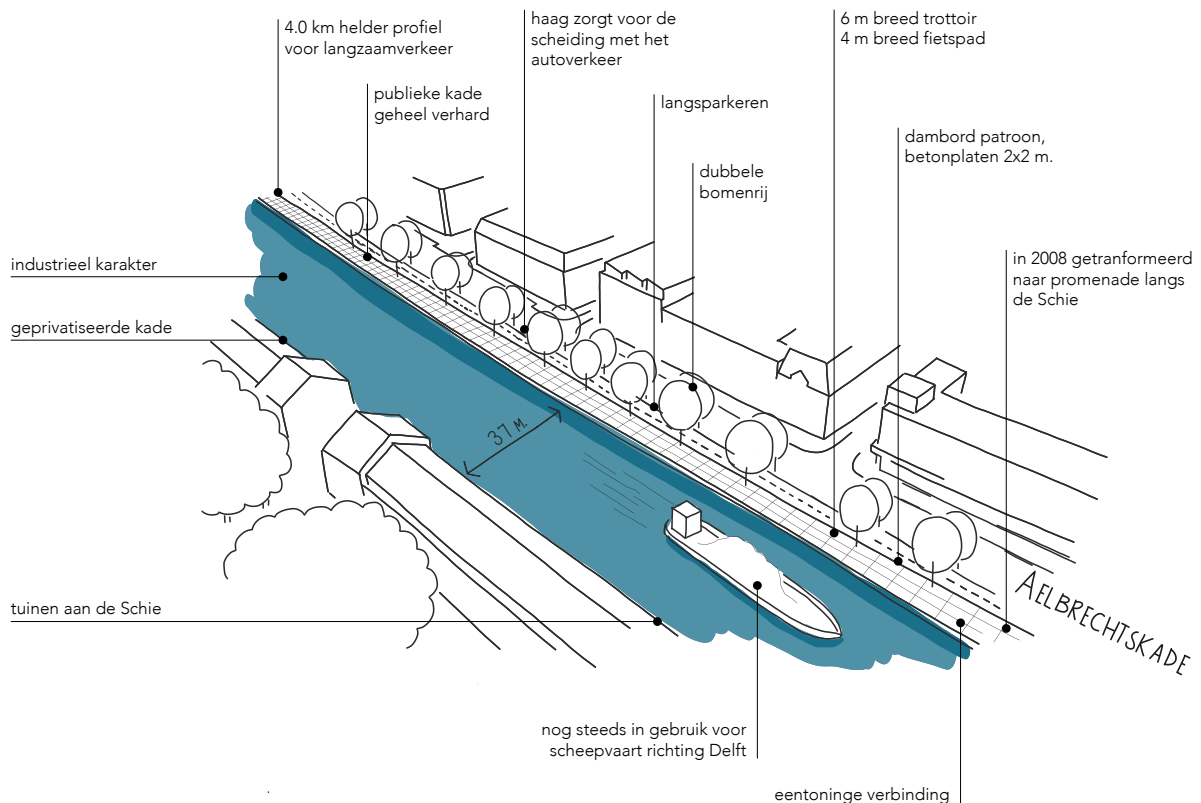

DE SCHIE

De Schie speelde een belangrijke rol in de geschiedenis van Delft en Schiedam en was ooit een natuurlijke waterloop. In circa 1350 werd de Schie gekanaliseerd en ter plaatse van het huidige Overschie splitste deze watergang zich in Delftse Schie en de Rotterdamse Schie. Die laatste sloot aan op de stadsgrachten van de stad ter hoogte van Hofplein.

De Schie was belangrijker voor Rotterdam dan de Rotte, die is nooit een echte scheepvaartverbinding geweest, in tegenstelling tot de Schie die Rotterdam met de rest van Holland verbond.

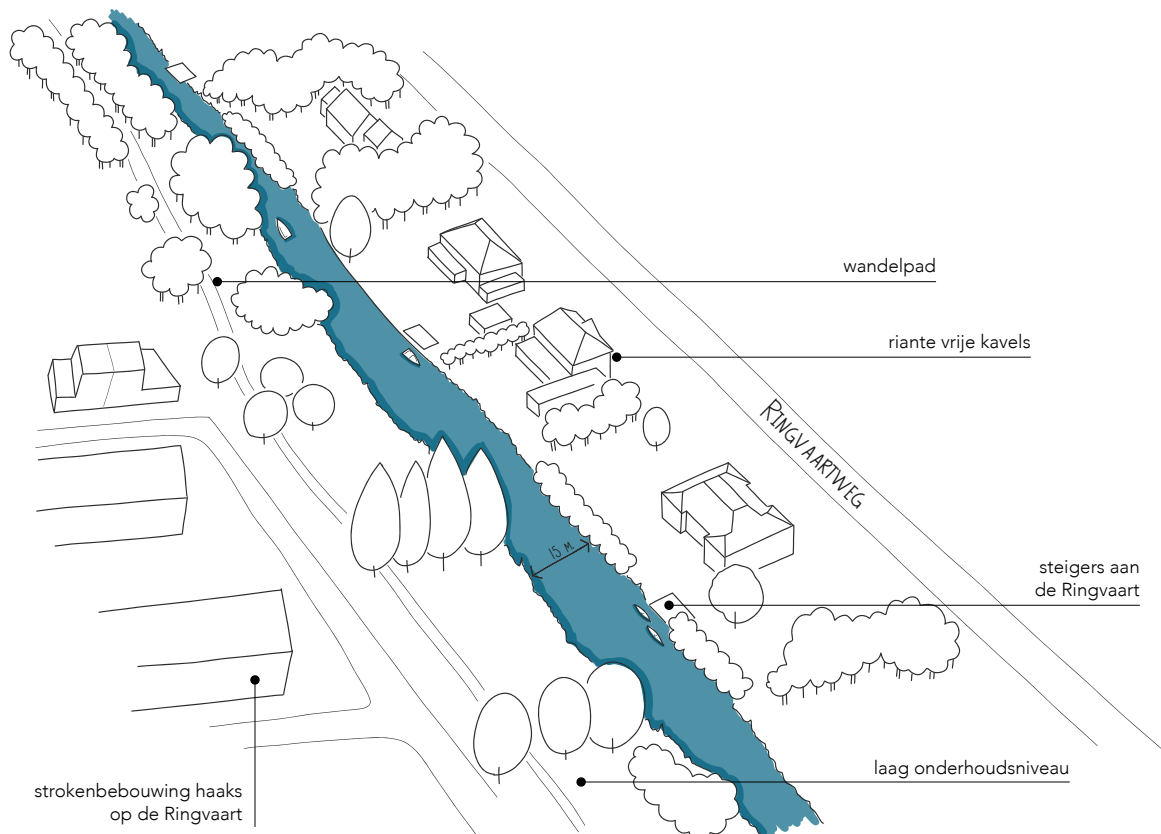
Doordat de Schie gekanaliseerd is, is het zijn natuurlijke verloop verloren. De kades zijn verhard en de oostzijde worden gekenmerkt door een goede recreatieve route tussen Rotterdam en Delft. Binnenstedelijk een eentonige strakke lijn langs de Schie met een schaakbordpatroon van stelconplaten.

DE RINGVAART

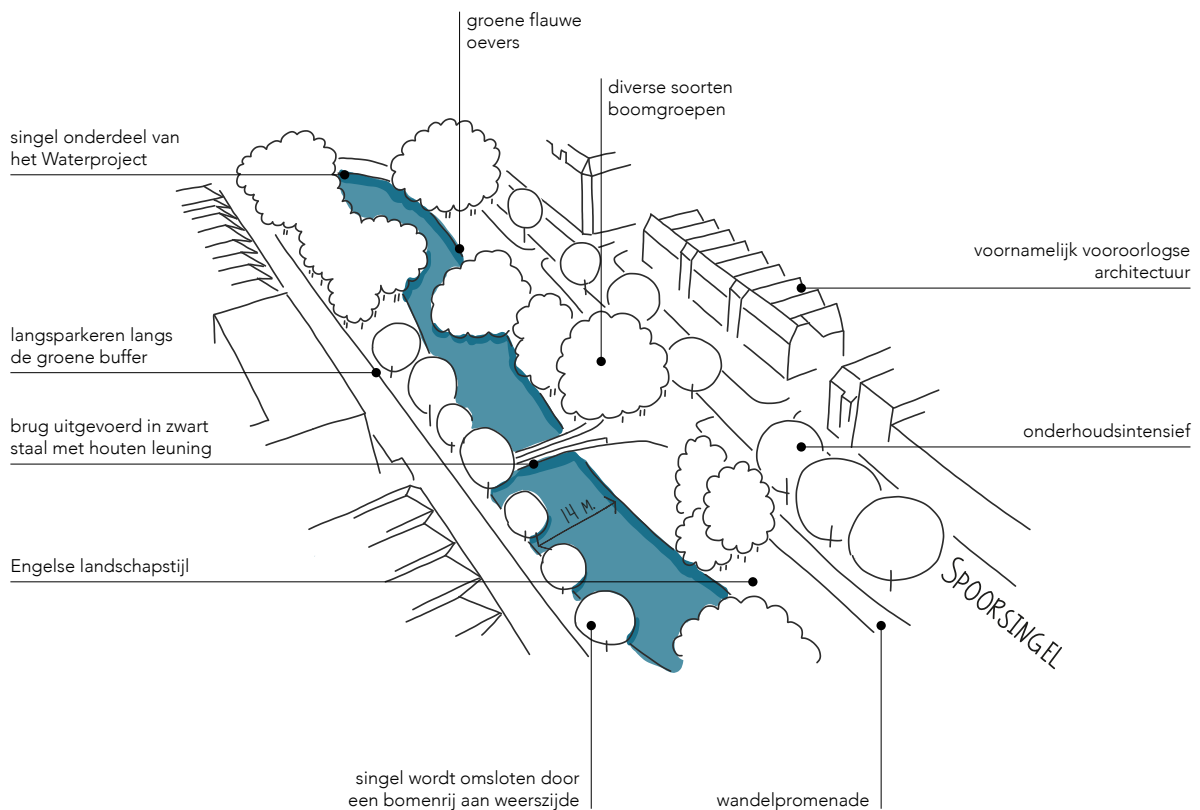
De ringvaart is een ietwat onbekende waterstroom in het noordoosten van Rotterdam. De Ringvaart is ontstaan bij de drooglegging van de Prins Alexanderpolder. Hij verbindt Rotterdam met Capelle aan den IJssel en ligt veelal verscholen tussen verkeersstructuren en de particuliere kavels. De Ringvaart takt aan op de Hollandsche IJssel en via deze waterweg kan de Rotte bereikt worden.

In Rotterdam is het grootste gedeelte niet bevaarbaar. Echter reikt de ringvaart tot ver in de stad en kust hij bijna de Kralingse Plas.

DE SINGELS

De singels zijn de groene aders die de stad Rotterdam doorsnijden. Ontworpen volgens het waterplan van stadsarchitect W.N. Rose (1801-1877). Ze werden geïntroduceerd als hygiënische oplossing voor de doorspoeling van de stadswateren en als een structureel element voor stadsuitbreidingen. De singels worden gekenmerkt door een eenduidige parkachtige vormtaal met solitaire bomen, waar ruimte is voor ontspanning en ontmoeting.

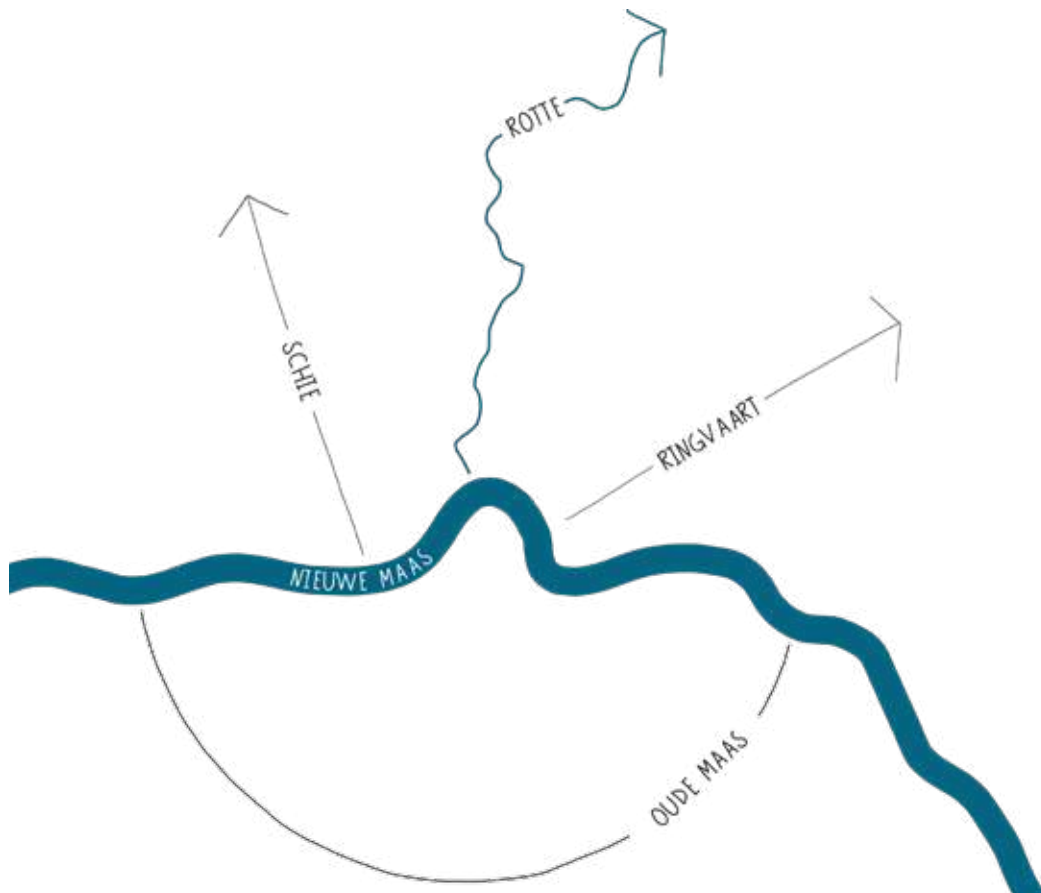

DE BELOFTE VAN DE ACHTERTUIN

De Rotte daartegenover ligt juist verscholen, zoals eerder getoond heeft de stad zich met de rug ernaar toe ontwikkelt. Daarmee heeft de Rotte de potentie om de achtertuin te worden. Juist het tegenovergestelde van de Maas. De definitie voor de achtertuin het afstudeerproject luidt dan ook als volgt:

“De achtertuin is een metafoor voor een intieme, geborgen plek waar je jezelf kan zijn. Het landschap, de natuur kunt ontdekken en ziet groeien. Waar je zelf als persoon kunt groeien. De voortuin, het gezicht naar de buurt is waar gepronkt wordt, in dit project gezien als de Maas; het gezicht van de stad. In de achtertuin kan men zich terugtrekken. Een plaats voor reflectie en contemplatie. Een plek voor de Rotterdammers. Een plek om de drukte van de stad te ontvluchten.”

definitie achtertuin, Madelon Pluis (2022)

VAN OORSPRONG TOT ST. LAURENSKERK

Tijd voor verandering.

Menig Rotterdammers kennen het ontstaan van hun stad niet. De Rotte als rivier wordt niet erkend, laat staan dat de Rotte een 21 km lange veenrivier is tussen stad en landschap. Het verhaal van de Rotte en Rotterdam is niet in de stad geworteld. Met dit voorstel toont de Rotte zich aan de stad en haar inwoners. Eindelijk krijgt ze de verdiende aandacht en waardering. Ze vertelt haar verhaal, haar geschiedenis en dat van de stad.

Het project is uiteengezet in drie deelopgaven: continuïteit, nabijheid, het momentum. Alle drie de deelopgaven dragen bij aan de ervaring van de achtertuin.

Continuïteit; van Oorsprong tot St. Laurenskerk

De eerste deelopgave betreft de stad-land verbinding langs de Rotte. Het verbinden van de de St. Laurenskerk in het hart van de stad met het landschap tot aan de Oude Rijn. Langs deze route bevinden zich verschillende knelpunten die ontstaan zijn door infrastructuur. Het verbeteren van deze lange lijn zorgt ervoor dat de natuur tot ver de stad in reikt. De stedeling daarentegen kan op een veilige manier de stad uit en de vlucht zoeken in het landschap.

Nabijheid; de aanhechting van de Rotte op het stedelijk weefsel en het landschap

Deze opgave gaat over het bereikbaar maken van de Rotte voor de Rotterdammers. De Rotte ligt ietswat verscholen in de stad en wordt gedomineerd door de automobilist.

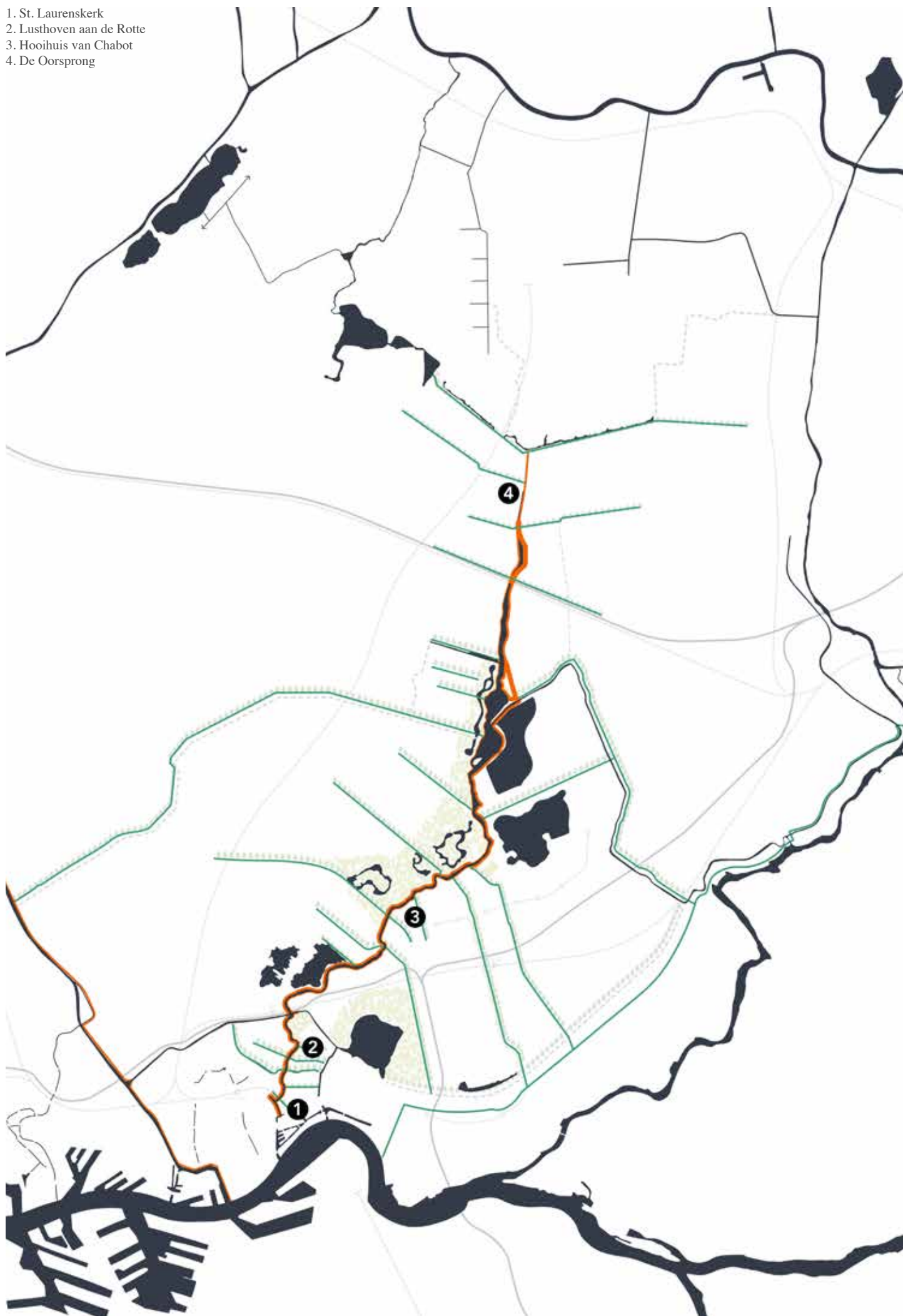
Door het aantakken van de Rotte op het stedelijk weefsel van de stad en het landschap wordt deze goed bereikbaar voor langzaamverkeer.

Op deze manier ontstaat er een vanzelfsprekendheid in het gebruik van de Rotte in het dagelijkse leven van de Rotterdammers. School, begraafplaats en kerk liggen opeens aan de Rotte.

Het momentum; plekken voor verwondering en bewustwording
De Rotte wint aan betekenis door plekken van verwondering toe te voegen. De momenten, de achtertuinen, vertellen allemaal een eigen verhaal over de veenrivier. Er zijn veel potentiële plekken langs de Rotte die hiervoor in aanmerking komen, maar voor dit project zijn er vier locaties uitgewerkt.

De belofte van de Rotte als achtertuin is een ruimtelijke structuur, waarbij de veenrivier centraal staat. Een structuur die de stad Rotterdam verbindt met het landschap tot aan de Oude Rijn en die niet langer gebaseerd is op uitputting, maar op omarming tussen mens, dier en landschap.

1. St. Laurenskerk
2. Lusthoven aan de Rotte
3. Hooihuis van Chabot
4. De Oorsprong

CONTINUÏTEIT

DE LANGE LIJN

(continuïteit)

Allereerst de lange lijn langs de Rotte. De Route van de Oorsprong tot de St. Laurenskerk. Het is een kans die voor het oprapen ligt. Op de kaart hiernaast is te zien dat er momenteel meerdere knelpunten zich voordoen in die continue route. Zowel in het buitengebied als het stedelijk centrum. Veelal ontstaan door de dominantie van het verkeer. In dit hoofdstuk komen deze knelpunten aan bod en wordt de Linker Rottepromenade geïntroduceerd. Een profiel aan de oostelijke oever van de veenrivier. Tot slot wordt het knelpunt Pompenburg verder uitgewerkt en toegelicht.

*“De Rotte is bijna twee
keer zo lang als de
Rotterdamse en Delftse
Schie bij elkaar.”*

Lombardkade

In het hart van de stad, net voorbij de St. Laurenskerk bevindt zich de Lombardkade. Over een afstand van bijna 400 meter staan enkel de neuzen auto's en vuilcontainers aan de Rotte. Als voorbijganger ontschiet de Rotte je aan het oog. De aanlegsteiger voor sloepen ligt verscholen. Hier opstappen is bijna onmogelijk tussen de geparkeerde auto's en fietsen.

Goudsesingel

Als men verder wandelt of fiets, komt men al snel bij de Goudse Singel aan. Vroeger de plek waar de stadsmuur en gracht zich bevonden. Nu treft men de tramhalte Meent te midden van deze drukke verkeersader. Er is geen manier rechtdoor. Men raakt hier de Rotte kwijt, omdat zij moet wijken voor onlogisch gepositioneerde tramhalte. Na het oversteken bij drie stoplichten kan de route vervolgd worden.

Pompenburg

Als men het obstakel van de tramhalte heeft overwonnen, treft men alweer de volgende blokkade op. De drukke weg overtrekken is nog tot daar aan toe, maar eenmaal de overkant bereikt, stuit men om een hoogteverschil. Enkel te overbruggen met een trappen. De fietser en minder mobiele inwoner zullen ook hier moeten wijken van hun route. Maar liefst 350 meter verderop kunnen we hun route langs de Rotte vervolgen.

Noorderbrug

Daar waar het Oude Noorden en Oud-Crooswijk elkaar vinden. Vroeger kuste de Noordsingel en de Crooswijksesingel hier bijna de Rotte. Tegenwoordig staat ook deze kruising in het teken van de automobilist. Als voetganger kan men redelijk eenvoudig kruisen over het zebrapad. De fietser echter dient zich te begeven aan de andere zijde van de rijweg. Weg van de Rotte. Geen zicht meer op de Rotte.

Zaagmolenbrug

Eenzelfde situatie doet als de Noorderbrug doet zich hier ook voor. De Zaagmolenbrug vormt net zoals de Noorderbrug de doorgaande verbinding. De route de wijk in en uit. Daarbij komt dat bij deze locatie ook de tram kruist. Als fietsers of voetganger langs de Rotte duurt het een hele poos, voordat de route hervat kan worden.

Poort van Noord

Als we denken dat we het dan bijna gehad hebben. Eindelijk bereiken we het buitengebied, dan moet men eerst nog de Gordelweg, A20 en het spoortracé manoeuvreren. Hier duikt de Crooswijksebocht achter de Roeivereniging door en eindigt zo op de de Gordelweg. Totaal gedesoriënteerd waar heen te gaan door vier watergangen die hier bijeenkomen.

Bergse Linker Rottekade

In het buitengebied transformeert het profiel van de Rotte zich. Plots staan de woningen met hun gezicht aan de Rotte. Soms met kleine voortuinen of overtuinen aan het water. Parkeren vindt hier plaats op straat in de vorm van langsparkeren. Als voetganger is er geen mogelijkheid om langs het water te lopen en als fietser dien je continu te wachten totdat de auto voorbij is geraasd.

Prinses Irenebrug

De hoop is dat met de komst van de Rottemerentunnel dit kruispunt wordt ontlast. Hier laat helemaal niemand je oversteken. Bijna altijd file beide kanten op. Eenmaal overgestoken wordt men voor een klein stuk door Terbregge geleid. Niet aangegeven waar de Rotte zich bevindt, fiets je zo een doodlopende straat in.

A12

Voor lange tijd gaat het goed. De auto uit het profiel of duidelijk te gast, maar bij het bereiken van de A12, gaat het weer mis. De voetgangers en fietsers kunnen niet rechtdoor langs de Rotte, onder de A12 en het spoortracé door. Nee, eerst eronderdoor en dan over de Rotte heen.

Dijk A12 - Moerkapelle

Na het manoeuvreren onder de A12 en over de Rotte heen, daalt het fiets- en wandelpad zo ver tot gelijk aan het polderlandschap. Van de Rotte is niets meer zichtbaar. Men kijkt enkel nog naar een dijk van vier meter hoogte.

Moerkapelle

Bij het kruisen van de Hollevoeterbrug wordt men niet gemotiveerd om de reis te vervolgen. Logisch, want vanaf dit punt is de route langs de Rotte doodlopend. Met een onbehaaglijk gevoel alsof je je op prive terrein bevindt kun je de Oorsprong bereiken.

De Oorsprong

Wat nu? De route komt aan z'n einde. Het is vanaf hier enkel mogelijk om te keren en zich terug richting Moerkapelle te begeven. Vanaf daar kan met via de knooppunten route het Bentwoud bereiken.

LINKER ROTTEPROMENADE

(oostelijke kade)

De continue route langs de Rotte, een 21 km lange route, verdient zijn herkenbaarheid in de stad. Daarvoor is er een basisprincipe ontwikkeld. Het rotteprofiel legt de focus op de oostelijke oever, de Linker Rottepromenade. Hiervoor is gekozen, omdat de oever aan de zijde van het Oude Noorden al de nodige transformaties heeft doorgemaakt de afgelopen jaren en sterk verbeterd is. Zo loopt er al een houten vlonderpad langs de Rotte en bevinden zich er verschillende terrassen aan de kade.

Desalniettemin ligt hier wel degelijk nog een opgave. Parkeren heeft hier nog steeds een prominente rol in het profiel. De urgentie van een eenduidig profiel ligt duidelijk meer op de oostelijke oever. De aangrenzende stadswijk Oud-Crooswijk kan dankzij deze route ook een impuls krijgen. Daarnaast heeft de Linker Rottepromenade ook de potentie om een doorgaande stad land verbinding te worden tussen de Oorsprong en de St. Laurenskerk. De westelijke oever heeft deze potentie minder, o.a. vanwege de woningbouw aan de overzijde van de Lombardkade .

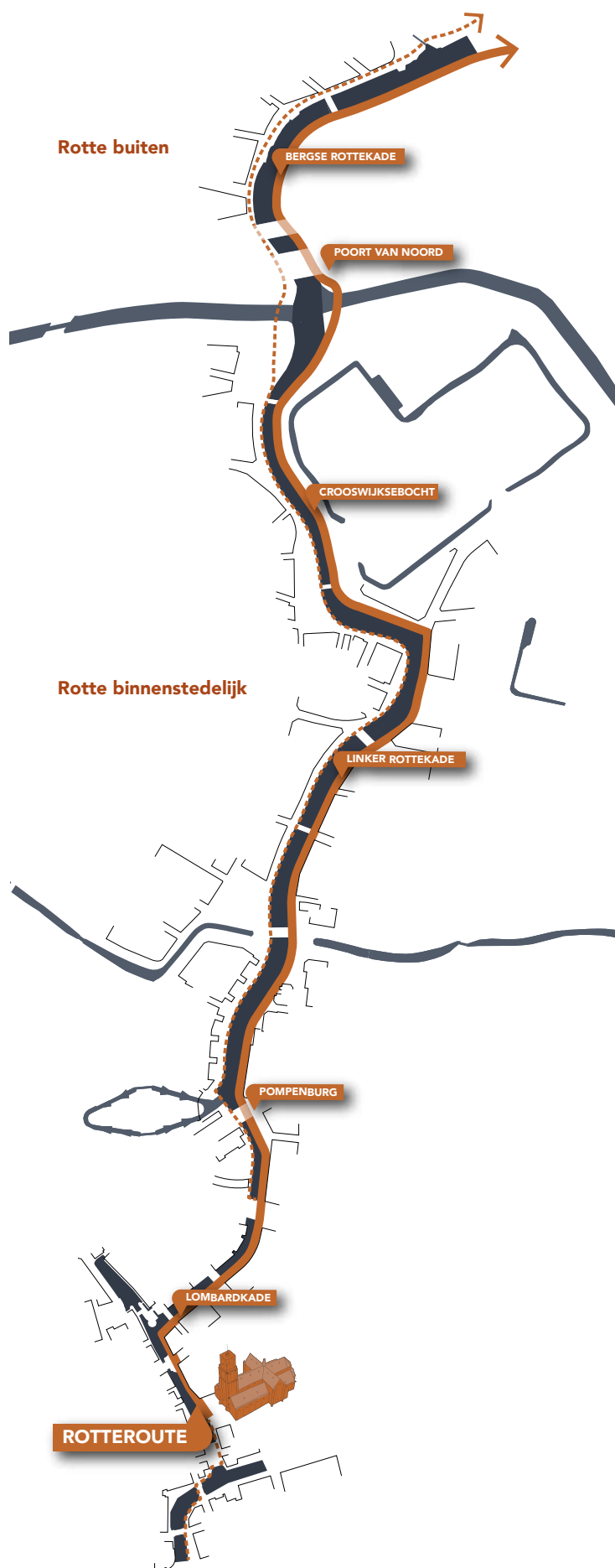
ook in de binnenstad natuurvriendelijke oevers

activiteiten op het water tot in het hart van de stad

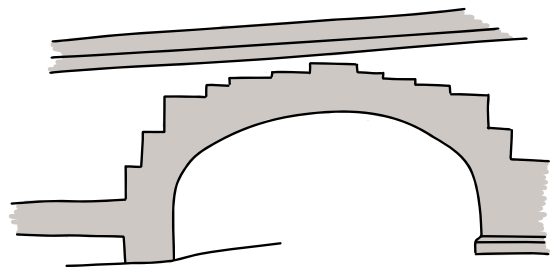

continuïteit door uniforme beeldtaal

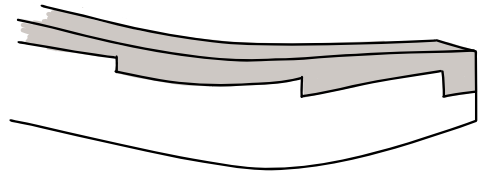

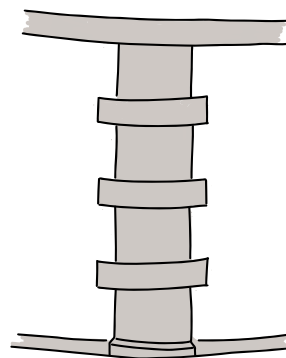
Noorderbrug

Stokvisbrug

Zaagmolenbrug

B E E L D T A A L

De Rotte vertelt niet alleen haar eigen verhaal, maar ook dat van de stad. Ze is zo lang onderdrukt en verdient nu een continue herkenbaarheid, zodat ze nooit meer vergeten wordt. De Rotte valt momenteel uiteen door zijn diversiteit in kades/oeveren en profielen. Zoals eerder getoond en toegelicht, ontbreekt deze op het eerste oog. Maar als men goed kijkt is te zien dat binnenstedelijk de bruggen een eenzelfde beeldtaal spreken. Deze historische stijl, ontstaan na het bombardement, is niet overal meer terug te zien, maar dient als inspiratie voor de verdere ontwikkeling van de identiteit van de Rotte.

Deze herkenbare beeldtaal is terug te vinden in de robuuste materialisatie; metselwerk met natuurstenen elementen (graniet), maar ook in de afgeronde brughoofden en de elegante en rijke detaillering.

Een aantrekkelijke stad-land verbinding vraagt voor een helder profiel en een eenduidigheid in materialisatie in lijn met de bruggen. Er is gekozen voor terughoudende materialisering dat bijdraagt aan de kwaliteit en sfeer van het landschap en de Rotte en samengaat met de herkenbare beeldtaal van de historische bruggen.

Er is een basisprofiel ontwikkeld, maar dit wil niet zeggen dat het profiel eenduidig is.

Het profiel reageert op haar context, bestaande bomen, hoogteverschillen en bebouwingsranden. Op de pagina hierna is het basisprofiel uitgewerkt. Dit profiel vormt het uitgangspunt voor andere profielen langs de Rotte. Een aantal terugkerende basisprincipes:

1. profiel voor voetgangers en fietsers;
2. idealiter gemiddeld 6,0 m, min. 4,0 m in het stedelijk gebied;
3. soortkeuze bomen afhankelijk van de context;
4. consistentie in materialisering;
5. voldoende ruimte voor flora en fauna.

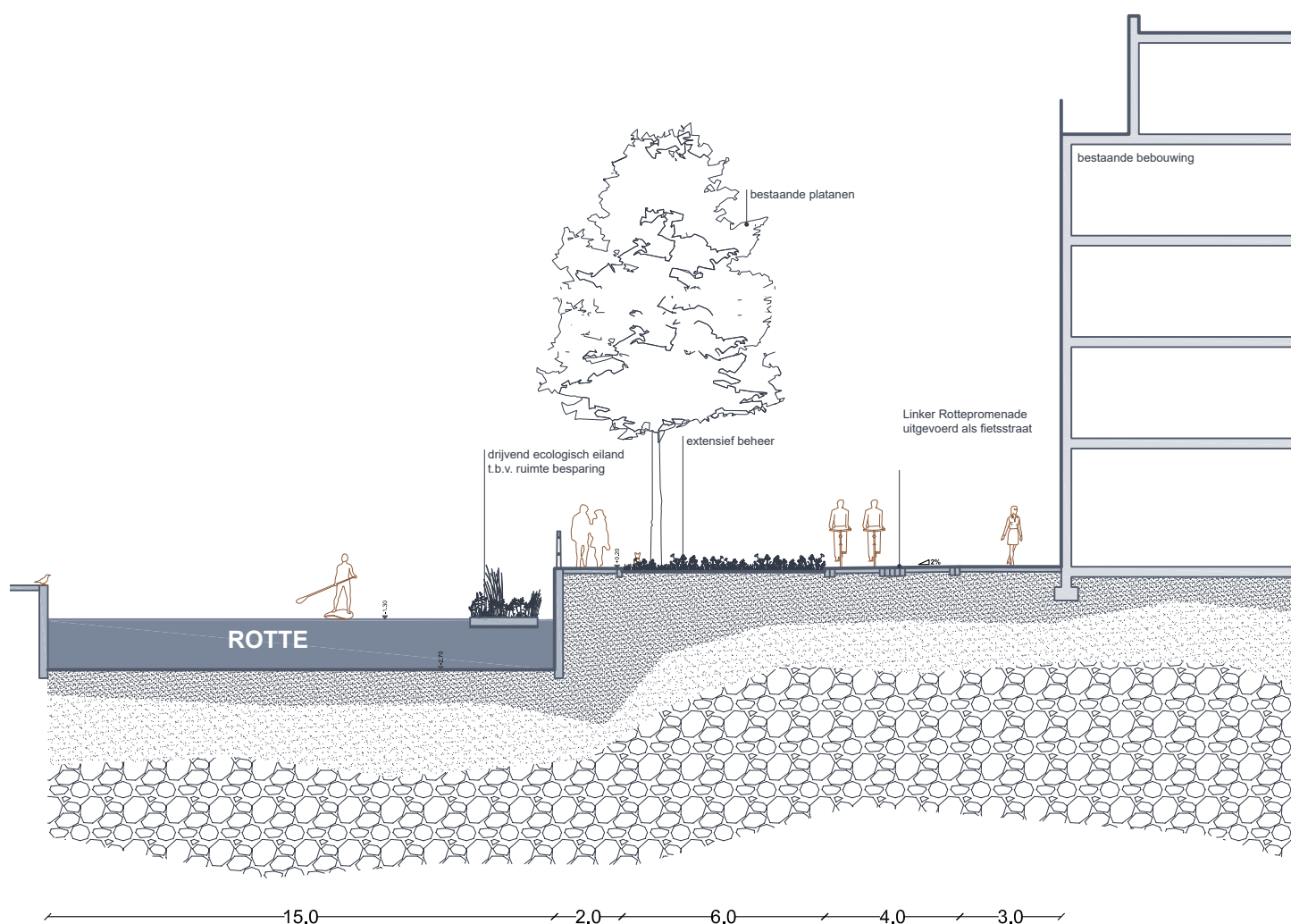
Het buitengebied kent een soberdere uitvoering van het basisprofiel. Na de toelichting van het basisprofiel voor de Linker Oeverpromenade wordt een diversiteit in opties getoond in een veranderende context.

*“De Rotte biedt het
allemaal; suppen, roeien
of flaneren over de
Linker Rottepromenade.”*

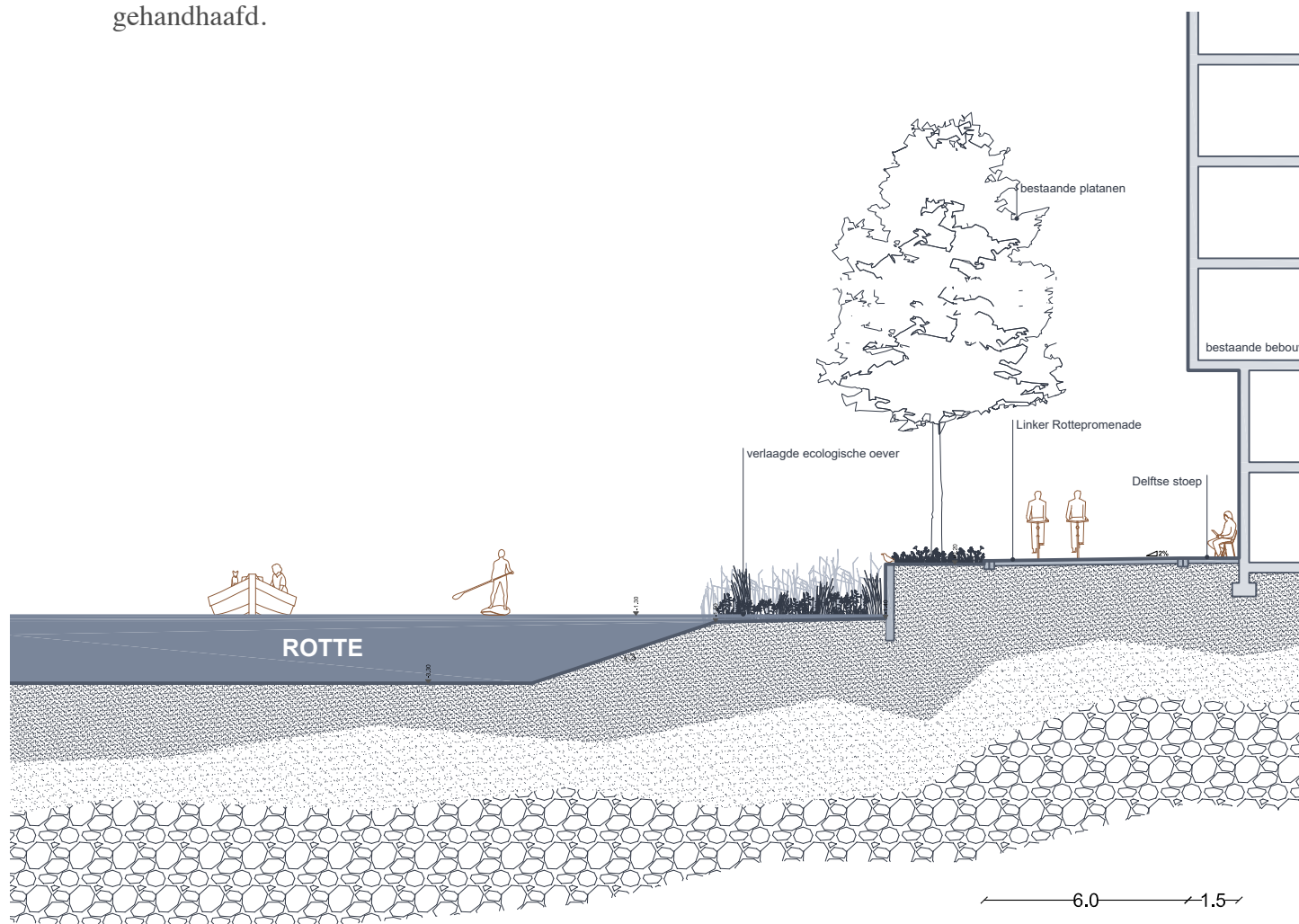

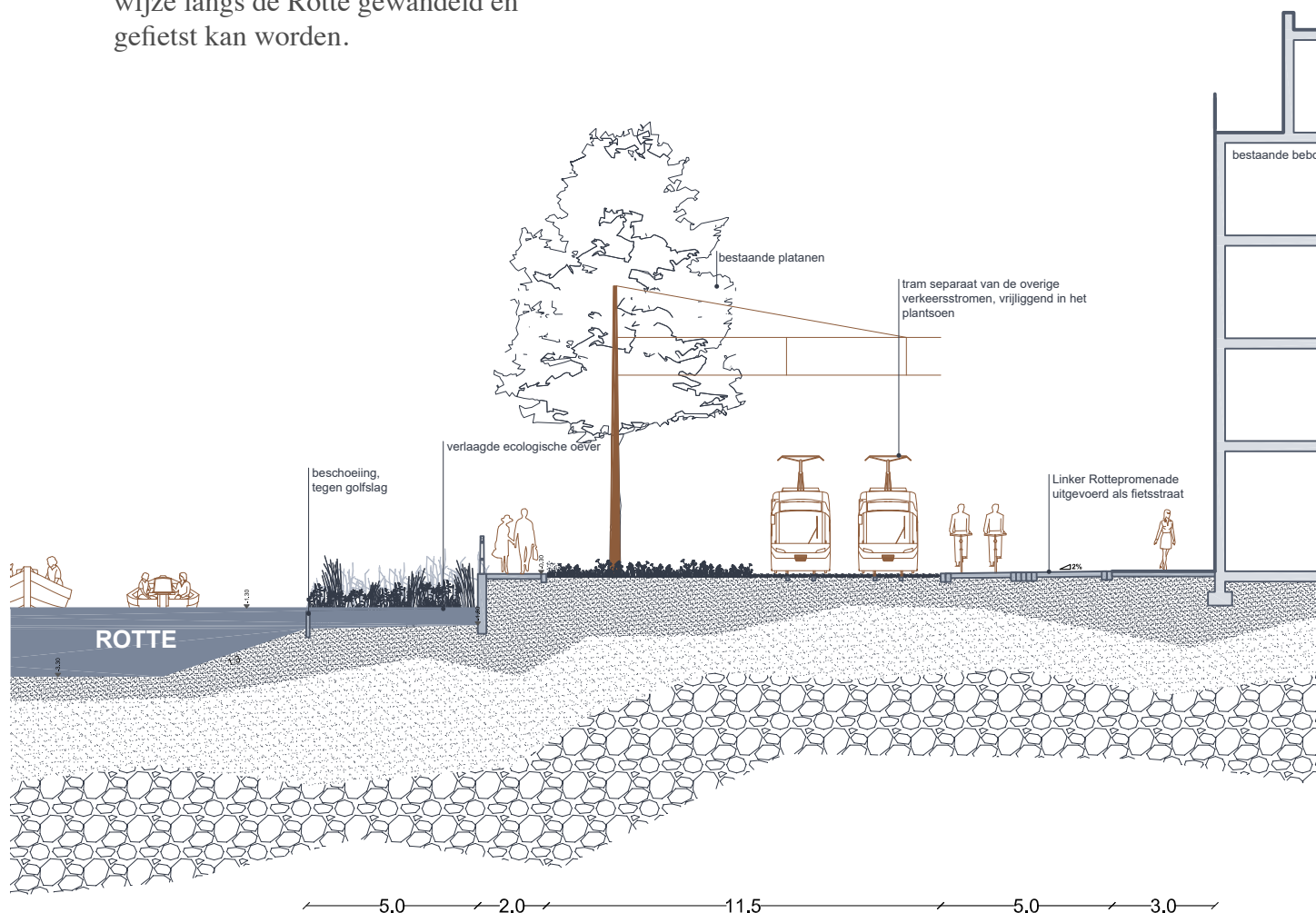
De eerste variant op het basisprofiel is het profiel aan de Lombardkade. Daar waar het profiel nu vooral gedomineerd wordt door geparkeerde auto's aan de kade. Vanwege het smalle profiel is hier gekozen om af te wijken van de natuurlijke oever, maar wordt een kade voorgesteld. Echter in de Rotte is wel ruimte gehouden voor dieren om zich in de luwte door de stad te bewegen.

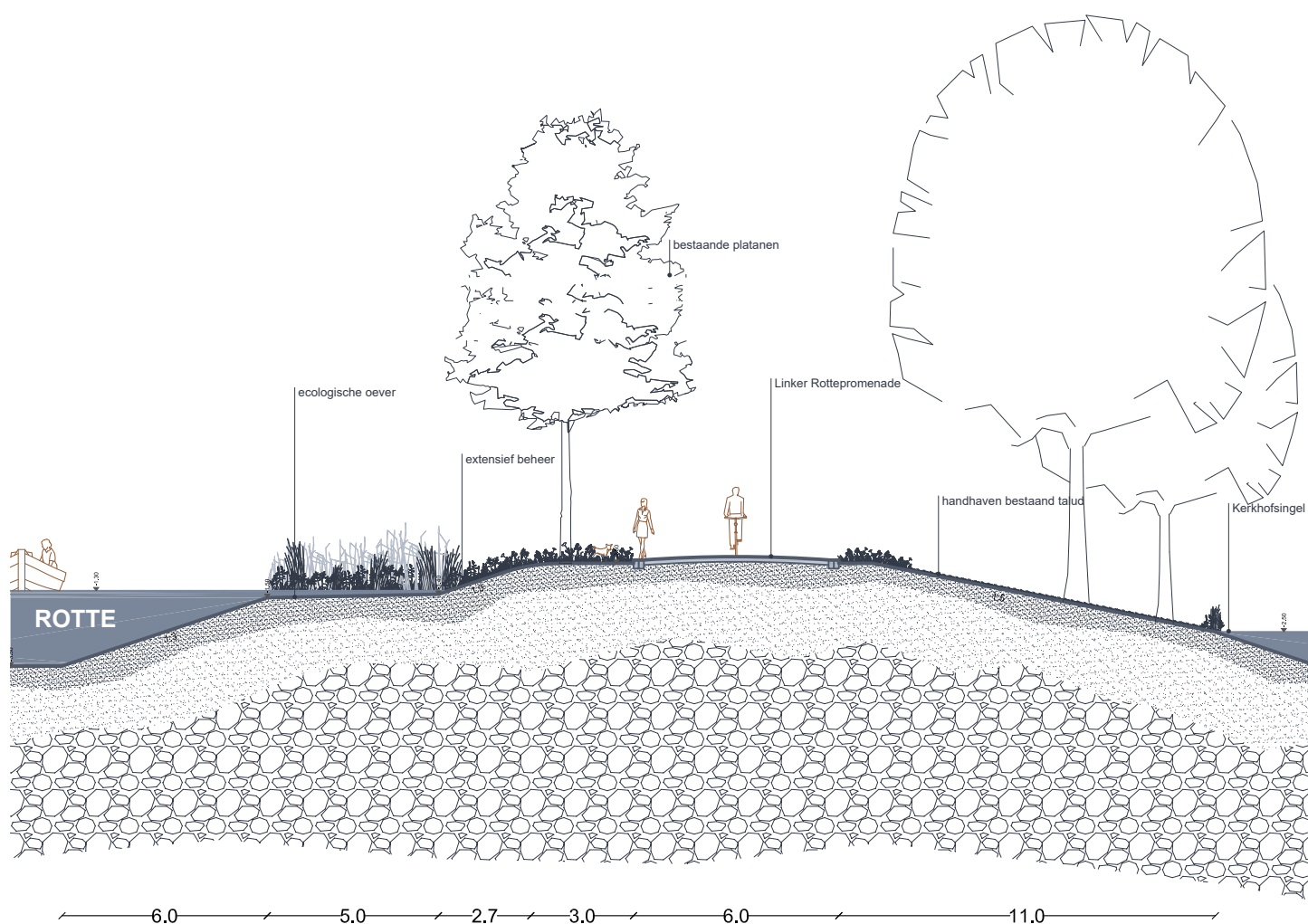
De kade tussen het Pompenburg en de Noorderbrug is momenteel een achterkant met anonieme plinten, langspaarkeerplaatsen, vuilcontainers en trafogebouwen. Door het oplossen van de knelpunten wordt ook dit deel van de oostelijke oever goed bereikbaar. De Rotte is hier uitgedijd naar 35 meter. Om te kunnen keren met een roeiboot heeft de rivier een minimale maat van 20 meter nodig. In deze variant wordt daarmee een natuurlijke oever getoond, waarbij de bestaande platanen worden gehandhaafd.

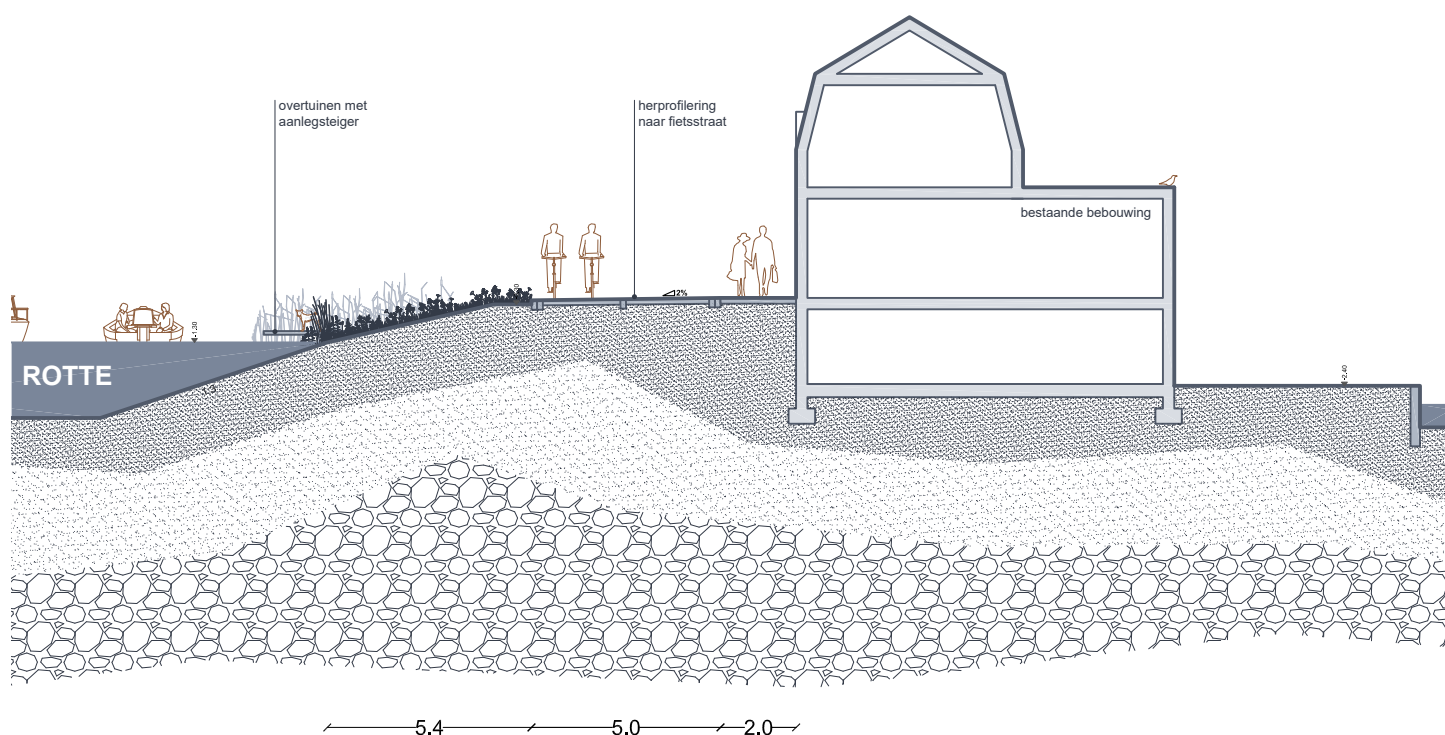
Ter hoogte van Oud-Crooswijk komen tram, automobilist en fietser samen op hetzelfde wegdek. In de huidige situatie wordt er nog 50 km per uur gereden. Het voorstel is om deze straat uit te voeren als fietsstraat. Deze straat hoeft geen hoofdontsluiting te zijn. Met het introduceren van een fietsstraat wordt de auto te gast en wordt de weg versmald. De tram vindt hierbij haar plek naast de fietsstraat. Door het uit elkaar halen van verschillende snelheden ontstaat er een veiligere situatie, waarbij op een ontspannen wijze langs de Rotte gewandeld en gefietst kan worden.

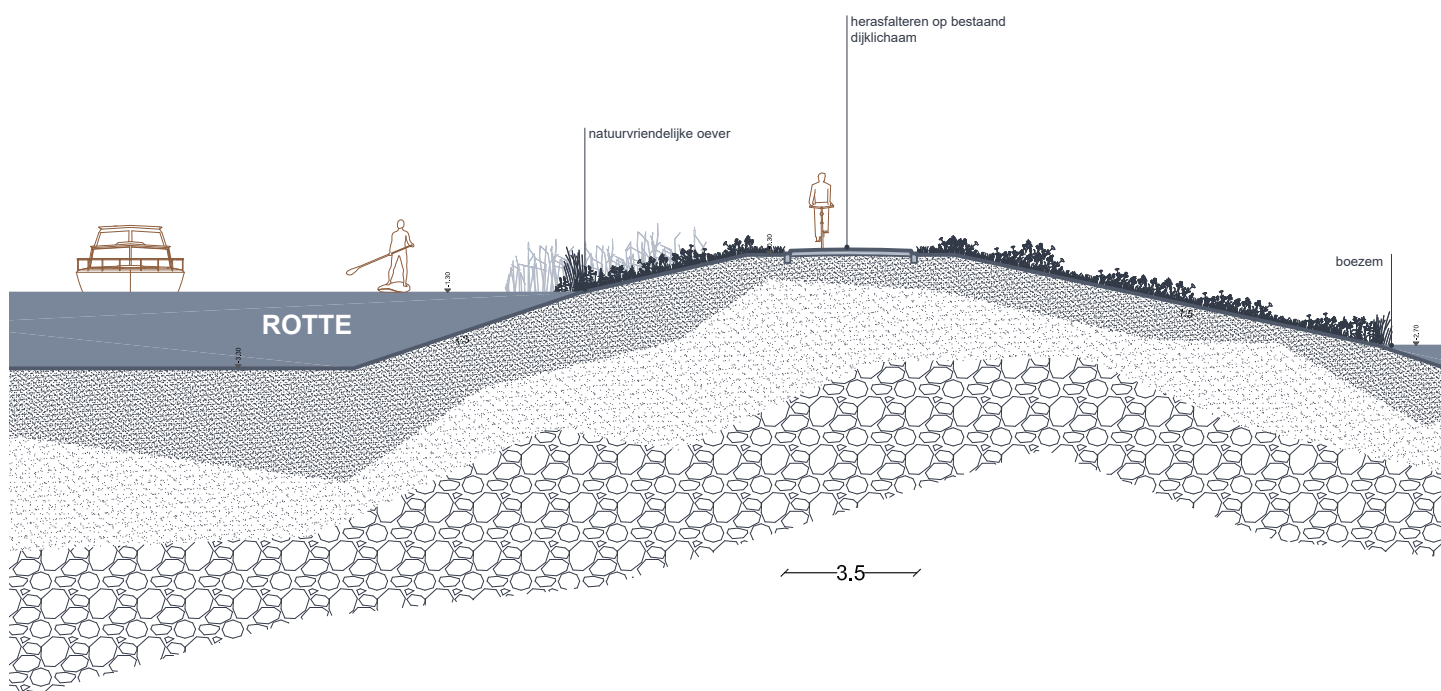
In de Crooswijksebocht gaat al heel veel goed. Het profiel is onlangs aangepast naar een eenrichtings fietsstraat. Echter wordt het zicht op de Rotte geblokkeerd door een reeks van woonboten. De woonboten aan deze zijde van de oever maken plaats voor een natuurlijke oever. Hier is de achtertuin, het landschap met de Algemene Begraafplaats in het binnenstedelijke het best voelbaar.

In het buitengebied staan de woningen aan de Rotte. In het wegprofiel is het onduidelijk wie voorrang krijgt. Er wordt in dit profiel langs geparkeerd door de bewoners en bezoekers. Vaak dient de fietser daardoor te wachten wanneer een auto wilt passeren. Door ook hier een fietsstraat te introduceren wordt duidelijk kenbaar gemaakt dat de auto te gast is. Ook de verandering van materialisatie draagt bij aan het fiets- en wandelgenot.

Verder richting Moerkapelle resteert er enkel nog een gedeeld fiets- en voetpad op een dijk. De breedte van dit pad is ca. 3,0 meter. Om de voetgangers en fietsers de ruimte te geven om uit te wijken, wordt er aan dit profiel een rammelstrook toegevoegd. De dimensies van de bestaande dijk hoeven hiervoor niet te veranderen.

P O M P E N B U R G

V O O R B E E L D U I T W E R K I N G

Een van de knelpunten bevindt zich bij het Pompenburg. Een belangrijke verkeersader vanaf het Hofplein naar de Maasboulevard. Een ader die niet snel in verkeersintensiteit af zal nemen. Daarom is dit knelpunt als voorbeelduitwerking uitgewerkt.

Het Pompenburg ligt aanzienlijk hoger dan de Linker Oeverpromenade. Dit hoogteverschil, circa 4 meter, wordt overbrugd door een trappartij, zoals al eerder is toegelicht. Hierdoor kunnen fietsers en mindervaliden niet langs de Rotte wandelen of fietsen. Met een relatief simpele ingreep kan de route onder het Pompenburg door gelegd worden, waardoor de fietsers en voetgangers ongestoord hun route kunnen vervolgen. De barrière wordt dus geslecht door het verlagen van het Rotteprofiel. Hij start zijn daling ca. 100 meter ten zuiden van het Pompenburg aan de Lombardkade.

Dit heeft als gevolg dat een van de tunnelbuizen deels wordt opgeofferd voor een doorgaande route en zorgt voor een plaatselijke versmalling van de rivier.

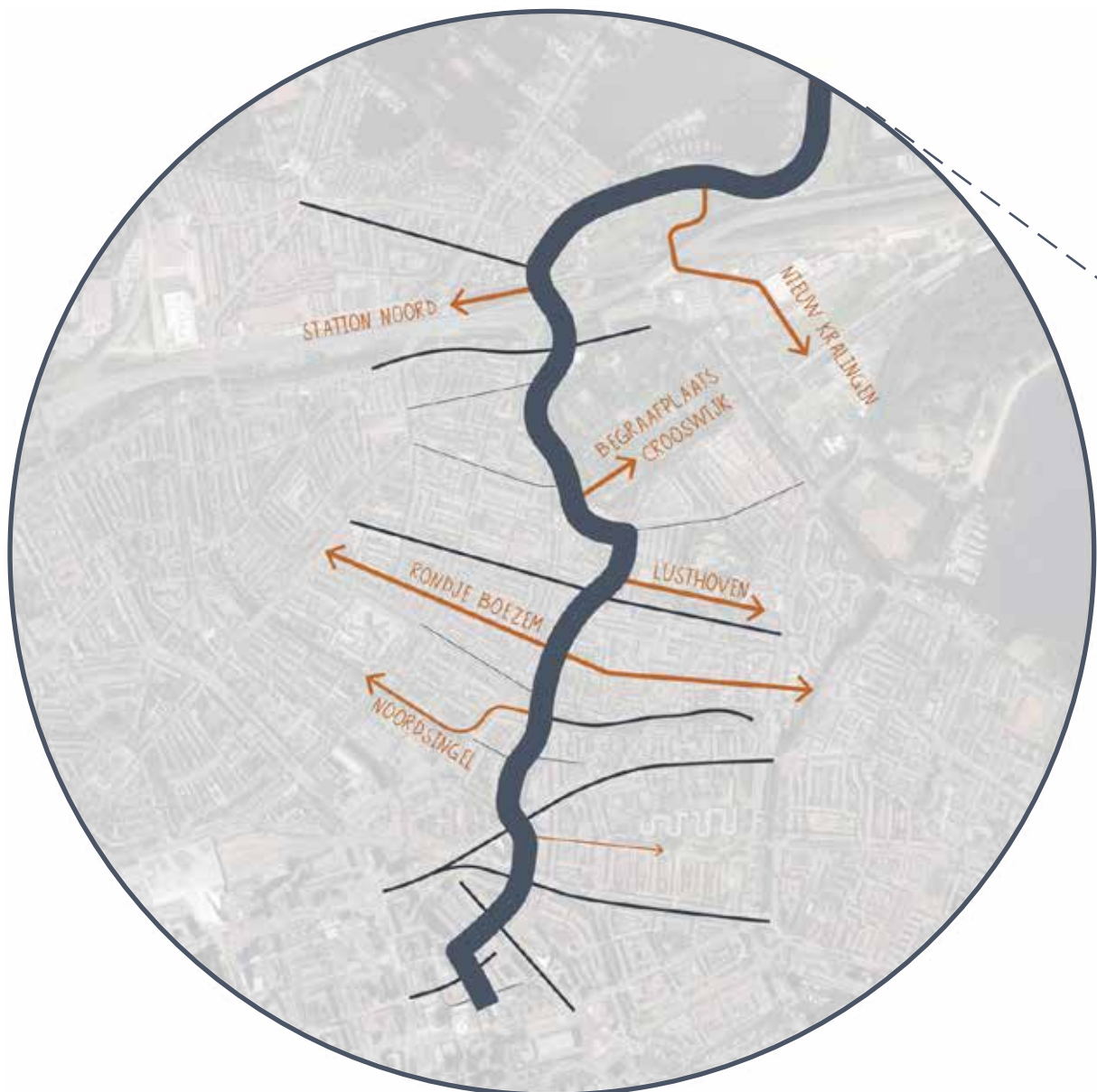
NABIJHEID

DWARSTRUCTUUR

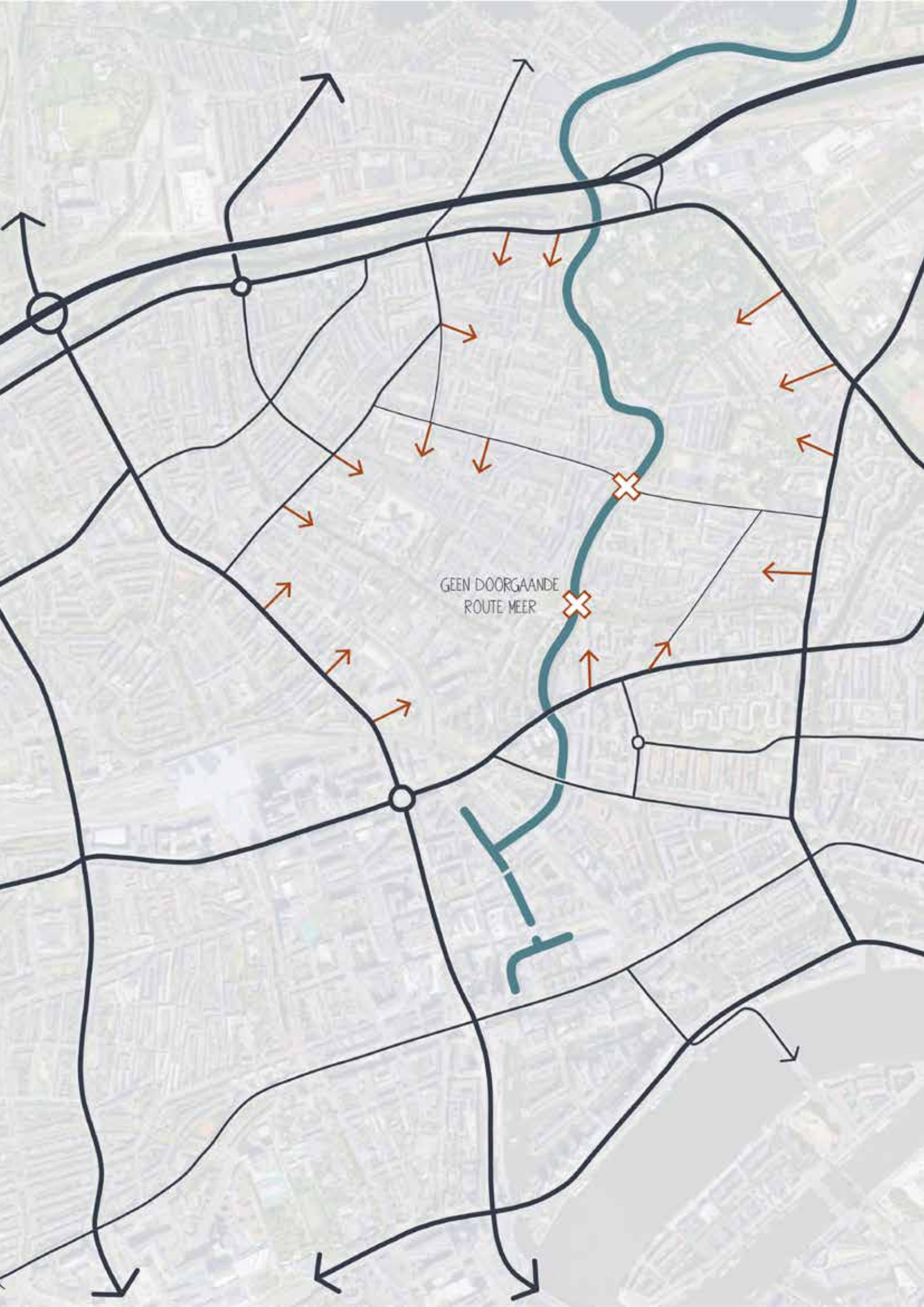
(*nabijheid*)

De Rotte zal nooit in betekenis winnen, als het niet verankerd is in het weefsel van de stad. En niet alleen voor de stedeling, maar ook de dorpen en steden ten noorden van Rotterdam hebben belang bij een goede bereikbaarheid van de Rotte.

Zo ontstaat er niet alleen een lineaire route maar kan er ook een rondje gewandeld, gefietst of gevaren worden. Op de kaart hieronder en hiernaast is te zien welke potentiële nieuwe verbindingen er zijn en welke verbeterd kunnen worden om iedereen optimaal te kunnen laten genieten van de Rotte.

GEEN DOORGAANDE
ROUTE MEER

INZETTEN OP INPRIKKERS

Eerder kwamen de knelpunten in de lineaire route al aan bod. Deze werden veelal veroorzaakt door kruisend verkeer over de Rotte. Terwijl dit overbodig zou moeten zijn als we uitgaan van een goede ring opzet, aan de Gordelweg en Boezemlaan naar de stadswijken. Het voorstel is om niet langer de automobilist langs de Rotte te faciliteren. Niet langer 50 km per uur wegen aan deze historische veenrivier. Met als doel het ontmoedigen van gemotoriseerd vervoer en inzetten op langzaam verkeer. Door het introduceren van inprikkers kan ook de Noorderbrug en de Zwaanhalsbrug als doorgaande autoverbinding gedowngrade worden.

Daarnaast is er de potentie op de Goudsesingel te downgraden en enkel het Pompenburg ervoor in te zetten. De Linker Rottepromenade gaat hier immers onderdoor, zo zagen we in het vorige hoofdstuk. Zo wordt de oversteekbaarheid van de Goudsesingel verbeterd en draagt dit bij aan de eerdere deelopgave, de lange lijn.

Met het maken van inprikkers ontstaat er ook ruimte in het profiel om de Noordsingel te verbinden met Noordplein, de Rotte en de Crooswijksesingel, zodat deze onderdeel wordt van het dagelijkse rondje.

Op de kaart hiernaast is te zien hoe de Linker Rottepromenade samenkomt met verschillende bestaande en nieuwe dwarsstructuren. Een voorstel voor een fijnmazig netwerk van rondjes en ommetjes langs en over de Rotte.

*“Ik hoef enkel mijn
neus en oren nog
te gebruiken om de
Rotte te vinden. Ik
volg de geluiden
van de vogels en
de geur van de
bomen.”*

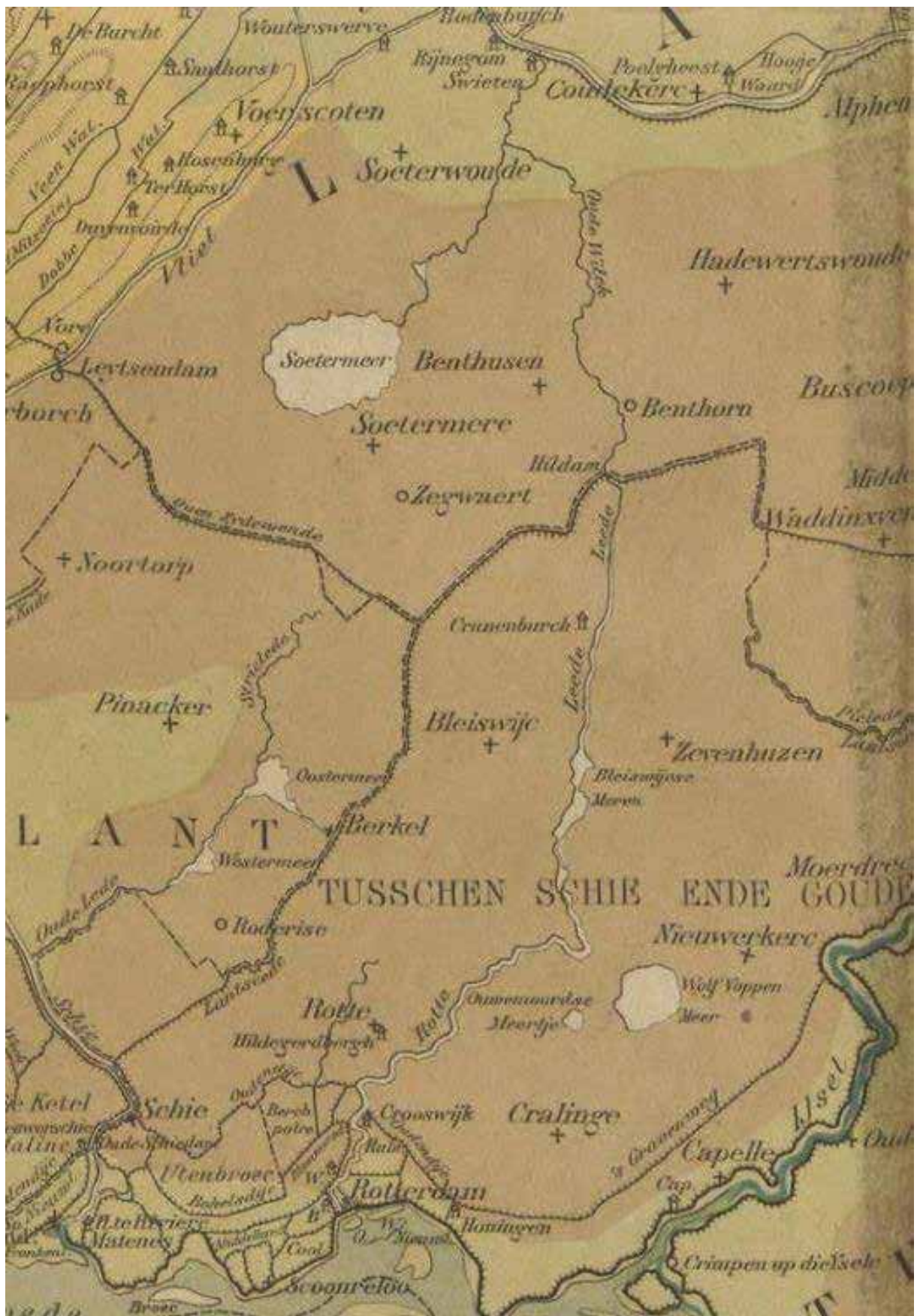

T U S S E N R I J N E N M A A S

Eeuwen geleden ontsprong de Rotte niet in de Wilde Veenen polder, zoals eerder toegelicht. De naamvoering veranderde en de Rotte gaat ter plaatse van Moerkapelle over in de Leede. Ook te zien op de hiernaast getoonde historische kaart. De Leede stond in verbinding met de Oude Rijn. Ter plaatse van het huidige Bentwoud droegen schippers hun boten over de dijk naar het lager gelegen polderniveau. Later werd er een sluis gebouwd, Hildam.

Uiteindelijk kwam deze vaarroute na veel tegenwerkingen vanuit Gouda te vervallen. Het was vroeger de sluiproute voor de kooplieden aan de Rotte. Op deze manier hoefde zij niet via de Maas en de Hollandsche IJssel en konden zo de tol bij Gouda besparen.

Van deze historische vaarroute zijn nog enkele sporen, in de vorm van watergangen zichtbaar. Ook de plek waar de Leede uitmondt in de Oude Rijn is nog aanwezig.

de Rote tussen Rijn en Maas omstreeks 1300

NIEUWE VAARROUTES

Er liggen meerdere kansen om de recreant en de dieren in en op het water te faciliteren. Zo ligt er op de lange termijn de kans om de Rotte weer te verbinden aan de Oude Rijn. In 2017 is er eerder onderzoek gedaan naar het verbinden van de Rotte met de Vliet en de Oude Rijn. Zij hebben een tweetal vaarroutes onderzocht, richting het westen; de Vliet en richting het oosten, aantakken op de haven van Alphen aan den Rijn. De Rotte ligt op boezempeil en de Oude Rijn op polderpeil. Het hoogteverschil bedraagt ca. 2 meter over ca. 10 km. Onderzoek moet uitwijzen of dit mogelijk is onder vrij verval. Mocht dit niet mogelijk zijn, dan zou het historische Hildam een mooie aanleiding zijn voor het terugbrengen van een sluis met herberg.

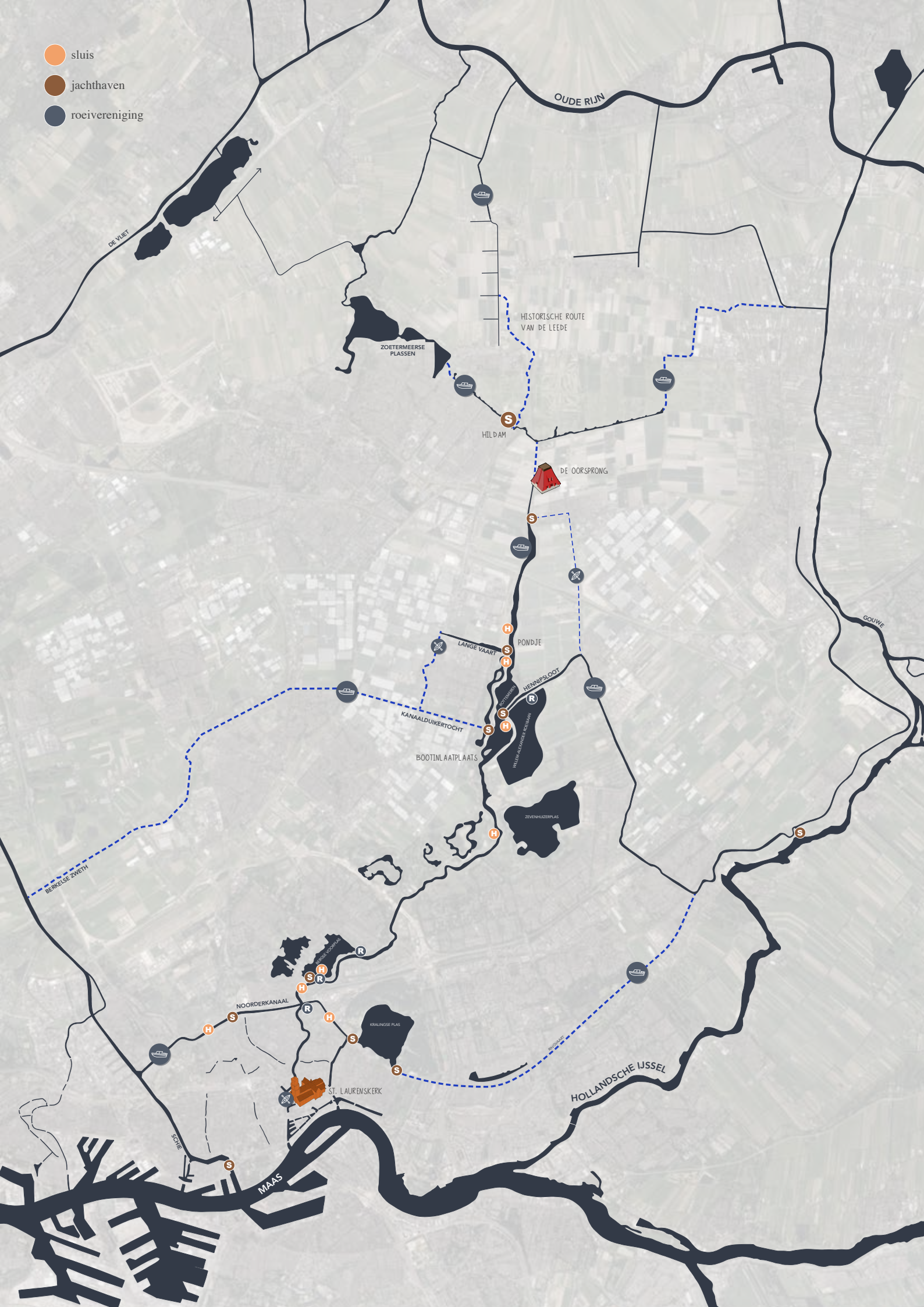
Op de middellange termijn ligt er de potentie om twee vaarroutes te aan te leggen, waardoor de Rotte onderdeel wordt van het grotere waterwegennetwerk en het mogelijk wordt om ook rondjes te varen. Dit verbetert tevens de waterkwaliteit.

De bestaande route vanaf de Rottemeren over de Hennipsloot heeft potentie. De waterstructuur van de Westring, door Zevenhuizen en Nesselande, en de Ringvaart raken elkaar in Alexander in Nieuwerkerk aan den IJssel. Momenteel is het enkel mogelijk de Hollandsche IJssel te bevaren. Echter is het voor sloepjes niet toegestaan over de Maas te varen.

De Ringvaart vanaf Nieuwerkerk aan den IJssel reikt tot diep in Rotterdam en kust bijna de Kralingse Plas. De potentie is aanwezig om de plas te verbinden met deze waterloop, waardoor er een gesloten loop ontstaat voor sloepen. De gemeente Gouda en Rotterdam doen onderzoek naar een snelfietsroute tussen de twee steden. Er ligt daarmee een kans dit tegelijkertijd op te pakken en het waterwegennetwerk te verbeteren bij aanpassing van de verkeersstructuur.

De tweede recreatieve route is de verbinding met de Delftsche Schie via de Berkelse Zweth. Door het opwaarderen van de ontwateringssloot, de Kanaalduikertocht, kan er vanaf de Rottemeren een verbinding gelegd worden door Rodenrijs met de Berkelse Zweth. Het resultaat: de Rotte is ten noorden en ten zuiden, via het Noorderkanaal, verbonden met de Schie en zo ontstaat er een nieuw vaarrondje. Momenteel loopt de Kanaalduikertocht door een bedrijventerrein. Deze regionale opgave geeft niet alleen antwoord op het uitbreiden van het waterwegennetwerk, maar reageert ook op de behoefte om Midden-Delfland te verbinden met de Rotte t.b.v. ecologische doelen. Het bedrijventerrein dat zich nu aan de rand van Bleiswijk bevindt, kan zich op termijn transformeren en biedt ruimte aan de verstedelijkingsopgave van regionale schaal.

- sluis
- jachthaven
- roeivereniging

PLEKKEN VOOR VERWONDERING

DE OORSPRONG

MOLENVIERGANG

KOORNMOLENGAT

ROTTEMEREN

PEKEILAND

HOGHE BERGSE BOS

OMMOORDPAD

VERVALLEN BOERDERIJ

WONINGEN IN REPETITIE

PRINSEMOLENPARK

ONDERWATER

SCHUTTERSVELD

NOORDPLEIN

HOFJE

DELFTSE VAART

LEUVEKOLK

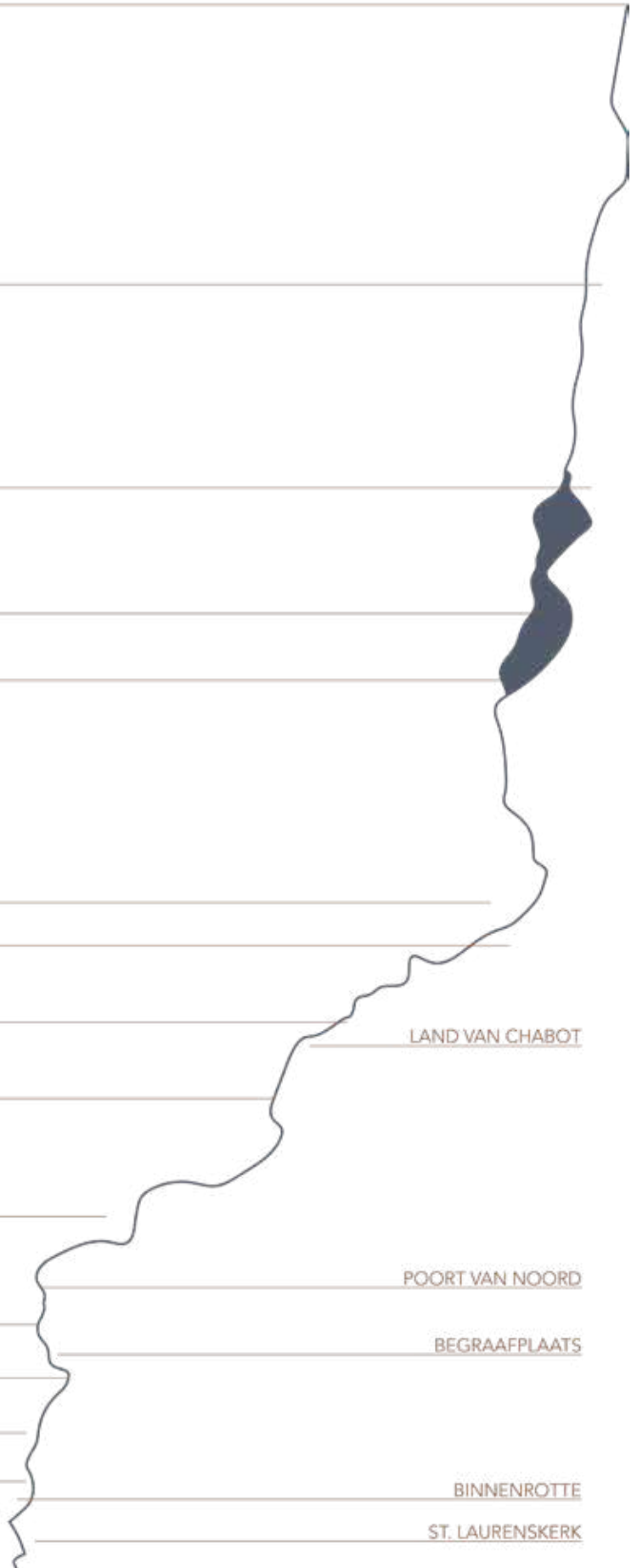
LAND VAN CHABOT

POORT VAN NOORD

BEGRAAFPLAATS

BINNENROTTE

ST. LAURENSKERK

PLEKKEN VOOR VERWONDERING

De locaties op de kaart hiernaast zijn de plekken waar bijzondere ervaringen ontstaan. Deze plekken zijn gekozen door vaak langs de Rotte te bewegen; te voet, te fiets, met de skates of zwemmend. Met verschillende snelheden werd de Rotte verkent en de bijzondere plekken aan, op en in de Rotte. Ook de verschillende momenten van de dag en de seizoenen dragen daaraan bij.

De plekken op ieder z'n eigen manier voor een euforisch moment. Bij de ene plek gaat het om een enkele bijzondere boom en op een andere plek hoe de zon door het bladerdek straalt.

Op basis van het filosofisch onderzoek en de referentiestudie (deze komt later in dit rapport nog aan bod), is gepoogd deze locaties te vatten en te omschrijven welk moment voor verwondering zorgt. De toelichtingen per locatie worden op de pagina's hierna toegelicht.

DE OORSPRONG

Beleving: authenticiteit
Elementen: natuur, onverwachtse

Het einde vanuit Rotterdam of vanuit de Rotte gezien het begin. Vanuit het niets ontsprongen. Er is hier geen bron. Deze plek is ontstaan door de afwatering vanuit het omliggende polderlandschap. De molens herinneren aan dat tijdperk.

Langs een doodlopende weg op zoek naar de oorsprong. Uit het niets begint daar de Rotte. Een slootje van nog geen meter breed. Bijna niet te vinden tussen het riet. Ze vindt haar eigen weg door het landschap. Kronkelig vindt ze haar weg naar de Maas. Eigenwijs volgt ze haar route. Een route van 21 km. De Rotte die zich gaande deze route transformeert tot een volgroeide veenrivier. Maar daar, daar bij het begin, zo onschuldig en klein.

MOLENVIERGANG

Beleving: controle
Elementen: repetitie, wind, vergezicht, beweging, onverwachtse

Daar staan ze. Aan de overkant staan de giganten statig, al jaren wachtend op de wind. Een windvlaag langs je gelaat. Al krakend beginnen de wieken te draaien. Ze werken nog steeds. Drie molens achter elkaar. Elk pompt het water 1 meter omhoog. De laatste iets verderop aan de Rotte. De laatste meter overbruggen. De polder droog en de Rotte gevuld. Het ultieme Nederlandse polderlandschap.

KOORNMOLENGAT

Beleving: compassie
Elementen: onverwachtse,
onbereikbaarheid, natuur, geluid

Achter de spijlen van het hek schuilt een groene oase. Vanuit het fietspad nauwelijks zichtbaar. Maar achter het hek ligt een stuk ongerept natuur zo puur dat deze je even laat denken aan lang vergane tijden. De tijd lijkt stil te staan. Omgeven door moerassen. Zo waren vroeger alle gebieden langs de Rotte. Via houten vlonders vindt men haar weg onder begeleiding van de beheerders. Er is geen vaste route en je kunt elkaar niet passeren. Het smalle pad leidt over moerassen en langs oude bomen. Sommige paden zijn nauwelijks begaanbaar. De natuur heeft het hier voor het zeggen. En als je goed kijkt, kun je soms de ijsvogel zien vliegen. De bubbel van deze bijna utopische wereld knapt na het sluiten van de poort. Een mysterieuze wereld die niet voor iedereen en niet op elk moment toegankelijk is.

ROTTEMEREN

Beleving: aandacht, controle
Elementen: onverwachtse, vergezicht

De slingerende rivier met geasfalteerde paden geven snelheid langs de meanderende Rotte. Vanaf de stad lijkt er geen einde aan te komen. Het blijft maar doorgaan. Flauwe bochten remmen niet meer af. Maar plots na de Pekhuisbrug een oneindiglijkende plas. Een vergezicht met een ongekende wijde. Met de schrik weer terug in het hier en nu. Wat heeft zich de afgelopen 10 km afgespeeld? Als je nog niet het buitengebied ervaren had, dan voel je deze nu wel. Even een pas op de plaats maken voor een fenomenaal panorama met molens aan de oever en zeilboten in de plas. Daarna vervolg je je route weer en keer je je weer in jezelf.

HOGE BERGSE BOS

Beleving: aandacht

Elementen: contrast, licht, natuur

De dijk af, de weg over en je bevindt je zomaar in een compleet andere omgeving. In contrast met het landschap van de Rotte. Een totaal ander landschap. Ontstaan op een stortplaats. Een gebied met heuvels gevormd door ons afval. Een plek die weer terug overgenomen wordt door de natuur. Een bos met onverharde slingerende paden. Bij het bewandelen van de onverharde paden hoor je de bladeren onder je voeten kraken. Heel bewust van iedere stap vervolg je de route door het bos. Donker, traag en met een beperkt zicht. Tegenover 5 minuten geleden, de lange lijnen langs de Rotte, overzicht en snelheid kunnen maken.

OMMOORDPAD

Beleving: aandacht

Elementen: contrast, licht, natuur

Rustig fietsend vanuit de Rotte naar de omliggende wijken. Bij het verlaten van de Rottekade neemt de snelheid toe door de daling vanaf de dijk. Plots, zonder dat je je er bewust van bent ligt de Rotte ver achter je. Is het geasfalteerde grijze fietspad vervangen door een rode kleur. Je bent bijna thuis. De bomen beschermen en volgen elkaar op in een strak ritme. Het rode fietspad leidt je naar het licht in de verte. Een oneindig lijkende route omzoomd met begroeiing. Afgeschermd van de woonwijk. Deze groene vinger vanaf de Rotte prikt tot ver in de woonwijk.

VERVALLEN BOERDERIJ

Beleving: overgave, authenticiteit
Elementen: contrast, nieuw-oud

Verscholen tussen de bomen en onderaan de dijk. Je kijkt er vanaf de dijk bijna overheen. Nauwelijks te zien door de begroeiing van alle kanten. De verlaten en vervallen boerderij staat er triest. Een pijnlijk beeld van de liefde die de Rotte krijgt, maar deze bouwval niet kan vinden. Sommige ramen zijn dichtgezet met ijzeren platen. De vervallen boerderij langs de Rotte met de oprukkende stad als decor. Een vreemd portret. De romantisering van het landschap met vervallen boerderij langs een meanderende rivier tegenover de hoge flats van de jaren 80. Twee totaal verschillende werelden die naast elkaar leven. Complementair en confronterend.

LAND VAN CHABOT

Beleving: overgave
Elementen: natuur, licht, gevoel van warmte

Vanaf de brug uitkijkend op de polder. Niemand te bekennen. Helemaal niets. Turend naar de zon voel je de warme zonnestralen op je gezicht. Dauwdruppels op het wilde gras. De schittering van de ochtendzon op het natte gras. De mist die nog laag over de grond zweeft lijkt niet te verdampen. De schaduw van de bomen draait langzaam met de zon mee. Het is drassig gebied met in de verte een aantal grazende paarden. De warmte op je gezicht neemt alsmaar toe en je besluit je te vervolgen met de brug over de Rotte.

WONINGEN IN REPETITIE

Beleving: controle
Elementen: repetitie, snelheid

Eindelijk snelheid. Verlossing. Geen woningen, geen uitritten, geen auto's. Geen belemmeringen meer. Weg van de bewoonde wereld. Een vlucht. Weg van alle drukte. De wind die langs je rode wangen stroomt. Een rilling over je lichaam. De wind wordt niet meer tegengehouden door gebouwen of bossen. Er is enkel nog polder. Je wordt ingehaald door een clubje wielrenners. Bijhouden lukt niet. Aan de overkant repetitie. Een herhaling van arbeidershuizen die je meevoeren naar je eigen maximale tempo. Ze vormen de begeleiding naar buiten. In de verte verdwijnen de wielrenners in het landschap.

PRINSEMOLENPARK

Beleving: aandacht, compassie
Elementen: vergezicht, geluid, geur

Vanuit de oever zicht op het water van de Rotte en op de Bergse Voorplas. Het smalste stukje land aan de Rotte. Een smal pad op een kleine strook verleidt je om hem te bewandelen. Het oneindig lijkende water aan weerszijden geeft een gevoel van isolement en rust. Dit pad is het enige wat er toe doet. Vanuit de historie gelinkt aan elkaar. Vroeger namelijk de polder Bergse Voorplas. Vanaf de Rotte leiden de wilgentenen naar een drassig schiereiland in de plas. Er hangt een lucht van rottende planten in stilstaand water. Een smal pad leidt langs de oever tussen de begroeiing door. Het is er niet stil, een genot om naar te luisteren. De vogels fluiten je tegemoet. Het domein van de Halsbandparkiet.

STADSPOORT

Beleving: aandacht

Elementen: geluid, contrast, licht

Daaronder het geweld van het spoor en de snelweg kronkelt onschuldig de Rotte. De rivier is rustig, haar water stroomt niet. De Rotte is stil. Ze ligt hier gewoon. Al eeuwen lang. Zij was hier eerst, maar is nauwelijks nog te voelen. Een oorverdovend lawaai. Ze doet haar best, maar kan er niet tegenop. Het geluid van daarboven overheerst. Het zonlicht schittert in het water en reflecteert tegen het beton. Een rustig spel van schaduw en licht vult de ruimte. Traag verschuift de schaduw, millimeter per millimeter. Boven je hoofd hoor je de ene naar de andere auto voorbij razen. Het gehoor en zicht staan niet met elkaar in balans en zorgt voor duizelingen. Een onvast gevoel in je benen.

ONDERWATER

Beleving: aandacht

Elementen: geluid, contrast

Het water glijdt tussen je wetsuit en je huid naar binnen. Je hele lichaam wordt koud van het temperatuurverschil. Alle zintuigen moeten zich aanpassen. Iedere keer weer een totaal andere wereld. Donker en stil. Enkel je eigen ademhaling. Af en toe een motor van een boot in de verte. Soms vissen die knabbelen aan waterplanten. Zwevend door het water hoor je hoe je hartslag langzamer wordt. Hoe je lichaam zich aanpast aan haar omgeving. Het water is maar 2 meter diep. Je dient goed je balans te houden, want voor je het weet ben je weer boven en ligt die verscholen bijzondere plek weer onderwater.

BEGRAAFPLAATS

Beleving: compassie, authenticiteit
Elementen: functie, historie

Een watergang tussen leven en dood.
Van woonwijk plots tussen grafstenen.
Overspoelt met stilte en compassie
wanneer de historische entree nadert.
De plek waar vroeger de doden per
boot, via deze poort naar hun laatste
rustplaats werden gebracht.

Tegenwoordig een vervallen plek aan
de Rotte. Het verdriet is nog voelbaar.
De historische entree staat er treurig
en koud bij. Een ontroostbaar gevoel
heerst, een gevoel van leegte dat met
de tijd langzaam lijkt te helen. De
grootseheid van eeuwenoude groene
reuzen overrompelt de nietigheid van
de graven. De geur van verse boeketten
herinnert aan de tijdelijkheid van het
leven.

ZWAANSHALSKADE

Beleving: overgave
Elementen: geborgenheid, vergezicht

De scherpe bocht in de Rotte geeft je
180 graden zicht op de Rotte. De riante
bomen langs het water geven blijk
dat de Rotte het centrum achter zich
heeft gelaten. De bankjes altijd druk
bezet door verschillende culturen. Een
rustplek tijdens een ommetje of een
ontmoetingsplek tussen buurtbewoners.
Er komen hier geen auto's of fietsers. Je
kunt nog maar net tussen de beplanting
je route volgen. Een tegenligger
met hond kan nauwelijks langs je
schuifelen. Je hoort kinderen schateren.
Ze hebben pret in de speeltuin aan de
overzijde. Op de achtergrond is ook het
verkeer hoorbaar. Het is altijd druk aan
de overzijde van de Rotte. Maar hier is
het rustig. Ongestoord wandelen langs
de Rotte.

NOORDPLEIN

Beleving: overgave, controle
Elementen: grid, bomen, repetitie, licht

Een grid van bomen. Exact in de maat gezet. Drie à vier rijen omsluiten een open plein in het midden. Daar valt het laatste zonlicht van de dag op. Het laatste beetje licht op het plein. Geen bijzondere activiteiten, maar een kale vlakte gevuld met bomen. De bomen groeien nog niet in elkaar, maar het effect van het bladerdek is al voelbaar. De bomen bieden beschutting op het stenige plein. Ze zorgen voor kleur in de donkere dagen op weg naar de winter.

VERBORGEN HOF

Beleving: overgave
Elementen: onverwachtse, contrast, omsloten, bomen, geur

Een groene oase midden in de stad. Alleen te vinden door de wandelaar. Gelegen tussen twee drukke verkeersaders, maar daartussen schuilt een stilte. Een groen geheim eiland aan de Rotte. Omsloten door een zee van bebouwing. Een veilige plek tussen de hoge gebouwen. Haaks op de Rotte bevinden zich 10 bomen op een lijn in het vers gemaaid gras. Het contrast tussen de geur van vers gemaaid gras en de uitlaten van de auto's daarjuist. De bomen staan in repetitie strak achter elkaar. Steeds een aantal voetstappen ertussen.

WILLEMSSPOORTUNNEL

Beleving: aandacht, controle
Elementen: vergezicht, afstand,
contrast

Het geluid van de razende treinen op de achtergrond. Een lichte trilling van de grond onder je voeten. Het geluid neemt steeds verder af totdat ook de trillingen niet meer voelbaar zijn. Het gedreun is weg. Je focus wordt herstelt nu de stilte toeneemt.

Vanaf een afstandje zicht op de drukte met de zon op je gezicht. De drukte van de weekmarkt op de oneindig lijkende Binnenrotte. Zo dichtbij de drukte, de marktkramen en marktlieden. Maar je hoort enkel de treinen onder je voorbij razen.

DELFTSEVAART

Beleving: aandacht
Elementen: vergezicht, historie

Een vreemde samenkomst van nieuwbouw, oude kerkgebouwen en het kunstwerk de Delftse poort op de achtergrond. Alles gelegen aan een rotonde met grote bomen. Een donkere kille restruimte. Niemand te bekennen. Het licht leidt je naar de Delftsevaart met op de kop de kerk. Het verlengde van de Rotterdamsche Schie. De verbinding naar Delft. Met de ene kerk in je rug is in de verte de Laurenskerk in de tweede laag nog goed zichtbaar. De stilte overheerst. Een enkele keer schrik je op van de sirenes van een wegrijdende politieauto.

ST. LAURENSKERK

Beleving: compassie

Elementen: functie, contrast, historie

De Laurenskerk een historische plek langs de Rotte. Van oudsher met de achterkant aan Binnenrotte. Sinds de demping met de entree bijna aan de Rotte. Vanaf de Rotte nauwelijks zichtbaar door het nieuwe stadspodium. Verscholen tussen alle nieuwbouw. Een van de enige gebouwen die nog overeind staan van voor het bombardement. De grootsheid en oudheid van de kerk brengt je in verstillig. Het grotekerkplein is een drukte van activiteiten. Jongeren die samen een videoclip opnemen en ouderen die even een pauze inlassen tijdens hun ommetje. Eenmaal binnen overvalt door een donkere waas en stilte die nergens in de stad te vinden is. Fluisterende mensen die worden meegenomen in het moment.

LEUVEKOLK

Beleving: overgave

Elementen: verscholen, hoogteverschil, contrast, afstand, geluid

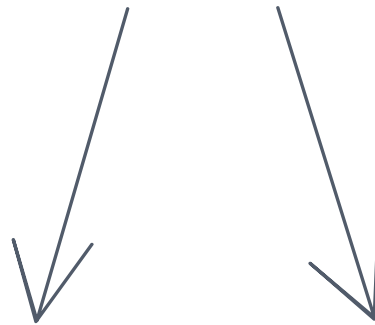
Tussen de hoogbouw van het centrum ligt daar het einde van de Rotte. Verscholen tussen de achterkanten van de bebouwing ligt een doodlopend watergang. De stank van stilstaand water. Een verborgen plek aan het water. Verdiept en stil. Niemand die je ziet. Kletsende jongeren fietsen langs. Het geluid komt en gaat. Fietsers, auto's alles raast voorbij. Maar hier beneden lijkt de tijd te vertragen. Zien doe je ze niet. Je voelt je alleen in deze grote stad. Nietig door de hoge gebouwen. Kwetsbaar in de harde wereld waar tijd een kostbaar gegeven is.

REFERENTIESTUDIE

BELEVING
(PERSOONLIJK)

REFERENTIEPROJECTEN

ERVARING
(BEINVLOEDBAAR)

HANDELING
(BEINVLOEDBAAR)

RUIMTELIJKE ELEMENTEN (CONCLUSIE)

W E R K W I J Z E

De referentieprojecten bevinden zich in een breed spectrum tussen architectuur, stedenbouw en landschap. Deze referentieprojecten zijn voortgekomen op basis van een of meerdere belevingen die bijdragen aan het vinden van mijn balans. Ze zijn dus bepaald op intuïtie. Plekken waar ik tot rust kom. Dus ook op basis van mijn eigen referentiekader en mijn karakter. Deze plekken leiden tot een reeks ervaringen en handelingen, zoals eerder is toegelicht bij het filosofisch onderzoek. Deze ervaringen en handelingen ontstaan (mede) door de ruimtelijke elementen. De elementen worden aan het eind van deze studie samengevoegd tot een reeks van onderdelen. Deze boden gedurende het ontwerptraject houvast. Een continue schakeling tussen ontwerp en de ervaringen van de referentieprojecten.

De projecten zijn gerangschikt op schaal, te beginnen bij XS.

A R O O M

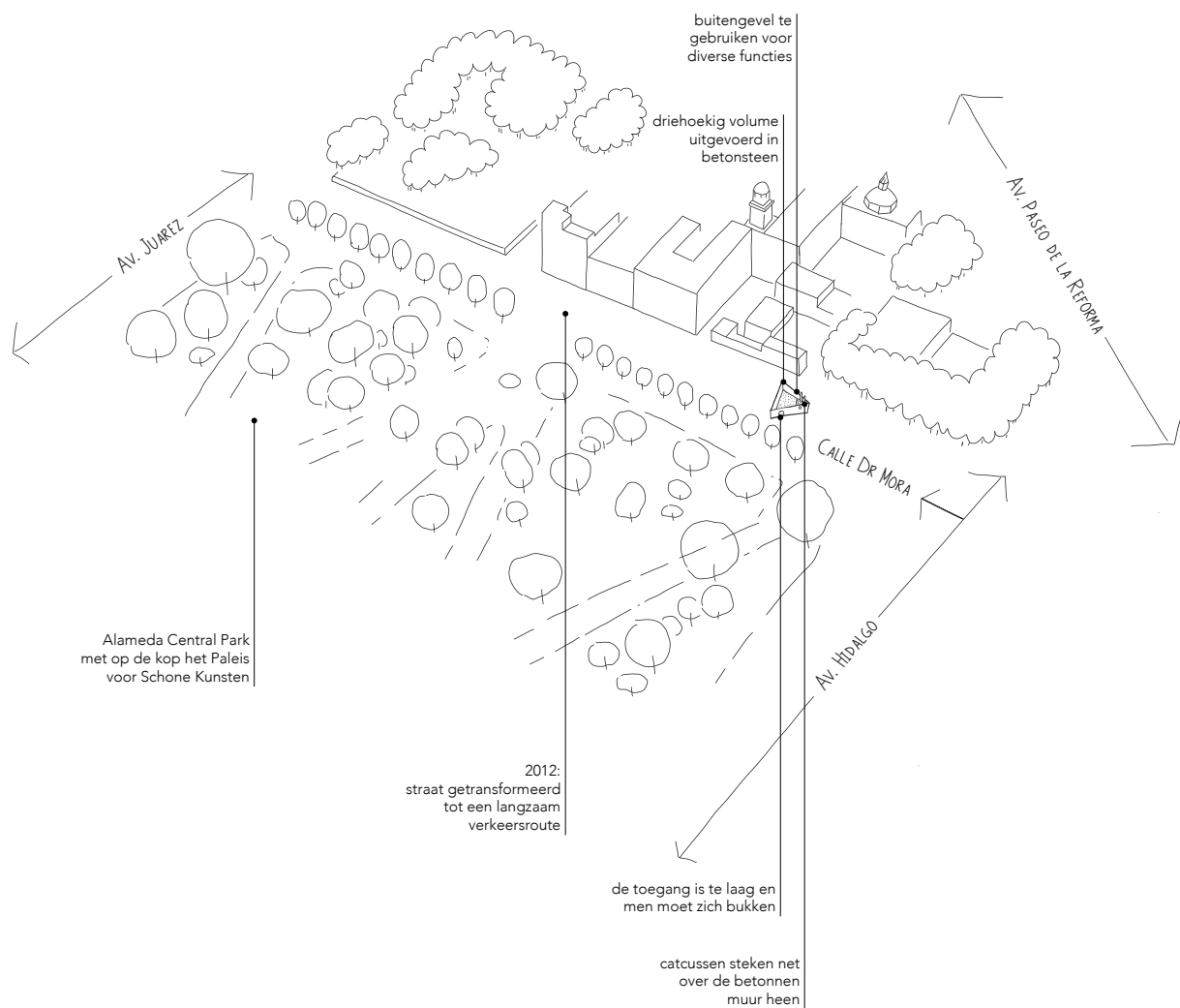
DE CACTUS.

Midden op het voetpad bevindt zich een grote stenen driehoek die ik daar nog nooit eerder heb gezien. Een grote bakstenen wand bevat een klein gat die een roze kleur aan de binnenkant toont. Wat is hier aan de hand? Twee kinderen geven elkaar een zetje om te proberen er doorheen te kijken. Aan de andere kant hebben meerdere voorbijgangers het tweede gat al ontdekt die toegang biedt tot de binnenkant van de driehoek.

Het grijze vierkante vlak met daarin de ronde doorgang zorgt dat ik me er gelijk tot aangetrokken voel. Langzaam buk ik me en kijk ik om de hoek naar binnen en schuif direct uit beleefdheid opzij om een oudere man die net van de zandberg naar beneden komt gesjokt te laten passeren. Binnen zie ik in de verre hoek nog net een hoofd van een van de jongetjes die een eikeltje, die ze vermoedelijk verderop in het park hebben gevonden, gooit naar de nietsvermoedende man. Het jongetje duikt giechelend weg.

Terwijl ik naar binnen stap kijk ik naar beneden zodat ik niet omval over de gigantische drempel die ik over moet. Wanneer ik weer opkijk bevind ik me in een zandbak omringd door een oceaan van roze. Vol interesse kijk ik of het jongetje nog eens opduikt. Zou hij ook vol verwondering aan de andere kant zitten of er iets gebeurd? Enkele cactussen steken aan de top van de berg boven het zand uit. Wat maakt het ook uit, deze aparte roze kleur verandert gelijk mijn gemoedstoestand. Ik pak wat zand in mijn handen en laat het zachtjes door mijn vingers heen glijden, zoals ik dat deed toen ik laatst op het strand was. Toch vreemd zo midden in de stad al dat zand. Mijn horloge herinnert me eraan dat ik even niet meer bezig was met het feit dat ik op weg was naar een afspraak. Ik draai me om en loop verwonderd door naar mijn afspraak.

Plaats:	Mexico-stad
Huidig programma:	Tijdelijke interventie
Oppervlakte:	ca. 43 m ²
Gebouwd in:	2017

SKYSPACE

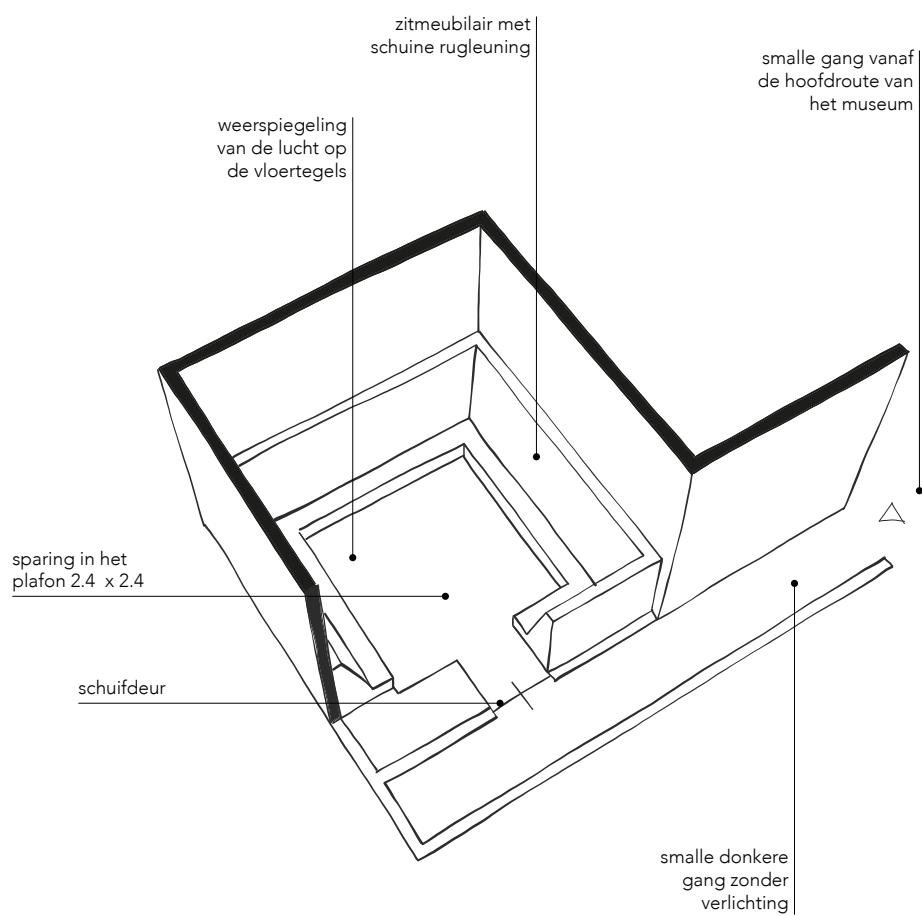
DE LUCHT.

Met een leeg hoofd loop ik van kunstwerk naar kunstwerk. Als onderdeel van een schaapskudde volg ik mijn medemensen door een labyrint van kunstwerken. In de hoek van een kamer is een klein gangetje die mijn interesse opwekt. Een zwart ontsnappingsgat leidend naar een gebied die oogt alsof ik daar achter een lunchende conciërge zou verstoren. Mag ik hier wel komen? Mijn nieuwsgierigheid krijgt de overhand en vol spanning loop ik de gang door met de wetenschap dat ik ieder moment op mijn vingers getikt zou kunnen worden. Het blijft stil.

Plots, wanneer ik het einde van de gang nader, gaat er naast me een schuifdeur met geblindeerde ramen open. Deze was me niet eerder opgevallen. Van een smalle donkere gang kom ik in een open lichte ruimte terecht. Even sta ik stil bij wat er zojuist gebeurt. Het is niet zo zeer hetgeen wat zich voor afspeelt voor mij, maar de plotselinge verandering van de ruimte. De aandacht wordt getrokken door iets onverwachts, het zou een handeling kunnen zijn, maar nu was het de abrupte verandering van mijn omgeving. Ik sta plots in het middelpunt van de ruimte. Om me heen zitten mensen in stilte. Ze staren naar boven. Ik volg hun blik en zie het grote blauwe canvas op het plafond. Ik ga ook zitten en kijk naar de lucht. Even lijkt het ritme te veranderen. De tijd te vertragen. De wolken die voorbij komen hebben een andere snelheid. Mijn ademhaling past zich aan tot ik plots weer teruggetrokken wordt naar het hier. Er komt een pratend stel binnen die duidelijk onbewust van wat zij in deze ruimte zouden aantreffen. Geschrokken en excuserend nemen ze plaats. Dit tafereel herhaalt zich enkele malen. Allen even verbaast met hun ontdekking. Het contrast in ruimte en het overweldigende licht.

Weer terug buiten kijk ik naar de lucht. Best wel bijzonder, dat je net buiten het museum stond en deze je helemaal niet zo opviel als daarnet. Even denk ik terug aan de vertraging van tijd en sta En nu sta je er niet meer bij stil en gaat het leven gewoon weer door.

Plaats:	Wassenaar (museum Voorlinden)
Huidig programma:	Kunst
Oppervlakte:	ca. 50 m ²
Gebouwd in:	2016

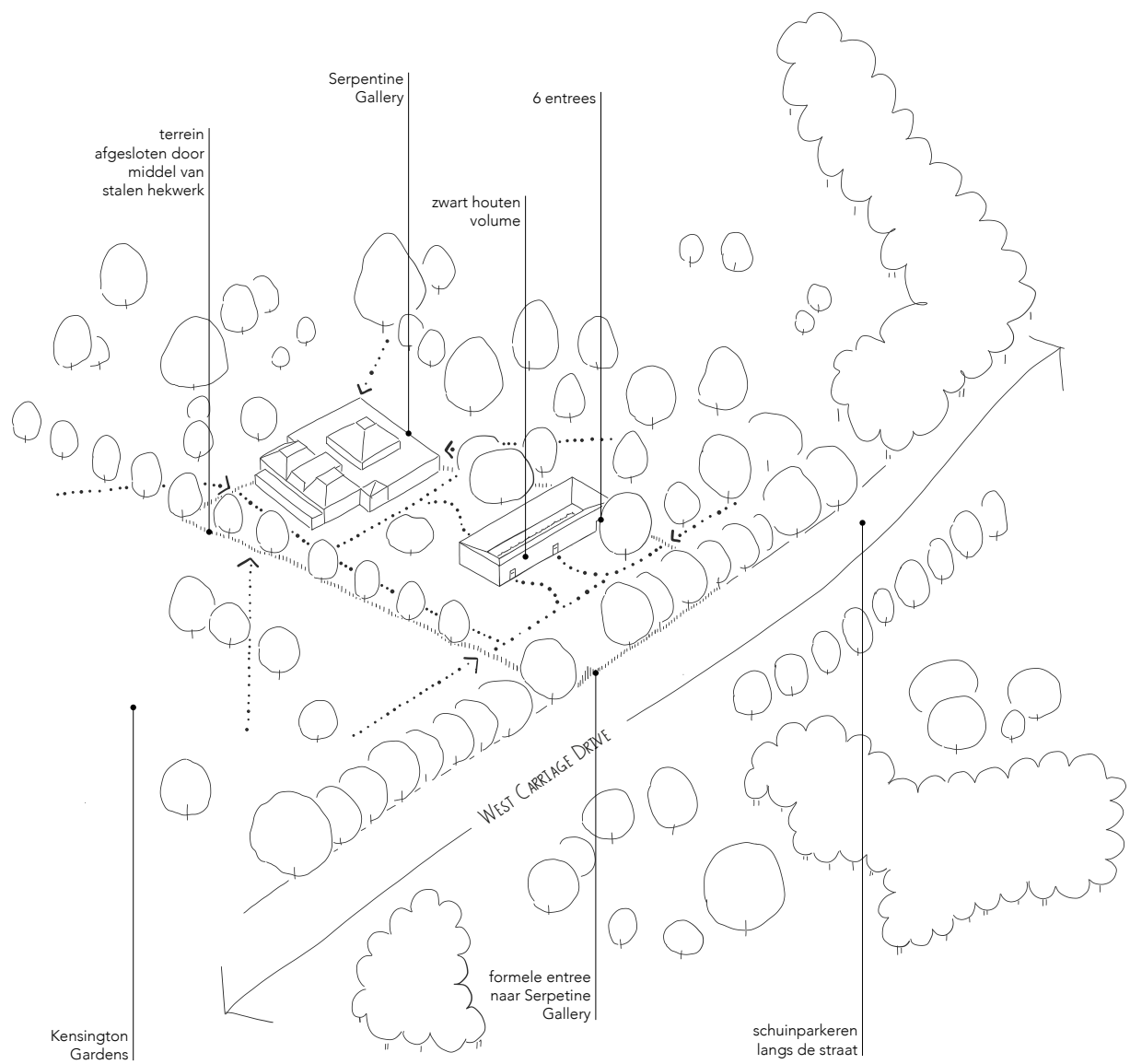
S E R P E N T I N E P A V I L I O N

TUIN IN EEN TUIN.

Een houten pad lokt een doorweekte vrouw naar binnen door een opening in een groot zwart blok. Snel even schuilen van de regen. Dit had ze niet zien aankomen toen ze een ommetje wilde maken door het park met een strak blauwe lucht. Aan het eind van de gang wordt de vrouw begroet door veel licht. De smalle donkere gangen leidt haar naar een binnenplaats waarin zich een weelderige dromerige tuin bevindt. Zwarte wanden zorgen voor minder ruis en richten de aandacht op een groots wildboeket. Het gekletter van regen en stromend water is duidelijk hoorbaar. Aan de kant van de tuin zitten mensen te genieten van de regen, het geluid en de geur ervan. Ze worden net niet geraakt door de waterval van regen die enkele centimeters voor hen langs wegsijpelt.

Een man kijkt met een lege blik voor zich uit terwijl aan de overkant een vrouw een slok van haar koffie neemt die ze op de tafel heeft staan. Het bewegende palette van regen vormt een natuurlijke barrière tussen de mensen en de tuin. Even vraag je je af hoe het hier uit ziet zonder de regen die een prachtige melange van bloemen lijkt te beschermen. Door de verschillende tinten groen en de regen lijkt het gezicht van mijn overbuurvrouw ietwat te vervagen en voel ik me snel alleen, Ik word er stil van.

Plaats:	Londen
Huidig programma:	Tijdelijk paviljoen
Oppervlakte:	ca. 200 m ²
Gebouwd in:	2011

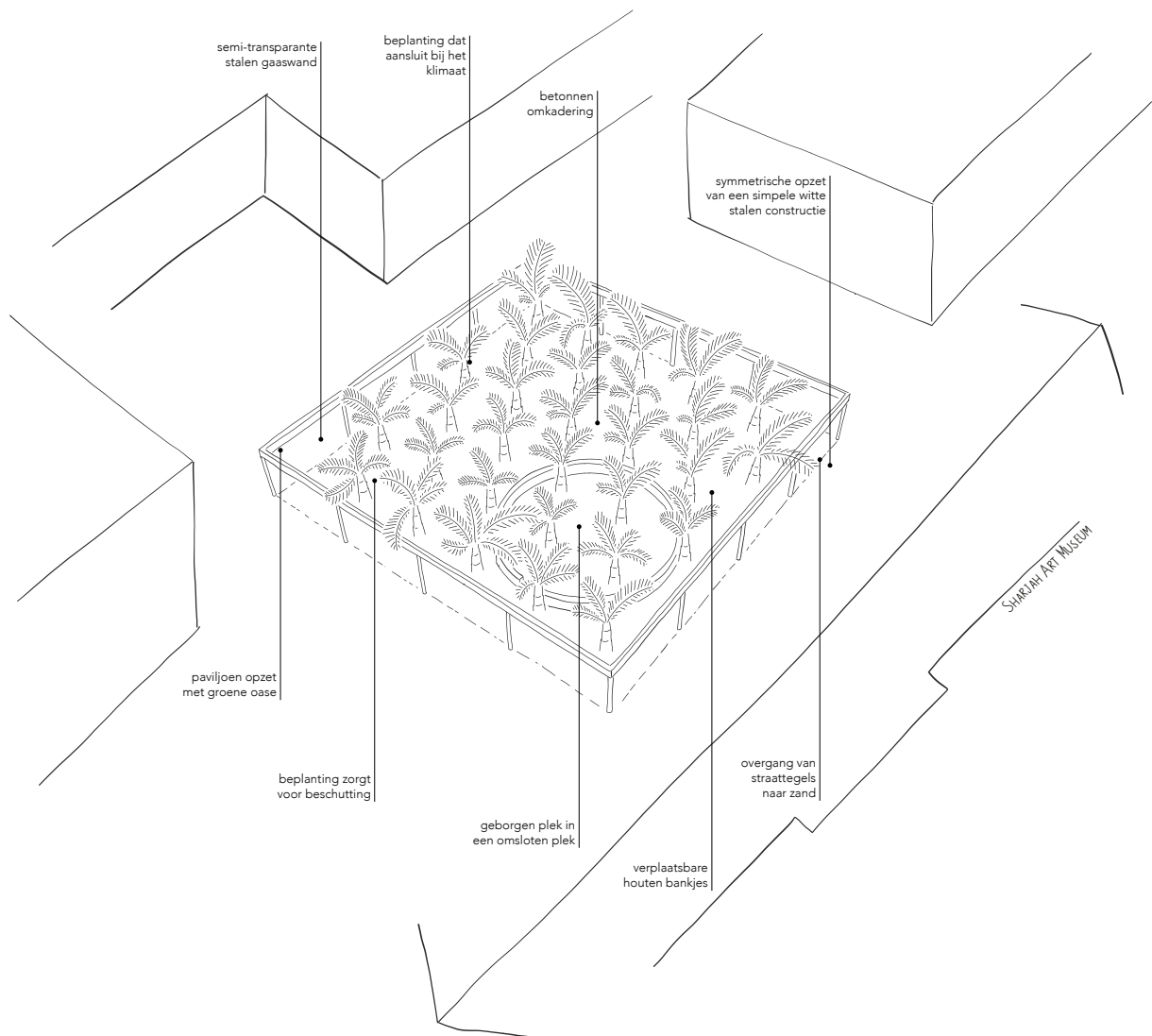
O A S I S

DE SCHADUWPLEK.

15:00 uur op een hete zomerdag. Eigenlijk is het er in dit klimaat altijd erg warm. Een zweetdruppel begint zich op te hopen op het voorhoofd van een vrouw die de hitte van de zon nauwelijks nog kan dragen. Om haar heen ziet ze enkel steen, wetende dat daar achter enkel zand zich bevindt. Achter in de straat ziet ze iets groens opbloeien. Eenmaal daar ziet ze wat lijkt op een terrarium van palmbomen. Dankbaar vindt ze een kant waar een deel van het gaas is opgerold en loopt ze de schaduw tegemoet. Ze loopt naar een bankje en gaat zitten naast een man en begint een gesprek. Meer vermoeide gezichten om haar heen lijken blij verrast met deze oase in de stad. Twee mannen verplaatsen een houten bank om zich bij hun andere vrienden te voegen. Een kind speelt met haar moeder verstoppertje tussen de bomen.

De oase is een plek voor verkoeling tussen al het beton en steen. Een plek waar mensen elkaar ontmoeten en nieuwe vriendschappen gesloten worden.

Plaats:	Sharjah (Verenigde Arabische Emiraten)
Huidig programma:	Tijdelijk paviljoen voor 11th Sharjah Biennial
Oppervlakte:	ca. 530 m ²
Gebouwd in:	2012

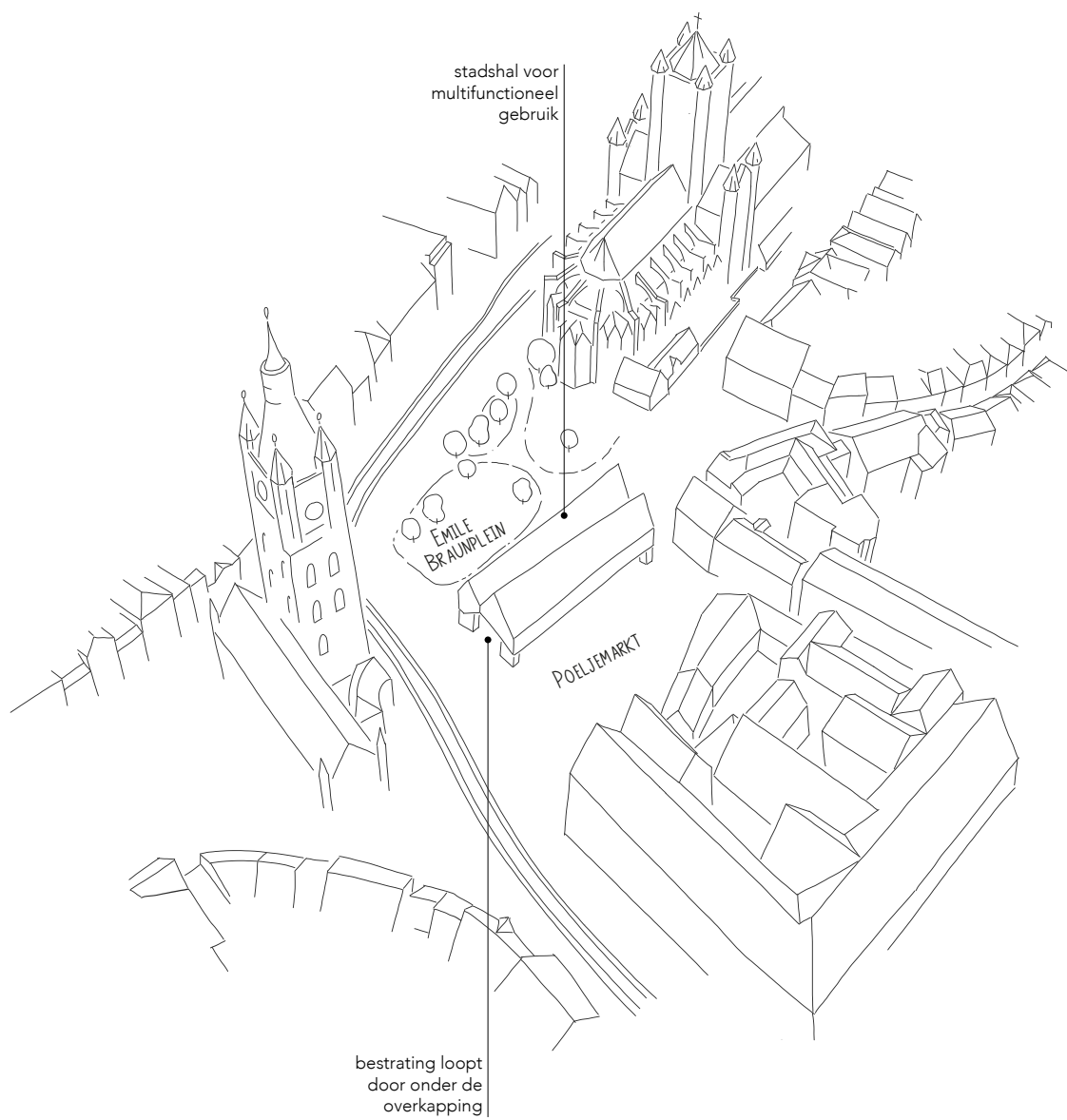
STADSHAL

SAMENKOMST.

Jongleurs vertonen hun kunsten voor een groep mensen die geïnteresseerd om hen heen staat. Andere mensen steken vlucht het plein over met volgeladen tassen van verschillende kledingmerken. Enkele blijven staan en genieten mee van de jongleurs. Vensters creëren een lichtspel onder de hal waar sommige mensen even blijven plakken om naar een tijdelijke installatie, een groot scherm die een short film vertoont, te kijken die onder het paviljoen is gezet. Het geluid weerkaatst door de hal en biedt een aangename akoestiek. Wat een gezellige drukte! Iedereen gebruikt de plek op zijn eigen manier. Half-zatte studenten die te vroeg zijn begonnen met hun vrijdagmiddagborrel lopen al kletsend en lachend naar de volgende kroeg richting de haven. De twee enorme kerktorens, waartussen de schuur zich bevindt, sieren de lucht van Gent en ademen het thuisgevoel van menig Belg.

Een meisje kijkt aandachtig omhoog om de hoekige vormen van de Stadshal in haar op te nemen. Ze schrikt een beetje maar lacht vervolgens vriendelijk als haar afspraakje van achter haar op haar schouder tikt. Terwijl ze weg lopen valt hun blik nog op een singer-songwriter die liedjes van Ed Sheeran vertolkt. Een vrouw van middelbare leeftijd deelt affiches uit om voorbijgangers te verleiden in de nabije toekomst samen te komen voor muziek, shows en festivals op deze centrale plek. Een plek voor samenkomst en activiteiten voor iedereen.

Plaats:	Gent
Huidig programma:	Stadshal
Oppervlakte:	ca. 600 m ²
Gebouwd in:	2012

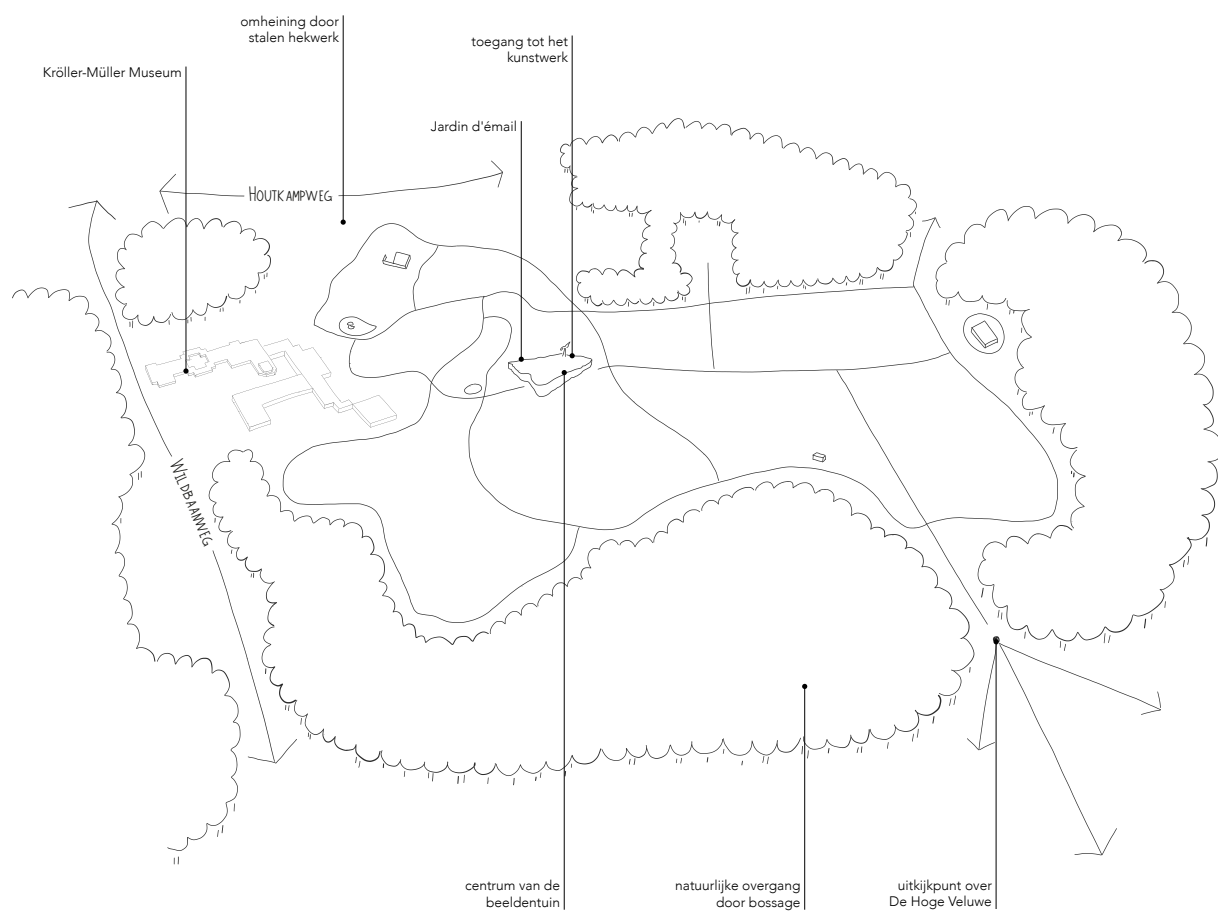

J A R D I N D ' E M A I L

DE KUNSTMATIGE TUIN.

Boven me schijnen de zonnestralen door het bladerdek. Verderop dwarrelt een pad door groene velden van bestemming naar bestemming. Het kroller muller museum voelt heel anders aan dan andere musea. Terwijl ik loop kijk ik naar de weerspiegeling van een vijver die nogmaals bevestigd dat er slechts een paar wolken in de lucht zijn op deze dag. In de verte zie ik een grote witte omheining met een toren opdoemen. Vlak ernaast zie ik enkele mensen vanaf een heuvel richting het werk kijken, is dit hoe ik het kunstwerk kan ervaren? Ik voeg me bij hen en zie dat er achter de muur een wit landschap met een zeer contrasterend zwarte belijning schuilt. Wat nog meer opvalt is dat er mensen op het kunstwerk staan. Enthousiast spurt ik de heuvel af op zoek naar een ingang. Na driekwart rond te zijn, zie ik een ingang die me naar boven leidt. Mensen kijken me aan als ook ik uit de boomstam tevoorschijn kom die ik al eerder boven de wanden zag sieren. Plots sta ik in een totaal andere omgeving. Alsof ik in een kleurloze striptekening beland ben. Schijnbaar ben ik niet de enige want anderen lijken ook te discussiëren over de grillige vormen en de fantasie van de kinderen hier lijkt op hol te slaan terwijl ze om hun ouders heen rennen. Het concept van een kunstmatige tuin binnen een beeldentuin in een natuurgebied voelt een beetje als een zwembad in een vijver op zee maar al snel verlies ik die gedachte en verdwaal ik in mijn eigen fantasieën binnen deze zwart-wit wereld.

Plaats:	Otterlo, Hoge Veluwe
Huidig programma:	Museum
Oppervlakte:	600 m ² (beeldentuin: ca. 250.000 m ²)
Gebouwd in:	1974 (beeldentuin: 1938)

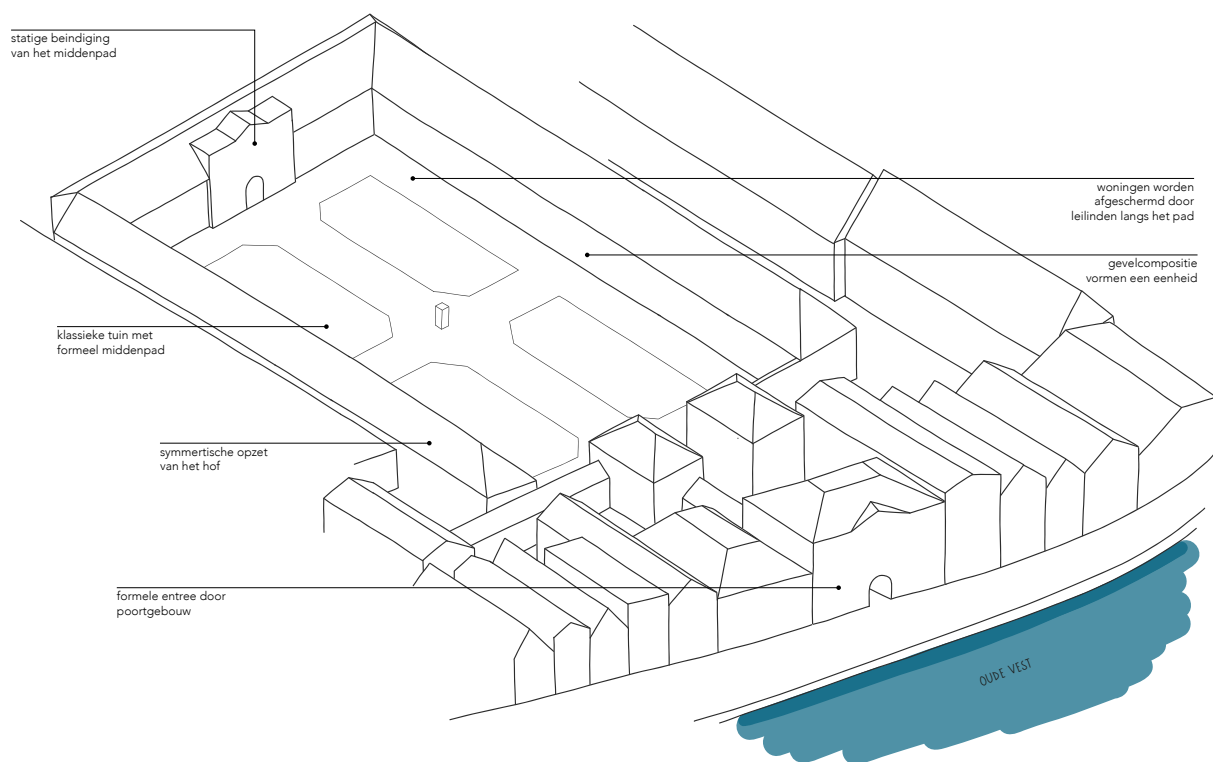

H O F J E M E E R M A N S B R U G

EEN OASE IN DE STAD.

Water stroomt gestaag door een gracht. Statig siert een monumentaal gebouw tussen de ietwat kleinere gebouwen. Eenmaal binnen leidt een open hal me naar de een plek die onaangetast lijkt door de rest van de bezigheid in de stad. In de tuin van het hof brengt een meer publiek middenpad verdeeldheid tussen vier perken. De wind fluistert zachtjes door de leilindes de namen van de vorige bewoners van dit hof. Even voelt het niet meer alsof je in Leiden bent maar in een afgezonderd stuk land. Een obelisk met kranen staat in het midden van het kruisende pad waarboven een soldaat met schild op de wacht staat. Bescherming voor het centrale gebouw die evenals de voorzijde van het hof er uitziet alsof een baronie hier zijn meest prominente mensen heeft wonen. Samenhorigheid ademt hier door de bakstenen van de tussenliggende identieke tussenwoningen. Ruimte voor een woongemeenschap met een doel en de mogelijkheid voor isolement van de buitenwereld.

Plaats:	Leiden
Huidig programma:	30 woningen
Oppervlakte:	1.5900 m ²
Gebouwd in:	1682

ST. DUNSTAN CHURCH

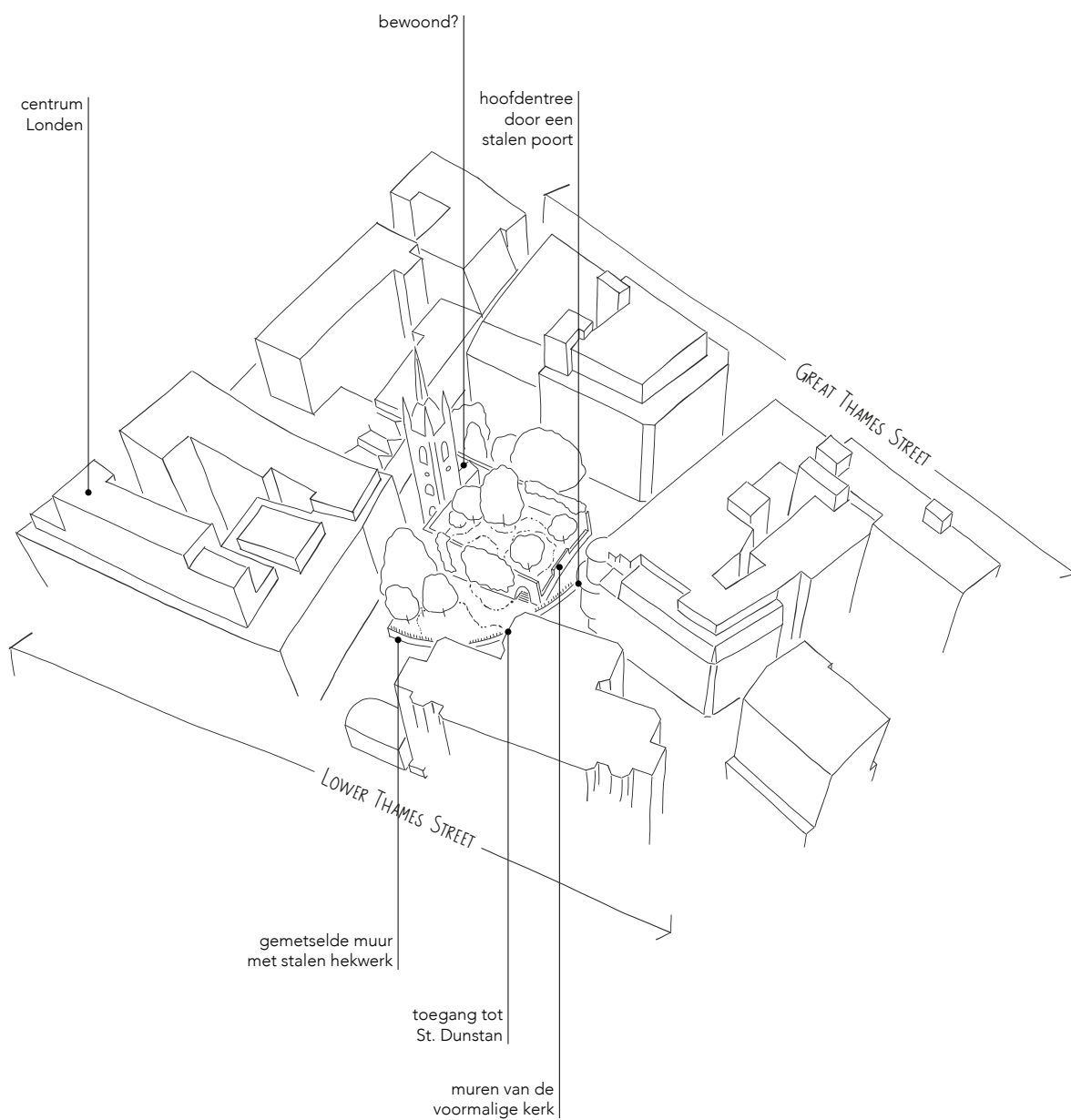
DE RUÏNE.

Op de hoek staat een vrouw te wuiven naar een aankomende taxi. Een man knoeit wat koffie op zijn gestreken overhemd, omdat hij vluchtig uit een kantoorpand stapt om zich bij de rest van de groep te voegen. Tussen de kantoorpanden verzamelen zakenmensen zich met hun lunchpakketten in de hand.

Langzaam maar zeker begeven ze zich naar een kerktoeren met een iets wat vervallen karakter. Wanneer je deze kerk van buitenaf bekijkt zie je grote glasloze ramen die alvast een voorproef geven van het groene interieur. Eenmaal binnen is er geen dak te bekennen in deze oase van rust in dit drukke deel van Londen. Een ruïne van een kerk die omgevormd is tot een klein parkje. Planten overwoekeren oude elementen van de kerk. De natuur doet zijn best om de ruïnes terug te winnen met wijnstokken en boomtakken die door de verwoeste ramen groeien. Het is er relatief stil en heerlijk rustig, slechts een paar mensen zitten te kletsen over de dagelijkse gang van zaken of over hoe geweldig Saint Dunstan zou zijn geweest voordat de bom uit de WOII het in ruïnes veranderde.

Op de achtergrond hoor je mensen mompelen die door de straat wandelen, maar verstaan doe je ze niet. Op een muur hangt een stenen memorial van een tuinman die zijn leven heeft gegeven aan het behouden van deze prachtige plek die de geschiedenis verteld, even wordt ik er stil van. Hoe dan ook is het sterke contrast tussen drukte van alledag met nieuwbouw en dit oude pareltje gevuld met rust te merken. Even kun je ontsnappen en begeef je je in een utopie. Een prachtige utopie waarin je kan ontsnappen van de dagelijkse drukte om op adem te komen.

Plaats:	Londen
Voormalig programma:	Kerk
Huidig programma:	Stadsoase
Oppervlakte:	ca. 1.700 m ²
Gebouwd in:	1100

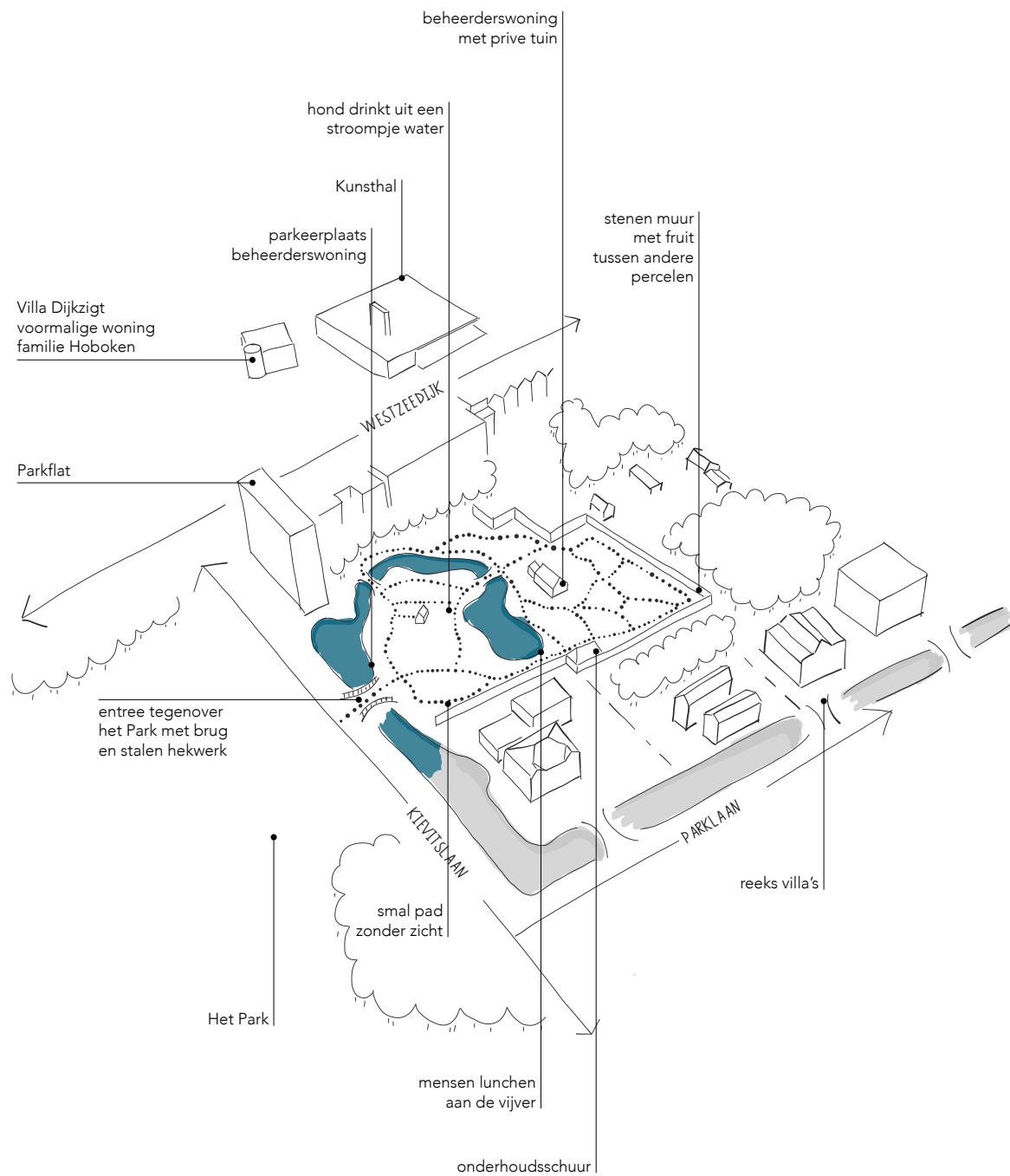
S C H O O N O O R D

DE TUIN.

Tijd lijkt te vertragen terwijl elegante karpers een eeuwigheid lijken te nemen om onder de nabijgelegen brug door te zwemmen. Smalle paden met beperkt vizier leiden naar een vijver waar vergezichten weer mogelijk zijn. Even verderop tracht een jong stel zich te versmelten tussen de bomen om zonder gêne elkaars liefde te tonen. Gefluister op de achtergrond terwijl anderen hun gezicht laten verdwijnen in een boek of genieten van hun lunch. De geur van bladeren, het getjilp van vogels en het geknars van steentjes onder schoenen overstemmen het geluid van de auto's op de westzeedijk; de tuin speelt in op de zintuigen.

Meer dan twee eeuwen lang is Rotterdam een tuinstad geweest. Het had een kern van dicht opeen gebouwde huizen met ongezone lucht en vervuild water. Buiten de stadsvesten lagen reeksen van tuinen. Welgestelde families hadden zelfs buitenverblijven met een buitenhuis en bijgebouwen. In de zomer verbleef men er vaker voor langere tijd. Zo ook in het zuidwesten van de stad, later bekend als de Muizenpolder. Na de indijking rond 1700 veranderde het weiland snel in een tuinen en moestuinen. De verschillende buitenplaatsen kregen allen hun eigen naam. Welgelegen, Nooitgedacht, Rozenlust, Maaslust, Rustplaats, Lust en Rust, namen die vertellen wat men op deze plek zocht en ook vond. Lust en Rust was een van de eerst buitenplaatsen die later omgedoopt werd tot Schoonoord.

Plaats:	Rotterdam
Origineel programma:	Buitenplaats
Huidig programma:	Stiltetuin
Oppervlakte:	ca. 12.000 m ²
Gebouwd in:	1860

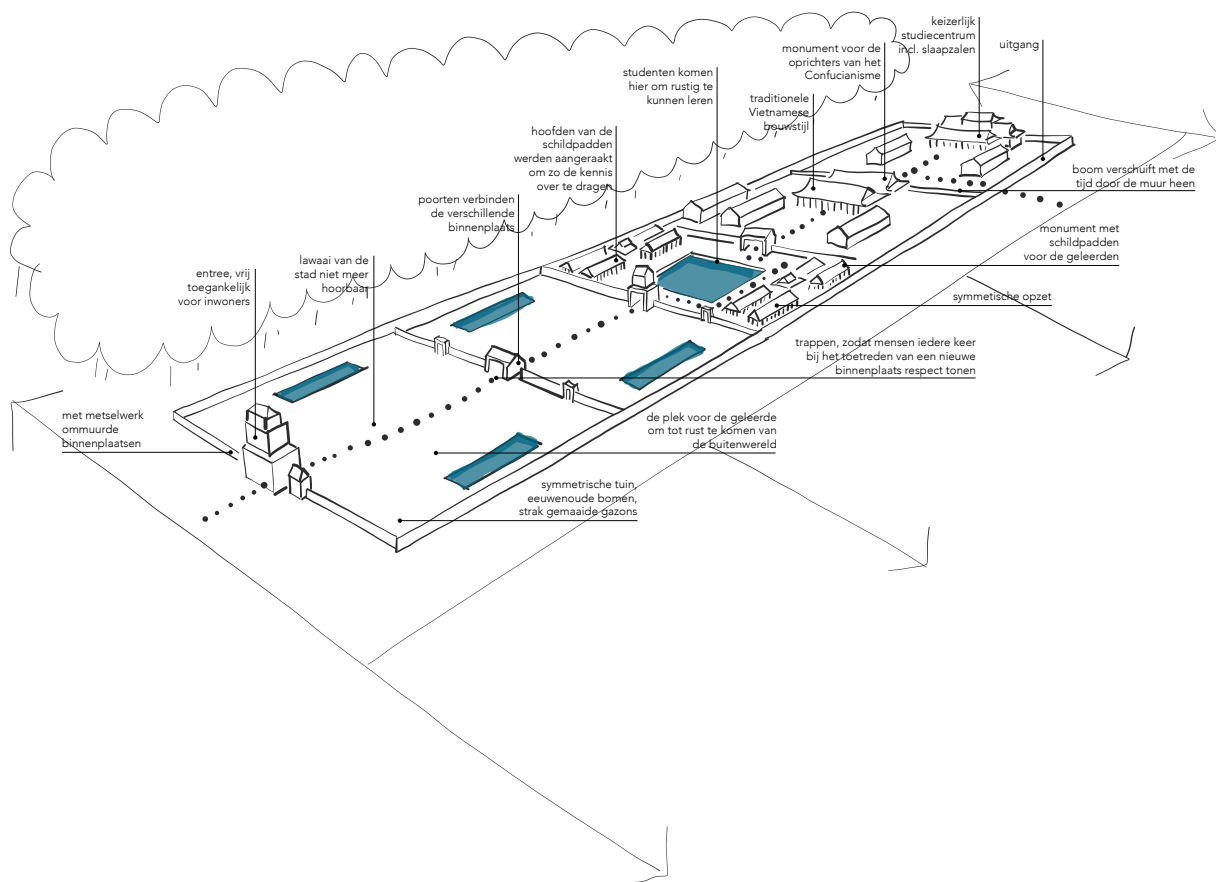
VAN MIEU TEMPEL

DE STUDIEPLEK.

Na een ochtend lang geteisterd te worden door het gebrom van ontelbare scooters wordt de herrie overspoeld door de stilte die de literatuurtempel biedt. Direct na het binnentreden van de authentieke poort verdwijnt je geweten in deze groene oase. Rechts en links worden in symmetrie lange vijvers omringd door bomen. In tegenstelling tot de buitenwereld loopt er hier slechts een handvol mensen rond en na het ontdekken van het eerste gebied komen zij tezamen bij de volgende poort die als een trechter de groep naar het volgende gebied leidt. Niet enkel groepjes toeristen worden van binnenplaats naar binnenplaats geleidt. Op de achtergrond klinkt gegiechel; ook de allerjongsten van de Vietnamese bevolking worden voorgesteld aan deze unieke plek. Ze kunnen maar amper de treden overbruggen. Lokale jongeren zijn hier ook te vinden, ze zoeken naar een beschut plekje om te studeren. Ook zij genieten optimaal van deze oase midden in de drukte van alledag.

Een boom onderneemt gedurende de afgelopen eeuwen een klim over de muur. Een architectuur die al eeuwenoud is en de natuur die continu letterlijk in beweging blijft. Verderop is een grote vijver waar die aan weerszijden bewaakt worden door stenen reuzenschildpadden, de een nog meer verweerd dan de ander. Een symbool van status voor hen die zich de kennis meester hebben gemaakt in de loop der tijden. Enkel neerbuigend kan men het volgende binnenplaats betreden door over een hoge drempel heen te stappen. Eenmaal daar zijn schimmen uit de verloren tijden van grandeur duidelijk te proeven. De grootsheid van het plein met aangrenzende bebouwing voor officiële aangelegenheden. De tempel ademt geschiedenis.

Plaats:	Hanoi (Vietnam)
Origineel programma:	Universiteit
Huidig programma:	Toeristen attractie - studieplek
Oppervlakte:	ca. 30.000 m ²
Gebouwd in:	1070

E I G E N H O F

EIGEN TUIN IN DE STAD.

Een auto komt haastig aangereden vanaf de snelweg. Met zijn auto geparkeerd stapt een man uit om zich richting de ingang te bewegen. Een vrouw fietst hem voorbij en stapt even verder af wanneer ze langs de entree fietst. Onder de stalen sierwerk boog door voelt het alsof er een barrière wordt doorkruist. Alsof je aanspoelt vanaf een asfaltzee op een groen geheim eilandje met rijk gekleurde bloemen. De tuinder begrijpen dat er meer is dan snelheid en efficiency. Geduld en liefde voor alles wat hier groeit is een belangrijk ingrediënt. De geur van verse kruiden en bloemen komt de man tegemoet en zijn pas vertraagd. Terwijl hij met gepaste snelheid naar zijn tuintje loopt, hoort hij zijn burens lachen en wenken hem gedag. Ze helpen elkaar vaak en wisselen kruiden uit. Over het leven buiten de poort wordt nauwelijks gesproken. De drukte van de stad lijkt hier te verdwijnen. Je hoort zelfs door de bomen de trein of de drukke snelwegen niet meer. Maar na een paar uurtjes tuinieren vertrekt de man weer door de poort en staat hij met twee voeten weer in de drukte van alledag.

Plaats:	Rotterdam
Huidig programma:	Volkstuinen
Oppervlakte:	ca. 123.000 m ²
Gebouwd in:	1936

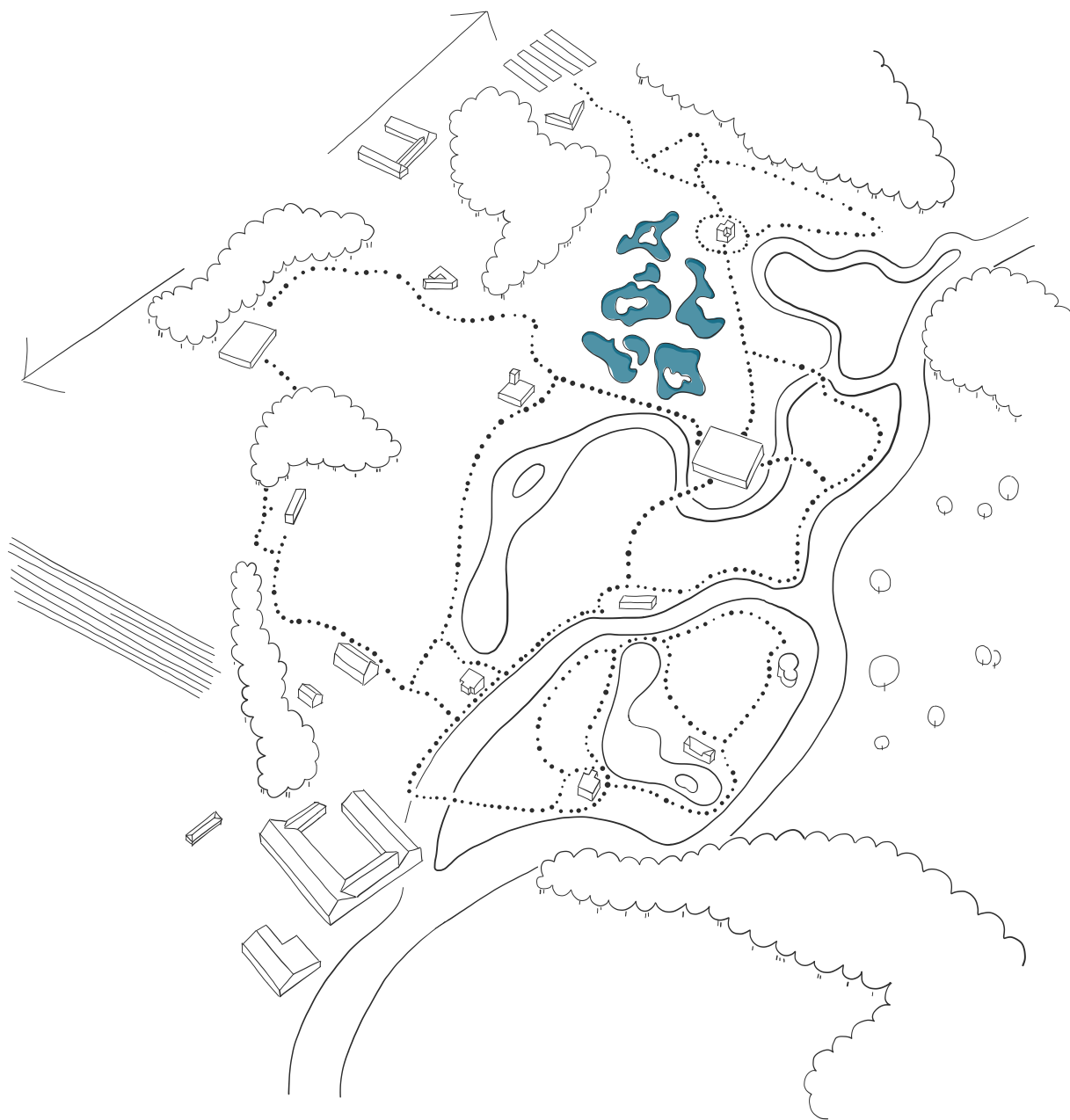
I N S E L H O M B R O I C H

OPENLUCHTMUSEUM.

Uitzicht op een tuin zonder route, dwalend door een landschap met objecten. Sommigen met kunst gevuld en enkelen gewoon leeg. In de omgeving zijn nauwelijks mensen, vermoedelijk door de ruimte die hier is.

Gebouwen uit één hand ontworpen, wat er zich in het interieur afspeelt blijft voor het blote oog een mysterie. De ene biedt een uniek en veranderend zicht op het landschap en de weelderige tuin, de volgende verrast met kunst. Even komt daar dan weer de essentie van een museum naar boven. De kunst echter ondergeschikt aan de dwalende route en beleving van het landschap. Eigenlijk zijn de gebouwen ook al kunstwerken op zich. De stilte omarmt me vanwege de liefde en verfijning waarmee deze klaarblijkelijk zijn ontworpen. Gebouwen en landschap gaan hier hand in hand samen; een unieke ervaring die anders is dan bij alle andere musea.

Plaats:	Neuss (Duitsland)
Huidig programma:	museum
Oppervlakte:	ca. 200.000 m ²
Gebouwd in:	1987

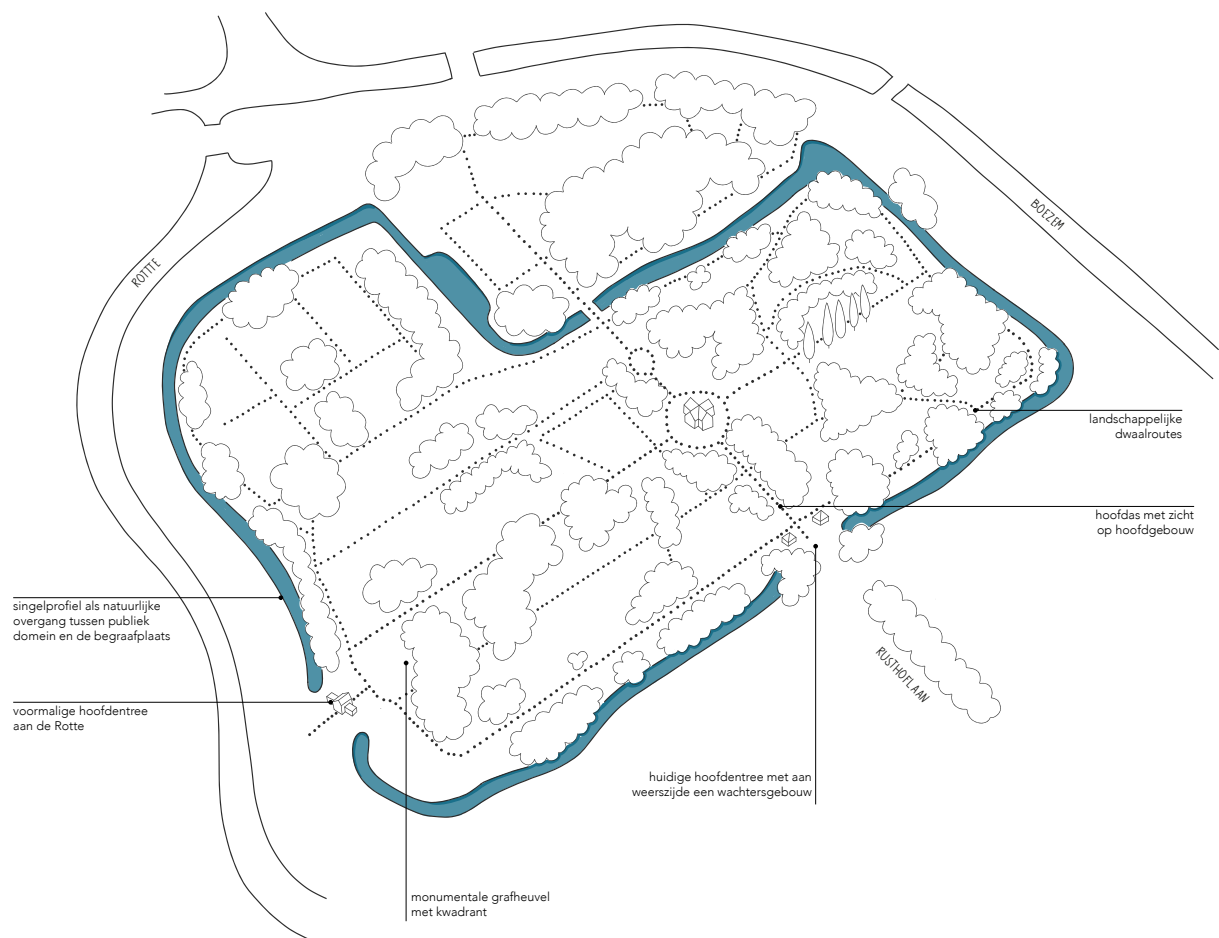
ALGEMENE BEGRAAFPLAATS CROOSWIJK

HET STILLE PARK.

Een zij-ingang van een grote gesloten poort biedt mogelijkheid om de natuurlijke grens, die door water wordt gecreëerd, tussen stad en begraafplaats te doorkruisen. Een begroeting door het warme gevoel van de zon op je gezicht gevolgd door lange lanen met monumentale bomen. De grootsheid van eeuwenoude groene reuzen overrompelt de nietigheid van de graven.

Aan de rand van de oever vist een reiger voor zijn maaltijd terwijl een stel vogels tjirpend het tafereel bekijkt vanaf de hangende takken van een nabijgelegen treurwilg. Zes mannen in uitvaarkleding lopen richting de uitgang en vervangen het gevoel van euforie direct door een schuldgevoel. Een vrouw dwaalt rustig en in gedachten rond terwijl ze de omgeving in haar opneemt. De geur van verse boeketten herinnert aan de tijdelijkheid van het leven.

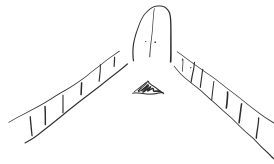
Plaats:	Rotterdam
Huidig programma:	Begraafplaats
Oppervlakte:	ca. 212.000 m ²
Gebouwd in:	1832

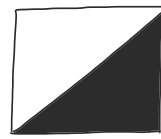
RUIMTELIJKE ELEMENTEN

Zoals eerder toegelicht kunnen ruimtelijke elementen dus ervaringen en handelingen regisseren. Dit blijkt ook uit de referentiestudie. Echter blijft de ervaring subjectief. De referentieprojecten zijn geanalyseerd en gevat in lijn met het filosofisch onderzoek. Deze vijf woorden die bijdragen aan rust, bewustwording en bezinning zijn hiernaast uiteengezet.

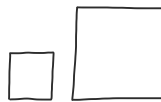
AANDACHT

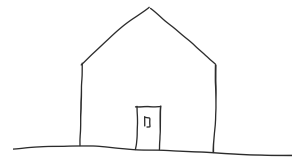
duidelijke entree

contrast in licht

contrast in ruimte

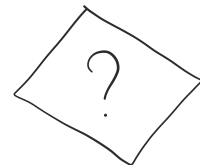

introverte gevels

AUTHENTICITEIT

eerlijk materiaalgebruik

niet geprogrammeerd

weelderige tuin

dwalende routes

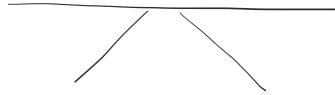
COMPASSIE

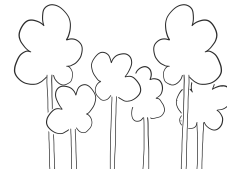
verandering van ritme

plek met een verhaal

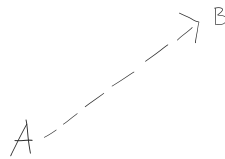

vergezicht/overzicht

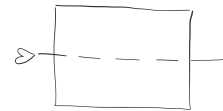

eeuwenoude landschappen

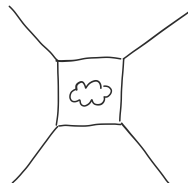
CONTROLE

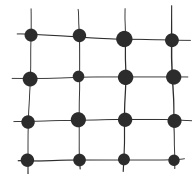
dwingende route

symmetrie/evenwicht

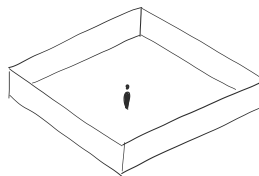

gekaderd zicht

grid structuur

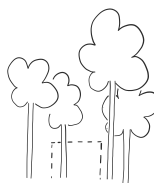
OVERGAVE

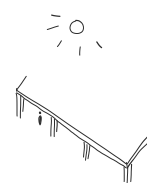
omsloten ruimte

open plek

verscholen

beschutting

M O M E N T U M

ELEMENTEN FACILITEREN

De vier plekken voor verwondering worden vormgegeven door ruimtelijke elementen op verschillende schalen. Deze ruimtelijke elementen faciliteren de belofte aan de stad en wordt ingezet om het concept van de achtertuin te versterken.

De ruimtelijke elementen op de diverse plekken omarmen en versterken ieder op hun eigen manier de kracht van het moment, van de plek. Ze dragen bij aan de bewustwording van de gebruikers en voorbijgangers. Dit doen ze door de gebruiker een pas op de plaats te laten maken, de omgeving te observeren en van het landschap te herwaarderen.

Andere plekken vertellen een specifiek verhaal over de Rotte, haar geschiedenis of de toekomst. Van cultuurhistorie naar toekomst. Waarvoor diende de Rotte? Hoe is zij ontstaan? Wat leeft er en wat de impact op de Rotte door de menselijke

handelingen. Door middel van de architectuur wordt dit verhaal verteld en creëert bewustwording bij haar gebruikers. Deze bewustwording wordt gevat op verschillende manieren en gradaties, vanaf een afstand beleven tot zelf gebruiken en ervaren. De architectuur faciliteert en staat daarbij open voor eigen interpretatie. De gebruikers kunnen de ruimte naar eigen invulling gebruiken.

Het project is een scenografie langs bijzondere momenten aan de Rotte, waarbij de architectuur de aandacht vraagt voor een bijzonder momentum in de openbare ruimte. De ingreep door middel van ruimtelijke elementen commercialiseert de Rotte niet, maar vertelt het verhaal van het landschap.

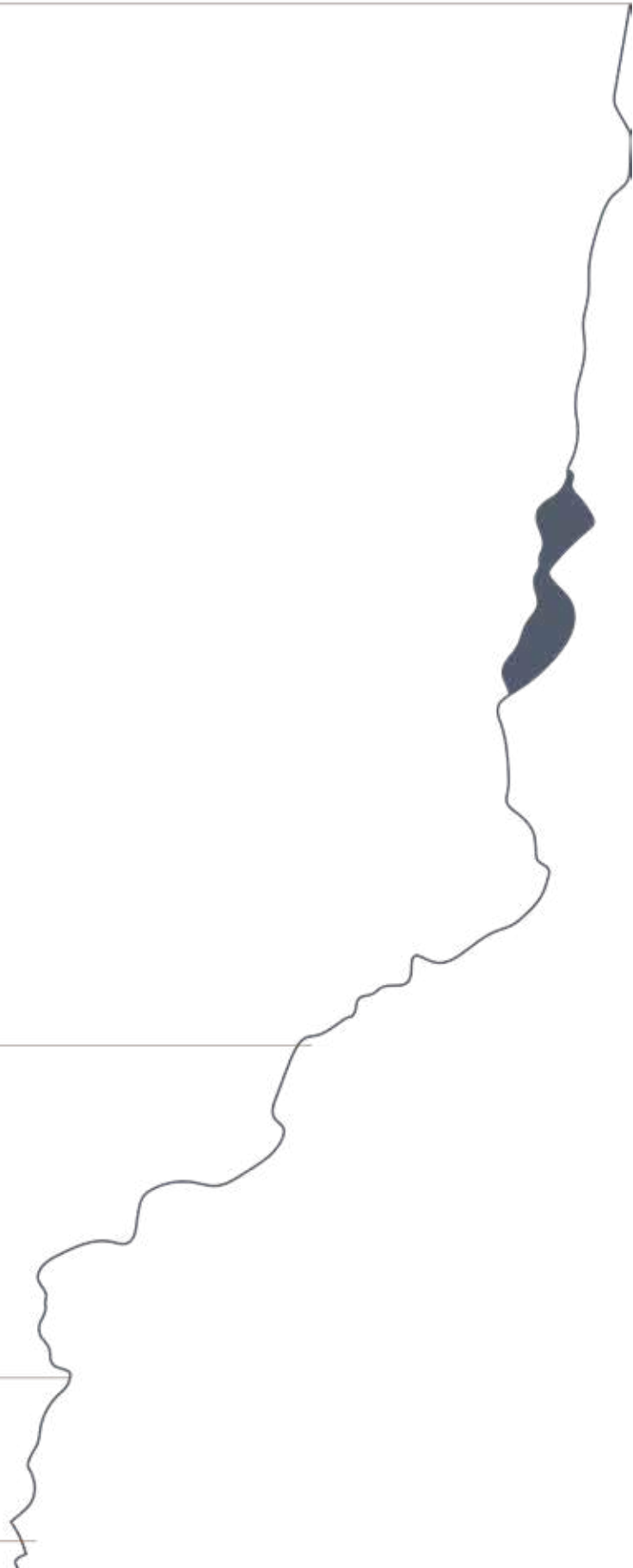
*“De stedenbouw en
architectuur vertellen
samen het verhaal van de
veenrivier de Rotte.”*

DE OORSPRONG

HET HOOIHUIS VAN CHABOT

LUSTHOVEN AAN DE ROTTE

ERASMUSSTUDIO'S

ACHTERTUINEN VAN DE STAD

Er zijn vier plekken van verwondering uitgewerkt als voorbeelduitwerking. Dit betekent dus zeker niet dat de andere eerder besproken plekken minder belangrijk zijn of minder voor dat euforisch moment zorgen.

De plekken de Oorsprong en de St. Laurenskerk (Erasmusstudio's) vertellen het begin en het einde van de Rotte. Twee al prachtige locaties waartussen zich het gehele verhaal van de Rotte afspeelt. Op deze route zijn nog twee locatie uitgekozen, de ene in de stad, de andere in het landschap. De ene richt zich naar binnen, terwijl de andere zich focust op het landschap en de omgeving. Een micro en macro schaal

De Oorsprong
Hier ontspringt de Rotte en begint het 750 jaar lange narratief richting Rotterdam. Momenteel is de oorsprong een doodlopende route naar reeks van eeuwenoude molens. De oorsprong heeft de potentie om (gezien vanuit Rotterdam) een nieuw beginpunt voor het narratief “Bentwoud” te zijn.

Het hooihuis van Chabot
Ooit heeft de Rotterdamse kunstenaar Chabot aan de Rotte gewoond. Zijn kunstenaarsatelier keek uit op het veranderende landschap. Een stilleven van het veenlandschap met in de verte de oprukkende stad. Een plek waar de verandering van tijd nog altijd voelbaar is.

Lusthoven aan de rotte
Langs de Rotte zijn bijzondere plekken en functies te vinden. Allen onderdeel van het dagelijkse leven en rondje langs de Rotte. Deze locatie speelt in op de vitaliteit van de stad die altijd al voelbaar was op deze plek, maar nooit eerder echt tot zijn recht is gekomen.

Erasmusstudio's
De Rotte eindigt prachtig in het hart van de stad. Met de St. Laurenskerk als hart van Rotterdam. Die net als de Rotte in de afgelopen eeuwen verschillende doelen diende. Nu krijgt de St. Laurenskerk haar gezicht aan de Rotte terug, zoals zij ooit heeft gehad.

ERASMUSSTUDIO'S

ZATERDAG 09:00 UUR

Mensen lopen in en uit het hoog oprijzende gebouw dat tot in de hemel lijkt te reiken. Verhalen uitgebeeld in glas in lood zorgen voor zowel een gevoel van weemoed, nostalgie als warmte. Hierbinnen omarmt je de stilte. Een huis van god dat op natuurlijke wijze respect krijgt. Een trap leidt je naar de kelder waarna je een lange, verduisterde gang inloopt. Aan het einde daarvan staat een bronzen beeld van een man met een groot boek in zijn handen. Verlicht door invallend licht door een gat in het plafond herken ik de geleerde Erasmus. Hij vormt het natuurlijke middelpunt van de inspirerende ruimte. Naast het beeld zijn twee openingen die een achterliggende tuin onthullen. Een kleine ruimte met langs de wanden volle boekenkasten wenkt uitnodigend. Via de verlaagde tuin, waar de Rotte nog net zichtbaar is, zijn twee studio's te bereiken. Het donkere metselwerk van de wanden en begeleidt de bezoeker. Elke studio is bescheiden van opzet met een sober bureau en een zitplek. De ruimte sluit zich als een cocon om je heen. Ondertussen hou je zicht op de Rotte én de verstilde tuin. Het is een plek voor uiterste concentratie.

Het besef van tijd verdwijnt en de schaduwen op de wanden bewegen mee met de wijzer van de klok. De zonnestralen van de lente breken door het wolkendek; de zon verleidt tot een pauze. Een moment om tot jezelf te komen. Zittend in de tuin transformeert het geluid van de stad tot ruis. Het gefluister klinkt van mensen in de verte en van andere gelijkgestemden die even hun rust pakken of nadenken over wat ze net gelezen hebben. Een vrouw van middelbare leeftijd lacht me toe terwijl ze gaat zitten. 'Inspirerende plek, hè?' Erasmus zou deze serene plek in de stad ongetwijfeld gewaardeerd hebben.

ROTTE

ST. LAURENSKERK

Groen Markt

NIEUWE
MARKT

Boeren Visch Markt

Melk Markt

GROOTE
Standbeeld van
ERASMUS
MARKT

STEIGERS

West

Nieuw land

De St. Laurenskerk, te midden in Rotterdam, het eindpunt van de Rotte, maar voor de stedeling het vertrekpunt. De route naar het landschap. De St. Laurenskerk heeft de symbolische waarde van het centrum van Rotterdam. Het hart van de stad. Een herkenningspunt.

De Rotte raakt verloren in de binnenstad. De rivier wordt een smalle stedelijke watergang die nauwelijks nog herkenbaar is. Ooit, voor de demping van de Binnenrotte lag de kerk eeuwenlang aan de Rotte. Dit was de plek waar verhandeld werd. Waar goederen overgeplaatst werden op schepen op de Maas. De St. Laurenskerk heeft niet langer een adres aan de Binnenrotte, maar ook niet aan de andere zijde waar zij haar hoofdentree heeft.

Verder werden de overledenen werden via de Rotte vanaf de St. Laurenskerk naar hun laatste bestemming gebracht, de Algemene Begraafplaats Crooswijk. De Laurenskerk had daarmee eens belangrijke relatie met de Rotte. In de loop der jaren is het Grote Kerkplein meerdere malen getransformeerd.

Het Grotekerkplein kent een De relatie tussen de Rotte en de St. Laurenskerk is daarmee verloren gegaan. Een serene en rustige rondom voor de kerk maakte plaats voor hoogstedelijke functies. Dansfeesten, bootcamps en rap opnames zijn activiteiten die vandaag de dag veel te vinden zijn. De St. Laurenskerk staat er verloren bij.

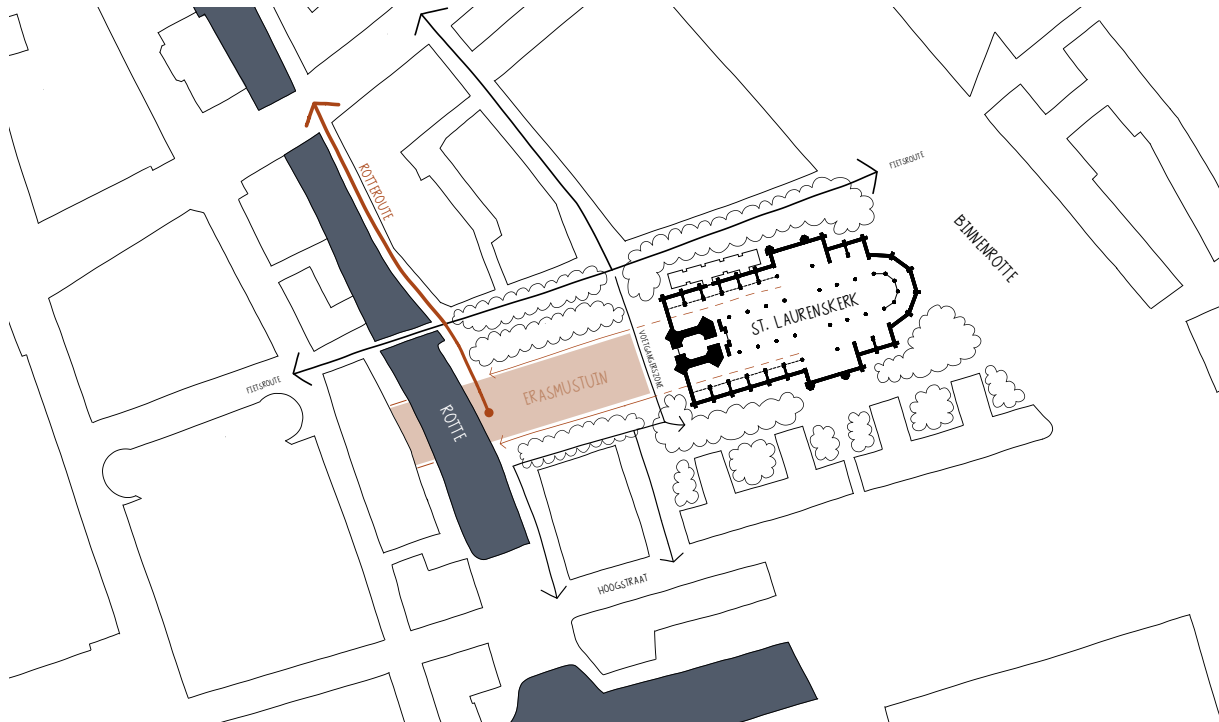
Versplintering van elementen. Het stadspodium blokkeert de visuele relatie tussen kerk en Rotte. Aan de overzijde verrijzen nieuwbouw blokken die niet in symbiose zijn met het voorplein van de kerk of met St. Laurenskerk zelf.

zicht vanaf de St. Laurenskerk

Gesigt aan het water genaamt De Rotte siende naar Vismarkt en Groote kerk tot Rotterdam (gravure door Leonard Schenk, 1720).

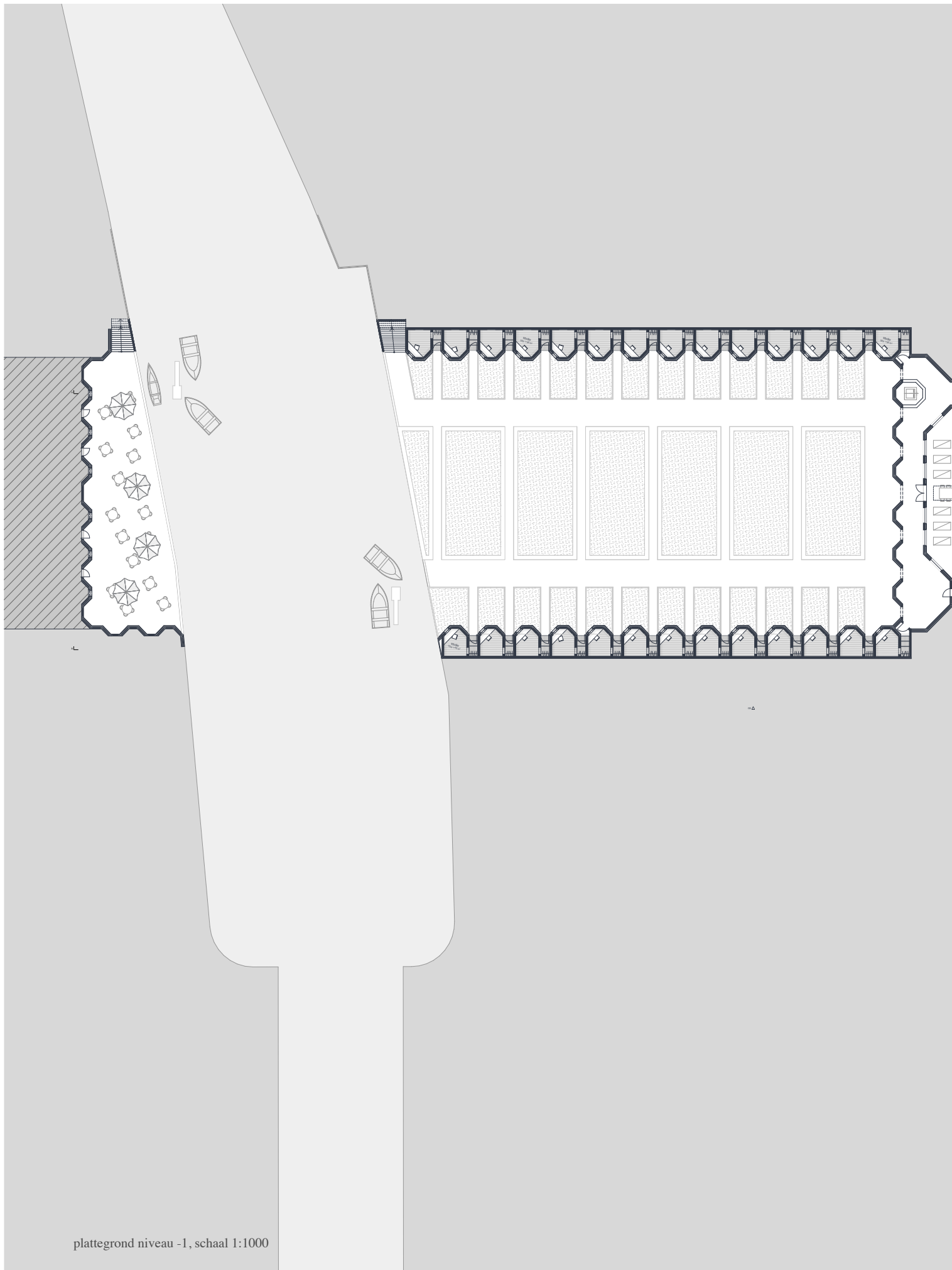
conceptschema Erasmusstudio's aan de St. Laurenskerk

In de afgelopen eeuwen gegroeid en getransformeerd. De kerk heeft haar naam te danken aan de heilige Laurentius van Rome. Hij was de beschermheilige van het bisdom Rotterdam. Als diaken ontfermde hij zich in vele landen over de (heilige) boeken en bibliothecarissen. Zo dus ook in Rotterdam. De Laurenskerk heeft altijd een belangrijke rol in de samenleving gespeeld en was daarmee onderdeel van het dagelijks leven van velen. Niet alleen de religieuze betekenis van de kerk, ze was ook de eerste openbare bibliotheek van Rotterdam. Nu waren boeken niet enkel meer toegankelijk voor geleerden en geestelijken, maar ook voor de inwoners van de stad.

In de zijstraat van de St. Laurenskerk, in de wijde Kerkstraat, heeft Desiderius Erasmus gewoond. Zijn standbeeld uit 1622 staat er momenteel verloren bij op het Grotekerkplein. Het is het oudste bronzen beeld van Nederland.

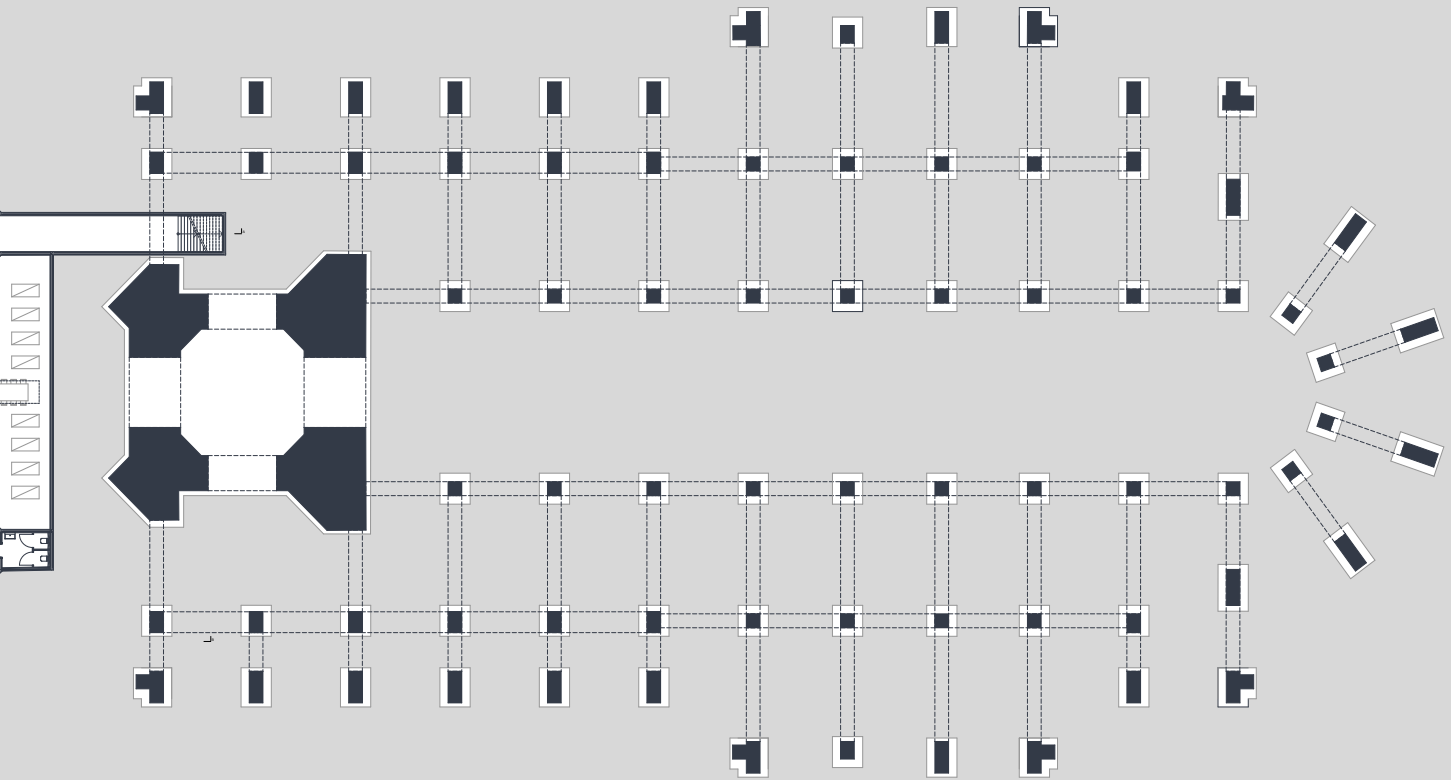

standbeeld van Desiderius Erasmus (kunstwerk uit 1622)

plattegrond niveau -1, schaal 1:1000

*“Ontspannen leren in het
hart van de stad in de
Erasmusstudio”*

Met deze twee heren in het achterhoofd krijgt het Grotekerkplein een nieuwe betekenis voor de stad. Temidden van alle drukte in de binnenstad ontstaat er tussen de St. Laurenskerk en de Rotte een plek voor persoonlijke ontwikkeling, een plek om te lezen en studeren.

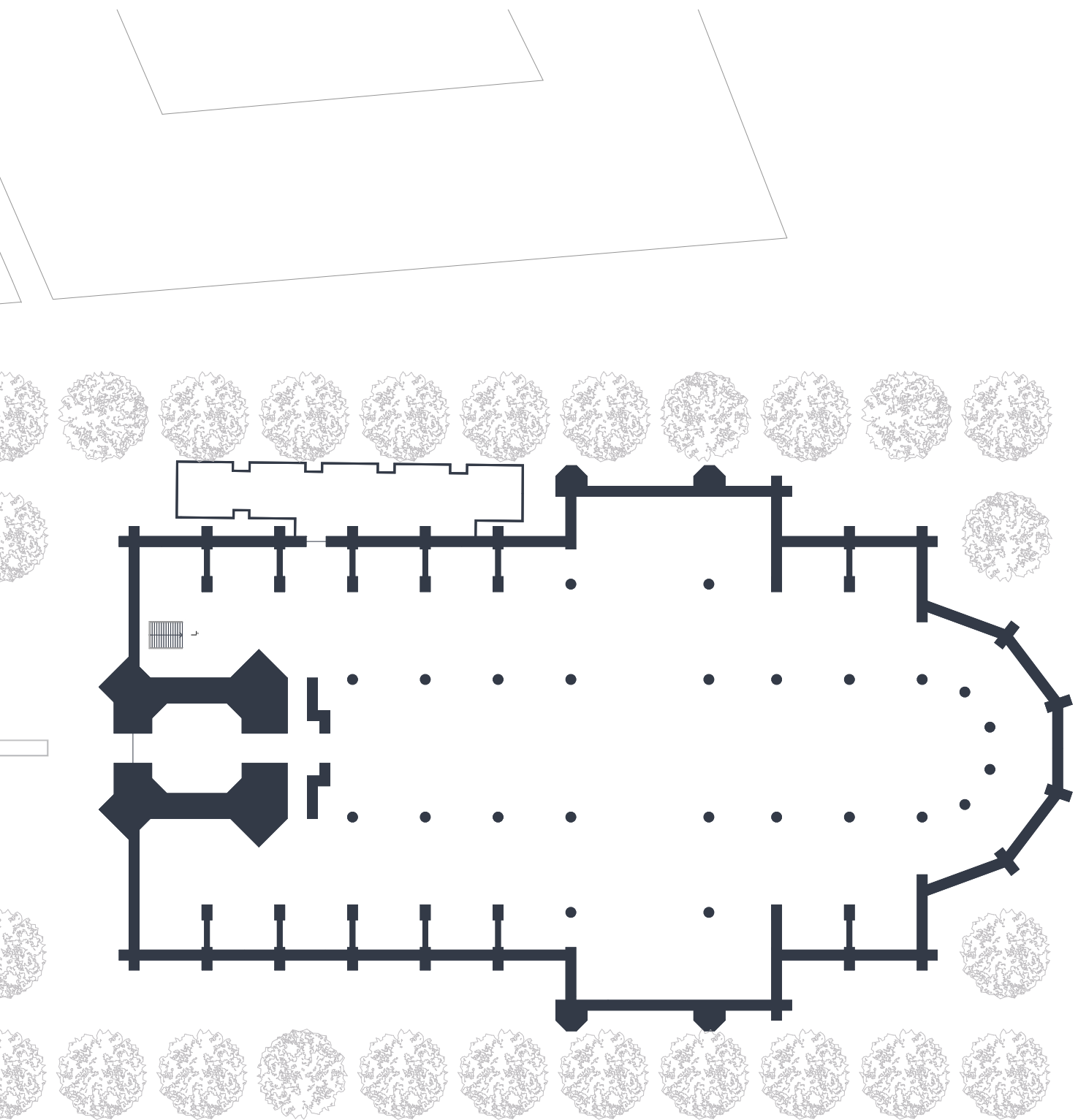
In de loop van de jaren en door de toenemende drukte van de stad is de sacrale plek rondom de St. Laurenskerk teloorgegaan. Het Grotekerkplein wordt verdiept gelijk met de Rotte. Hierdoor ontstaat er een verscholen tuin, een tuin die lager dan de omgeving ligt en duikt

het als het ware onder voor de drukte van de stad. Een plek in de luwte. Een moment van terugtrekking, zelfreflectie is weer mogelijk in de stad. De prikkels van de stad verdwijnen en de geluiden vervagen.

De stad-land verbinding eindigt hier in de tuin aan de Rotte met zicht op de St. Laurenskerk. Deze plek is tevens te bereiken vanuit de St. Laurenskerk. Een ondergrondse nieuwe doorgang met zicht op Erasmus leidt de gebruiker naar het licht, naar de tuin en de Rotte.

plattegrond maaiveld, schaal 1:1000

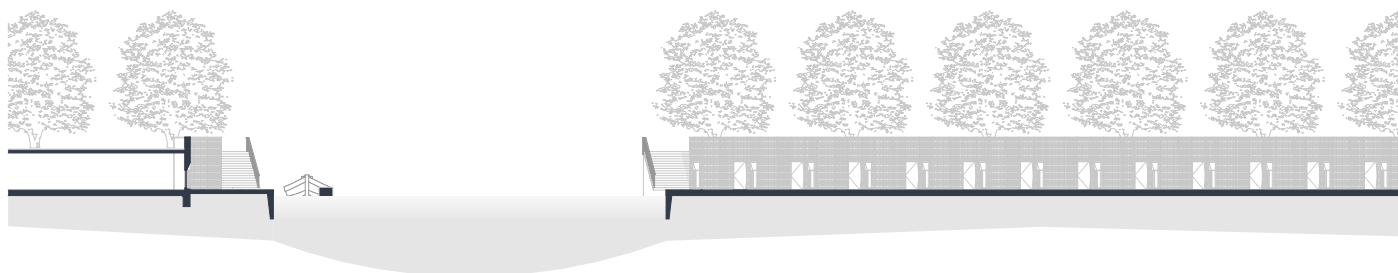
Aan de randen van de tuin bevinden zich stilteplekken. In hetzelfde ritme als de nissen van de St. Laurenskerk ontstaan er ruimtes waar in alle rust gestudeerd of gelezen kan worden met zicht op de tuin en de Rotte. De wanden van de muur lopen door naar het oorspronkelijke maaiveld en vormen tevens een gemetselde balustrade.

Voor de overzijde van de Rotte wordt voorgesteld het terras te verlagen gelijk met de tuin. Daarmee wordt de Rotte als het ware omsloten door de kamer en stroomt letterlijk de kamer in. Om het geheel af te maken lopen de wanden van de studio's ook door in de grondkerende wanden aan de overzijde. De vormtotaal zorgt dat beide kanten van de Rotte een geheel vormen.

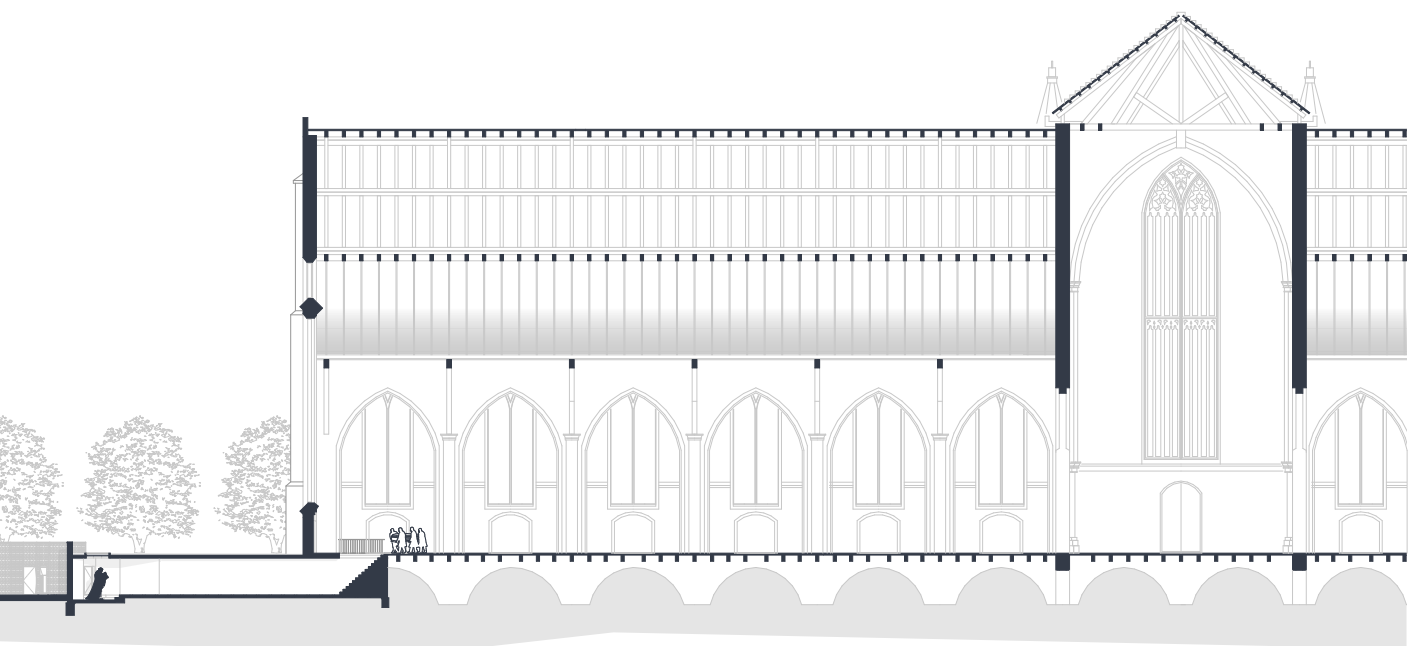
Aan de tuin bevinden zich 27
individuele studio's. 27 plekken
waar men in alle rust kan lezen en
studeren om zichzelf verder te kunnen
ontwikkelen.

Erasmus schreef dat waar hij dan
ook is hij pas echt thuis is, waar zijn
boeken zijn. Tegenwoordig bezit
Bibliotheek Rotterdam één van de
grootste Erasmuscollecties ter wereld,
zo'n 5.000 boeken. Enkele boeken
worden geplaatst in de kleinschalige
bibliotheek nabij de Erasmusstudio's
waar ruimte is voor geestelijke
ontwikkeling, dichtbij zijn woning.

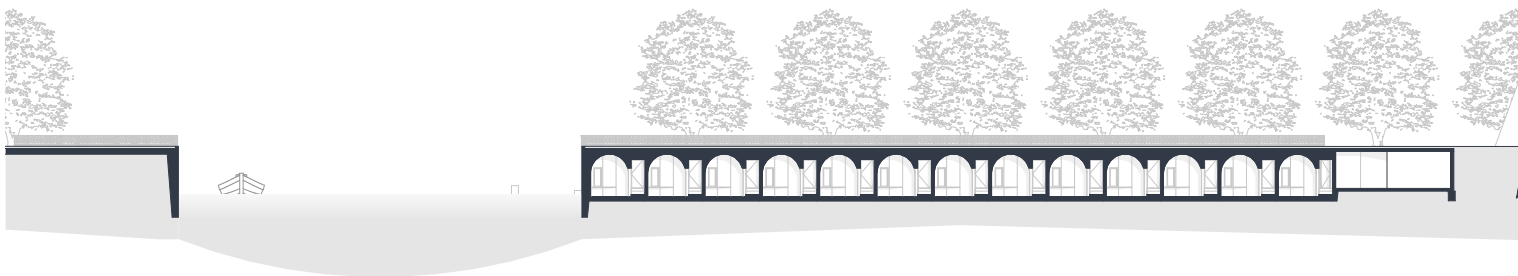
Het is een plek waar mensen elkaar
kunnen ontmoeten en onderwerpen
bediscussieerd kunnen worden.

doorsnede AA, schaal 1:1000

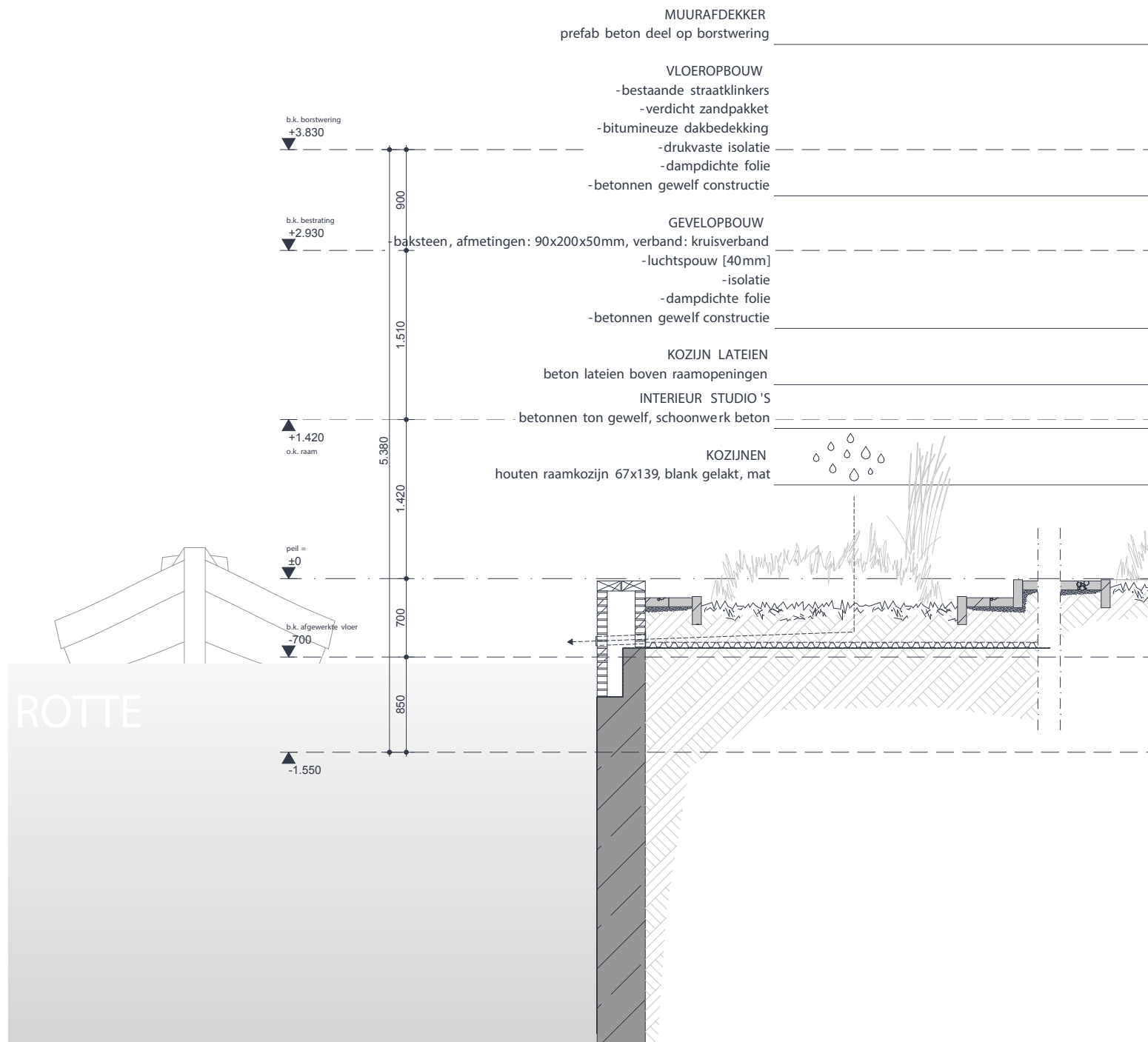

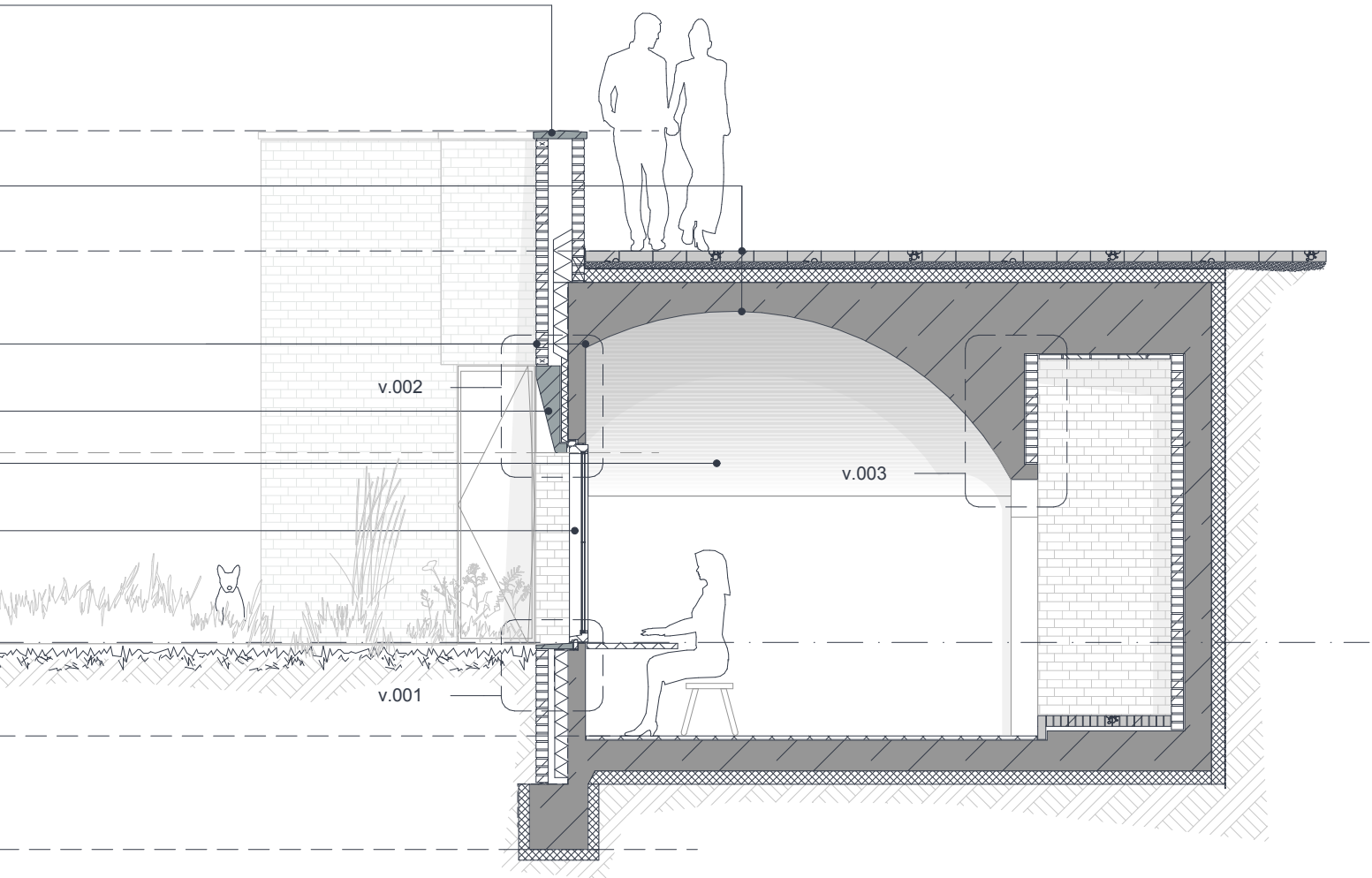
*“Een uitbreiding van het
interieur van de St. Laurenskerk
tot aan de Rotte.”*

doorsnede BB, schaal 1:1000

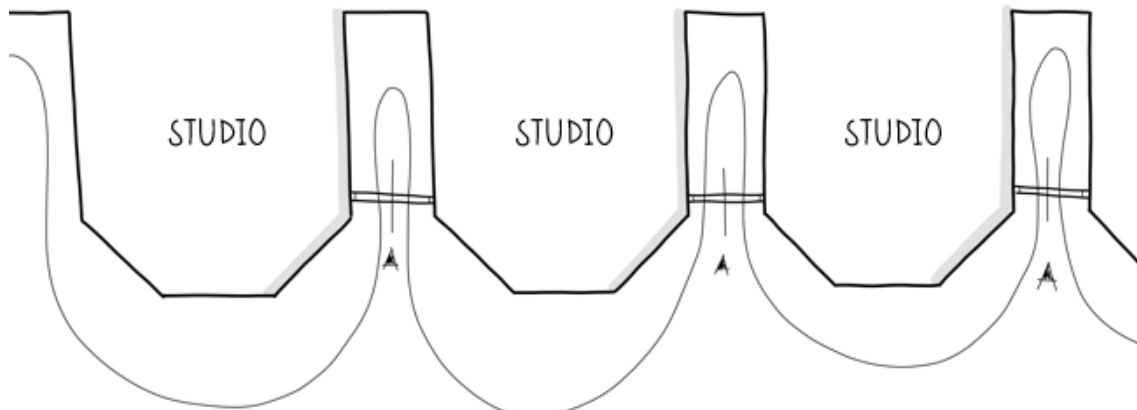
De retranchementenmuur is uitgevoerd in zwart metselwerk. Dit om het effect van het onderduiken in de stad, het 'grot'-gevoel te versterken. Het metselwerk van de muur is in hetzelfde verband uitgevoerd als de St. Laurenskerk, in kruisverband. Het metselwerk loopt door in de hal van de studio's.

Enkel de ruimte waar men kan zitten is uitgevoerd in een betonnen gewelf. Volledig in beton gestort om zo eerlijk mogelijk de constructie en materialisering te laten zien.

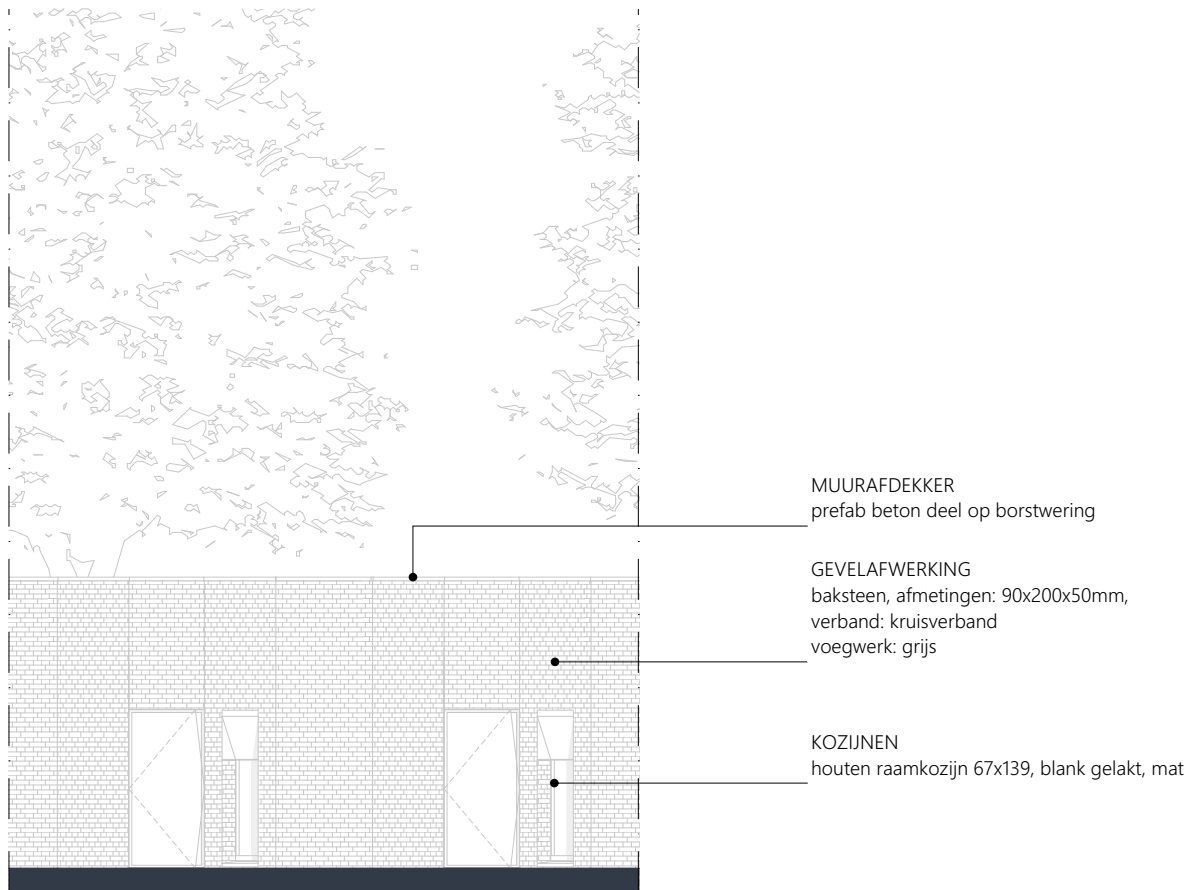
Verbijzonderingen in de architectuur, elementen, zoals de onderdorpel, lateien e.d., worden uitgevoerd in natuursteen. Hiermee wordt de tuin een verlengstuk van de St. Laurenskerk. Een uitbreiding van het interieur tot aan de Rotte.

materialisatie interieur en exterieur

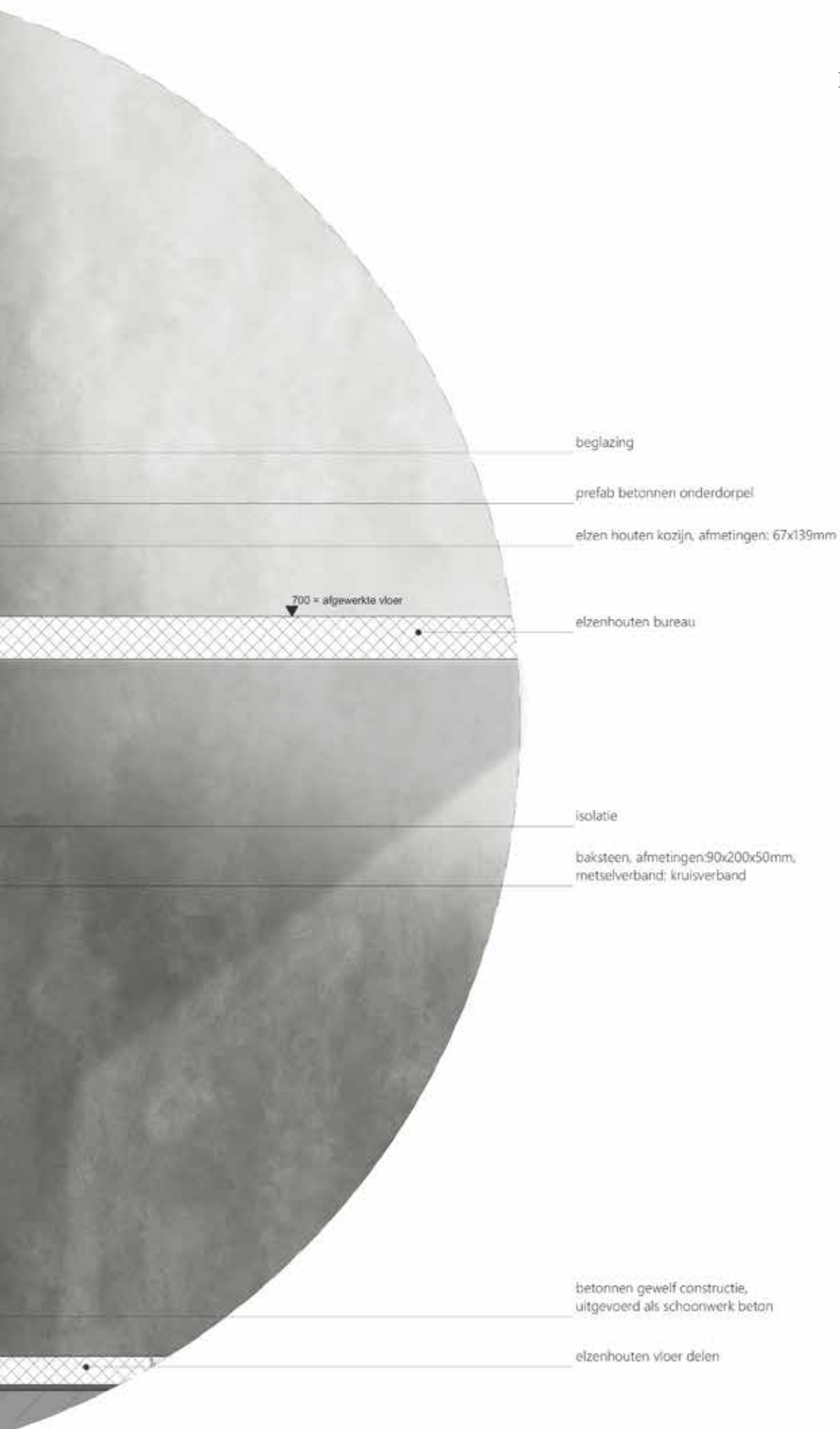

conceptschets materialisatie Erasmusstudio's

gevelaanzicht Erasmusstudio's, schaal 1:100

isolatie
luchtsponw
baksteen, afmetingen: 90x200x50mm,
metselverband: kruisverband
openstootvoegen in metselwerk

prefab betonlatel boven ramen

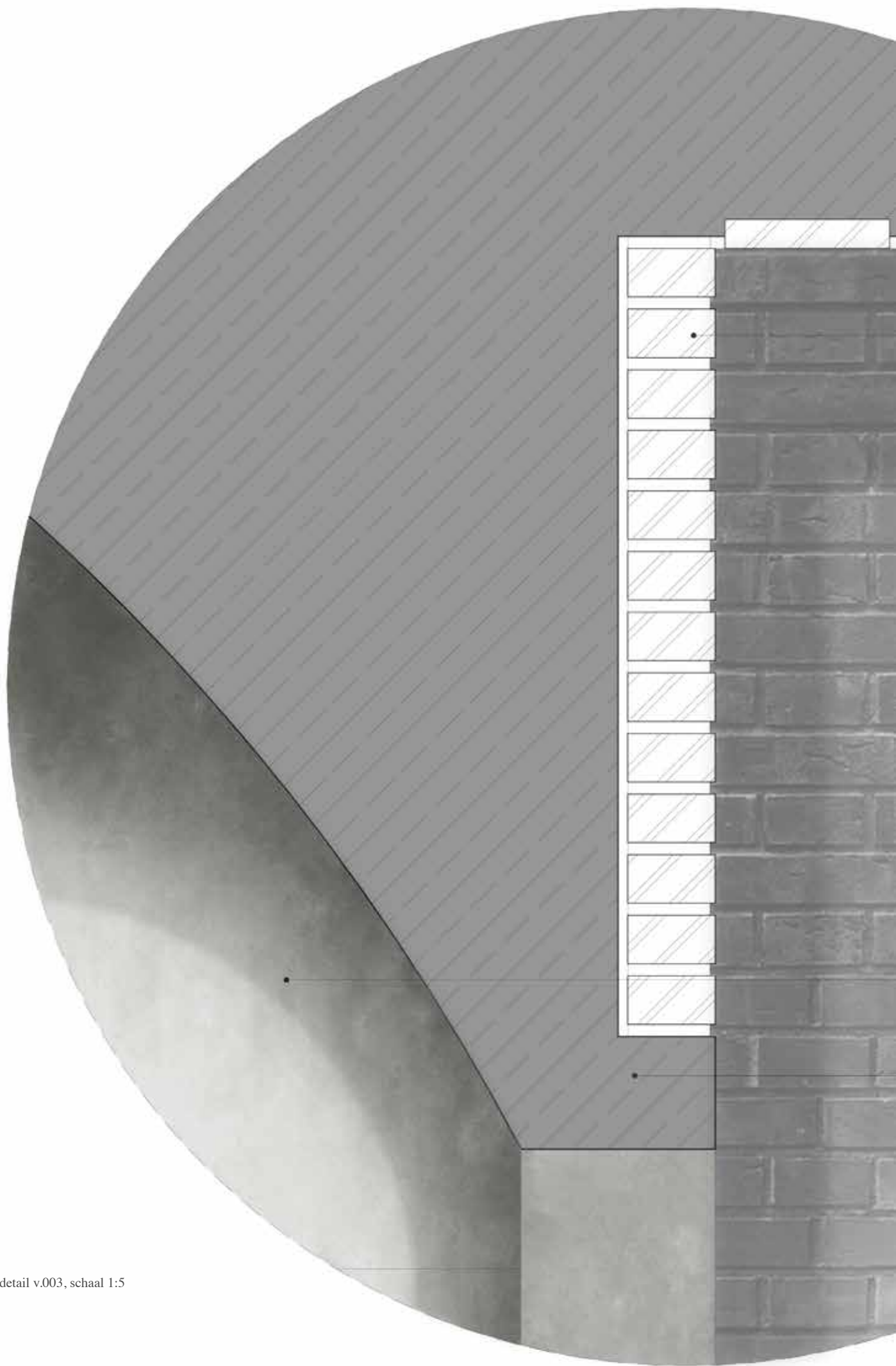
87x139

A detailed architectural section of a dome. The dome's interior surface is a large, light-grey, textured area. The exterior surface, visible at the top left, is a darker grey with diagonal hatching. A horizontal line across the middle of the dome indicates a structural or material change. At the base of the dome on the left, a cross-section of a window frame is shown, consisting of a wooden frame with a glass pane. Three leader lines point from text labels on the right to specific parts of the dome and window assembly.

betonnen gewelf constructie,
uitgevoerd als schoonwerk beton

elzen houten kozijn, afmetingen: 67x139mm

beglazing

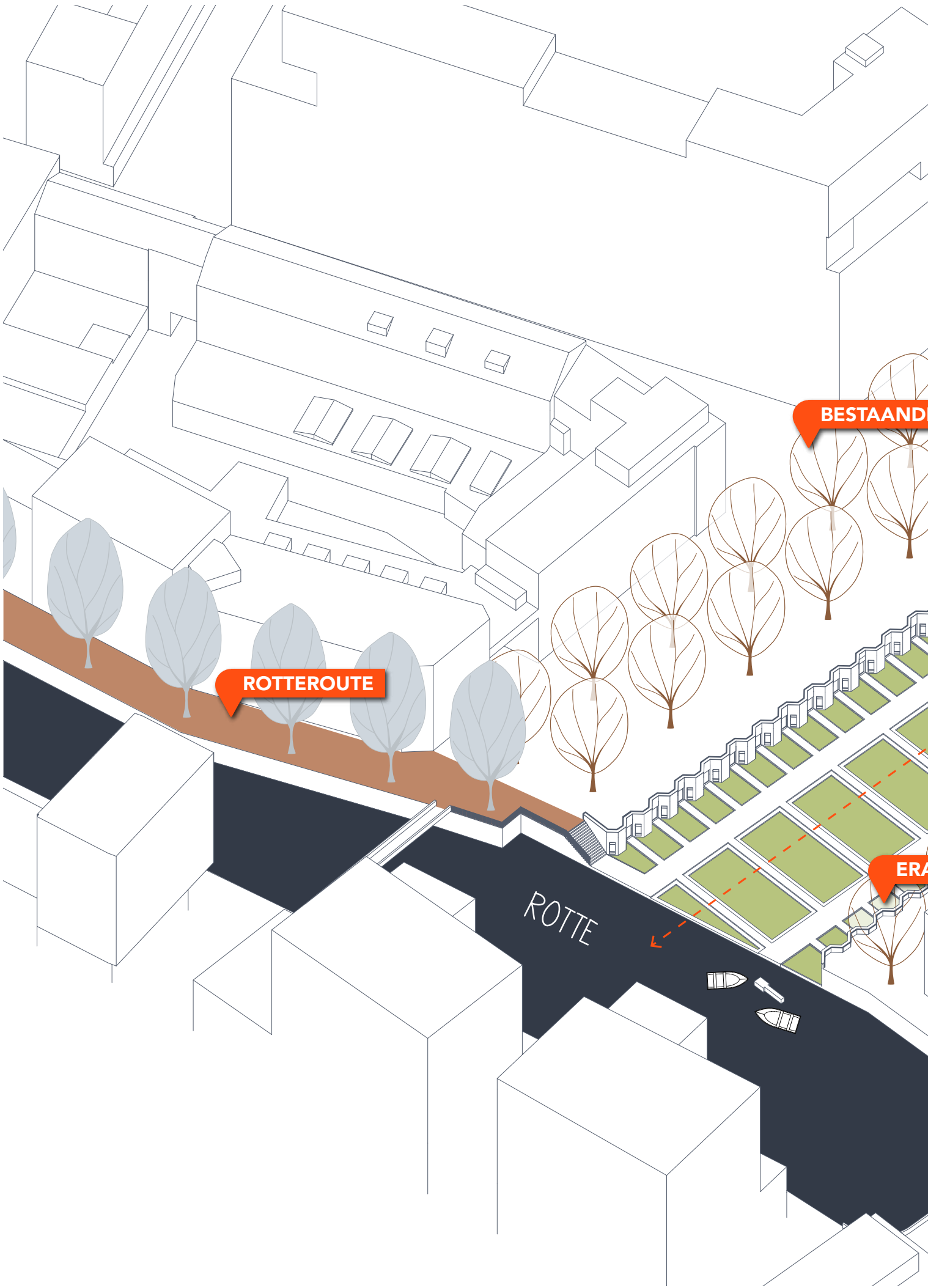

steenstrips, afmetingen: 30x200x50mm,
verband: kruisverband
[meegestort in betonkist]

baksteen, afmetingen: 90x200x50mm,
metselverband: kruisverband

betonnen gewelf constructie,
uitgevoerd als schoonwerk beton

betonnen neut als deur architraaf

BESTAAND

ROTTERROUTE

ROTTEN

ERA

E BOMEN

ST. LAURENSKERK

ASMUSSTUDIO'S

HOOGSTRAAT

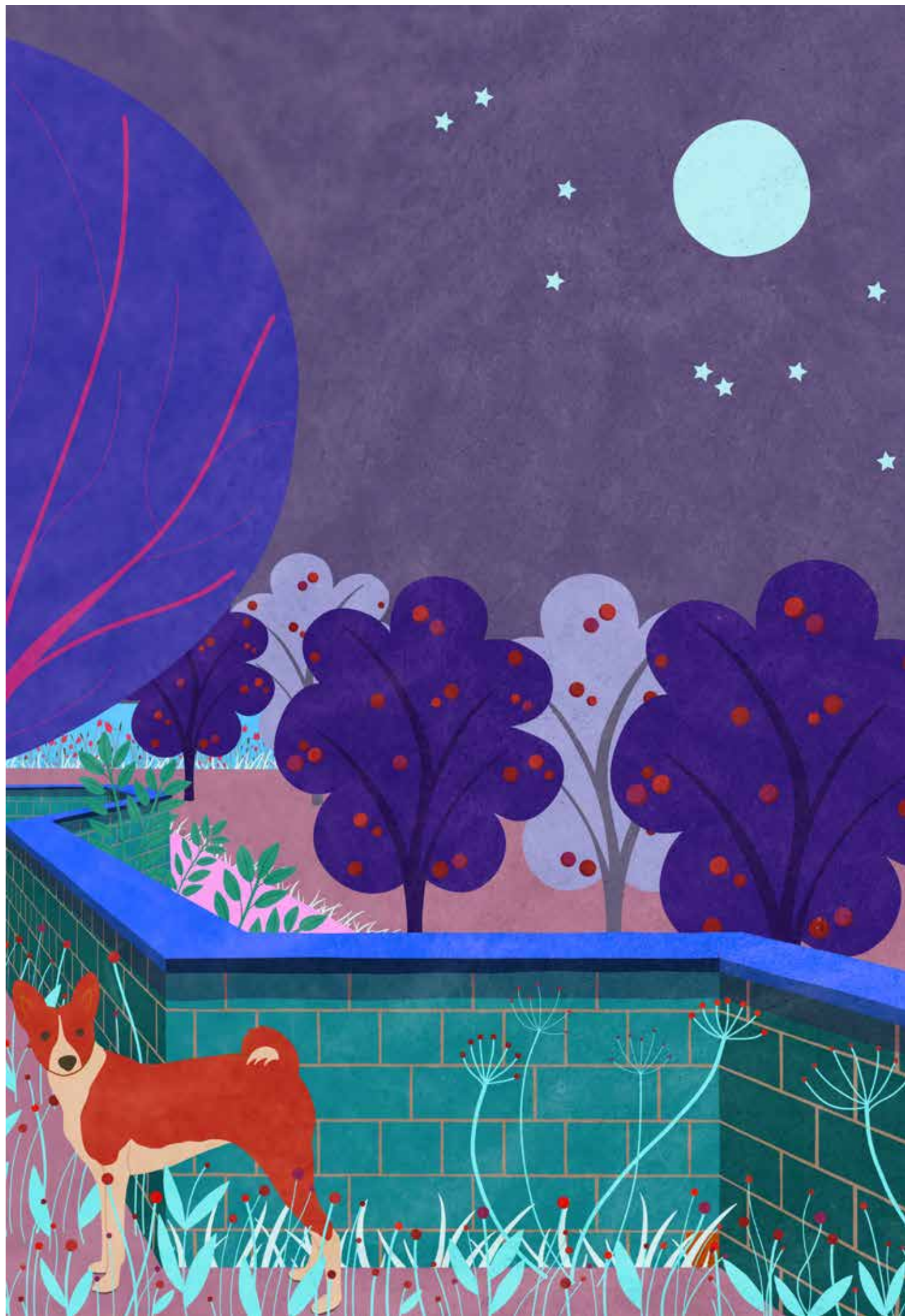

LUSTHOVEN AAN DE ROTTE

MAANDAG 20:00 UUR

Sterren beginnen lichtjes te schijnen aan de hemel, enigszins gedimd door het leven van de stad. Het is makkelijk om op deze plek je aandacht te verliezen en in gedachten te verzinken. Er zijn meer mensen die hier hun hond uit laten. Vanjie komt aangerend nadat ik haar roep. Een glimp van de lusttuinen is nog net waar te nemen over de muur, voordat die geleidelijk verdwijnen achter het metselwerk. Een gevoel van nietigheid en nederigheid overmeesterd me. De singel schittert in de verte door de volle maan die ook is opgekomen. Door een opening in de muur is de Kroosboomgaarde weer te zien. Dit keer op gelijke hoogte. Binnen in dit hof staan talloze bomen in rijen achter elkaar. Repetitief en in harmonie. De warmte van de zomerdag straalt nog wat van een wand die synchroon aan de bomen door het hof loopt. In de nissen klimmen planten naar boven. Ze lijken te gaan slapen nu de zon onder is gegaan.

Overdag is het hier anders en barst deze plek van activiteiten. Maar de schoolkinderen hebben het hof nu verlaten en de glazen kassen, waar ze lessen over het telen van planten- en kruiden volgen, zijn donker en verlaten. In de community-kas brandt nog wel licht. Twee mannen zijn met veel plezier een aantal stekken aan het planten. Ze zwaaien vriendelijk naar me. Een jongen plukt krozen uit één van de fruitbomen en eet ze met smaak op. Het geluid van een tram in de verte voorbijraast dringt amper door in het groene hof. Wel hoor ik zacht geklets van voorbijgangers terwijl ze achter de slangenmuur voorbij fietsen. Deze plek heeft een stilte en rust die in Rotterdam zeldzaam is.

huidige situatie Schuttersveld

Wat is er gebeurd met de leegte van het exercitieterrein?

Het gebied rondom Schuttersveld is eeuwenlang poldergebied geweest en lag buiten de stadsmuren. Ook hier is turf gewonnen en kwam het land lager te liggen dan de Rotte. Door de uitbreiding van de stad kwam de openheid en leegte van Schuttersveld in het gedrang.

Vandaag de dag is de openheid volledig teloorgegaan. Het voormalige exercitieveld wordt tegenwoordig overheerst door krijsende kinderen, sportvelden met hekken en grootschalige bebouwing. Een verrommeling van het publieke domein. De waarde die Schuttersveld ooit had voor de stadswijk, is moeilijk voor te stellen. Met de verdichtingsopgave voor Rotterdam bestaat het gevaar dat een dergelijke plek niet in kwaliteit erkent wordt en daarmee verloren gaat.

Op de foto's hiernaast wordt de huidige situatie getoond. Het woningbouwcomplex met zorgfunctie in de plint heeft geen enkele relatie met de Rotte. Gevels beklad met graffiti. De sporthal met zwembad is niet langer in gebruik en tijdelijk getransformeerd tot indoorspeeltuin. De stad zoekt een nieuwe plek voor het zwembad, maar waar is nog ruimte in de stad?

De sportvelden worden omlijst met veel hekken waartegen fietsen worden gestald. Volgens gebruikers wordt het honkbal veld nauwelijks gebruikt waarvoor het dient. Ze maken er voetbalvelden van, want daar ontbreekt het aan. Verderop bevindt zich de speeltuinvereniging. Ook zij claimen een stukje van Schuttersveld. Ook daar weer alles afgezet met hekken. De sportvelden en de speeltuin gaan 's avonds op slot en er hangt een grillige sfeer. Te midden van Schuttersveld is provisorisch een fietsroute gemarkeerd.

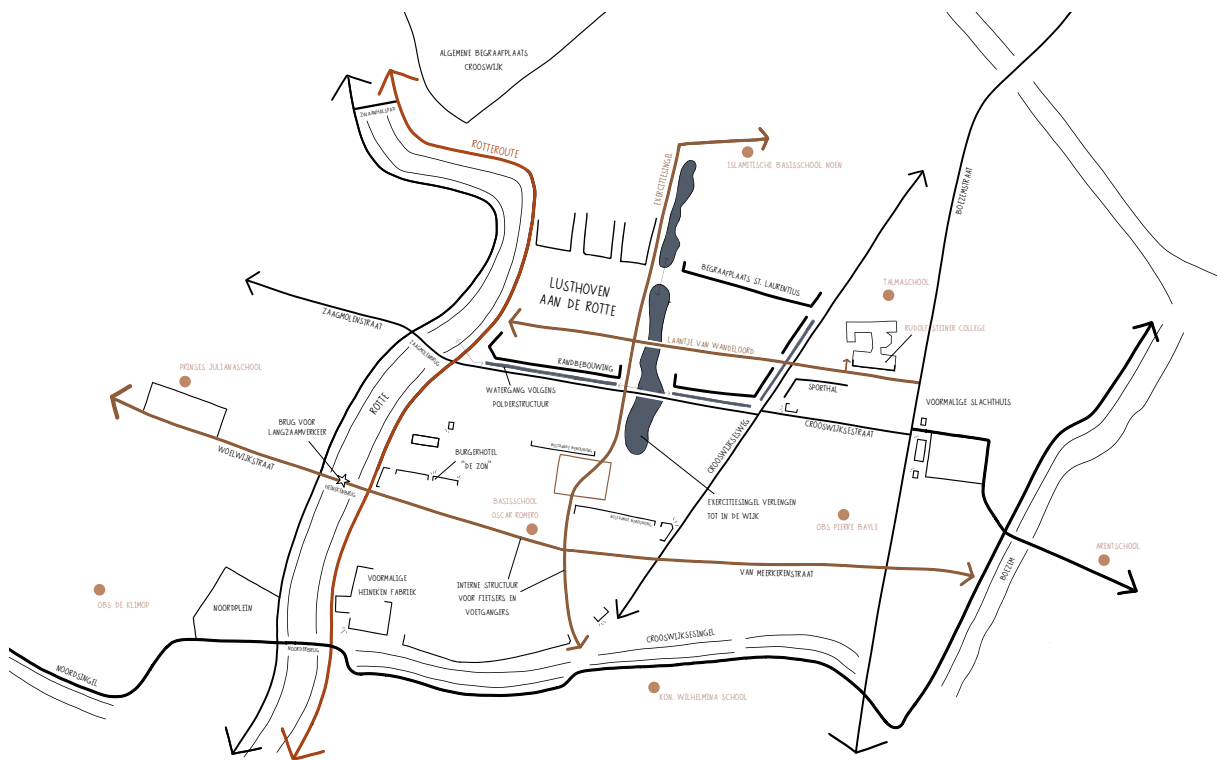

Bij een verdichtingsopgave hoort ook ruimte laten. De openbare ruimte wordt daarmee alsmaar belangrijker. Het herpositioneren van Schuttersveld in de stad, het definiëren van de ruimte, zorgt dat de leegte bewaakt blijft. Het Schuttersveld heeft de potentie om een lusthof aan de Rotte te worden. Schuttersveld wordt daarmee een van de kralen langs de ketting, de Rotte. De Rotte wordt, zoals eerder reeds toegelicht, onderdeel van het dagelijkse leven. Belangrijke voorzieningen zijn bereikbaar via deze blauwgroene ader.

Muizenpolder 1839

conceptschema Lusthoven aan de Rotte en Oud-Crooswijk 2.0

Langs de Rotte zijn bijzondere plekken, functies en historische verhalen te vinden. Zij zorgen ervoor dat de Rotte onderdeel wordt van het dagelijkse rondje, de route naar school, de begraafplaats of supermarkt. Zo ook het Rudolf Steiner College, gelegen aan de Tamboestraat, maar niet verbonden met de Rotte, door de verrommeling van het Schuttersveld. Met dit ontwerp krijgt ze een adres aan de Rotte, waardoor de Rotte onderdeel wordt van de dagelijkse route.

Buitenplaats Groenendaal 1800

Op de historische kaart van Rotterdam hiernaast, is te zien dat zich buiten de stadsmuren verschillende buitenplaatsen bevonden. Uit teksten is ook op te maken dat een dergelijke buitenplaats ook bij Schuttersveld lag, Buitenplaats Groenendaal. Later orf de katholieke kerk deze buitenplaats en veranderde een deel daarvan in de St. Laurentius begraafplaats. Deze is tot op de dag vandaag behouden gebleven ten noorden van Schuttersveld.

Deze buitenplaatsen waren voor de rijke stedeling een vlucht naar de natuur. Een plek voor vermaak, genot, ontspanning en ontmoeting. Dergelijke plekken droegen bij aan de gesteldheid van de stadsbewoner. Kenmerkende elementen uit die buitenplaatsen vormen voor Schuttersveld de elementen voor de Lusthoven aan de Rotte. Zoals bijvoorbeeld het omlijsten van Schuttersveld, dan wel door gebouwen, muren of sloten.

Als we verder uitzoomen op de schaal van de stadswijk Oud-Crooswijk, zagen we eerder de footloose stadsvernieuwing in de jaren '70 en '80. De belofte van de Rotte als achtertuin kan een impuls zijn voor de wijkverbetering van Oud-Crooswijk. Daarbij zijn een aantal element essentieel. Oud-Crooswijk beschikt nog maar over enkele pareltjes, zoals het Burgerhotel 'de Zon'.

Oud-Crooswijk ligt vanaf bijna alle zijde ingesloten door prachtige stukjes Rotterdam, de Rotte, de Crooswijksesingel en en het potentiële Schuttersveld. De Excercitiesingel wordt verlengt vanaf de begraafplaats tot in Oud-Crooswijk. Langs de nieuwe singel wordt een noord-zuid verbinding gelegd met de Crooswijksesingel een interne verbinding voor langzaam verkeer. Daar waar de basisschool zich aan bevindt.

Omdat de Noorderbrug en de Zaagmolenbrug altijd autobruggen zullen blijven, wordt er het voorstel gedaan om een nieuwe langzaamverkeersbrug te realiseren over de Rotte. Deze verbindt het Oude Noorden met Oud-Crooswijk tot aan de Boezem. Op deze manier ontstaat er een nieuw wandel- en fietsrondje.

Schuttersveld wordt op een natuurlijke wijze doorsneden door twee assen; de route naar het Rudolf Steiner College en de Excercitiesingel. Hierdoor ontstaan er vier lusthoven.

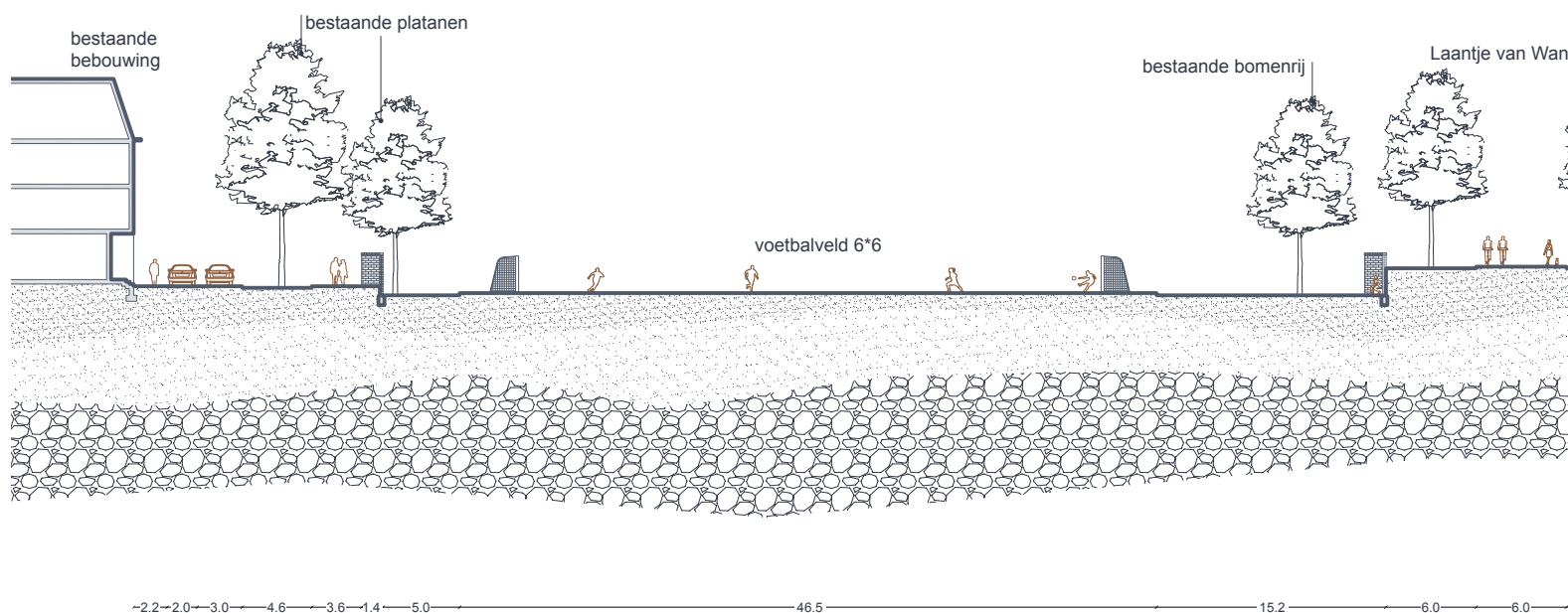
Het water van de Excercitiesingel is momenteel via een duiker verbonden met de Rotte. In de herpositionering van Schuttersveld wordt voorgesteld om de historische ontwateringssloten te herstellen. De singel wordt zo bovengronds weer verbonden met de Rotte. Daarnaast zorgen deze sloten voor een extra overgang tussen de stadsstraten en de hoven.

De doorgaande route naar het Rudolf Steiner College ligt op het dijklichaam en loopt geleidelijk af tot aan de singel. De eerste hoven aan de Rotte zijn een uitgraving, waardoor men als voorbijganger in de hoven kan kijken, maar ze niet direct kan betreden. Hierdoor ontstaat er een gescheiden wereld en worden de hoven uit de drukte gehouden, maar bieden extra rust.

Niet alle zijdes zijn omsloten met een slangenmuur. Aan de drukke wegen is ervoor gekozen de hoven te omsluiten met grondgebonden woningen. Deze zijn zo vormgeven dat ze de uitstraling hebben van kleine villa's, zoals de buitenplaatsen van vroeger. Afgewisseld met poorten en fietsgebouwen.

Sport blijft een belangrijk onderdeel van het nieuwe Schuttersveld, maar wordt geconcentreerd in een van de hoven en krijgt een duidelijke en overzichtelijke plek binnen het geheel. Geen hekwerken meer, maar onderdeel van het stedelijk weefsel. Het zwembad krijgt een nieuwe locatie binnen een van de lusthoven. Aan de noordzijde met een buitenbad, vergelijkbaar met het van Maanenbad in Rotterdam-Noord. De sporthallen daarentegen krijgen een nieuwe locatie nabij het Rudolf Steiner College. Dit is momenteel een antikraak locatie. Met een hoogteaccent op deze sportvoorziening kijken de bewoners ook in de tweede linie neer op de lusthoven en de Rotte.

De hoven aan de noordzijde concentreren zich op sportfaciliteiten, zoals buitensportvelden en het binnen- en buitenzwembad. De kamers in het zuidelijk deel, richten zich op stadstuinbouw en gezonde voeding. Als een geheim in de stad liggen de tuinen verscholen omgeven door de slangenmuur. Deze muur tussen de kamers is optimaal ingericht, zodat er een micro-klimaat kan ontstaan in de nissen van de muur. De Kroosboomgaade, refererend naar de boomgaarden van de buitenplaats. Waar ook de stadswijk naar vernoemt is.

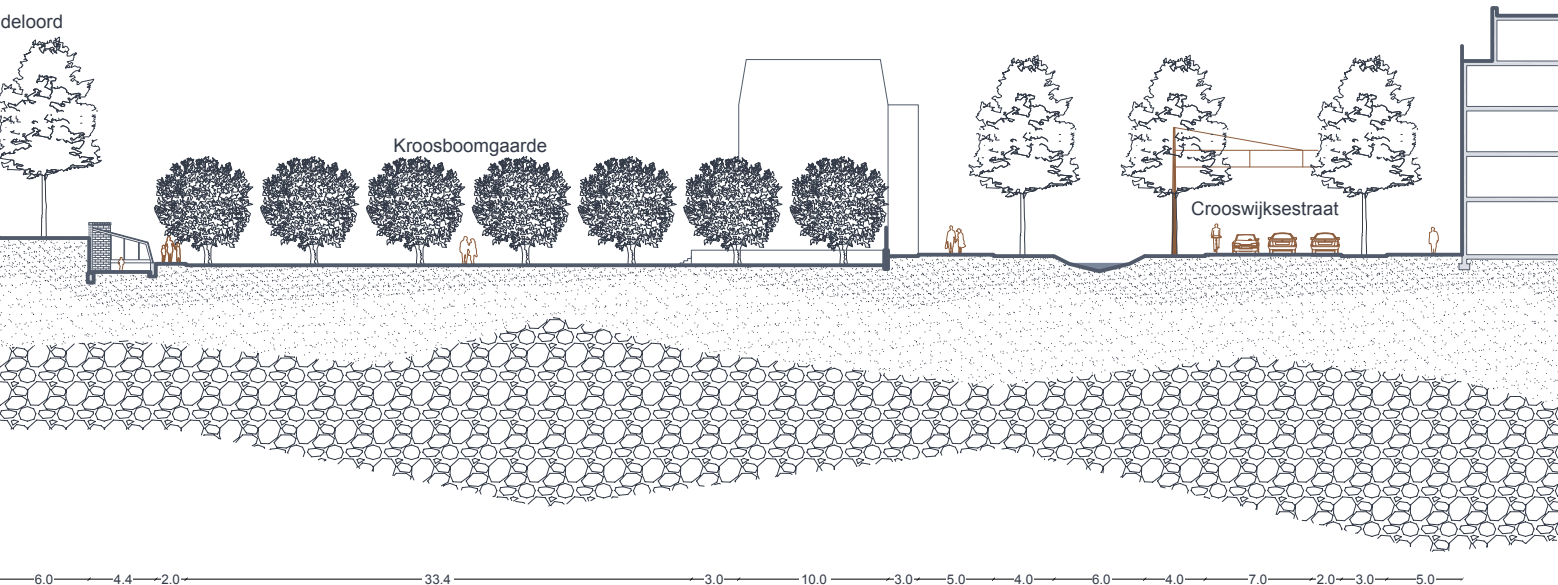

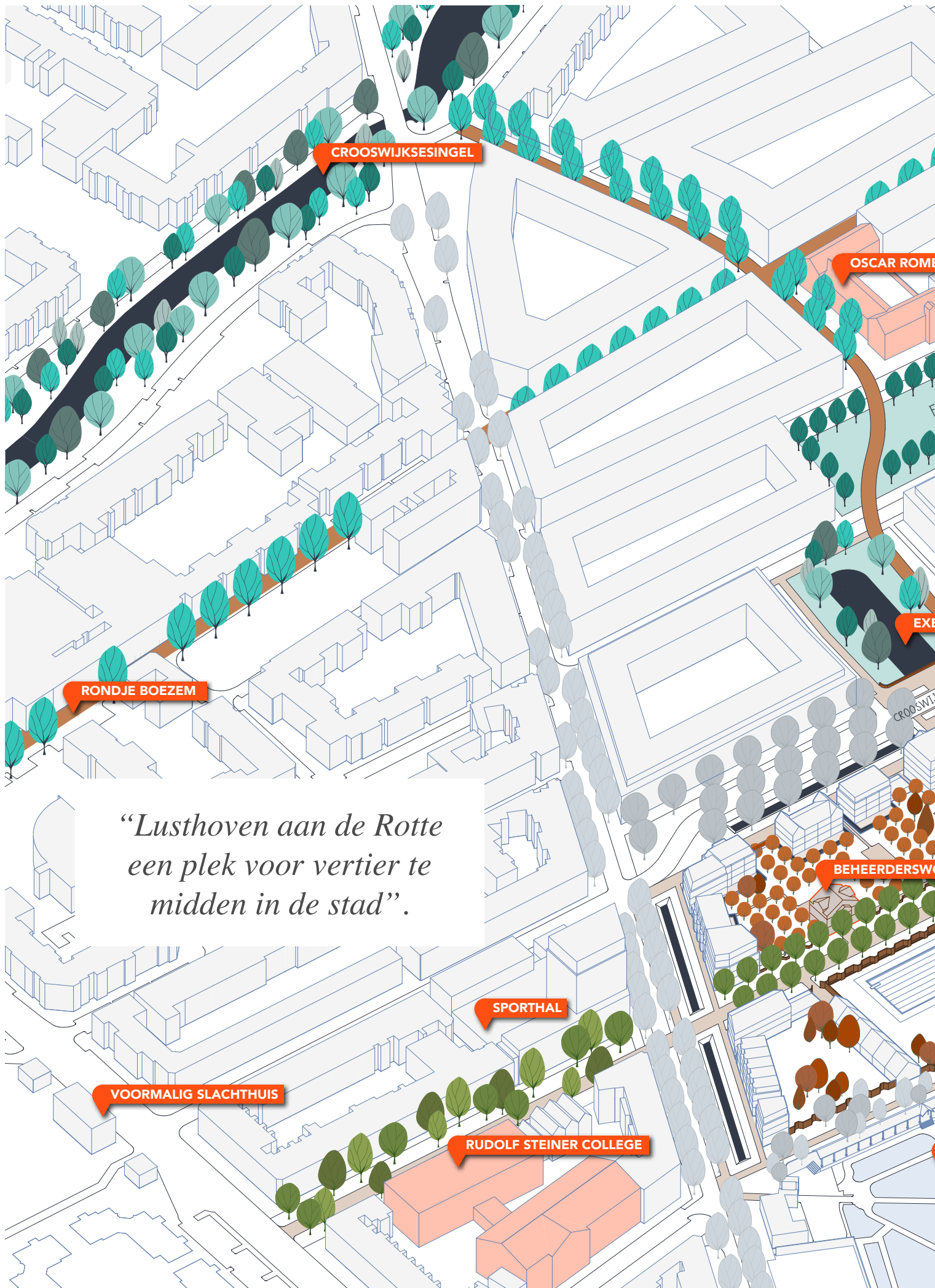
Een plek waar men kan dwalen door de boomgaard, kan ontdekken en experimenteren. Een kleine oase in de stad, waar andere planten en kruiden kunnen groeien en klimmen tegen de slangenmuur.

Het laatste hof richting zich meer op het spelen met de natuur. De speeltuinvereniging krijgt een nieuwe plek, waar ruimte is voor het ontdekken van de natuur. In dit hof wordt tevens rekening gehouden met de inpassing van de bestaande bomen. In de beheerderswoning is ruimte voor de kantine en andere activiteiten. Elk hof heeft een kenmerkend

programma. Zoals afleesbaar op de kaart van de Muizenpolder. Duidelijk gedefinieerde gebieden voor bossages, romantische Engelse tuinen, moestuinen en boomgaarden. Daartussen bevinden zich tuinhuisen, de orangerie en soms een beheerderswoning.

Deze type woningen zijn ook terug te vinden in de lusthoven. Ieder toegespitst op het programma van de betreffende kamer. Zoals de sportkantine, kledruimtes, de beheerderswoning, paviljoens en glazen kassen.

*“Lusthoven aan de Rotte
een plek voor vertier te
midden in de stad”.*

EO SCHOOL

FREDERIKSPLEIN

ERCITIESINGEL

KESSTRAT

ONING

LUSTBAD

BEGRAAFPLAATS ST. LAURENTIUS

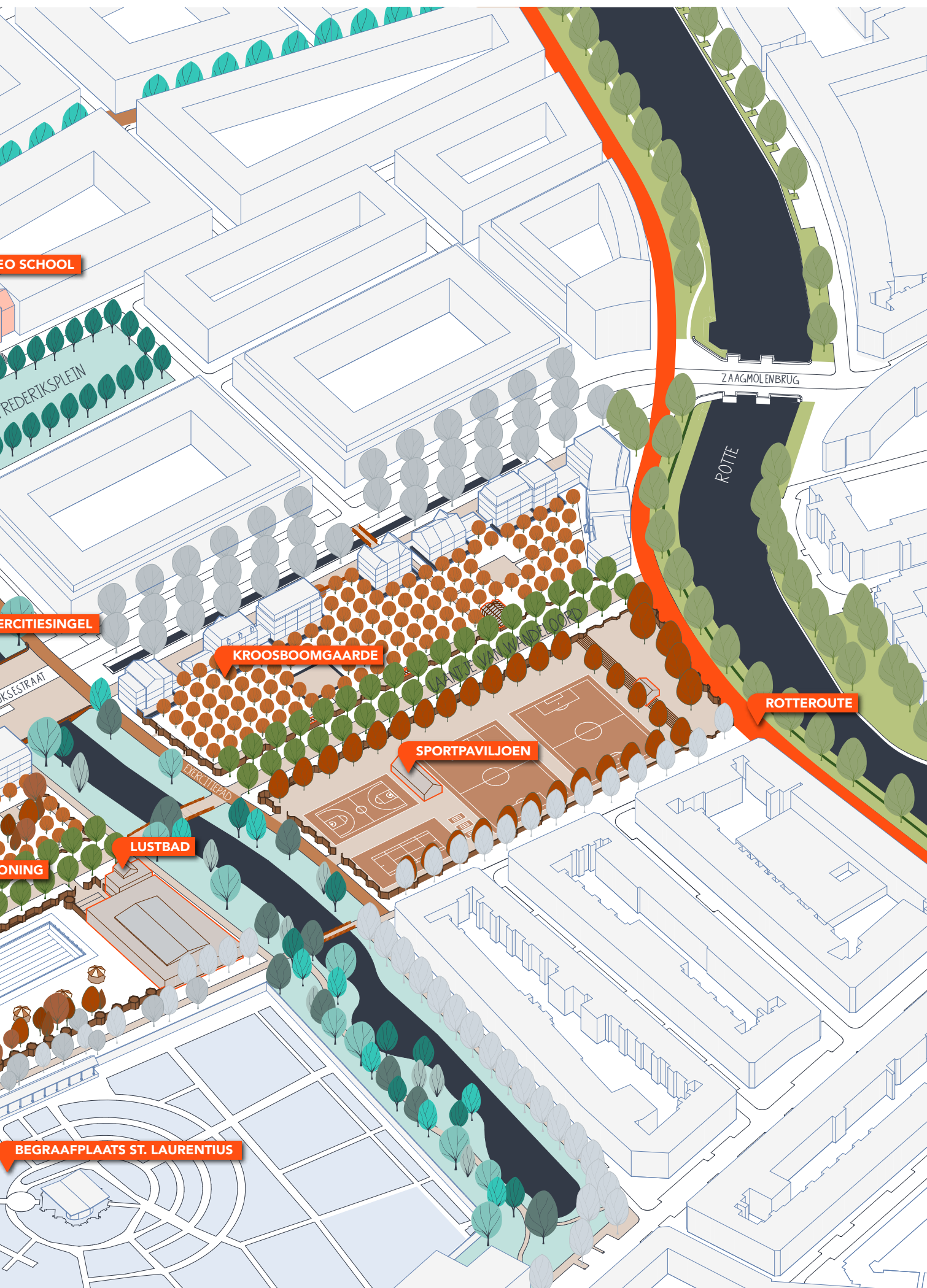
KROOSBOOMGAARDE

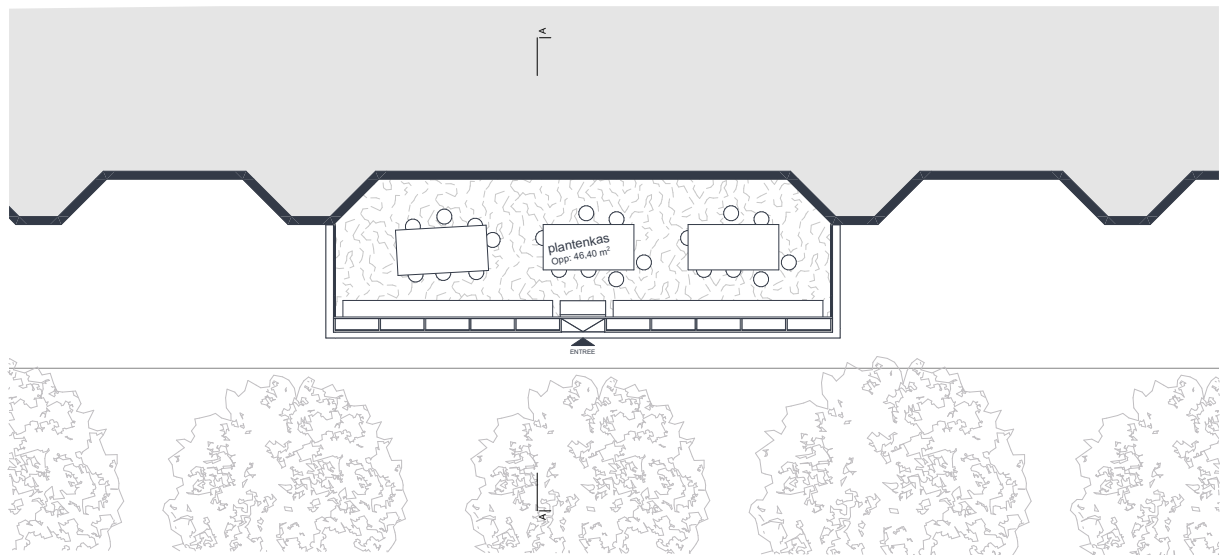
SPORTPAVILJOEN

ZAAGMOLENBRUG

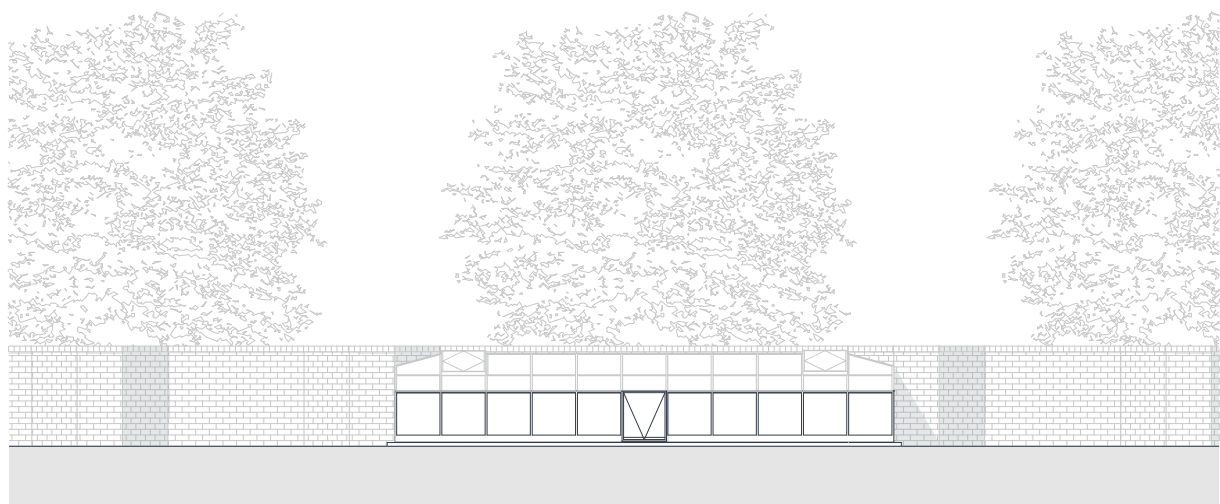
ROTTE

ROTTEROUTE

plattegrond, schaal 1:100

gevelaanzicht, schaal 1:100

De bouwwerken in de Kroosboomgaarde zijn glazen kassen ontworpen in de reeds aanwezige slangenmuur. Het Rudolf Steiner College zet in op persoonlijke, mentale, en fysieke ontwikkeling van hun leerlingen. De leerlingen leren zichzelf als persoon ontwikkelen en leren dit niet alleen uit de boeken. Kruiden- en plantenkunde is een belangrijk onderdeel voor de bewustwording voor alle levende wezens op aarde.

Niet alleen voor de leerlingen is dit belangrijk, maar ook voor de stedeling. De volkstuinen aan de randen van de stad hebben lange wachtlijsten. De stad en de natuur worden steeds meer als twee gescheiden dingen gezien. Een bezoekje aan de natuur wordt vaak als het uitstapje in het weekend gezien in plaats van onderdeel te zijn van het dagelijkse. Deze lusthoven worden een plek waar de stedeling de natuur dichterbij kan ervaren.

the last peach orchards of Paris

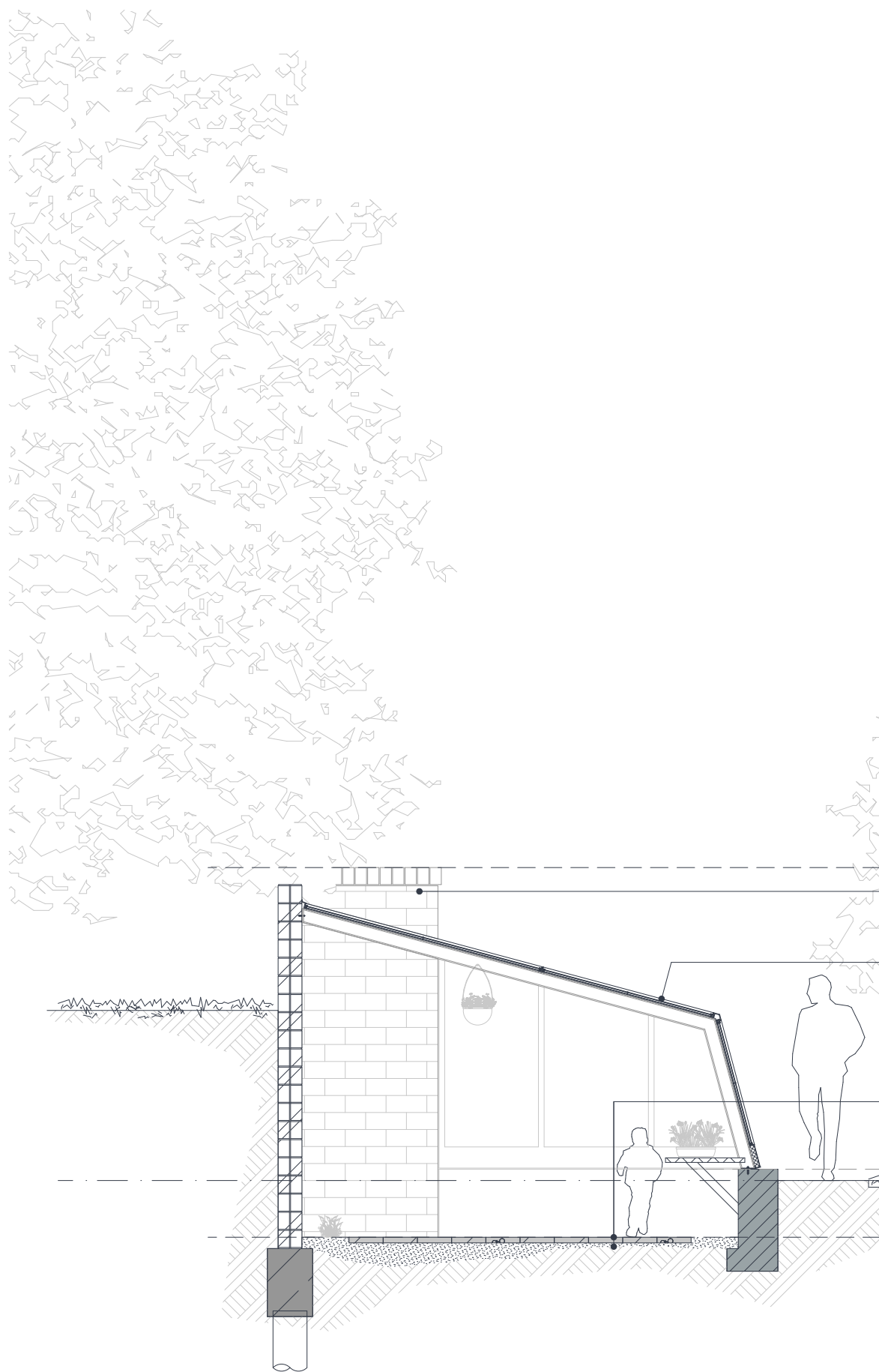
De nissen vormen beschutte plaatsen waar een bijzonder microklimaat kan ontstaan. Deze bijzondere vorm van de slangenmuur wordt ook wel de retranchementenmuur genoemd. De bakstenen die gebruikt zijn voor deze muur zijn handgevormd en speciaal ontwikkeld voor deze locatie. De bakstenen nemen de afmetingen aan van de turfblokken die ooit gewonnen werden op deze plek.

de vrucht Kroos, verwant aan een pruim

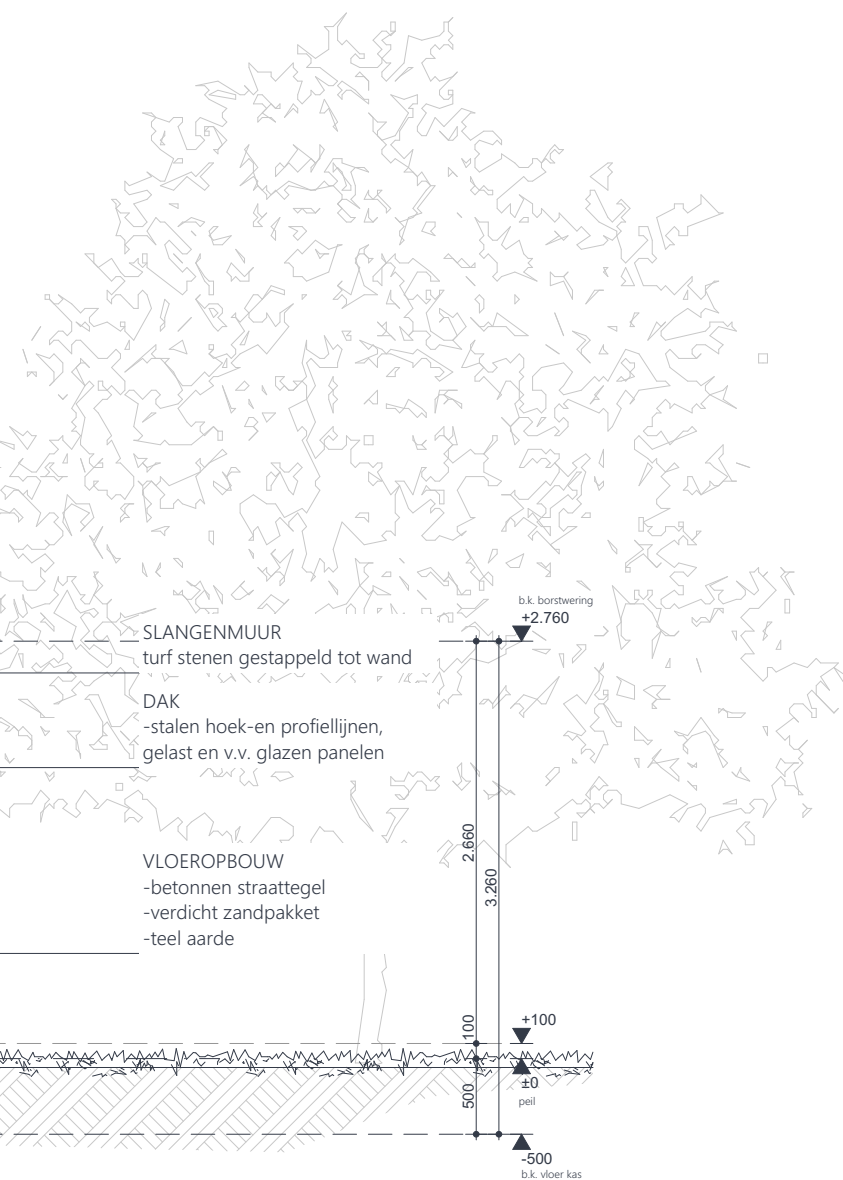

slangenmuur Beeckestijn

fragment, schaal 1:50

Lusthoven aan de Rotte

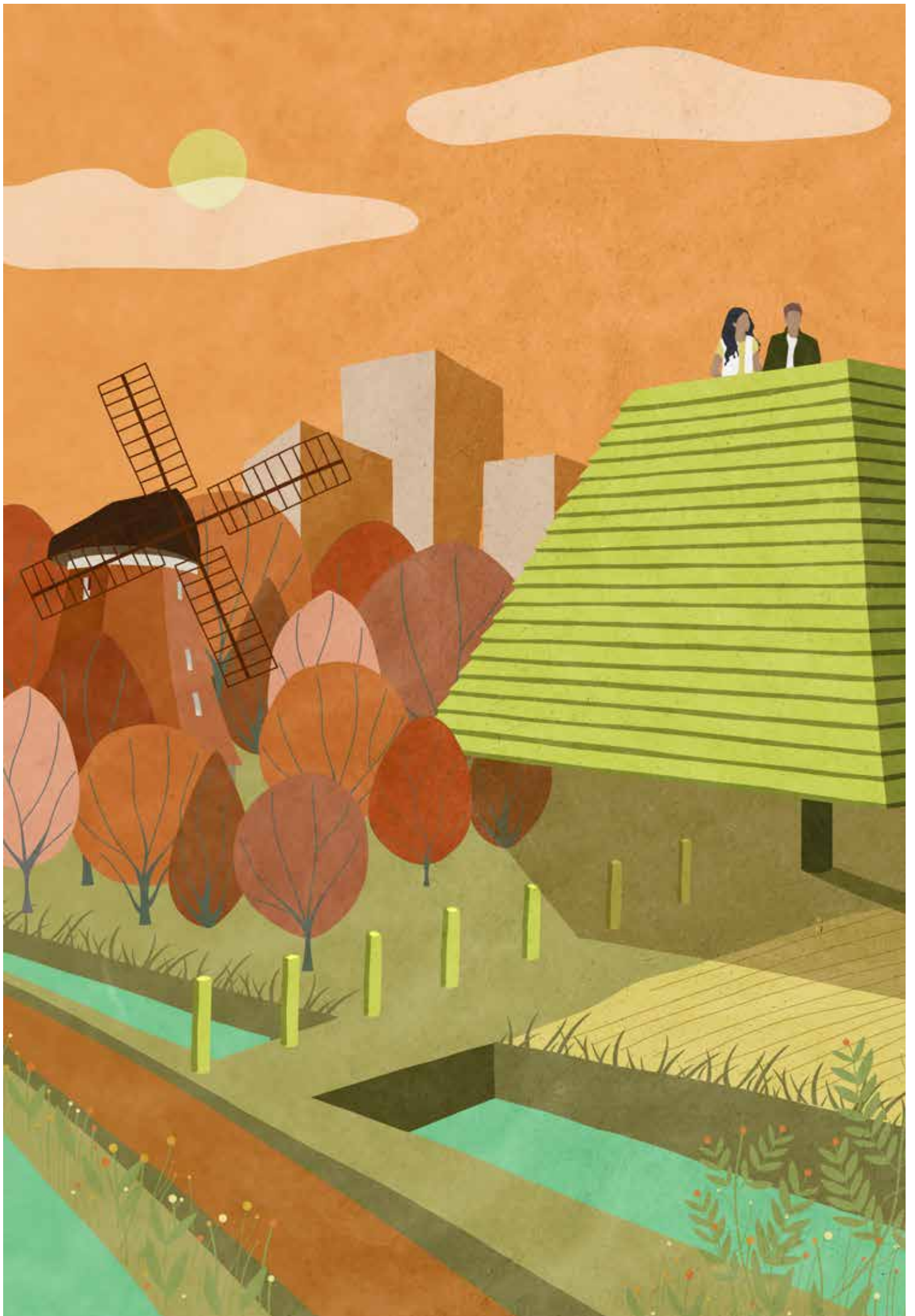

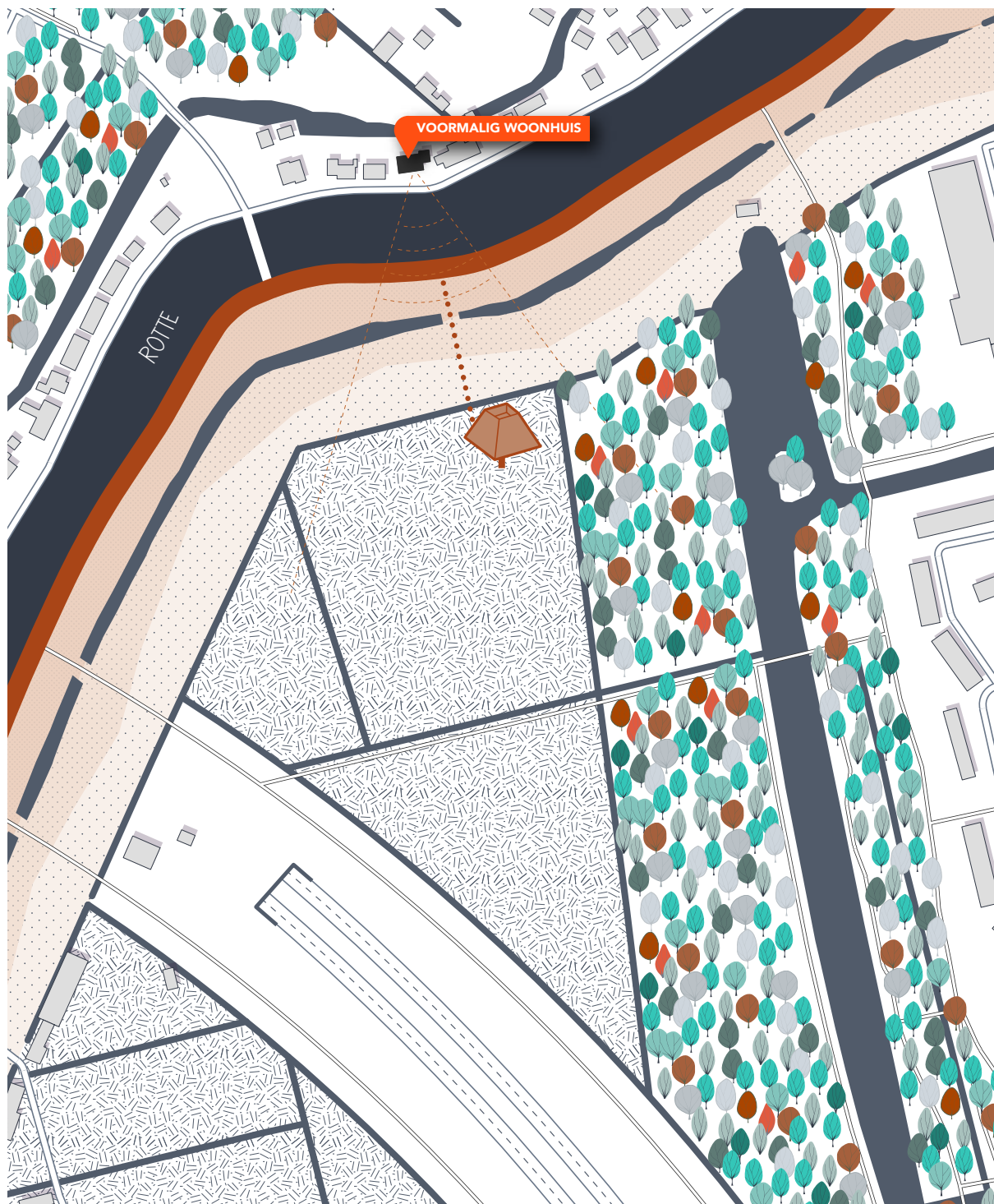
HET HOOIHUIS VAN CHABOT

DONDERDAG 17:00 UUR

Riet siert de kade en danst mee met windvlagen. Tegendraadse paaltjes wijken af van het bestaande pad. Normaliter zou nieuwsgierigheid hier de overhand krijgen. Maar wetende dat hier vandaag een kunstroute loopt, heeft de verwachtingen over de plek al enigszins bepaald. Met het voormalig woonhuis van de schilder Chabot achter mij, verleiden de houten paaltjes tot het betreden van de onverharde route om zo het landschap in te gaan. Het pad lijkt vandaag al vaker bewandeld te zijn. Met de stad uit beeld lijkt de lichtblauwe zee boven het hoofd groter te worden. In de stad is de weidsheid van de lucht slechts op enkele plekken te ervaren, maar hier op het Land van Chabot voel je ruimte, leegte en lucht.

Een rechte lijn naar een houten bouwwerk. De vorm herkenbaar uit de schilderijen van Chabot. Gebukt onder de riante kap, kan je je waterfles vullen. De houten constructie is prominenter dan gedacht en verrast daardoor. Het getuigt van zowel van ambacht als durf. Op de eerste verdieping is de expositie over het veranderende landschap ingericht. Daarna een trap naar de bovenste etage. Nog een verdieping hoger sta ik weer in de frisse buitenlucht, nu alleen wat hoger. Een vrouw geniet van het weidse uitzicht; ze lijkt in trance. Een aantal vogels vliegen verderop de horizon tegemoet. De zon staat laag en door de kou ligt er een deken van dauwdruppels over het landschap. Bevangen door de schittering van deze omgeving vergeet ik de opdringerige drukte van de stad.

Zoals de wereld verandert, zo verandert Rotterdam; onvermijdelijk. De polders, geluiden en geuren, de boeren en tuinders die hier eens waren. Henk Chabot legde dit in zijn tijd op verschillende momenten vast. Kunstenaar en beeldhouwer Henk Chabot woonde van 1894 tot 1949 aan de Rotte samen met zijn vrouw.

Hij schilderde hier meerdere landschappen op verschillende momenten in de steeds weer veranderende seizoenen. De verandering die Rotterdam heeft doorgemaakt is hieraan goed af te lezen.

Het Chabot Museum in het centrum van de stad toont de polders die ooit om de stad lagen. Vastgelegd in kleur, maar ze ademen ook geuren en geluiden, weerspiegelen licht en donker, voelen koud of warm aan. Het moment in de tijd wordt vastgelegd voor de eeuwigheid. Kunstenaars schilderen het landschap aan de Rotte ieder met hun eigen blik en interpretatie van het landschap. Bij Chabot wordt het landschap gekenmerkt door de daken van de boer en de palen die verticaal in het landschap staan.

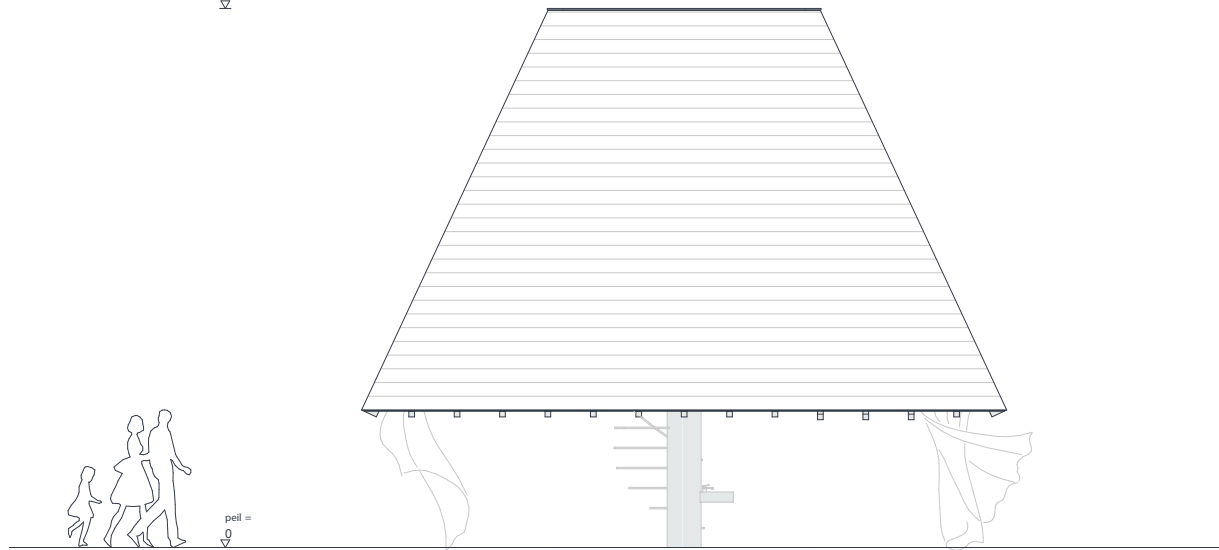
Ter ere van Chabot komt er in het Land van Chabot een paviljoen. Een plek voor iedereen om het moment van de oprukkende stad, de Rotte en het veranderende landschap te bekijken. Het toont hen de transformatie van de omgeving door de menselijke activiteiten. De verdwijnende natuur en de stad die als maar groter wordt. Het laatste stukje polder dat tot op heden is ontsnapt van de verstedelijking.

Het paviljoen valt samen met het uitzicht vanuit het schildersatelier aan de rechteroever van de rivier waar Chabot schilderde. Vanaf de dijk kan men het strak gemaaid gras volgen over de boezemsloot naar het paviljoen, het Hooihuis.

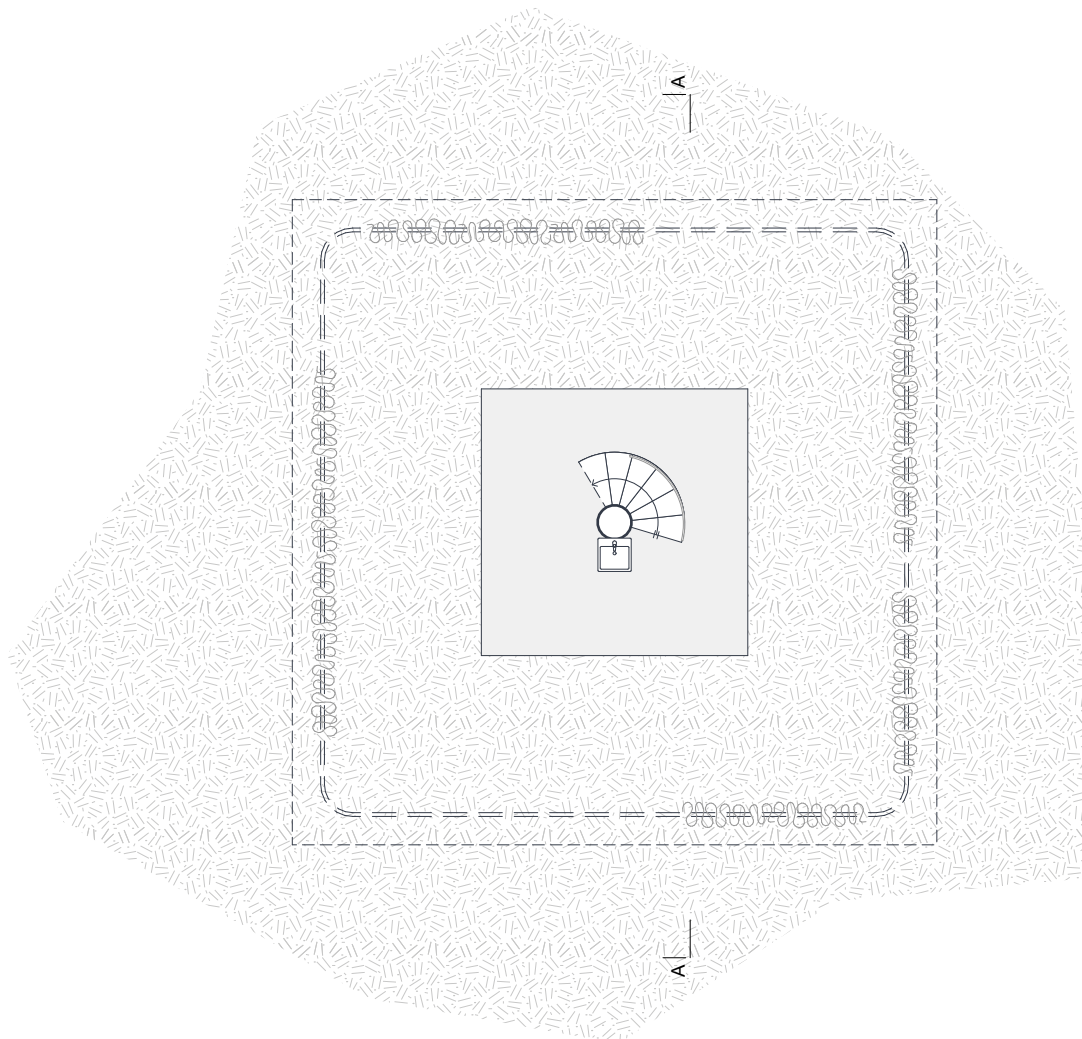

Henk Chabot, Inundatie (1944), olieverf op doek, collectie Chabot Museum Rotterdam

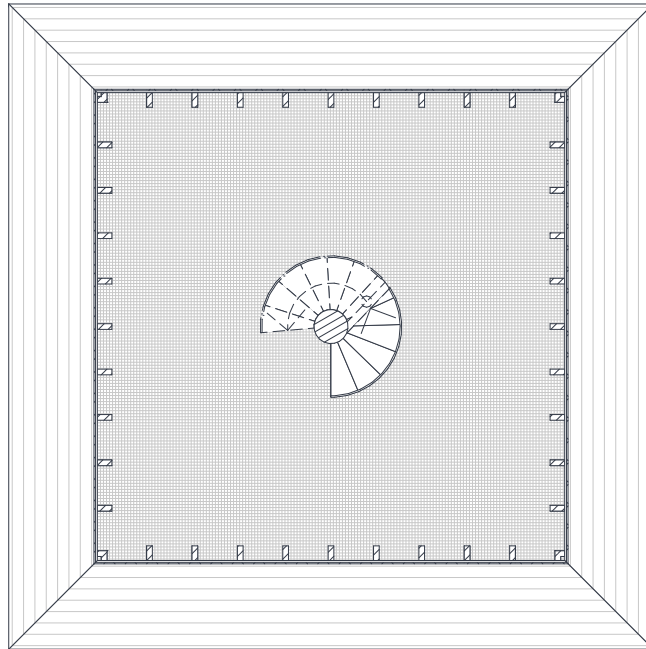
nokrand
+7250
Σ

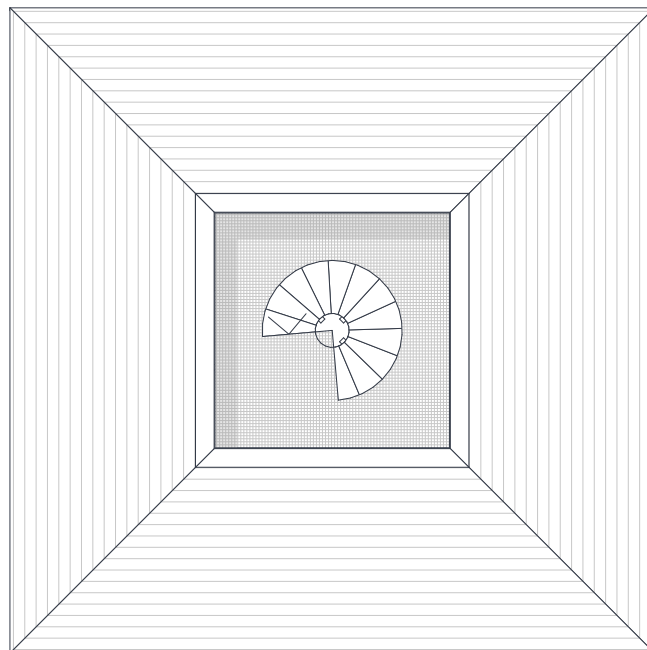
gevelaanzicht, schaal 1:100

plattegrond begane grond, schaal 1:100

plattegrond 1^e verdieping, schaal 1:100

plattegrond 2^e verdieping, schaal 1:100

De vormtaal van het paviljoen refereert naar de typologie van een hooiberg. Een knipoog naar de schilderijen van Chabot.

De footprint en impact op het landschap en de omgeving is zo minimaal mogelijk gehouden. Op de begane grond bevindt zich enkel de opgang naar boven. De enkele ronde kolom draagt het dak. Door middel van linnen gordijnen is het mogelijk om deze ruimte af te schermen. Er ontstaan een duidelijk momentum doordat de gebruiker zich lichtelijk moet bukken om het paviljoen te betreden.

Via een wenteltrap is het mogelijk om boven te komen. De eerste verdieping biedt ruimte voor beschutting en is vrij te gebruiken door haar passanten. Het is niet geprogrammeerd.

Via een volgende trappartij kan ook het dak van het paviljoen bereikt worden. Vanuit hier heeft men zich op gelijke hoogte van de Rotte op het Land van Chabot en de stad.

De sobere detaillering toont de eenvoud en de authenticiteit van het materiaal en bouwwerk. Zoals de hooiberg ook gebouwd is. Enkel het noodzakelijke.

De constructie blijft in het zicht. Het laat het vakmanschap zien, net zoals de ambacht van Chabot in zijn schilderijen.

De materialen die horen bij het originele hooihuis zijn uitgevoerd in hout. Zoals de constructie en de kap. De huid van het dak is zwart geschilderd. Refererend naar de rompen van de boten die aan de Rotte werden ingesmeerd met pek.

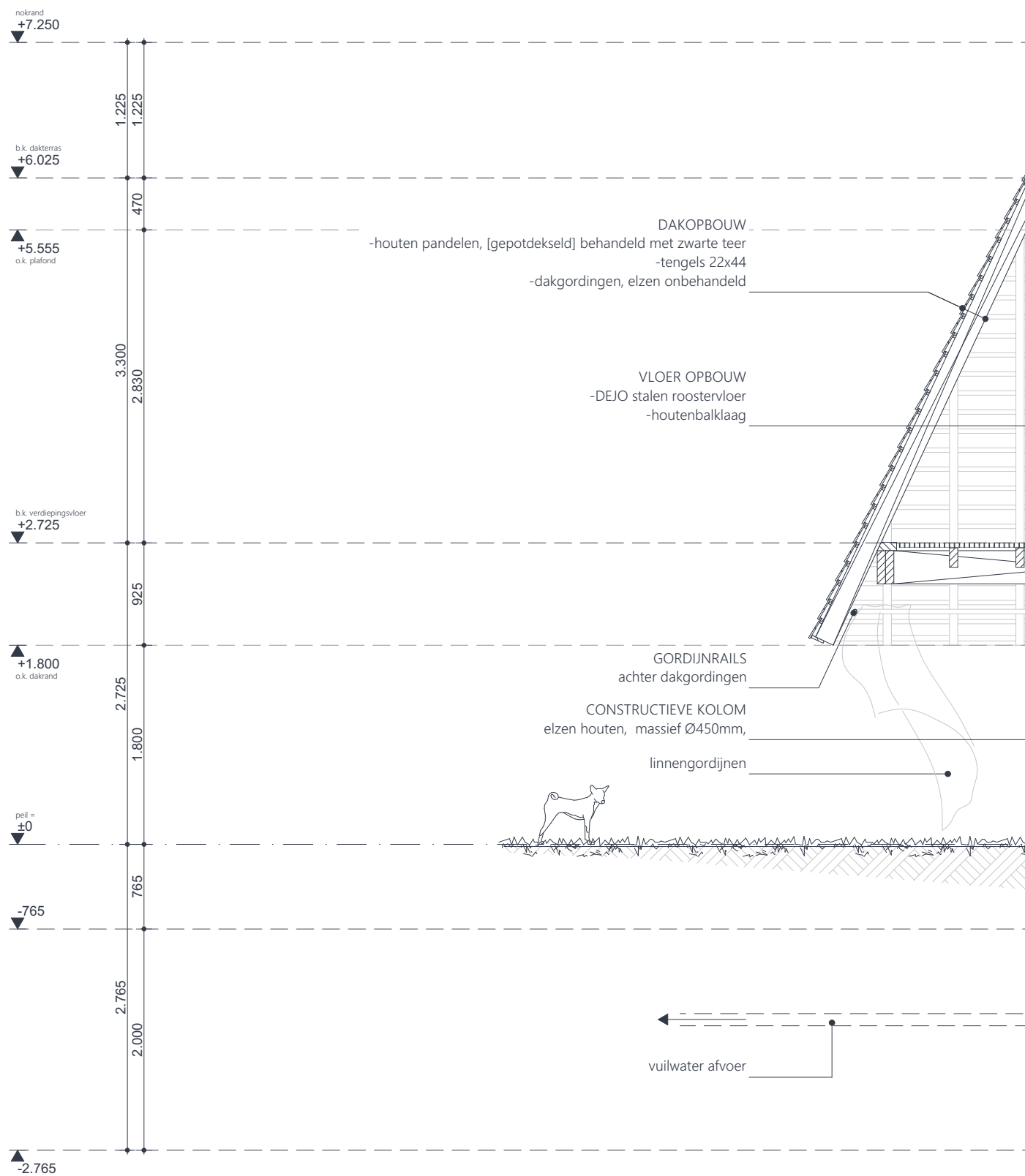
Toevoegingen aan het hooihuis zijn uitgevoerd in een ander materiaal. Zo is de wenteltrap en verdiepingvloeren uitgevoerd uit een een staal.

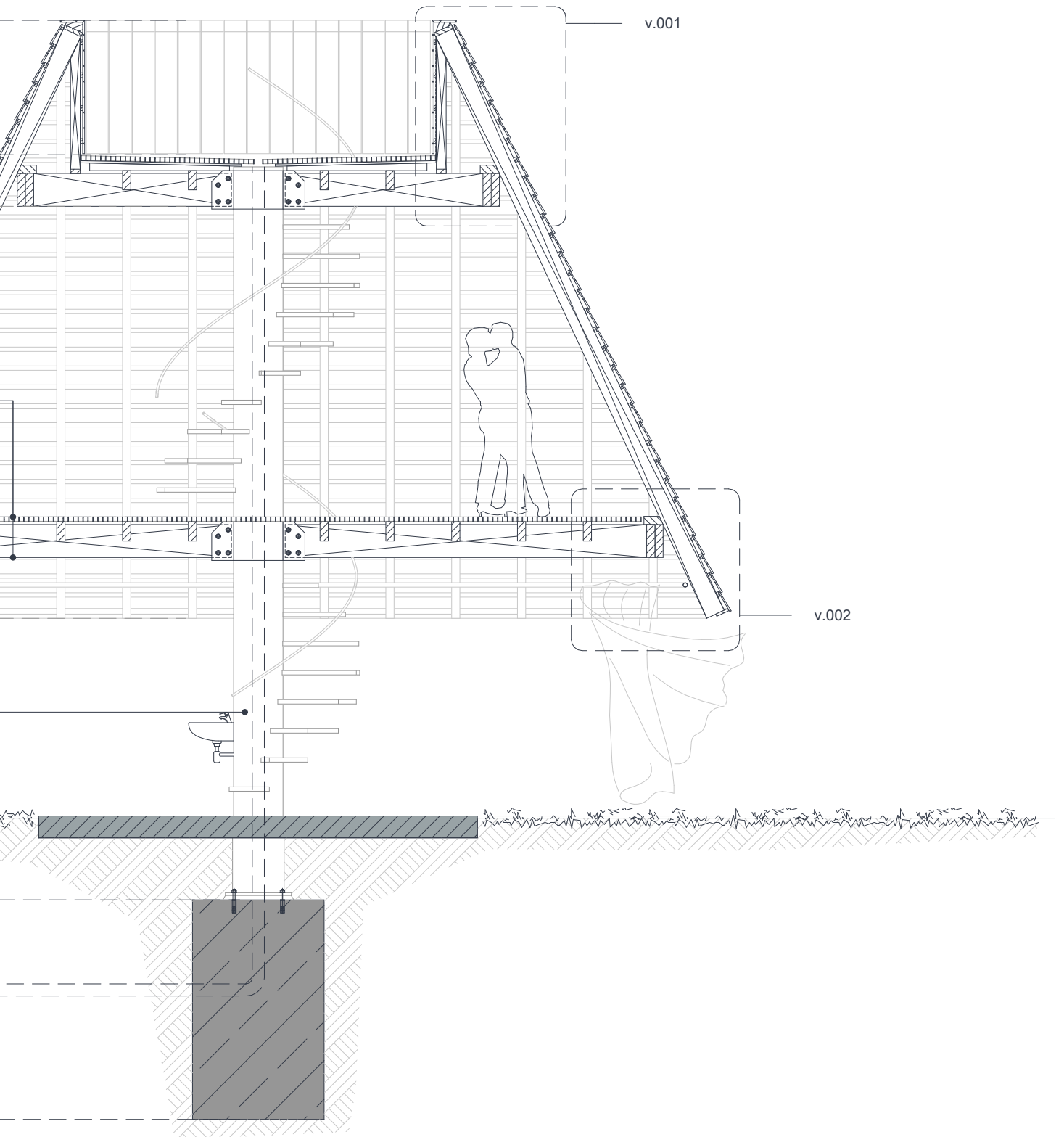
maquette traditionele hooiberg

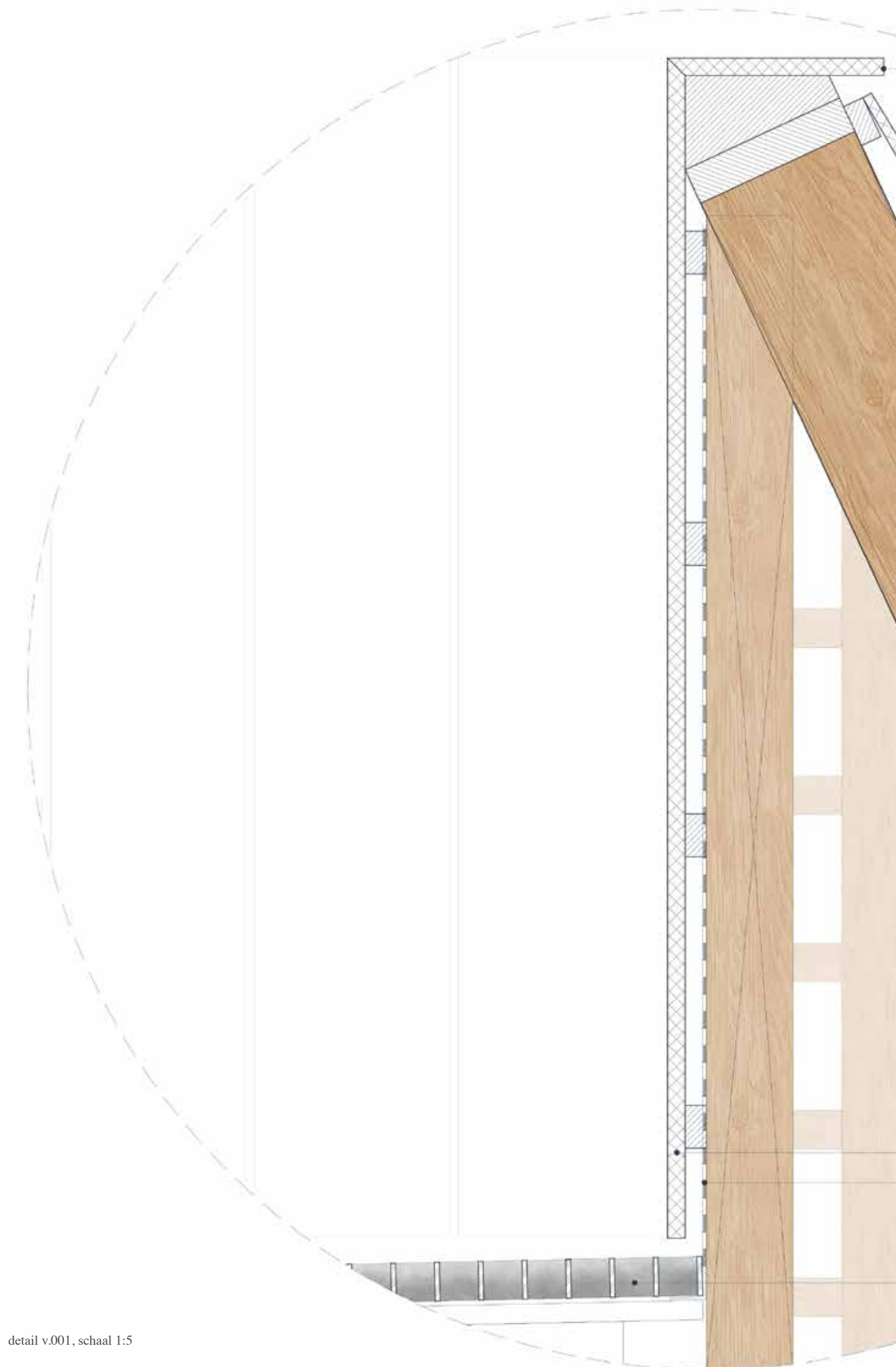

Seminar House Paviljon

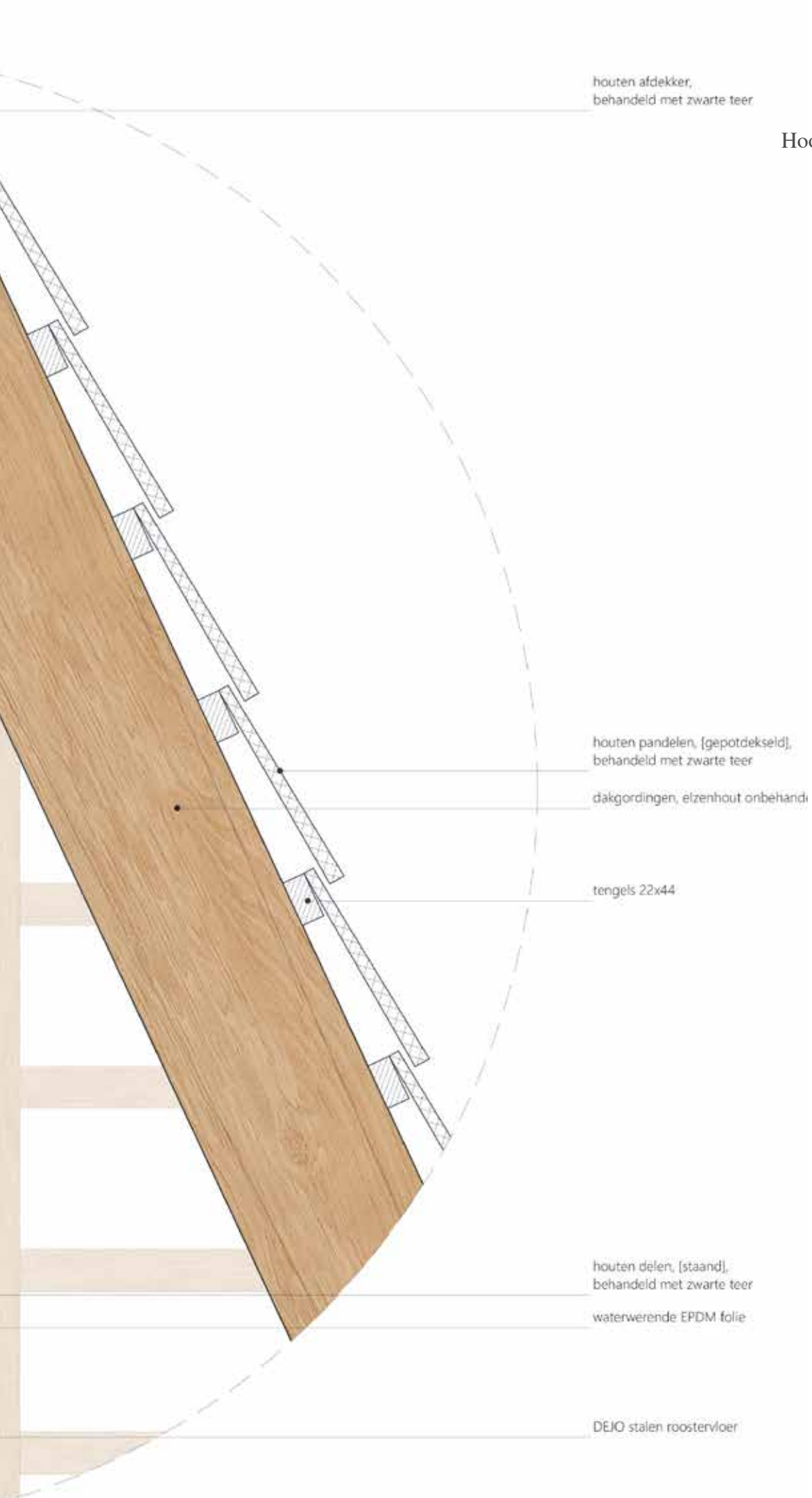
Hooihuis van Chabot

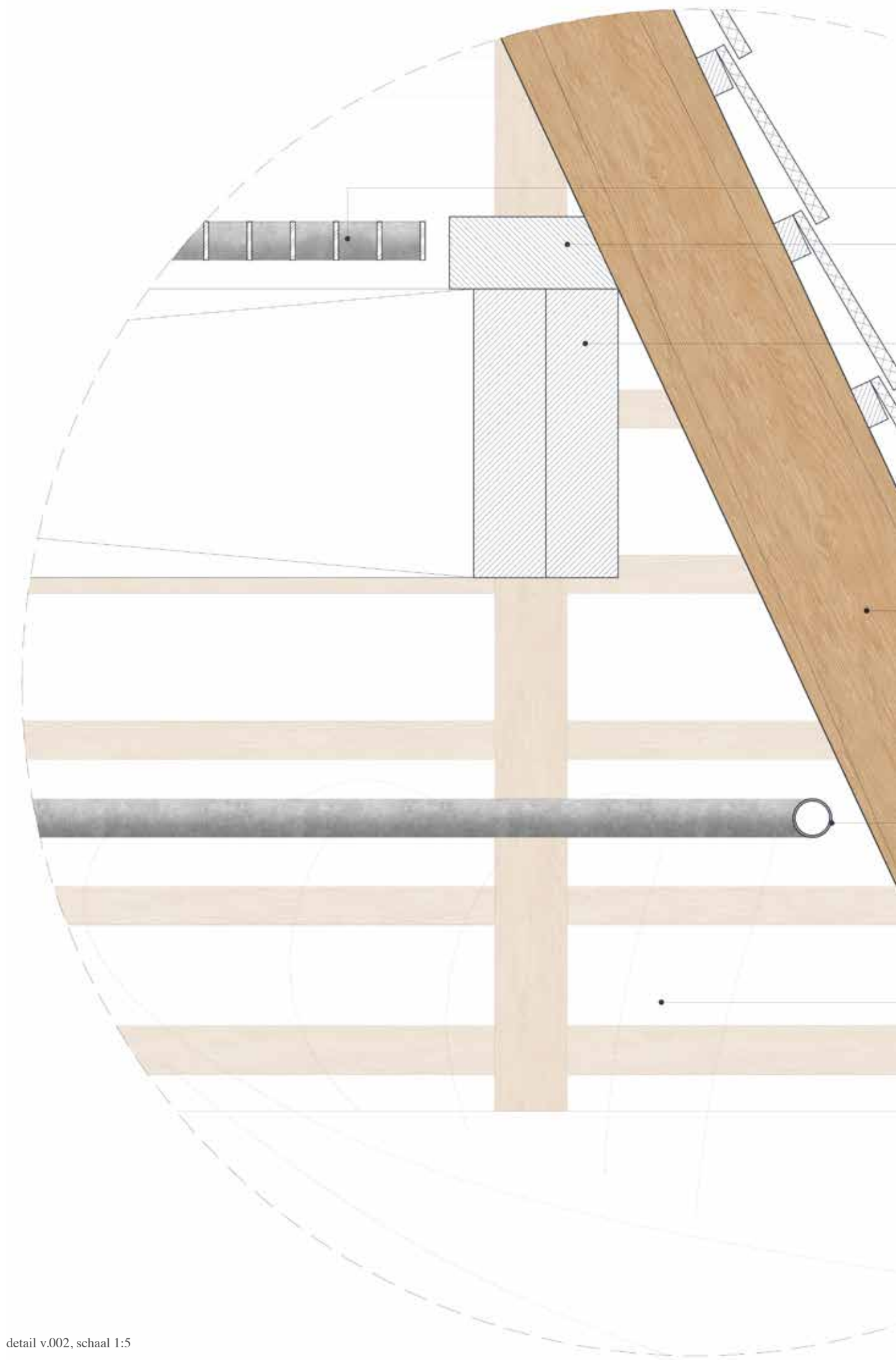

houten afdekker,
behandeld met zwarte teer

Hooihuis van Chabot

detail v.002, schaal 1:5

A technical drawing of a roof structure. It features a large, brown, textured rectangular area representing a wooden beam or panel. To its right, a thin, light-colored rectangular strip, possibly a metal plate or insulation, runs parallel to the beam. This strip is secured by several small, hatched rectangular blocks, likely representing fasteners or supports. A dashed line curves along the top and right edges of the assembly, indicating a curved surface or the edge of a roof. The drawing is set against a background of horizontal lines.

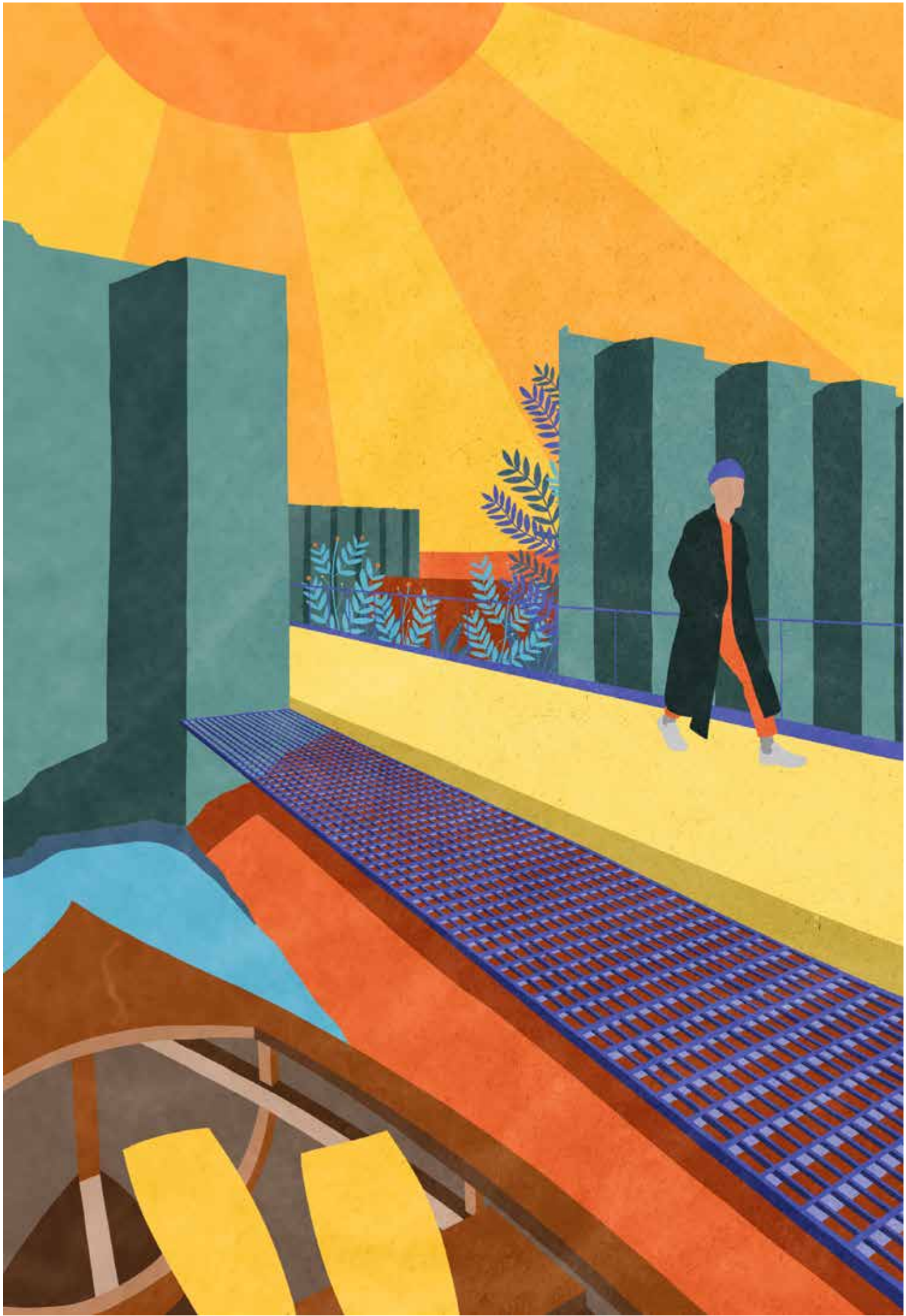
DE OORSPRONG

ZONDAG 13:00 UUR

De warme zon lacht, terwijl het water zachtjes tegen de zijkant van de boot klotst. De strakblauwe hemel geeft het gevoel van vrijheid na een drukke werkweek. Eeuwenoude molens reiken hoog boven de uitgestrekte polders en getuigen van de geschiedenis die deze plek ademt. Verderop staat een bordje waarop 'Moerkapelle' staat. De watergang wordt alsmaar smaller en de eenden worden hier uit het water gestuwd door de golven van de boot. Een windmolen zonder wieken, 'De Oorsprong', staat als een statige wachter aan het begin van de rivier. Verderop verdelen gekreukelde wanden het landschap in kamers, als schijven.

Een ouder stel fietst al kletsend voorbij richting het zuiden. Afgeleid kijkt de vrouw naar links om de kamers, gevormd door de damwanden, tot zich te nemen. Het gesprek lijkt een andere wending te nemen wanneer ook de man zijn hoofd draait. Verderop stapt een gezin de kamer in en volgt het pad van kamer naar kamer. In elke kamer stoppen ze even, tikken hun zoontje op de schouder en wijzen over het landschap dat ze opnieuw beleven.

Met een zachte bries in de rug is het uitnodigend om hun voorbeeld te volgen. Eén stap naar beneden zorgt direct voor een volledige onderdompeling in het landschap; schuifelend over de roostervloer. Een gevoel van nederigheid ontstaat bij het beseft dat zich hier vele, oude en nieuwe, verhalen samenkomen over symbiose, gebruik en verbruik. Elke kamer een vizier op het landschap, een verlengstuk van deze verhalen. Geschiedenis die makkelijk te vergeten is door het tempo van het hedendaagse maar hier wordt vastgelegd.

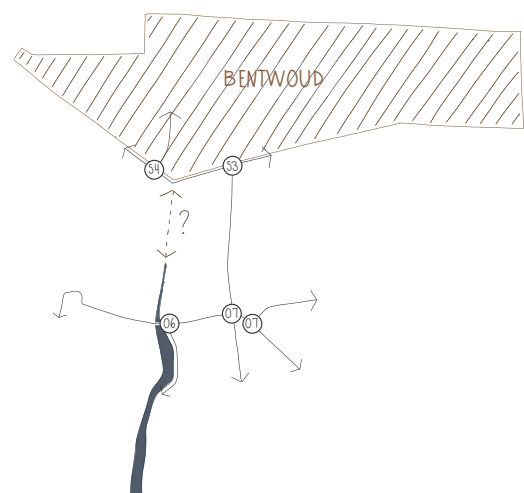

Hier ontspringt de Rotte en begint het 750 jaar lange narratief richting Rotterdam. Momenteel is de Oorsprong een doodlopende route langs een reeks van eeuwenoude molens. De Oorsprong heeft de potentie om (gezien vanuit Rotterdam) een nieuw beginpunt voor het narratief Bentwoud te zijn. Een nog jong nieuw natuur- en recreatiegebied sinds 2016 waar de komende eeuwen nog veel nieuwe verhalen kunnen ontstaan. Het natuurgebied Bentwoud en de Rotte staan momenteel niet in verbinding met elkaar, een kans voor zowel de recreant, als voor de flora en fauna.

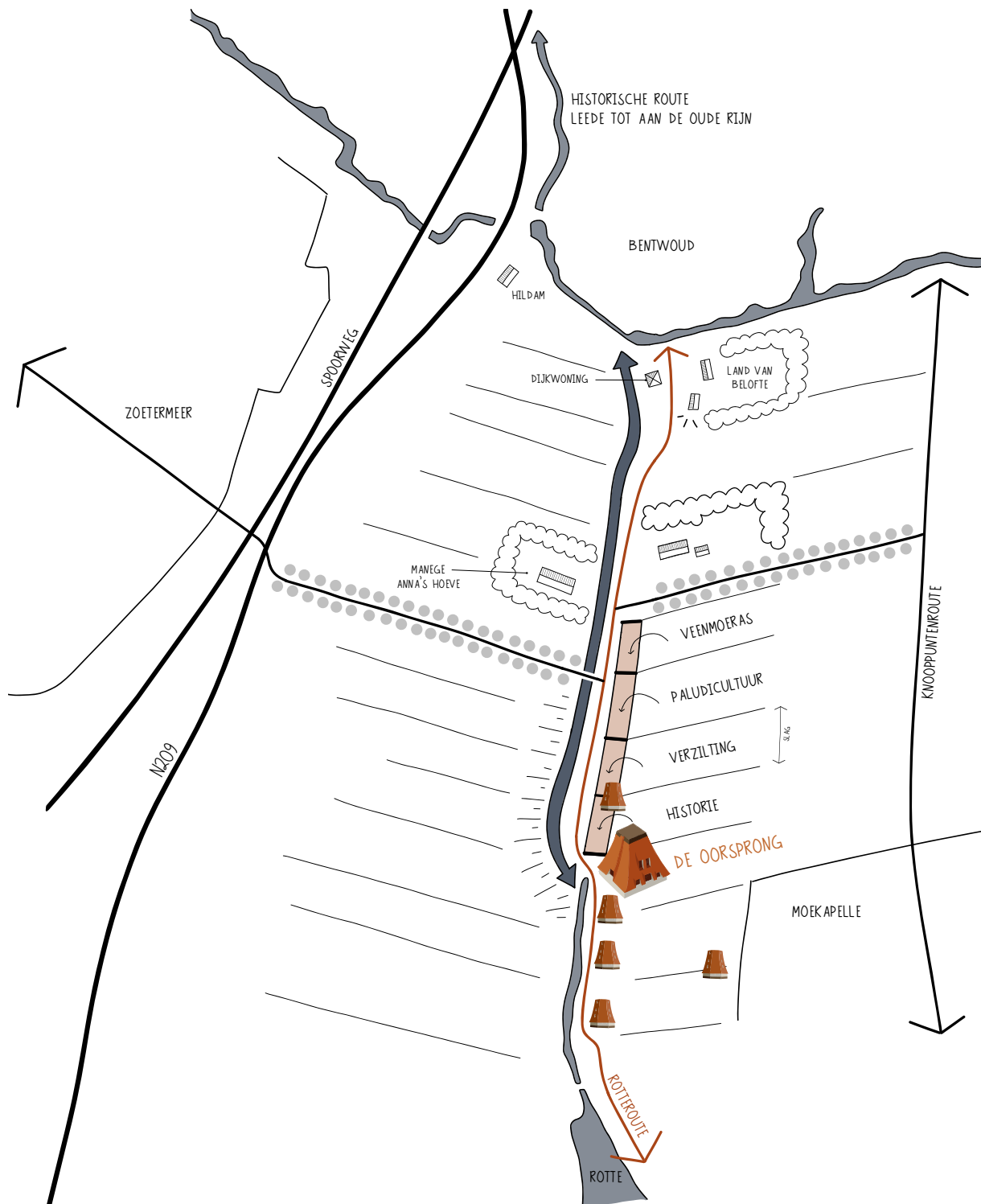
De windmolen “de oorsprong” doet vermoeden dat hier de Rotte is ontstaan. De Rotte heeft zijn bestaansrecht te danken aan de afwatering van de omliggende polder: de Wilde Veenen. Na onderzoek bleek dat de Rotte hier afgeknepen is in de laatste eeuwen. Historische kaarten tonen aan dat de Rotte zijn oorsprong enkele tientallen meters ten noorden vindt. Vanaf daar gaat de Rotte over in de Leede. Deze watergang stond in verbinding met de Oude Rijn. Zoals eerder in het rapport reeds toegelicht en verbeeld.

Als men niet goed kijkt, verliest men de Rotte zomaar uit het zicht. De begroeiing langs de oevers nemen de Rotte over. Geen spectaculair beginpunt, maar een zielige sloot die uitdroogt. In het ontwerp wordt voorgesteld de Rotte een waardig begin te geven. En een vertrekpunt vanaf de Rotte naar Bentwoud.

huidige knooppuntenroute

conceptschema de Oorsprong

De Rotte wordt verlengd en sluit aan op de watergang van Bentwoud. Zoals eerder toegelicht, blijkt uit een onderzoek uit 2017, dat de Rotte aangetakt kan worden op de Vliet en/of Oude Rijn. Met deze potentie in het achterhoofd wordt de Rotte vanaf Moerkapelle verbreedt richting het westen en krijgt zo zijn oorspronkelijke breedte terug. Naast de verlengde Rotte, “de Leede”, wordt ook het fiets- en wandelpad verlengt tot aan Bentwoud. Dit alles vindt plaats tussen de polders van de Wilde Veenen (oostzijde) en de 140-Morgen polder (westzijde). Precies hiertussen bevindt zich een restzone, waar vroeger de dijk doorliep tot aan Hildam (Bentwoud). Vanuit Zoetermeer wordt er een nieuwe oost-west fietsverbinding geïntroduceerd naar “de Oorsprong”.

Tussen de Oorsprong en de Anna’s Hoeve wordt een interventie voorgesteld van vijf schijven in de dijk. Deze vijf schijven creëren vier kamers. Iedere kamer heeft de maat van een slag uit het slagenlandschap, in Zuid-Holland meestal 97 meter. Deze maat is ook terug te zien in het landschap van de Wilde Veenen polder. Door middel van ontwateringsloten worden deze slagen weer zichtbaar gemaakt in het landschap. De schijven die de kamers scheiden zijn uitgevoerd in stalen damwanden. Een herkenbare vormtaal en materiaal langs de Rotte.

De metalen damwand refereert naar de kunstmatige toevoeging in het landschap om het water te beheersen, maar heeft natuurlijk gelijk een constructieve en bouwkundige functie, vanwege de hoogteverschillen, het waterpeil en de gronddruk. Zoals in een eerder hoofdstuk toegelicht kampt ook de omgeving rond de Rotte met grote uitdagingen met betrekking tot de bodemdaling en vernatting van het landschap. Dit verhaal wordt verteld in de kamers.

Maar wat zijn de alternatieven? Zijn deze er? En wat gebeurt er als we gewoon doorgaan op de manier zoals we altijd deden? Daar waar de Rotte haar oorsprong vindt, wordt door middel van een viertal ‘kamers’ het verhaal van de Rotte verteld. De gevolgen van het gecultiveerde landschap worden zichtbaar gemaakt.

Na de vier kamers is het mogelijk de route te vervolgen naar Bentwoud per boot, fiets of te voet. Men passeert verschillende bestaande en nieuwe erven met op de kop van Bentwoud het bestaande Land van Belofte. Ontstaan toen de Wilde Veenen polder werd drooggelegd in 1655. Het werd de buitenplaats van een vermogend wolkoopman uit Haarlem.

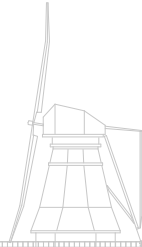
De kleine haven met het dijkhuis biedt de mogelijkheid om uit te stappen en het landgoed of Bentwoud te bezoeken.

De eerste kamer, vertelt het historische verhaal. De molen staat momenteel op een terp. Het omliggende landschap is gedaald, maar de molen en de Rotte staan nog op het bestaande maaiveld. In deze kamer wordt het maaiveld weer in historische staat hersteld. Hier wordt het hoogteverschil zichtbaar met haar omgeving. De windmolen kan daarmee een momentum worden in de route. Hier kan het verhaal van de polders en de veenrivier vertelt worden. Via een simpele roostervloer waar het regenwater doorheen kan lopen en waar de natuur gemakkelijk zijn weg naar boven kan vinden, kan de passant zich van 'kamer' naar 'kamer' begeven.

De simpele stalen constructie laat de passant de ruimte en het perspectief op de polders en de horizon in de verte volledig ervaren en opnemen.

De hierna volgende ruimtes schetsen drie mogelijke toekomstscenario's. Wat gebeurt er dan met het omliggende landschap? Ze vertellen elk hun eigen verhaal, van cultiveren tot niets doen.

De tweede kamer laat zien hoe de bodem verder zal dalen en de problemen steeds groter worden. Als men doorgaat, zoals men gewend is, zal er niets veranderen. Het niveauverschil t.o.v. de zeespiegel zal blijven toenemen en de problemen zijn ongekend. Men kijkt in deze ruimte neer op een grote diepe leegte met een arme verzilte bodem.

lengtedoorsnede, schaal 1:1000

Aalsmeerse molen (molen nummer 6)

verzilting van de landbouwgrond

Het tweede scenario is een alternatief om te kunnen blijven boeren. Deze ruimte biedt de mogelijkheid om producten te experimenteren in een waterrijke omgeving. Paludicultuur, ofwel natte teelt, vermindert de uitstoot van broeikasgassen uit drooggelegde veengebieden door herbevochtiging en biomassaproductie onder natte omstandigheden.

Lisdodde, veenmos, kroosvaren en riet zijn zeer geschikte gewassen voor deze omstandigheden. Het samen gaan van landbouw en natuur op een verantwoorde manier. Het landschap zal niet verder inklinken, maar stabiliseren.

Om bodemdaling volledig tegen te gaan, moet het gecultiveerde landschap worden teruggegeven aan de natuur. Door het waterpeil niet verder te verlagen zal in de loop van de jaren het historische landschap terugkomen; het moeras. Een ecologie waarbinnen de mens niet de norm is. De magie van het moeras, haar ongrijpbaarheid en mysterie, is extra aantrekkelijk in een tijd waarin we nu leven. Het land weer teruggeven aan de natuur, waardoor het onbruikbaar wordt voor de mens. De laatste afgebakende ruimte kan en mag de natuur zichzelf zijn. Het is een plek waar het historische landschap weer zichtbaar wordt. Waar het herkenbare gezicht van uitgestrekte polders met ontwateringssloten en molens wordt teruggegeven en een herinnering wordt.

paludicultuur (watergebonden landbouw)

Galigaan

Hop

Blauwe Knoop

Lijsterbes

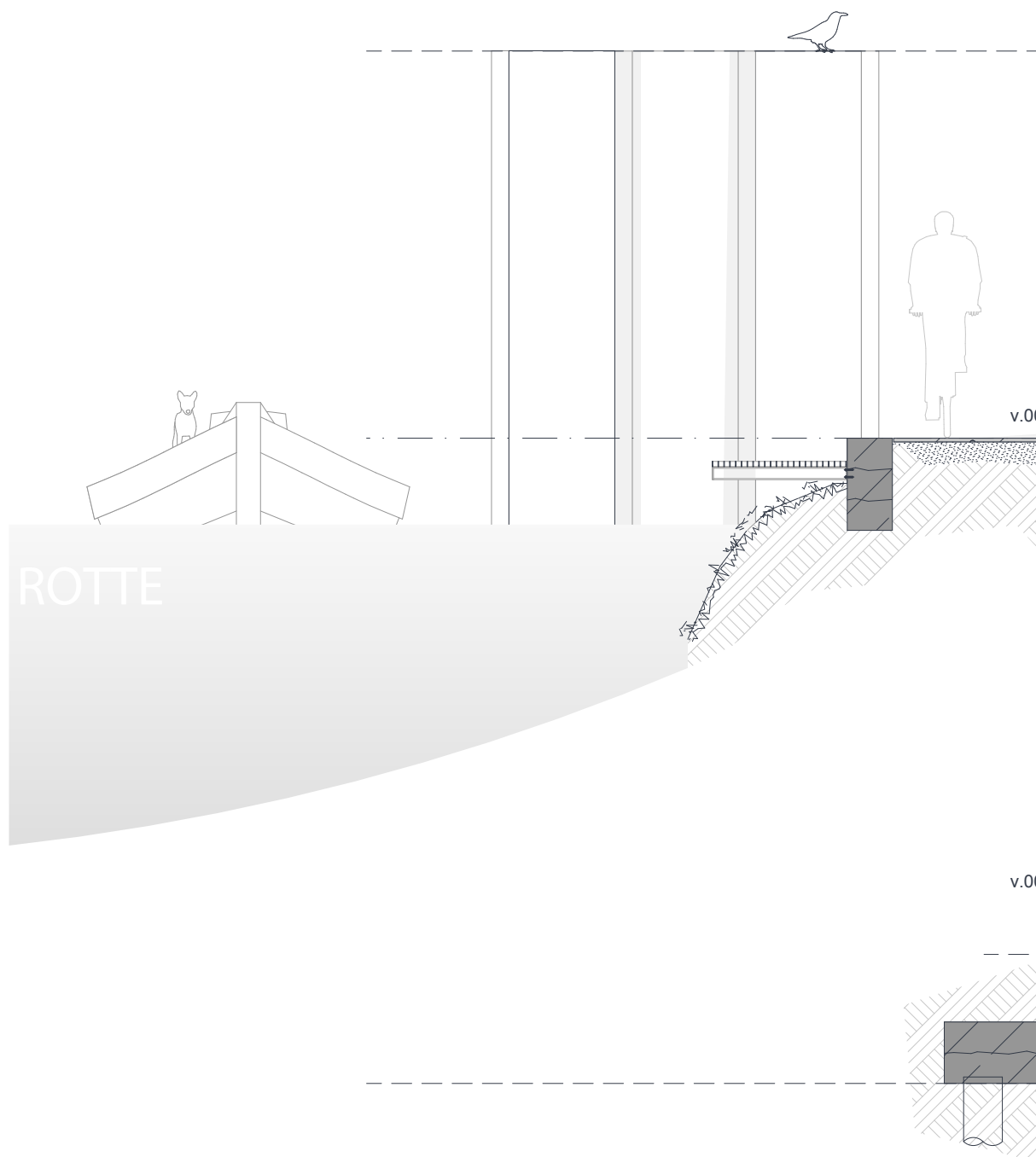

Lisdodde

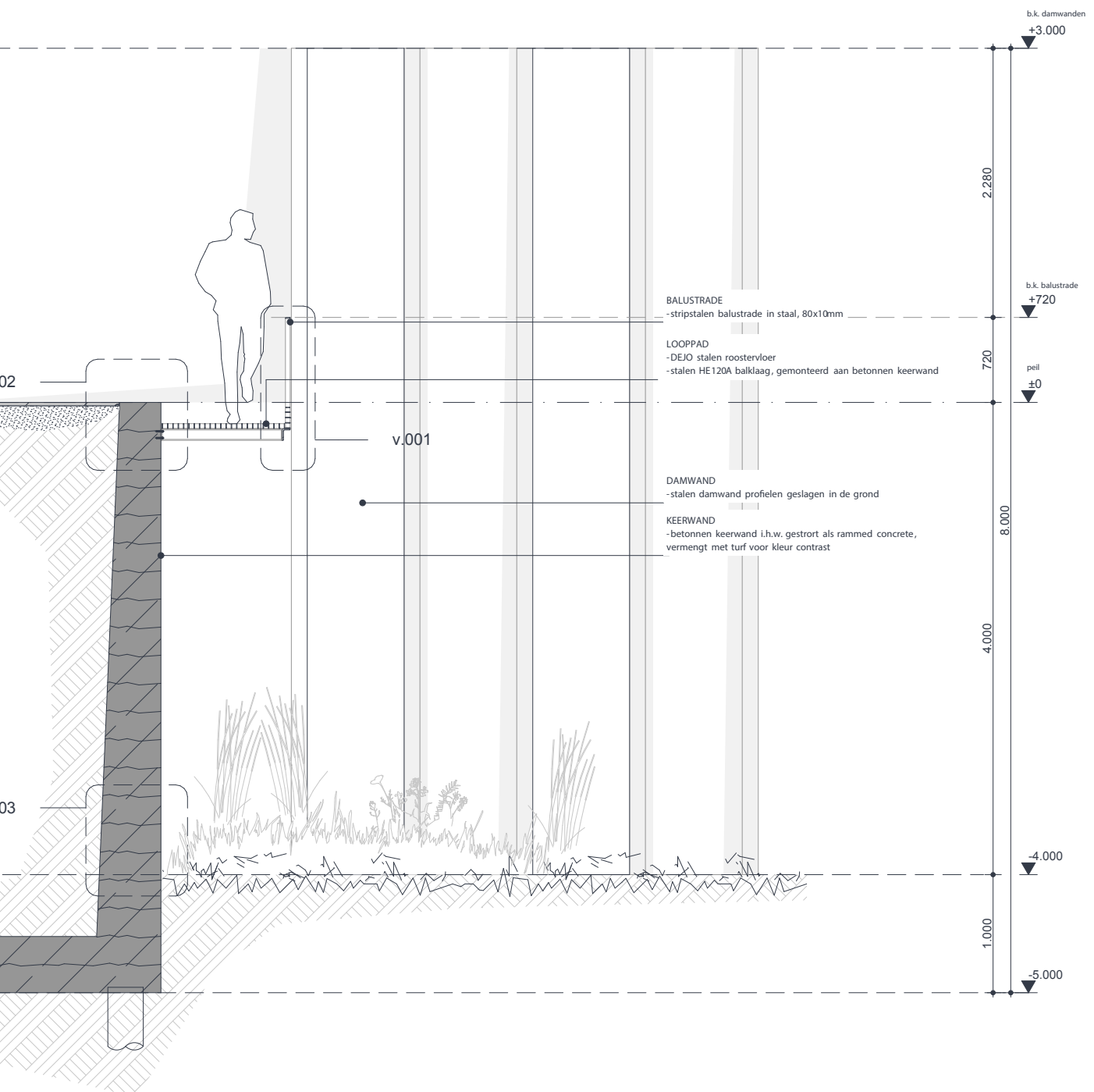

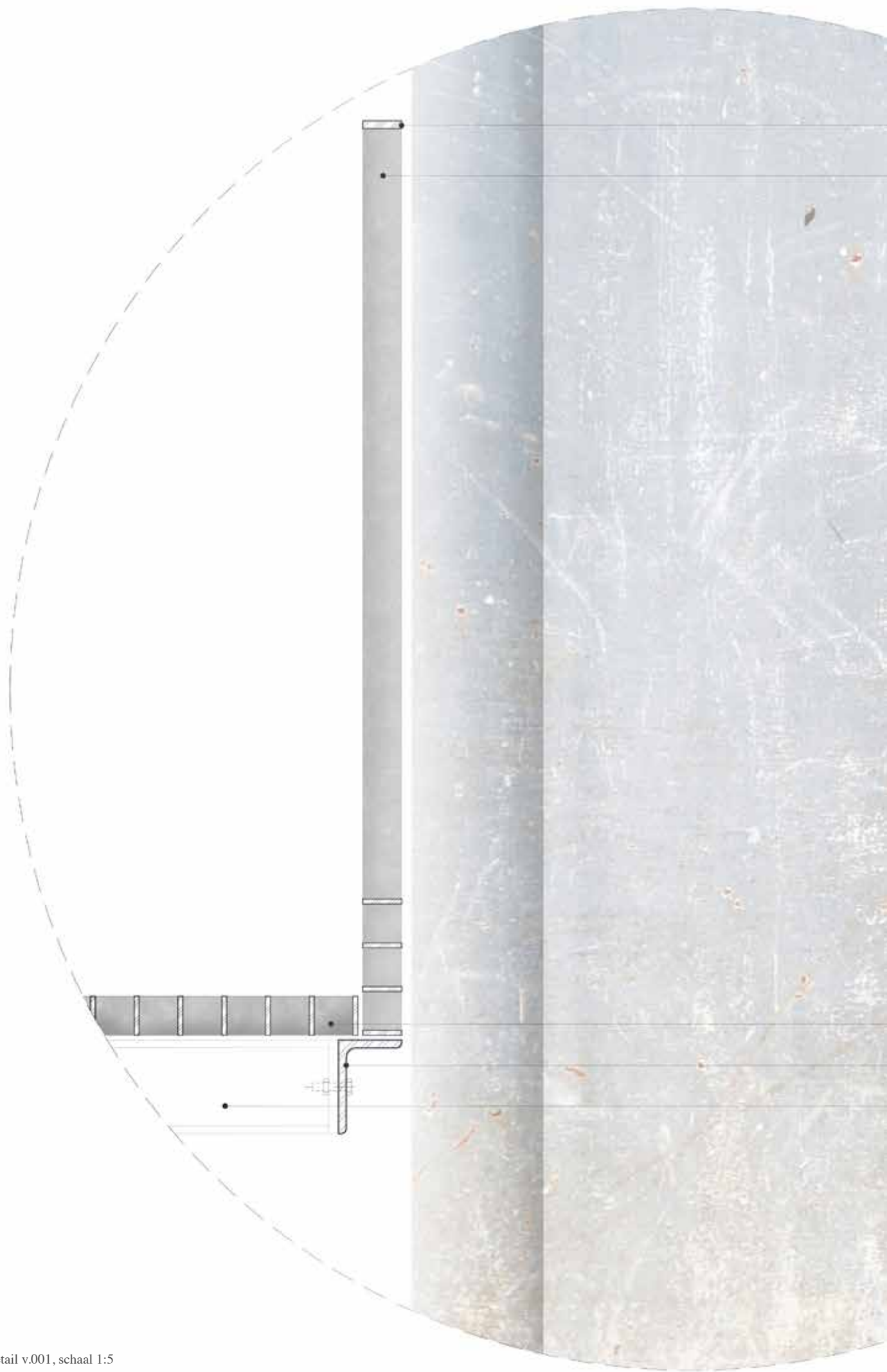
Poelruig

veenmoeras landschap

fragment, schaal 1:50

stripstalen bovenregel 80x10mm

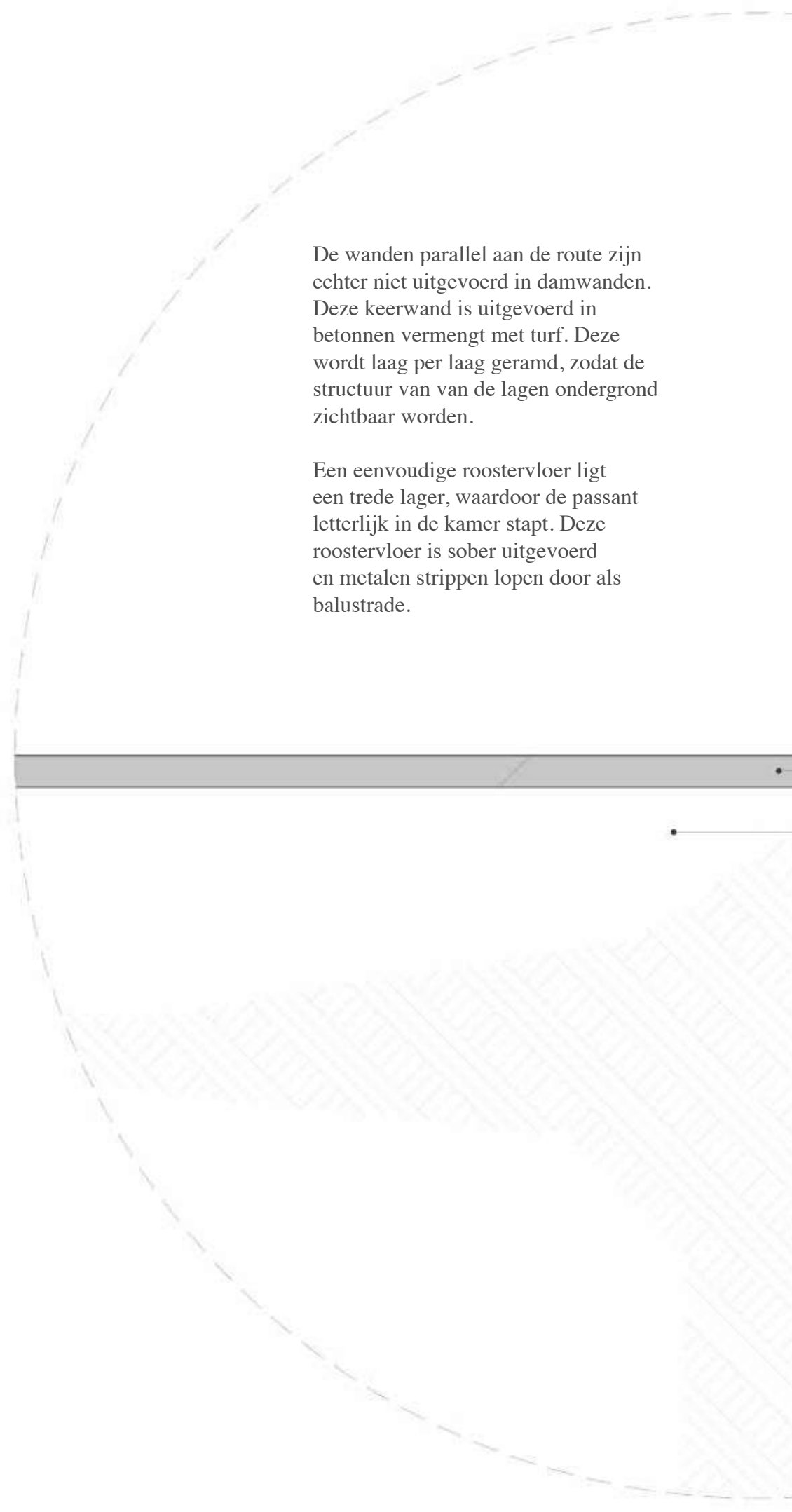
stripstalen balustrade 80x10mm

stalen damwand profiel

DEJO stalen roostervloer

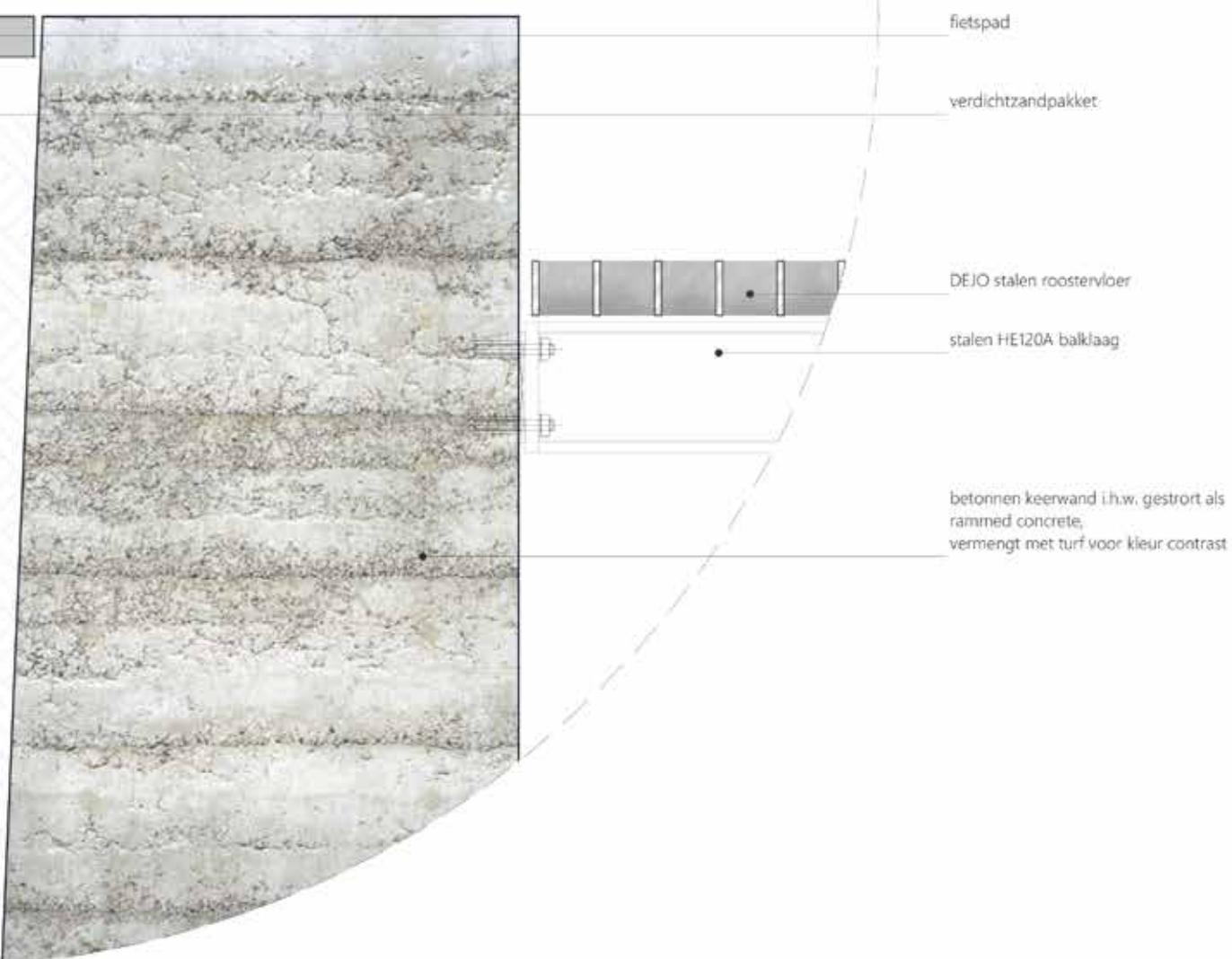
stalen hoeklijn

stalen HE120A balklaag

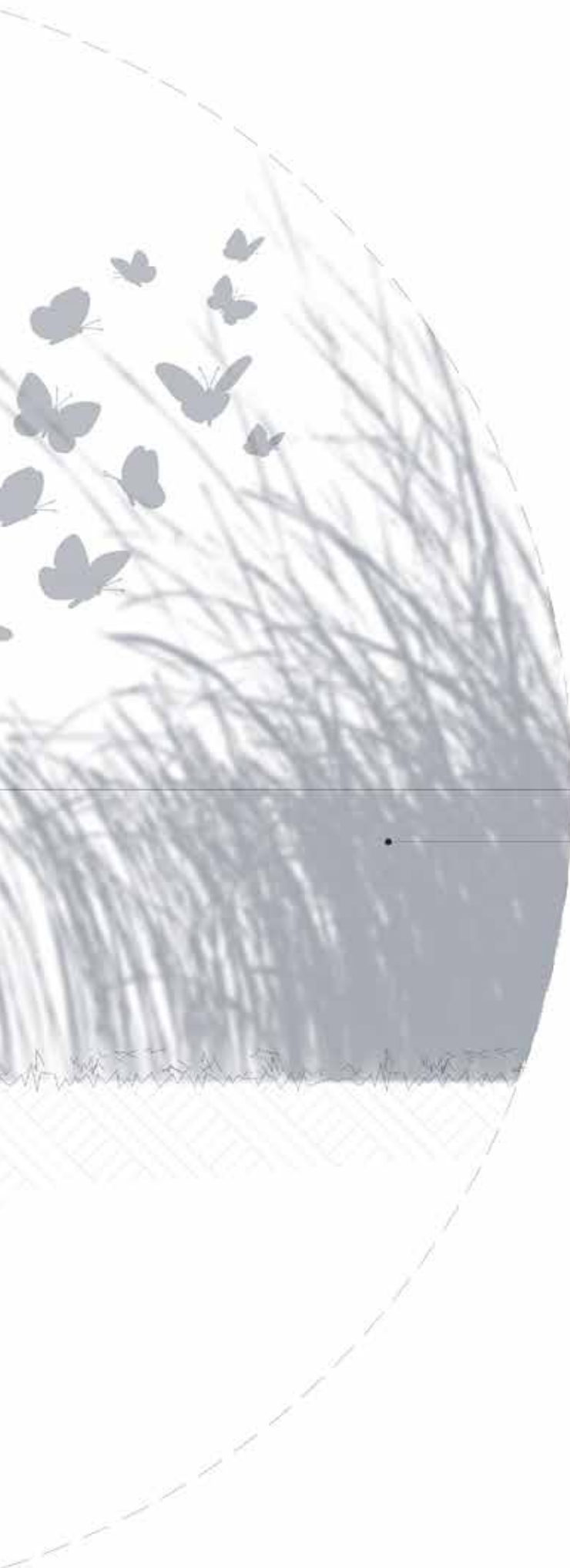

De wanden parallel aan de route zijn echter niet uitgevoerd in damwanden. Deze keerwand is uitgevoerd in betonnen vermengt met turf. Deze wordt laag per laag geramd, zodat de structuur van van de lagen ondergrond zichtbaar worden.

Een eenvoudige roostervloer ligt een trede lager, waardoor de passant letterlijk in de kamer stapt. Deze roostervloer is sober uitgevoerd en metalen strippen lopen door als balustrade.

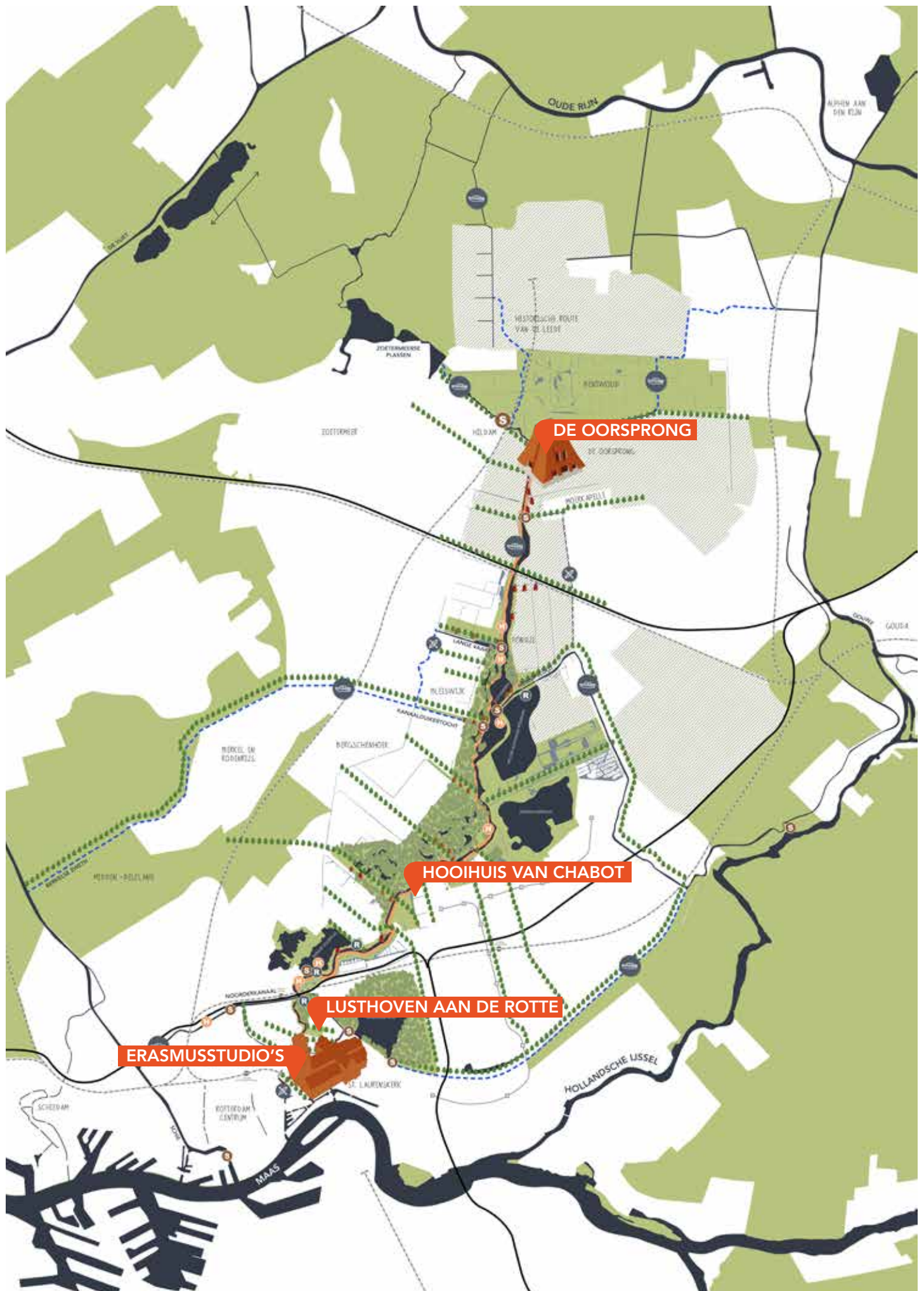

betonnen keerwand i.h.w. gestort als
rammed concrete,
vermengt met turf voor kleur contrast

• vegetatie

*De rotte,
de achtertuin van de stad.*

REFLECTIE

Voor mijn afstudeerproject wilde ik een project maken dat af zou wijken van wat ik in de praktijk doe. Zodat ik er in de avonden en weekenden met nieuwe energie aan kon werken. Zodat er een contrast zou zijn tussen mijn werkzaamheden bij West 8 en mijn studie. Ik heb daar lange tijd mee geworsteld. Vaak werd gezegd dit moet 'het project' zijn. Daar geloof ik niet langer in. Dit project sluit een periode in mijn leven af, maar het leven gaat door. Vele mooie projecten en uitdagingen zullen nog volgen.

Als ik er nu op terugkijk is 'het iets anders maken' niet gelukt. Dat ik nu als iets positiefs ervaar. Ik kwam steeds weer bij mezelf terug. Dit project is wie ik ben als ontwerper en dit is ook wat ik in het werkveld doe en wil blijven doen.

Wat wel degelijk anders is, was de werkwijze. Ik merk dat ik daar ontzettend veel plezier uit haalde. De locaties verkennen of het nou te voet, te fiets of op skates met vrienden of een bootje varen was met familie. De wandeltocht met natuur- en vogelwacht Rotta en met de boswachter van Staatsbosbeheer op de boot, wat heb ik genoten van alle tochten. Ieder bezoek aan de Rotte zorgde voor nieuwe

inzichten en nieuwe verhalen. Ieder tochtje was weer een genot. Het praten met anderen over het project, hun verhalen en ervaringen horen gaf me iedere keer weer motivatie om door te gaan.

Ik werk met heel veel gedrevenheid verder aan deze inspirerende verhalen van anderen. Met veel passie werk ik aan bestaande context, voortborduren op bestaande structuren. De geest van de plek tot zijn recht laten komen.

Daarnaast vertel ik, net zoals mijn opa, ontzettend graag verhalen. Ik kan me helemaal verliezen in de zoektocht naar nieuwe verhalen over een plek. Gedurende dit traject heb ik mezelf dan ook helemaal ondergedompeld in de historie van de Rotte. Ik kan het ontzettend waarderen als historische lagen samenkomen in zowel de stedenbouw als de architectuur. Dat het verhaal verteld wordt door het ontwerp. Dit is dan ook terug te zien in mijn afstudeerproject. Ik ben altijd op zoek naar 'nieuwe' verhalen.

Ik gebruik vaak de historie als vertrekpunt voor mijn ontwerp. Dit kan voor mij op verschillende manieren zijn weg vinden in een ontwerp; programmatisch, een vormtaal, maar het kan ook iets simpels zijn als het aanzetten van een belangrijke verbinding met een naam refererend naar het verleden. Ik verlang niet terug naar het verleden en poog dit dan ook niet te doen met mijn ontwerpen. Ik zoek altijd naar een balans tussen het verleden en het heden. Ik geloof niet in restaurerende architectuur, maar een hedendaagse interpretatie van de historie. De uitdagingen van nu met een knipoog naar de geschiedenis. Met bijvoorbeeld de materialen of uitdagingen van nu. Het gaat voor mij om het creëren van bewustwording bij de gebruiker. Niet geforceerd om de gebruiker iets te leren, maar vanuit mijn eigen nieuwsgierigheid.

Maatschappelijke problematieken kunnen niet altijd ruimtelijk worden opgelost, maar ik ben er van overtuigd dat we als ontwerpers wel een bijdrage kunnen leveren. Dat wilde ik uitstralen met dit project. Een project met een persoonlijke aanleiding, waarin velen zich kunnen vinden, dat uiteindelijk resulteert in een robuust ontwerp aansluitend binnen de bestaande context.

Mijn traject was zeer intuïtief, terwijl ik normaliter pragmatisch te werk ga. Hier moest ik in het begin ontzettend mijn draai in vinden. Niet alles was altijd te verklaren. De poëtische insteek en het schrijven van teksten hielp mij daarin. Deze manier wijkt wel degelijk af van het werkveld waarin ik mij bevindt. Ik heb veel geleerd over hoe ik dit het beste kan overdragen in tekst en beeld.

Mijn afstudeeronderzoek 'De Rotte als Achtertuin' is een spiegel die ik de stad Rotterdam wil voorhouden. Over hoe je respectvol een balans kan vinden tussen economische vooruitgang en een pas op de plaats, omarming tussen mens, stad en landschap. Het openstaan voor haar eigen geschiedenis, voor de verhalen, ambachten en culturen.

DANKWOORD

Als eerste ben ik dankbaar voor iedereen die mij de afgelopen 6,5 jaar heeft bijgestaan tijdens mijn studie aan de Academie van Bouwkunst Rotterdam. Zonder de steun van familie, vrienden, collega's, docenten, stafleden had ik nooit de stap durven maken om te verhuizen naar Rotterdam en af te studeren voor een dubbele master aan de academie. Zij allen boden mij houvast en licht op het einde van deze hele lange tunnel.

Ieder op hun eigen manier hebben ze mij geholpen om me te ontwikkelen tot wie ik nu ben. Zowel persoonlijk, als in het werkveld. Van iemand die 6,5 jaar geleden nog nooit van illustrator gehoord had en nog nooit in Rotterdam geweest was. Heb ik een prachtige reis doorgemaakt met zeker ook ups en downs. Mijn kennis heb ik de afgelopen jaren verder ontwikkelt op zowel de academie als bij Groosman en West. Dit resulteert zich in het afstudeerproject, in het schrijven, onderzoeken, ontwerpen en een eigen handschrift ontwikkelen.

Ik wil graag mijn gehele afstudeercommissie bedanken voor het twee jaar durende traject; Claudio Saccucci, Riëtte Bosch, Florian de Visser, Joost Emmerik en mijn voorzitter Willemijn Lofvers, voor hun kritische en vooral inspirerende blik tijdens de verschillende peilingen binnen mijn afstudeertraject.

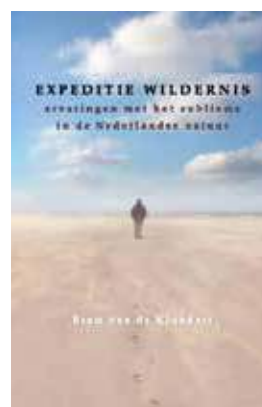
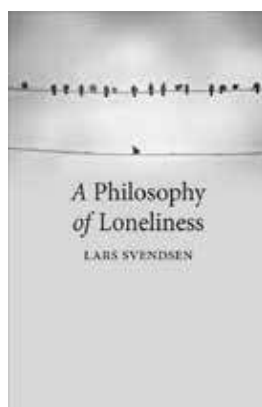
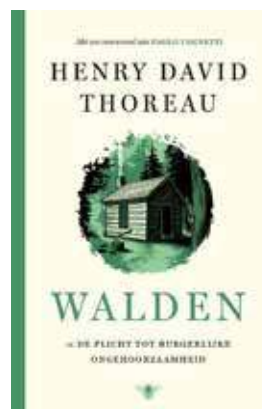
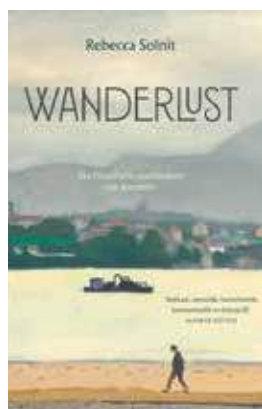
Bedankt voor de flexibele begeleiding die digitaal en soms fysiek plaats kon vinden gedurende de pandemie. Vanuit alle kanten was het aanpassen, maar ik ben dankbaar dat we onze eigen weg hierin hebben kunnen vinden.

Graag wil ik ook JaapJan Berg bedanken voor zijn schrijfbegeleiding tijdens mijn afstudeertraject. Dank voor de begeleiding bij het opstellen van dit rapport. Natuurlijk ook dank voor Robert-Jan de Kort en Alexander Herrebout voor hun kritische blik gedurende mijn groen licht peiling.

Daarnaast ben ik zeer dankbaar voor de nieuwe vriendschappen die ik heb opgebouwd tijdens deze studie. Vrienden die de veelal hectische levensstijl van de academie begrijpen. Hun gezelschap en begrip heb ik enorm gewaardeerd tijdens mijn studieperiode aan de Rotterdamse Academie van Bouwkunst.

Tot slot wil ik ook West 8 bedanken voor hun begrip. Dankzij hun was het mogelijk om de laatste periode van mijn afstuderen volledig te focussen op de laatste loodjes van de studie. De laatste maanden waren het zwaarst en heb ik veel steun gehad van enkele dierbaren. Ik ben hun eeuwig dankbaar dat zij mij hebben geholpen bij het verwezelijken van mijn droom. Dankwoorden komen te kort.

Madelon Pluis

L I T E R A T U U R L I J S T

Aben, R., de Wit, S. (1998). *Enclosed garden* (1e druk). Rotterdam: 010 Uitgeverij.

Bakker, J.H. (2015). *In stilte. Een filosofie van de afzondering* (1e druk). Amsterdam: Uitgeverij Atlas Contact.

Baxter S., (2020). *Verborgen plekken* (1e druk). Amsterdam: Terra.

Calvino, I. (2013). *De onzichtbare steden. [La Citta Invisibili]* (H. Vlot, Vert.). (19e druk). Utrecht: Veen. (Origineel werk gepubliceerd in 1972).

Colonna, F. (2009). *De droom van Poliphilus. [Hypnerotomachia Poliphili]* (I. Cialona, Vert.). (1e druk). Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Genneep. (Origineel werk gepubliceerd in 1499).

Ibelings, H., Hannema, K. (2019). *In Between.* (1e druk). Westmount: The Architecture Observer.

Lemaire, T. (1988). *Binnenwegen.* (1e druk). Baarn: Ambo.

Losal, Y. (2019). *Boeddhisme in het dagelijks leven. [Living Dharma].* (1e druk). Deventer: Edicola Publishing bv. (Origineel werk gepubliceerd in 2008).

Odell J., (2019). *How to Do Nothing* (1e druk). New York: Melville House Publishing.

Padovan, R. (1994). *Dom Hans van der Laan: modern primitive* (1e druk). Amsterdam: Architectura & Natura Press.

Singer, M.A. (2019). *Geluk zonder voorwaarden. Waarom je meer kan dan je denkt. [The Untethered Soul; The Journey Beyond Yourself]* (G. Hulskramer, Vert.). (8e druk). Utrecht: Uitgeverij Ten Have. (Origineel werk gepubliceerd in 2007).

Solnit, R. (2019). *Wanderlust. Een filosofische geschiedenis van wandelen [Wanderlust; A History of Walking].* (1e druk). Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar. (Origineel werk gepubliceerd in 2001).

Svendsen, L. (2017). *A Philosophy of Loneliness* (1e druk). Londen: Reaktion Books Ltd.

Van der Klundert, B. (2012). *Expeditie Wildernis* (1e druk). Zeist: Knnv Uitgeverij.

Vittorio, P., Giudici, M.S. (2016). *Rituals and Walls. The Architecture of Sacred Space* (1e druk). Amsterdam: AA Hoogteiling.

Wilms Floet, W., (2021). *Oases in de stad* (1e druk). Rotterdam: Nai010 Uitgevers/Publishers.

*“Ik meander door het landschap
en de stad. Eeuwen vol
beroering. Mijn verleden is
verdwenen. Ik lijk te verwateren.
Verweven in het hedendaagse,
voel ik me toch buitengesloten
van het dagelijkse leven. Ik
veranker mij opnieuw in de stad
en mijn verhalen komen weer tot
leven. Ik voel me herboren.”*

DE BELOFTE VAN DE ROTTE ALS ACHTERTUIN

Madelon Pluis
madelon-pluis@outlook.com
+31 (0)6 54324750

Master Architectuur
Master Stedenbouw
Academie van Bouwkunst Rotterdam

2022